

ALPHONSI
TOSTATI
HISPANI,
ABVLENSIS
EPISCOPI,

PHILOSOPHI, THEOLOGI, AC PONTIFICII JVRIS
CÆSAREIQVE CONSVLTISSIMI, NECNON LIN-
gua Græca & Hebraica peritissimi:

OPVSCVLA ERVDITISSIMA,

De Sanctissima Trinitate:

*De statu Animarum post
mortem:*

De optima Politia:

Super. Ecce Virgo concipiet:

Contra Sacerdotes concubenarios.

Nunc primùm in Germania post Venetas impressiones diligentissimè in lucem edita.

PERMISSV

SVPERIORVM.

COLONIAE AGRIPPINÆ,
Sumptibus Ioannis Gymnici, & Antonij Hierati.
ANNO M. DC. XIII.

ALPHONSI TO- STATI EPISCOPI ABVLENSIS

OPUSCULUM

De Sanctissima Trinitate.

P R Æ F A T I O.

LVxta conditionem temporis vernalis altissimus me sopor tenebat, quo omnibus relictis gratissima quiete resolutus eram, cum subito quodam delapsu aduenisse visa est veneranda institutrix mea sororum dignissima Vrania, cuius ab ipsis teneris crepundiis monitis edoctus fueram, ita vt in hanc quomodolibet iuuenilem euasissem ætatem, quæ vt laudabilibus destitutum operationibus soli degeneri vacare sopori intuita est, ingemuit, pariter & indignata est, vultus tamen dignitate seruata, mordaciter & imperiose inquit: Quid te, alumnorum meorum quondam dignissime, nunc vero ipso actu cunctis indignior, tanta sollicitudine enutriui, vt in hanc solidam ætatem exurgeres? Quid tibi Castalios amnes Pegasus fonte manantes ad satietatem tradidi epotandos? Quid tibi toties inter bicipitis Parnasi iuga concordium sororum choros videndos dedi? Quid te (quod his longe præstantius erat) ipsius chori feci participem? Quid te postremo gemina laurea infulaui, si degenerare sopore solutus ignominiosam vitam acturus es? Resume vires, animos viriles indue, alicui te altissimæ actioni tradito, quo & labores tuos, & nostra studia æternis attollas præconiis. Ego autem tantæ maiestatis confusus præsentia, nihil quod iuste obiicerem habens erubui, quod tamen consopita ratio in promptu habuit, elocutus sum. O imperiosa Domina, à tenera ætate hucusque in tuis militauis castris, nunc tandem aliquando cessandum est. Ad quod illa, ô alumne ridendum aliquid dixeris, cum enim à tenera ætate hucusque in castris meis inclyte militaueris, nunc in virile robur euadens quiescendum putas? nec cernis quantum ista ignobiliter dicta sint? Ego igitur cum ad hæc nihil mihi dicendum occurreret, parui, illa vero disparuit. Illius ergo secutus monita, huic altissimæ speculationi, quæ de Sanctissima Trinitate est, eius, de qua agetur præmissio subsidio, me applicandum censui. De hac tamen re summa, & excellentissima iuxta Beatum Augustinum primo libro de Trinitate, cum modestia, & timore agendum est, & attentissimis auribus, atque deuotis audiendum, vbi quæritur vnitas Trinitatis, Patris, Filii, & Spiritus sancti, quia nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid inuenitur. Ad huius autem operis prælibationem Paraphum illum decreui inferere, qui habetur 1. Sent. distinct. 2. & incipit: Proponamus ergo in medium Veteris, ac Noui Testamenti auctoritates, quibus diuinæ vnitatis, atque Trinitatis veritas ostenditur, ac primum ipsa legis exordia occurrant. Magister in hac 1. dist. libri primi intendit determi-

Trini-
tatis de-
claran-
da mo-
di duo.

A ² nare de Sanctissima Trinitate personarum, & vnitate essentia, & quia secundum August. primo lib. de Trin. duplex modus tractandi est sanctorum Doctorum de Sanctissima Trinitate, scilicet, vt primo auctoritatibus sacre scripturae confirmant quod intendunt: secundo vt exemplis, & similitudinibus naturalibus illud persuadeant, Magister primum modum in distin. ista tenet. & per testimonia Noui, & Veteris Testamenti declarans vnitatem essentia, & personarum Trinitatem. Et sequenti distinct. illud exemplis, & similitudinibus, iuxta secundum modum confirmat. Et pro expeditione primi dicit, quod proponenda sunt in medium testimonia veteris, & noui Testamenti. Istud dicit, quod nulla auctoritas solida est, nisi illa, qua Spiritu sancto dictante data, & talis est scriptura vtriusque Testamenti, qua tota prophetice scripta est, iuxta illud 2. Pet. 1. Hoc primum attendentes, quod scriptura prophetica propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto dictante, locuti sunt sancti Dei homines. Alia autem scripturae non sunt facta Spiritu sancto dictante, vel saltem non constat hoc, ideo eis non tantum innitimur. Per has scripturas Magister vult probare vnitatem deitatis, & Trinitatem personarum. De vnitatem essentia, quia est consideratio magis naturalis, cum de ea tractat Aristot. 2. Physic. & in 1. Metaphy. nihil in praesenti dicendum est. Sed de ipsa personarum Trinitate. Ad huius dubii maiorem inuestigationem sequens quaestio cum suis conclusionibus subiungetur, scilicet, Vtrum in diuinis esse Trinitatem sit aliquo modo necessario conuincibile, vel personarum pluralitatem. In quaestione ista satis est declarare vnum de duobus, scilicet, quod sit in diuinis Trinitas personarum, vel quod sint plures personae, siue sint tres, siue non. Et dico, an sit conuincibile per aliquem modum necessarium, quia multi modi sunt conuincendi necessario. Vnus modus est per demonstrationem, qua facit scire, vt patet 1. Posterior. Et per istam simpliciter conuincitur quilibet: cum demonstratio sit communis omnibus. Alius modus est per auctoritatem necessariam, quia interdum occurrit tanta necessitatis auctoritas, vt nullo modo possimus euitare illam, sicut nec demonstrationem, sed potius teneamur illi inniti, quam demonstrationi assentire, sicut dicit Beatus Petrus in Cano. 2. cap. 1. loquens de transfiguratione Christi, in qua viderunt tres Apostoli gloriam corporis eius clare, dicit tamen quod sermo propheticus est certior probatio, quam id, quod ipsi viderunt, dicens: Habemus autem firmiorem propheticum sermonem, scilicet, firmior est ipse sermo propheticus, quam visio ocularis. His visis arguitur, quod pluralitas personarum, & Trinitas in diuinis sit conuincibilis, quia ista probantur plene auctoritatibus Noui, & Veteris Testamenti, qua necessario concludunt, ergo est conuincibile hoc. In contrarium videtur, quod non sit necessario conuincibile, quia si necessario posset conuinci, viri clarissimorum ingeniorum, qui hucusque fuerunt, potuissent istud secretum probare, & demonstrare omnibus gentibus, & tamen nullus hucusque fecit, ergo non est conuincibile. Ad declarationem maiorem huius quaestionis subiiciantur conclusiones, quarum prima sit.

Vnitas
 Dei
 natura-
 lis est nō
 theolo-
 gica cō-
 sidera-
 tio.

B

C

D

E

F

ALPHONSI TOSTATI

EPISCOPI ABLVENSIS

O P V S C V L V M

DE SANCTISSIMA TRINITATE.

PRIMA CONCLUSIO.

Auctoritates Veteris Testamenti persuadent Trinitatem personarum?

FX auctoritatibus veteris testamenti personarum pluralitas, licet sit persuasibilis, necessario tamen non est convincibilis. Prima pars patet, quia multae auctoritates sunt, quae aliquid simile pluralitati personarum innuunt, aut videntur innuere, & allegat aliquas Magister dist. 2. primi, & est prima. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Nam cum dixit: Faciamus, significat pluralitatem personarum. Potissime, quia ad aliquem loquebatur, & ille erat Deus. Cum autem dixit ad imaginem, & similitudinem, tetigit unitatem, quia una erat imago, & similitudo.

Deo personarum pluralitas tribuitur Psalms. 109. Et Gen. 1.

Secunda auctoritas, quam allegat Magister est, quae habetur Gen. 1. In principio creavit Deus caelum, & terram, vbi habetur in Hebraeo Elohim, quod est numeri pluralis, ac si diceretur Dii, & tamen ponitur verbum in singulari, scilicet Creavit, siue Bara. In quantum ergo dicitur, Creavit, signavit unitatem actus, & sic est unitas naturae, siue principii agendi, ideo unitas est naturae, & pluralitas suppositorum diuinorum. Aliae multae auctoritates sunt similes, quae postea tanguntur in declaratione secundae particulae conclusionis, quibus idem persuadetur.

Secunda particula est, quod non potest necessario convinci ex auctoritatibus Veteris Testamenti, per se sumptis pluralitas personarum, ita ut appareat. Pro quo sciendum, quod in multis locis Veteris Testamenti agitur de personarum pluralitate, sicut patet in Psal. illo 109. scilicet Dixit Dominus Domino meo. Nam ibi loquitur pater ad filium. Nam sic allegavit Christus Matth. 22. quod Messias erat Deus ex verbis illis, & sic erat pluralitas suppositorum diuinorum. Hoc tamen apparet sumendo simul testimonia Novi Testamenti. Sed sumendo sola testimonia Veteris Testamenti nihil probabitur. Et apparet inductiue hoc, primo ex auctoritate illa, scilicet Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Nam licet dicatur in plurali, faciamus, non arguitur pluralitas suppositorum, sed potest intelligi aliter ista pluralitas: vno modo, quod in creatione hominis, cum Angeli essent iam creati, Deus loqueretur ad Angelos, dicens, Faciamus hominem.

Sed tunc obiicietur dupliciter: vno modo, quod non stat, quia Deus, & Angeli non communicauerunt in hominis creatione, quia solus Deus est, qui creavit hominem. secundo, quia dicitur, ad imaginem, & similitudinem nostram, & tamen non est eadem imago, nec similitudo Dei, & Angelorum.

Ad primum dicendum, quod Angeli non communicant in actione Dei: Deus tamen creavit hominem, scilicet animam, quam infudit corpori plasmato de terra, & dedit illi corpori esse humanum simul: Angeli vero cooperati sunt infiguratione hominis, scilicet formando, & lineando corpus eius de limo terrae, & in hoc Deus non operatus est.

Formatio hominis, quae creditur fuisse.

Pro quo sciendum, quod formatio hominis creditur hoc modo fuisse, scilicet quod Deus iusserit Angelis, quod de limo terrae formarent vnum corpus secundum humana lineamenta, & cum esset sic exanimatum, nec esset corpus humanum,

nec cadaver, sed statua lutea, Deus infudit illi corpori animam, & infundendo simul fecit ipsum limum esse carnem, & sanguinem, & nervos, sicut in corpore humano requiritur. Hoc autem non poterant facere Angeli, sed solum figurare limum. Etiam anima per unionem ad corpus, non poterat facere de luto carnem, & ossa, & nervos, & humores, immo erat impossibile eam uniri corpori sic se habenti. Et sic Deus dicitur fecisse totum hominem: Angeli autem nihil fecerunt, nisi figurare materiam.

Sed adhuc obiicietur, quod istud non fecerunt Angeli, quia dicitur Genesis secundo: Formavit Deus hominem de limo terrae, & inspiravit in faciem eius spiraculum vitae: ergo tam formationem corporis, quam animae inspirationem Deus operatus est. Dicendum, quod Angeli fecerunt, & tamen dicitur fecisse Deus, quia ea, quae fecerunt Angeli saepe in sacra scriptura, attribuuntur Deo. Sicut patet de illo, qui apparuit in rubo, Exodi tertio. Nam ibi dicitur, quod erat Deus, & quod Israelitae erant populus suus, & quod ipse erat Deus patrum suorum, & tamen ille erat Angelus, sicut dixit Beatus Stephanus, & habetur Actuum septimo. Sic etiam ille, qui loquebatur in datione legis in monte Synai videbatur esse Deus, quia ipse dixit: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti: non habebis Deos alienos coram me, Exodi vigesimo, & Deuter. 5. & tamen ille erat Angelus, ut patet ad Galatas tertio, scilicet Lex data est in manu mediatoris, id est, Moysi ordinata per Angelos. Quare autem Angeli in Veteri Testamento vocentur aliquando Deus, & quare interdum Angeli, & in quibus locis Deus, & in quibus Angeli requirunt maiorem dignitatem, quam sit praesens negotium, de quo in aliis locis dictum est.

Ad secundum cum obiicitur, scilicet, quod non sit eadem imago Dei, & Angelorum, dicendum quod non est eadem secundum substantiam, vel numero, sed est eadem per magnam similitudinem, quantum ad illud, quod grosse speculantibus apparet. Et modus est, quia Deus quandoque non videretur a Iudaeis, putabatur esse rationalis intelligendo, & habens actus humanos habentes aliquam perfectionem, ut videre, audire, & odorare. Nam sic ipsi putabant Deum esse illum, qui eis locutus est in datione legis, & dixerunt: Non loquatur nobis Dominus, ne moriamur, Exodi vigesimo, & Deuteronom. quinto. De Angelis etiam idem putabant, scilicet, quod loquerentur, & viderent, & audirent, & haberent similitudinem corporum humanorum, cum scriptura dicat eos sic apparuisse, ut patet Genesis decimosexto, decimooctavo, & decimonono; concordabant ergo Angeli, & Deus in hoc, quantum ad opinionem Iudaeorum, quod loquebantur, audiebant, videbant, odorabant, intelligebant, & habebant ceteros actus similes, & tales actus habent homines, ideo dicereatur homines facti ad imaginem Dei, & Angelorum.

Alio modo posset intelligi ista auctoritas de Deo solo, etiam si esset vnica persona, sicut est vnica essentia, scilicet, quod Deus diceret de seipso, Faciamus hominem ad imaginem nostram, & licet locutio fieret ad alium, qui non esset Deus, scilicet, ad Angelos, tamen non poneretur in plurali propter aliquem alium, qui communicare deberet in operatione ista, sed propter magnam dignitatem Deus de seipso loqueretur in plurali, sicut dicunt magni viri: Nos Dominus Petrus faciemus vobis immensa beneficia, & sic etiam diceret ad imaginem nostram, sicut dicunt magni viri: Domus nostra est bona.

Item cum dicitur, quod ex hoc patet unitatem esse naturae,

E Scriptura sacra Deo tribuitur saepe quae faciunt Angeli.

F Error Iudaeorum de Deo, & Angelis.

A quia dicitur ad imaginem, & non sunt plures imagines, sed vnica, non colligitur vnitas essentiae saltem numero, sicut asserimus, quod dato quod vna esset natura in specie, sicut humanitas essent multae numero, sicut sunt multae humanitates in multis hominibus, & sic essent multi Dii, & eorum esset vnica imago, & tamen hoc negatur.

Error ponentium personas ad inuicem loqui, 1. Gen.

Item non videtur satis conuenienter dictum, quod introducantur hic personae loquentes. Non enim videtur, quae persona loqueretur ad alias, quia in illo signaretur aliqua perfectio maior loquentis, licet ista ratio videatur alicui pati defectum, sed non patitur. Item non est verisimile, quod loqueretur Moyses de imagine, & similitudine, eo modo, quo loquuntur Theologi nostri. Nam licet verum sit, quod talis imago Trinitatis sit in anima nostra, qualem ipsi asserunt, tamen non est verisimile, quod de illa loqueretur Moyses, quia Moyses volebat declarare Israelitis creationis rerum modum, & debebat taliter loqui, vt posset intelligere populus ille rudis, & tamen accipiendo imaginem, & similitudinem Trinitatis, sicut Theologi accipiant, vix nos cum magno studio, & doctrina intelligere possumus, quanto magis populus ille rudis, qui in nulla doctrina expertus erat? Ideo credendum, quod loquebatur Moyses de imagine, & similitudine, quae est quaedam immutatio in actibus humanis apparentibus, sc. loqui, videre, audire, intelligere, & similibus. Et sic ex ista auctoritate non probatur personarum pluralitas, nec vnitas essentiae.

B Secunda auctoritas principalis, quam Magister inducit est de eo, quod habetur Genes. 1. scilicet, In principio creauit Deus caelum, & terram, quia in Hebraeo ponitur ibi Elohim, quod est pluralis numeri, id est, Dii. Et cum ponitur verbum singulare significatur suppositorum pluralitas, & vnitas naturae. Sed non stat, quia ibi ponitur plurale pro singulari. Nam in isto nomine El, vel Elohim est indifferentia, sc. quod non magis est accipere plurale, quam singulare, quia totum pro singulare accipitur, cum Deus vnicus sit. Et manifestum est, quod accipitur improprie. Nam si poneretur pro plurali, cum istud nomen significet naturam diuinam, significaret eam multiplicatam in suppositis, & essent multi Dii, sicut multi homines. Hoc tamen negamus. Nec etiam litera Latina concedet aliquando Deos, licet sint multae personae, sed idem signat Elohim proprie sumptum, quod Dii, ideo non accipitur pro plurali. Nec obstat, quod ponatur in plurali Elohim, non ad signandum multos Deos, sed multa supposita diuina, quia etiam adhuc non concedit Latinus sermo Deos, siue tres Deos, ideo nec sermo Hebraicus idem concedet, nisi improprie accipiatur, scilicet, plurale pro singulari. Dicendum autem, quod errant nimis, qui ex talibus locis volunt probare pluralitatem diuinarum personarum, quia talis mutatio numerorum non euenit ex aliquo mysterio, sed ex barbarie idiomatis. Nam saepe fiunt tales mutationes in Hebraeo sine aliqua ratione, sed solum ex consuetudine loquendi. Et non seruatur proprietas loquendi inter adiectiuum, & substantiuum: inter relatiuum, & antecedens, inter suppositum, & appositum. Patet de adiectiuo, & substantiuo. Nam Isaie 19. dicitur, in litera nostra: Tradam Aegyptum in manus dominorum crudelium, & in Hebraeo dicitur: Adonim Cafeth, quod interpretatur dominorum crudelis, vel duri. Et ponitur substantiuum in plurali, & adiectiuum in singulari, cum deberet dici, Adonim Cafethim, id est, dominorum crudelium, & tamen ibi non importatur aliquod mysterium per illam mutationem numerorum, cum fiat ibi sermo de hominibus.

C De antecedente, & relatiuo patet Iosue cap. 2. cum dicitur de duobus exploratoribus Iudaeorum dicit litera nostra. Tollens mulier viros abscondit eos, in Hebraeo dicitur, quod tollens mulier viros abscondit eum, & tamen deberet dici abscondit eos, ibi autem non est aliquod mysterium, quare mutatio ista numeri fiat, cum non agatur de diuinis, ideo solum fit ex improprietate idiomatis.

Item si ad significandum suppositorum multitudinem, & vnitatem naturae positum est Elohim in plurali, & verbum in singulari. Ita in omnibus aliis locis, quando poneretur aliquod nomen adiectiuum, & substantiuum simul de Deo, licet poneretur in plurali substantiuum ad significandum supposita, adiectiuum semper poneretur in singulari, quia significat formam inhaerentem, quae non multiplicatur. Et patet

hoc ex modo idiomatis Latini. Nam licet sint tres personae, & qualibet aeterna, non dicimus, quod sunt tres aeterni, sed vnus aeternus. Non tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. Non tres immensi, sed vnus immensus, vt ait Athanasius in symbolo. Et tamen in Hebraeo ponuntur interdum nomina adiectiua, & substantiua, simul de Deo dicta in plurali, vt patet Deutero. 5. vbi dicitur in litera nostra, quid est omnis caro, vt audiat vocem Domini Dei viuientis? Dicitur in Hebraeo Elohim haïm, id est, deorum viuentium. Et tamen licet ponetur deorum pluraliter ad significandum supposita, deberet poni viuientis in singulari ad significandum vnitatem naturae, quia viuens significat vitam, & vita non multiplicatur in diuinis per supposita, sed est vnica vita numero in tribus suppositis, & tamen iste modus loquendi frequentatur in Hebraeo, quia sic etiam dicitur Iere 23. in litera nostra, sc. Peruertistis verba Dei viuientis Domini exercituum Dei vestri. In Hebraeo dicitur, peruertistis verba deorum viuentium, scilicet, Elohim haïm.

Item patet hoc, quia si poneretur Elohim in plurali ad significandum suppositorum pluralitatem, & creauit in singulari ad significandum vnitatem actus, & naturae, quae est principium actus, quando poneretur Elohim in plurali, & verbum in plurali significaretur pluralitas suppositorum, & naturarum, & tamen ponitur interdum Elohim in plurali, & verbum in plurali, vt patet 1. Regum 7. in litera nostra dicitur, quae est gens, vt populus Israel, propter quam iuit Deus, vt redimeret eam sibi in populum. In Hebraeo dicitur, quis vt populus tuus gens vna, propter quam iuerunt Dii ad redimendum sibi siue iuerunt Elohim. Sic etiam dicitur Eccl. 2. c. in litera nostra. Quis est homo, qui possit sequi regem factorem suum? In Hebraeo dicitur, quis est homo, qui intret post regem, qui fecerunt eum, ecce quanta varietas. Si ergo per istam mutationem numerorum aliquod mysterium in diuinis sicut in auctoritate Gene. scilicet, in principio creauit, & c. significaretur pluralitas suppositorum, & vnitas naturae, ita in illa secundo Regum septimo, significaretur pluralitas suppositorum, & pluralitas naturarum, quod est absurdum, & in auctoritate Eccl. significaretur vnitas suppositi diuini, & pluralitas naturarum diuinarum, quod est absurdius, & impossibile.

Item patet, quia si in locis istis significaretur mysterium aliquod pluralitatis suppositorum, & vnitatis naturae diuinae, cum nihil sit vtilius, & magis necessarium nobis quam fidem Trinitatis probare ex veteri Testamento, vt confirmetur doctrina noui testamenti, & vt confutetur perfidia Iudaeorum, Hieronym. qui translulit Bibliam, & erat expertus in Hebraico sermone seruasset illud mysterium inter Latinos, ita vt manifeste appareret ex litera vnitas naturae, & suppositorum pluralitas, & tamen non curauit de illa mutatione numerorum, ideo apparet, quod intellexit, quod nullum mysterium importabat. Nam in litera nostra dicitur, in principio creauit Deus, & non dicitur Dii creauit. Etiam in aliis locis vbi ponitur in Hebraeo deorum viuentium litera nostra dicit Dei viuientis. Omnes autem istas mutationes litera nostra emendat, seruans numeros, & alias conuenientias adiectiui, & substantiui, relatiui, & antecedentis, suppositi, & appositi, ergo putauit eas non fuisse factas ex aliquo mysterio, sed ex barbarie idiomatis.

Confirmatur hoc, quia licet sapissime ponatur Elohim in numero plurali in Hebraeo, litera nostra transfert in singulari. Et tamen Genes. 3. cum serpens dixit ad Euam eritis sicut Elohim scientes bonum, & malum, litera nostra dixit, sicut Dii in plurali, eo quod ibi si contingeret virum, & foeminam naturam diuinam accipere, esset multiplicata natura diuina in eis, & ipsi essent sicut duo Dii, & non sicut vnus, sicut erant duo homines, & non vnus. Insipientia ergo magna est, & quasi insania velle per similes auctoritates conuincere pluralitatem personarum diuinarum contra Hebraeos. Vnde non immerito ab eis si sapientes sint possumus irrideri tanquam ignari, & ad pauca attendentes. Nicolaus tamen in quodam libello, quem fecit contra Iudaeos vbi tangit istam quaestionem, putat se firmissime concludere ex auctoritate ista, sc. In principio creauit personarum pluralitatem, & vnitatem naturae, & destruit obiectiones Iudaeorum, & responsiones, ideo putat se sufficienter probasse.

Hebraei plurimae que ponuntur plurale, pro singulari sinemyserio.

E

F

A Sed errat in duobus, primo, quia non sufficenter confutat eorum dicta. Secundo, quia dato, quod bene solueret eorum argumenta non sequebatur, quod conclusio sua esset vera. Nam non tenet ista consequentia, scilicet, reus respondet bene ad omnia obiecta actoris: ergo reus fouet iustam causam, quia potest esse, quod actor nesciat allegare de iure suo, vel deficiat ei copia eius iuris, quod scit se habere, & posset allegare, & reus respondebit faciliter ad allegationes lenes, & tamen fouebit reus iniustam causam, & actor bonam.

Ita licet Nicolaus satisfaceret argumentis Iudæorum, non sequitur, quod ipse veram teneat conclusionem, quia potest esse quod licet ipsi verum dicant, quia insipientes sunt non bene probent, quod probare poterant. Responsio autem Iudæi ad Nicolaum fuit, quod licet Elohim ponatur in plurali non probatur pluralitas suppositorum, quia quando accipitur pro Deo vero, ponitur plurale pro singulari, quando autem accipitur pro Deo non vero, aliquando accipitur pro singulari, & aliquando pro plurali. Et quia ibi ponitur pro Deo vero, accipitur pro singulari, ac si dicitur in principio creauit Deus, siue El. Dicit Nicolaus, quod non stat, quia aliquando ponitur Elohim pluraliter pro Deo vero. Et ponit exempla, scilicet, Ier. 23. Peruertistis verba Deorum viuentium, siue Elohim Haiim, ecce ponitur ibi adiectiuum in plurali, ideo Elohim ponitur ibi pro plurali.

Item Iosue ultimo dicitur: Non poteritis seruire Domino, quia Deus sanctus ipse. In Hebræo dicitur, Non poteritis seruire Domino, quia Dii sanctus ipse, siue Dii sancti ipsi.

Item Isaiæ 5. in litera dicitur: Dominabitur tui, qui fecit te: Dominus exercituum nomen eius. In Hebræo dicitur: Dominatores tui factores tui.

Item 2. Regum 7. cum dicit litera nostra, quæ est gens, vt populus Israel, propter quem iuit Deus, vt redimeret eam sibi in populum. Hebraica dicit: Quis vt populus tuus Israel gens vna in terra, propter quam iuerunt Dii, siue Elohim ad redimendum sibi.

Item Ecclesiast. 2. dicitur: Quis est homo, qui posset sequi regem factorem suum? Hebraica dicit: Quis est homo, qui possit intrare post regem, qui iam fecerunt eum? in omnibus his accipitur Elohim in plurali pro Deo vero. Et sic dicit Nicolaus falsam esse responsionem illorum Hebræorum.

Allegat deinde aliam responsionem in hoc super illa auctoritate Ecclesiast. 2. Nam cum dicitur: Post regem, qui fecerunt eum, dicit ibi quædam Glo. Hebraica, quod Deus, & domus consilii sui fecerunt hominem.

Item super Psalmo, Deus Deorum Dominus locutus est, qui est Psalmus 49. est quædam Glo. Hebraica, & ponitur ibi nomen Dei ter, scilicet, El Elohim, & nomen Dei Tetragrammaton. Et quærit illa Glo. quare Asaph conditor illius Psalmi nominauit Deum ter ibi, & dicit quod hoc est, quia Deus in tribus proprietatibus creauit sæculum. Ex istis duabus rationibus elicit Nicolaus pluralitatem imo Trinitatem personarum. Nam dicit, quod per Deum & domum consilii sui intelligitur Pater, qui proprie vocatur Deus, & Filius, qui vocatur domus consilii, eo quod est verbum secretum Patris, & deinde Spiritus sanctus ex utroque procedens.

Ex secunda responsione elicit, quod sunt tres personæ, quia dicitur, quod Deus in tribus proprietatibus creauit sæculum, scilicet, quod in diuinis sunt tres personæ, quæ constituuntur, & distinguuntur tribus proprietatibus. Dicit tamen, quod posteriores Iudæi dicunt istas tres proprietates esse potentiam, sapientiam, & bonitatem, & ipse conatur hoc confutare.

Aliam rationem facit Nicolaus ad probandum intentionem suam, scilicet, quod fuit intentio Moysi auferre Israelitis occasionem idolatriæ, ad quam valde erant proni, vt patet ex decursu Veteris Testamenti, si tamen loqueretur sic dicens Elohim in plurali, & non intelligeret per hoc pluralitatem suppositorum, daret occasionem cogitandi Iudæis, quod erant multa absoluta in diuinis, siue multi Dii. Ideo non est verisimile, quod Moyses voluisset vt tali modo loquendi, nisi per hoc importaret aliquod mysterium, scilicet, quod daret subtiliter intelligentibus cognosci suppositorum diuinorum pluralitatem, & vnitatem essentia.

Deinde Nicolaus allegat rationes tres Hebræorum contra se. Prima est, quod accipiat numerus pluralis pro singulari, vt patet 1. Reg. 28. in suscitacione Samuelis. Nam dixit Pythonissa: Vidi Deos ascendentes de terra, siue Elohim, & tamen manifestum est, quod solus Samuel erat, quia solum illum voluit suscitare mulier. Etiam quia dicitur immediate in litera, qualis est forma eius, & tamen si multi essent diceretur, qualis est forma eorum.

Secunda ratio est de eo, quod dicitur Ezech. 40. scilicet. In die autem Calendarum vitulum de armento immaculatum. Et ponitur in Hebræo tanimim, ac si dicitur vitulum immaculatum, quia tanimim est pluralis numeri, & ponitur vitulum in singulari.

Tertia est, quia Canti. 1. dicitur: Trahe me post te, curremus in odorem vnguentorum tuorum. Ecce ibi mutatur numerus, quia cum ponatur suppositum in singulari, scilicet, Trahe me, ponitur appositum in plurali, scilicet, curremus in odorem. Sicut ergo ponitur suppositum in singulari, cum appposito in plurali, ita è contrario ponetur in singulari cum supposito in plurali, sicut hic in principio creauit Elohim, & cæt.

Respondet Nicolaus ad primam, quod Samuel non suscitatus est solus, sed cum eo Moyses, vt daret sibi testimonium legis integræ seruatae, & locuta est Pythonissa de ambobus, scilicet. Vidi Deos ascendentes de terra: Saul autem solum quæsiuit de primo eorum, ideo dixit: qualis est forma eius.

Aliter respondet secundum Augusti. qui tenet, quod non fuit vere suscitatus Samuel, sed magice, scilicet, in quadam forma eum representante, & dæmon familiaris mulieris illius comitabatur eum, & sic dixit. Vidi Deos ascendentes de terra.

Ad secundam auctoritatem dicit, quod cum dicimus vitulum tanimim, id est, immaculatum, non debemus dicere immaculatum in accusatiuo, sed immaculatum in genitiuo. Nam nomina Hebræa non habent varietatem casuum, sicut nomina Latina, ideo eadem dictio non variata in literis potest esse sub habitudine nominatiui, & genitiui, & omnium casuum, & sic potest esse tanimim, ideo dicit, quod erat statutum legis, quod in principio cuiuslibet mēsis afferretur vnus vitulus, & ad hoc sacerdotes segregabant in aliquo loco prope templum duodecim vitulos immaculatos pro omnibus duodecim mensibus, & tunc in quolibet mense accipiebatur vnus vitulus de illis, & dicebatur vitulum immaculatum, id est, de immaculatis, scilicet, quia de duodecim immaculatis accipiebatur vnus.

Ad tertiam auctoritatem dicit, quod liber Cantorum secundum Hebræos exponitur de Deo, & synagoga. Et quia synagoga est quædam congregatio vna potest poni in singulari, & quia in illa congregatione multi sunt, ponitur in plurali, scilicet curremus in odorem per hæc putat se Nicolaus sufficienter respondisse Hebræis, & conclusisse, quod ex auctoritate illa, scilicet, In principio creauit Deus, & c. quod firmiter pluralitas personarum, & vnitatis naturæ diuinæ significetur ibi.

Sed dicendum, quod non stat. Et dicendum primo, quod illa responsio Iudæorum est absolute vera, scilicet, quod Elohim quando ponitur pro Deo vero semper sumitur singulariter: cum autem sumitur pro Deo improprie dicto, indifferenter accipitur aliquando pro plurali, & aliquando pro singulari. Cum autem Nicolaus inducit auctoritates quasdam in quibus ponitur adiectiuum in plurali cum isto nomine Elohim, & alias, in quibus ponitur verbum in plurali, dicendum quod nihil probatur ex illis, nisi quod istud nomen sit in numero plurali, & non sit Elohim singularis numeri, ac si aliquis dicere vellent, quod istud nomen Elohim est singularis numeri, sicut istud nomen El, sicut aliqui extimant. Nam tunc verum est, quod bene probat Nicolaus. Nam cum adiectiuum ponatur in plurali debet poni substantiuum in plurali etiam cum appositum ponatur in plurali, suppositum etiam ponetur in plurali. Et hoc concedendum est, quando istud nomen Elohim, pluralis numeri est, siue non.

Si autem velit concludere Nicolaus, quod non solum est nomen numeri pluralis, sed etiam significat rem pluralis numeri, scilicet suppositorum multitudinem non concludit, quia

Hebræum re-
sponso
aduerso
Nicolaum
de Litera.

B

E

Hebræi
non ha-
bent va-
rietatē
casuum
in nomi-
nibus.

C

F

A tunc non solum sequeretur pluralitas suppositorum, imo etiam essentiarum diuinarum, quod patet in prima auctoritate, quam Nicolaus allegat, scilicet, peruertistis verba Dei uiuentis. Ierem. 23. & Hebraica dicit peruertistis verba deorum uiuentium, siue Elohim haijm. Nam accipiendo illud adiectiuum proprie in numero plurali, necesse est, quod signaret plures uiuentes, & sic essent plures uitae numero in diuinis. Et cum uita sit ens absolutum essent plures deitates, quod est impossibile. Cum ergo sit vnica deitas, & vnica uita, & esse, non debet concedi tres uiuentes, uel plures uiuentes, sed vnus uiuens, sicut dicit Athanasius, ut supra dictum est, quod non sint tres aeterni, sed vnus aeternus, non tres omnipotentes, sed vnus omnipotens, non tres immensi, sed vnus immensus.

In alia auctoritate Iosue 24. scilicet. Non poteritis seruire Domino, quia Dii sancti ipse. Dicendum est, quod non accipitur ibi Dii sancti siue Elohim quiduis pro plurali, sed pro singulari, quia alias sequeretur, quod essent plures sanctitates in diuinis, & istud est impossibile, quia cum sanctitas sit forma absoluta vnica est, sicut vnica essentia vnica bonitas.

Secundo patet, quia si importaretur aliqua pluralitas in hoc, litera nostra tetigisset illam, & tamen posuit singulariter, dicens: Non poteritis seruire Domino, quia Deus sanctus ipse.

B Si autem dicas, quod Hieron. non aduertit ad hoc, ideo non posuit in numero plurali, sequuntur duo inconuenientia. Primum est, quod ipse non transtulit ueritatem sensus. Nam cum ibi significaretur pluralitas aliqua, transtulit singularitatem, & iste est magnus error, quia sciremus Bibliam nostram in multis deficere a ueritate.

Secundum est, quia sequitur, quod B. Hieron. sit insipiens, scilicet, quia circa illa, in quibus magis fides nostra corroboratur ex Hebraeis libris, non transtulit eo modo, quo possemus firmiter contra Hebraeos arguere, sed eo modo, quo nihil possemus concludere contra illos.

Tertio probatur efficacius, quod illa litera non signet aliquid in plurali, quia dicitur in Hebraeo: Non poteritis seruire Domino, quia dii sancti ipse. Si tamen significaretur pluralitas saltem suppositorum, deberet dici dii sancti ipsi, & ponitur ipse singulariter. Pro quo sciendum, quod de diuinis melius possumus concedere pronomina in plurali, quam nomina, & causa est, quia si concedatur nomen in plurali de Deo significatur magis natura, quae tamen vnica est. Si autem concedatur pronomen, significatur substantia, quae tres sunt. Ratio huius est, quia nomina significant substantiam cum qualitate. Est autem qualitas determinatio substantiae, quae reducit substantiam ad standum pro aliqua determinata natura. Pronomina autem significant meram substantiam. Est autem substantia, materia, forma, compositum, & suppositum, ita uocatur substantia quodlibet subsistens: unde concedemus in plurali pronomina de Deo, quia significant plures substantias, id est, plura supposita, uel substantias, siue hypostasies. Nam dicemus in diuinis de tribus personis isti, uel illi, uel ipsi, uel hi, aut idem, quae sunt pronomina, & non dicemus dii, uel sapientes, aut boni, quia ista, quae sunt nomina, significant naturam. Illa uero, quae sunt pronomina, significant solas substantias, & tamen hic ponitur pronomen in singulari, quia dicitur, quod dii sancti ipse, ergo non potest ibi significari aliqua pluralitas suppositorum, nec naturarum.

Ad aliam auctoritatem in qua dicitur: Quis est ut populus tuus gens vna in terra, propter quam iuerunt dii ad redimendum sibi. Dicendum, quod non ponitur ibi proprie plurale, sed pro singulari, quod patet ex litera nostra, quae posuit singulare, scilicet, propter quam iuit Deus, ut redimeret eam sibi.

Alio modo probatur efficacius, quia si ibi poneretur plurale proprie, non solum probaretur pluralitas suppositorum, sed etiam pluralitas naturarum, quia ponitur uerbum in plurali, & tamen nec nos, nec Iudaei concedimus pluralitatem naturae: ergo illa pluralitas non importat aliquod mysterium, sed ponitur pro singulari ex barbarie idiomatis Hebraici.

Ad aliam auctoritatem, cum dicitur: Quis est homo, qui possit intrare post regem, qui fecerunt eum? dicendum, quod

illa mutatio numeri non importat mysterium: nam debet dici post regem, qui fecit eum, & dicitur post regem, qui fecerunt eum.

Et patet, quia si istae duae auctoritates in ista mutatione, numerorum pluralitate importarent aliquod mysterium, sequerentur inde magna absurda. Nam ex prima auctoritate sequerentur multae deitates, & multa supposita diuina. Ex secunda sequerentur multae naturae, & vnicum suppositum. Patet hoc, quia si aliquis uelit probare pluralitatem suppositorum in diuinis per nomen Elohim in plurali, & unitatem naturae per singularitatem uerbi, scilicet. Creauit cum positum fuerit uerbum in plurali, probabit naturarum multitudinem & tamen in ista auctoritate, secundo Regum septimo, ponitur nomen in plurali, & uerbum etiam, ideo significatur naturarum pluralitas, & suppositorum. Secundum patet, quia in auctoritate Ecclesiasticae. 2. ponitur nomen in singulari, & uerbum in plurali, scilicet, post regem, qui fecerunt eum: ergo significatur unitas suppositi, & multitudo naturae, quod est absurdum. Ideo dicendum, quod si quis per illam auctoritatem; In principio creauit Deus, & car. uelit probare iuxta Hebraeos multitudinem suppositorum, & unitatem naturae, & inducit auctoritates supra positas ad aliquam confirmationem suam irridendus est, quia potius ex his probatur directe oppositum.

Cum autem Nicolaus tangit aliam responsionem Hebraeorum, in Glossa illa Eccl. 2. scilicet, Deus, & domus consilii sui fecerunt hominem. Et quod ex hoc innuatur Pater, qui uocatur Deus, & Filius, qui est domus consilii sui, & sic fit pluralitas in diuinis, dicendum, quod non stat ratio sua propter duo. Primo, quia non arguit nunc ex aliquo textu Veteris Testamenti, sed ex Glossa cuiusdam Doctoris, quae non est solida, quia quilibet Iudaeus poterit negare illam, sicut apud nos sunt inter Doctores multae opiniones, & dicta Doctorum non sunt solida, nisi per probationem ex textu sacrae scripturae, uel ex aliqua ratione naturali.

Et licet dicas, quod Iudaei magis assentiunt Doctoribus suis, etiam non probantibus, quam nos assentiamus nostris. Dicendum, quod adhuc non ualet, quia semper adhuc licet eis contraire opinionibus illorum, sicut patet de Rabbi Abraham Aben Ezra, qui fuit inter Iudaeos subtilis Doctor, & tamen in multis ei repugnant. Imo eum damnant tanquam haereticum, scilicet, circa Sabbathi obseruationem, cum dicat, quod licet ignem succendere ad calefaciendum membra, sed non ad parandos cibos; ita ergo licebit contraire aliis Doctoribus suis, quando uisi fuerint non recte dicere.

Secundo non concluditur, quia quamuis ex ista Glossa liceret arguere, non probaretur pluralitas Deorum. Nam cum dicitur, quod Deus, & domus consilii sui fecerunt hominem non intendunt Hebraei significare Filium per domum consilii, quia uolunt domum consilii esse aliquid distinctum a Deo, cum dicant, quod Deus sanctus, & domus consilii sui fecerunt hominem, sed significant Hebraei per domum consilii multitudinem Angelorum, cum quibus Deus uidetur habere consilium, & tractare cum eis de rebus, quas acturus est. Et istud ostendunt Hebraei per illud, quod habetur Genesi. 1. scilicet. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Nam loquens est ibi Deus, qui vnicus est, & loquitur ad Angelos, & loquitur per modum consilii, uel deliberationis cum eis, quia non dixit faciam, sed faciamus, quasi ex illorum consilio, uel arbitrio aliquo penderet, quod homo fieret, uel non fieret. Et istud uerum est, quia Deus locutus est Angelis de hominis plasatione, sine scriptura significat Deum locutum fuisse de hoc, quia secundum ueritatem Deus nunquam loquitur, nec loqui potest.

Et uerum est, quod Deus, & domus consilii sui fecerunt hominem accipiendo large. Nam proprie nulla actio fuit in qua Deus, & Angeli conuenirent, quia illud esset ex impotentia alterius agentis, nec uidetur quomodo duae uirtutes distantes in infinitum in vigore, & in modo operationis conuenirent in eadem operatione, sed Angeli formauerunt, & lineauerunt quandam statuam de luto, quale est corpus humanum, Deus autem fecit illam statuam esse ueram carnem, ossa, & neruos, & uniuert ei formaliter animam, ut homo esset, & in ista operatione Dei non comunicauerunt Angeli, quia ipsi nullo modo poterant hoc operando, uel adiuuando.

Pluralitas pronomina conceditur in diuinis non tamen nominum

Pluralitas uerbi arguit pluralitatem non solum suppositorum sed naturarum.

E

F

Opinio Auctorum, quod Deus locutus sit cum Angelis dicens, Faciamus, &c.

Uirtutes uerae finita ab se in se non possunt ad inuicem communicare. Angeli non possunt uirtute ueritate in se in aliam.

Cum

A

Cum vero tangit Nicolaus aliam Glof. super Plal. 49. scilicet, quod Deus in tribus proprietatibus creauit sæculum, & vult istas esse tres proprietates constitutiuas personarum: dicendum quod non stat.

Primo, quia non arguitur ex textu, sed ex Glo. quæ non est omnino solida, vt supra dictum est.

Secundo, quia dato, quod Glo. esset solida, non probatur inde, quod sint proprietates personales, cum absolute dicat in tribus proprietatibus, & possunt intelligi proprietates illæ absolute.

Tertio patet hoc, & efficacius, quod illæ sint proprietates absolute, quia ipsimet Iudæi dixerunt, quod tres proprietates, in quibus Deus creauerat sæculum, potentia, sapientia, & bonitas.

Nicolaus autem arguit contra eos, quod non intelligatur de istis absolute, sed de proprietatibus personalibus. Sed in hoc nimis videtur errare. Primo, quia cū Glo. illa sit Hebræorum, & ipsi velint sic intelligere dictum suum, non habet ipse locum arguendi, quia licitum est mihi intelligere dictū meū qualitercunque voluero, siue bene, siue male. Secundo patet quia melius intelligitur secundum, quod intelligunt Hebræi, quā sicut intelligit Nicolaus. Nam ipsi ponunt tres proprietates absolute, quæ non sunt distinctæ realiter, quibus Deus creauit sæculum, scilicet, potentiam, sapientiam bonitatem. Motiuum namque Dei in ratione causæ impulsivæ efficientis, & in ratione causæ finalis est bonitas. De causâ finali patet, quia finis quoddam bonum est, cum bonum sit, quod omnia appetunt. Et Ethic. bonitas ergo diuina fuit causâ finalis creationis mundi.

Causâ impulsivâ efficiens fuit etiam bonitas, quia Deus non est sicut aliqua causâ naturalis, quæ moueatur ab aliqua causâ naturali, vel superiori, quia tales causæ agunt de necessitate. Etiam non fuit motus ab aliquo sine extrinseco, qui non esset bonitas sua, quia istud etiam erat imperfectionis cuiusdam, scilicet, quia moueretur propter maius bonum consequendum. nec etiam motus est ex inclinatione materiæ, sed fuit impulsus à bonitate, quæ erat sibi intrinseca. Sic ait Plato in Thimeo suo, & recitat positionem istam Boet. 3. de Consol. Metro. 9. scilicet.

*Quem non externa pepulere fingere cause
Materia fluitantis opus, verum insita summi
Forma boni liuore carens.*

Id est, causæ externæ, scilicet extrinsecæ, quæ sunt efficiens, & finis extraneus non pepulerunt, id est, non compulerunt fingere opus materiæ fluitantis, id est, formare materiam fluitantem distinguendo eam per varias formas compositorum, sed insita summi forma boni, scilicet, forma summi boni, id est, summa bonitas insita menti diuinæ carens liuore impulit Deum ad formandum materiam. Ipsa ergo fuit causâ finalis, & impulsivâ. Et sic bonitas fuit vna de proprietatibus, quibus creatum est sæculum, potentia autem, & sapientia fuerunt alia duæ proprietates quasi instrumentales. Nam non crearet Deus mundum, nisi posset, nec crearet, nisi sciret; proprietates autem personales, quæ sunt paternitas filiatio, & spiratio passiva nihil attinent ad creationem sæculi, quia solum sunt ad productiones personarum, ideo dicitur, quod opera Trinitatis ad extra sunt indiuisa, scilicet, quod omnes personæ habent eandem operationem. Si tamen relationes originis, siue proprietates personales ad hoc prodesse, non esset eadem operatio omnium, ideo istæ proprietates nihil attinent ad mundi creationem, ideo rectius dicunt Hebræi quam Nicolaus.

Ad aliam rationem, quam tangit Nicolaus, scilicet, quod intendebat Moyses euitare idololatriam, ad quam populus Hebræorum erat pronus. dicendum, quod non sequebatur ex tali modo loquendi occasio aliqua idolatriæ, cum iste modus non veniret ex aliquo mysterio, sed ex sola barbarie idiomatis. Et non solum talis modus loquendi esset in scriptura, sed etiam esset frequentatus apud Hebræos in vsu vulgari, non ideo turbarentur, quamquam talem modum loquendi inuenirent, nec putarent per hoc significari aliquod mysterium pluralitatis, sed intelligi singularitatem. Et si Moyses deberet talem modum loquendi euitare propter occasionem idolatriæ, potius deberent euitari alii modi, in quibus clarius periculum dabatur de credendo pluralitatem deorum, scilicet.

Peruertistis verba Deorum viuentium. Et illud. Non poteritis seruire Domino, quia Dii sancti ipse. Et illud. Propter quæ iuerunt Dii ad redimendum sibi. Et illud. Quis est homo, qui possit intrare post regem, qui iam fecerunt eum? Nam in his omnibus apertius innuitur pluralitas Deorum, & tamen tales locutiones non euitantur in sacra scriptura, sed potius frequentantur. Ideo non fuit inconueniens, quod Moyses poneret in ista auctoritate Elohim in plurali, & creauit in singulari, & non intenderet per hoc significare aliquod mysterium, sed solum vnitatem Dei creatis. Esset autem causâ errandi apud nos, si tales modi loquendi ponerentur in scriptura sacra, quia istas incongruitates non tolerat Latini sermonis proprietates, ideo putarentur positæ ad significandum aliquod mysterium.

Item quod dicit, scilicet, quod Moyses locutus est sic, vt subtiliter intelligentibus innueret suppositorum diuinorum pluralitatem, & vnitatem naturæ, non est verisimile, quia ista erat maior causâ errandi. Nam si non eueniret hoc ex conditione idiomatis Hebraici, sed poneretur propter aliquod mysterium, esset maior occasio errandi, quia inter Hebræos nullus erat, qui tantam obscuritatem intelligeret. Nam dato, quod Deus eis diceret verbis clariis, quod in Deitate erat multitudo suppositorum, & naturæ vnitatis, non possent distinguere Hebræi inter naturam, & suppositum. Nec possent intelligere quomodo cum vnitatem numerali naturæ staret pluralitas suppositorum, quia hoc etiam nos non valemus perfecte intelligere, quanto magis quod poneretur sub verbis ambiguis; in quibus posset significari pluralitas deorum in natura, & suppositorum. Non est ergo intelligendum, quod talem obscuritatem posuisset eis Moyses, potissime in exordio legis, ideo credendum est, quod nullum mysterium significabatur in hac, & similibus auctoritatibus.

Ad alias rationes Hebræorum quas Nicolaus contra se adducit, dicendum quod bene concludunt. Prima est de suscitacione Samuelis. Nam verum est, quod solus Samuel suscitatus est, & tamen dixit mulier: vidi Deos ascendentes de terra id est, vidi Deum ascendentem, scilicet Samuelem. Ad secundum de dicto Ezech. dicendum, quod etiam concludit ponit numerum pluralem pro singulari, scilicet vitulum immaculatum, id est, immaculatum. Ad tertium idem dicendum, sc. Trahe me post te. Canti. 1. quia debet dici curram in odorem vnguentorum tuorum, & dicitur curremus. Responso autem Nicolai ad primam auctoritatem non stat, quia vult ponere duos ascendentes, & suscitatos. Nam tenendo primam positionem, sc. quod ascenderit Samuel, & cum eo Moyses, ridiculum est. Primo, quia mulier intendebat suscitare vnum, quia dixit quem vis, vt suscitem tibi? & Saul ait. Samuelem suscita mihi. Non est ergo verisimile, quod duo suscitarentur. Secundo patet, quia suscitacione facta dixit Saul. Qualis est forma eius? Si tamen essent multi diceret, qualis est forma eorum? Tertio patet, quia siue ista suscitacio fieret opere Dei, siue opere dæmonis non suscitaretur nisi vnus. Nam si opere dæmonis, cum esset voluntas Pythonissæ vnum suscitare: suscitaret vnum, si autem opere Dei etiam non suscitaretur duo, quia Deus volebat fieri istam suscitacionem, vt responderet Sauli de morte sua, & tamen vnus fuit, qui respondit, ergo vnus suscitaretur. Quarto patet, quia ridicula est exculatio Nicolai, & Hebræorum, sc. quod Samuel solus vocatus est à mortuis, & tamen timens, quod vocaretur ad iudiciū, adduxit secum Moysen in testē quod custodiisset legem. Præsupponit enim multos errores ista responsio. Primus est, quod Samuel nesciret ad quid vocaretur, ideo putauit se vocari ad iudiciū, & tñ dicendū est, quod ipse sciuerit ad quid vocatus est, quia necesse est, quod Deus reuelaret sibi tunc illud, quod responsurus erat Sauli, sc. cras tu, & filii tui mecum eritis, sed & castra Israel tradet Deus in manus Philistinorum 1. Reg. 28. sciret ergo Samuel, quod suscitabatur ad respondendū istud Sauli quærenti. Secundus est, quia non poterat suspicari Samuel, quod vocaretur ad iudiciū, eo quod iudiciū, quod post mortem est, vniuersale est, iuxta illud Iohel. 3. congregabo in vallē Iosaphat oēs gētes, & disceptabo cum eis, & tñ videbat Samuel, quod non suscitabatur alii, sed ipse solus, & ob hoc ipsi dicunt, quod vocauit secū Moysen. Tertio est, quia vocatio ad iudiciū vniuersale post mortem fit in resurrectione, & tñ mortui in corporibus, & animabus, vnturi sunt. Samuel autē videbat, quod non suscitabatur in corpore & ani-

ma, ideo

B
Bonitas
diuina
fuit causa
finalis
creacionis
mundi,
& efficiens.

D

E

Solus Samuel suscitatus est non Moyses à Pythonissa.

F

A ma, ideo non poterat suspicari: quod vocabatur ad iudiciū. Quartus est, quia dato, quod vocaretur Samuel ad iudicium, non debebat timere ad hoc, quod ducere vellet secum testē innocentiae suae Moysen, & quia Samuel erat sanctus Prophe- ta existens in sinu Abrahā, & qui erant securi erāt de sua bea- titudine, nec patiebantur aliquid mali, ideo dato, quod de- beret iudicari, non suspicaretur aliquid mali contra se, ita vt inuocare vellet testem. Quintus est, quia omnino erat absur- dum habere testem. Nam Samuel non erat reus, & non oportebat, quod produceret aliquos testes. Nam dato, quod nihil probaret de innocentia sua, dum tamen non probaretur ali- quid mali contra ipsum, daretur ei vita aeterna, quia ad con- demnationem de crimine requiruntur probationes solidae, & luce clariores, potissime vbi tanta pœna est infligenda, scilicet aeterna. Sextus, quia in iudicio Dei non sunt necessarii testes, imo nullus vsus testium est, quia Deus omnia clara videt, cum omnia sint nuda oculis eius ad Hebr. 4. & in omni loco oculi domini contemplantur bonos, & malos Prouerb. 15. Etiam quia ipse dixit, ego sum testis, & iudex dicit Dominus Iere. 39. Messias etiam facit hoc, quia in iudicio suo non vitur testib⁹ iuxta illud Isaiā 11. scilicet non secundum visionem oculorū iudicabit, nec secundum auditum aurium arguet, sed iudica- bit in iustitia, à fortiori ergo in iudicio vniuersali in quo De⁹ iudicat in maiestate sua non erit vsus testium. Septimus est, quod si esset vsus testium, non proficeret ei inuocare Moysen in testem, qui esset singularis inductio, & secundum legem testimonium vnius hominis nullum erat ad faciendum pla- nam probationem, potissime in rebus grauis prauidicij, vt colligitur Num. 35. & Deu. 19. & tamen dicunt, quod adduxit solum Moysen secum, ideo non erat hoc verisimile. Octauus est, quod significatur in responsione ista, quod fuerit liberum Samueli ducere secum Moysen. Nam dicunt, quod timuit, ideo induxit secum Moysen, quasi esset hoc in potestate sua, & tamen falsum est, quia nō erat in potestate Samuelis duci- cere Moysen, nec erat in potestate Moysi exire de sinu Abra- hā, quia animae corpore soluta sunt in receptaculis certis, & non est eis liberum inde exire, quia iam non sunt in arbitrio suo. Nonus est, quia dicunt, quod induxit Moysen, vt testifi- carentur de custodia legis. Sed hoc nō poterat facere Moyses, quia Moyses non vivebat, quando vivebat Samuel, ita vt testi- ficari posset de eis, quae fecerat Samuel, sed melius poterāt testificari alii, qui fuerant tempore Samuelis. Nam Moyses nesciebat aliquid de his, quae fecerat Samuel nisi ei reuelaretur à Deo.

Testes
superius
cui sunt
in iudi-
cio Dei.

Animae
soluta
corpore
non
habent
in pote-
state sua
exire de
suis rece-
ptaculis

Op. An.
falsa est
circa su-
scitatio-
nem Sa-
muelis.

B Decimus est, quia non est verisimile, quod Moyses esset fuscitatus cum Samuele, quia Moyses in maximae auctoritatis inter Prophetas omnes erat, quia non surrexit ei Prophe- ta similis: Deu. 34. Etiam quia fuit legislator, & in hoc excedebat omnes Hebraeos, ideo si ipse fuisset fuscitatus cum Samuele, ipse fuisset principalis, & ipse fuisset locutus ad irrogationem Pythonissae, & tamen respondit Samuel, ideo videtur, quod nō fuscitatus est Moyses cum eo. Et sic positio ista ridicula est.

C Alia positio erat secundum Augustinum, scilicet quod nō fuscitatus est Samuel vere, sed magice factam, quod daemō familiaris mulieri Pythonissae apparet, & quaedam umbra repraesentans Samuelem.

Dicendum tamen, quod non stat, quia necesse est peni, quod vere fuerit fuscitatus Samuel, vt probatum est latissime i. Re. 28. & tamen in hoc non erat intentio nostra, quia siue esset fuscitatus Samuel, siue daemō loco eius, dum tamen esset vnicus, qui apparet, est dicendum, quod etiam si iste esset de- mon vnicus erat, vt patet ex rationibus supra allegatis, scilicet Pythonissa vnicum voluit suscitare. Etiam quia Saul vnicum petiit suscitari, scilicet Samuelem: ergo Pythonissa suscitaret illum, vel alium loco eius, & non plures, & tamen dicitur ibi vidi Deos ascendentes de terra, & postea sequitur, qualis est forma eius: quasi esset vnicus, & sic mutatur numerus.

Ad aliam auctoritatem Ezechielis de vitulo quando dicit, quod ponitur ibi tanimim, id est, immaculatorum, & non in accusatio, dicendum, quod ista est fictio. Nam nihil tale fie- bat secundum legem, scilicet quod ponerentur duodecim vituli pro toto anno in vno loco, & inde tollebatur vnus. Nam licet quolibet mense in principio vnus immolaretur, tamen non custodiebantur isti duodecim sic, quia quotidie offerebantur multa sacrificia in templo, & non fiebat talis

custodia. Sed dato, quod concederemus fieri talem custodia vitulorum, adhuc non stat ille sensus Nicolai, quia si poneretur tanimim in genitio plurali, non esset adiectiuum illius nominis vitulum, sed per se substantiaretur, & nunc necesse erat, quod poneretur ibi dictio significans habitudinem ca- sualem, & non ponitur. Nam in Latino, & Graeco variantur nomina per casus, & quilibet casus significat rem sub alia, & alia habitudine, quam alius casus. In Hebraeo autem nulla dictio habet casus, ideo ad significandas habitudines casua- les, praeponuntur nominibus singulis habitudines aliqua, vt cognoscantur casus, & hoc verum est in substantiuis, in adie- ctiuis autem non ponuntur, quia adiectiua sunt in eisdem ca- sibus, in quibus substantiua, & tamen tanimim non ponitur sub aliqua habitudine genitui, sed absolute, ideo necesse est, quod sit accusatiui casus, & adiectiuatum cum illo nominae vitulum, & tamen variatur numerus, quia deberet poni in singulari.

Ad tertiam auctoritatem Canti, scilicet. Trahe me post te, &c. dicendum, quod bene variatur ibi numerus, & quando dicit Nicolaus, quod non mutatur, quia loquitur de synago- ga, dicendum, quod circa intellectionem libri Cantorum, de quo intelligatur, & an semper de vno, vel de pluribus, est maior quaestio, quam spectet ad praesens, potissime, quia ex il- la non pendet solutio dubij praesentis, & tamen dato, quod intelligatur de synagoga mutatur numerus, quia verum est, quod synagoga multos continet, & tamen ipsa accipitur, vt vnum corpus, sicut quilibet vniuersitas, & tunc datus ei personam, & debet loqui vt vnus, & sic locuta est, cum dixit, Trahe me post te: cum autem dixit: Curremus in odorem, necesse est, quod intelligatur de multis distinctis, & separatis & tunc loquuntur non vt synagoga, sed vt singuli, & hoc non stat, ideo dicendum, quod improprietas est locutionis. Ex his apparet, quod ex Veteri Testamento saltem ex illis auctori- tatibus, quae communiter inducuntur, non potest probari personarum pluralitas in diuinis.

CONCLUSIO SECUNDA.

Auctoritates ad probandum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum in vnitae essentia, quae vulgo adducuntur ex Veteri Testamento, non probant distincte.

SECUNDA conclusio est, licet ex scripturis veteris testamenti possit probari personarum diuinarum pluralitas, nullo modo tamen probati potest distincte trinitas. Ad huius euidentiam considerandum, quod quidam putant se sufficienter probare trinitatem personarum diuinarum ex multis auctoritatibus, quarum aliquas allegat Magister dist. 2. primi est vna, quae habetur Psalmo 32. scilicet, Verbo Domini caeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Ecce ibi designantur tres personae in creatione, scilicet, Do- minus, & verbum eius, & spiritus eius. Verbum filius est, & spiritus est ipse Spiritus sanctus. Dominus autē est ipse pater. Ecce ergo non solum posita est personarum trinitas, sed etiā quasi ipsa tria nomina personalia.

Secunda auctoritas est Psalmo 66. scilicet, benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eum. In hoc autem, quod ter nominatus est ibi Deus cum eodem ver- bo benedicat, videtur signata natura vnica in diuinis, & per- sonarum pluralitas, scilicet trinitas.

Tertia auctoritas est Isai. 6. cum vidit Isaias seraphim cla- mantia Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth, & refertur ibi ad Deum, & vocatur ter sanctus: ideo videtur significari vnitae naturae, cum dicitur Dominus Deus, & per- sonarum trinitas in quantum ter dicitur sanctus.

Quarta auctoritas est quantum ad duas personas, scilicet, patrem, & filium Psal. 2. scilicet, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Ibi agitur de Messia, & Deus dicit ad eum, filius meus es tu, ego hodie genui te, & sic Deus habet filium, & tamen pater, & filius in diuinis non sunt duo Dii, quia vnicus Deus omnium est, ideo est vnitae essentiae, & personarum pluralitas.

Quinta auctoritas est de filio & patre, Isaiā 53. scilicet Ge- nerationem eius quis enarrabit? Et agitur de Messia ibi, ideo Messias est Deus, quia alias generatio sua poterat enarrari, si

esset

A esset humana, & cum sit genitus, necesse est, quod ab altero sit genitus, ideo necesse est saltem duas esse personas diuinas, scilicet patrem, & filium.

Sexta auctoritas est Prouer. 8. ubi ponitur etiam generatio filii, scilicet, Dominus possedit me ab initio viarum suarum, à principio, & ab æterno ordinata sum, & intelligitur de filio, qui est sapientia genita. Nam ibi dicitur nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram, ante colles ego parturiebar, & dicit se ista sapientia conceptam, vel genitam ab æterno, ideo erit aliquid diuinum, & consequenter persona distincta à concipiente, vel gignente.

Septima auctoritas Eccle. 24. scilicet. Ego sapientia ex ore altissimi prodii primogenita ante omnem creaturam. Ecce ergo sapientia nata est, & ab æterno, ideo erit persona distincta à gignente. Nam non potest intelligi de sapientia essentialiter sumpta, quia illa non concipitur nec gignitur.

Octaua auctoritas est de alia persona, scilicet. Spiritu sancto Gene. 1. scilicet, Spiritus Domini ferebatur super aquas. Et loquitur de Spiritu sancto.

Nona auctoritas Psal. 138. scilicet, quo ibo à spiritu tuo, scilicet, à spiritu sancto, quasi dicat, non possum ab illo fugere, quia ubique est.

Et Sapientie primo. Spiritus sanctus disciplina effugiet factum, ecce vocauit ibi spiritum sanctum. Et Isa. 61. dicitur Spiritus Domini super me, eo quod vnxit me, ille autem est Spiritus Dei Sanctus, qui est persona tertia in Trinitate.

B Ali. s. auctoritates addit Nicolaus in libello, quem fecit contra Iudæos, & est vna. Psal. 44. scilicet. Sedes tua Deus in sæculum sæculi, virga directionis virga regni tui, ecce loquitur ibi Propheta ad Deum cum dicat sedes tuas Deus, & postea sequitur, Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ. Ecce ergo Deus erat vnctus à Deo. Sed non est eadem persona vngens, & quæ vngitur, ideo erant saltem duo Dii, vel duæ personæ diuinæ, & quia Deus vngens repetitur ibi, cum dicatur propterea vnxit te Deus, Deus tuus significantur duæ personæ, scilicet pater vngens & Spiritus sanctus, per quem fit vnctio.

Alia auctoritas est Psal. 109. scilicet, Dixit Dominus Domino meo sede à dextris meis, ibi significatur duæ personæ, scilicet Deus qui loquitur, & Dominus ad quem loquitur. Et necesse est, quod distinguantur realiter, quia alias non diceretur vnus sedere ad dexteram alterius, cum idem non sedeat ad dexteram sui ipsius, & necesse est, quod intelligatur de Deo gignente, & de Deo genito, cum ibi dicatur ante luciferum genui te, id est, antequam esset lucifer matutinus. Illud autem non potest intelligi de aliquo homine, quia omnes sunt geniti post luciferum, ideo intelligitur de filio Dei, qui genitus est ab æterno.

C Alia auctoritas est Isa. 47. scilicet. Non à principio in abscondito locutus sum, ex tempore antequam fieret ibi eram, & nunc Dominus misit me, & Spiritus eius, & tamen ista verba sunt Dei, vt patet ex litera præcedenti, & ex litera sequenti, hæc dicit redemptor tuus sanctus Israel. Ecce ergo ponuntur hic tres personæ diuinæ, scilicet Deus, qui loquitur, & duæ personæ mittentes, scilicet, & nunc dominus misit me & Spiritus eius, & sic erunt hic tres personæ, scilicet pater, & Spiritus sanctus mittentes, & filius missus.

Alia auctoritas est Eccle. 4. scilicet. Funiculus triplex difficile rumpitur. Et ibi dicunt Glo. Hebraice antiquum mysterium trini, & vnus difficile discuritur, licet Iudæi moderni retorqueant hanc Glo. ad tria attributa diuina, scilicet potestatem, sapientiam, bonitatem.

Respondendum, quod istæ auctoritates, vel aliquæ illarum aliquantulum hoc persuadent, & tamen, quod omnino probet, ita quod recipiens sacram scripturam tanquam solidam nullo modo dubitare possit de trinitate personarum non est verum, quia possent deduci ad alium sensum.

Ad primam dicendum, quod non solum non probatur hic trinitas, immo etiam non intelligitur auctoritas de trinitate personarum, sed solum significatur vnus Deus, non sub ratione alicuius pluralitatis. Et cum dicitur verbo Domini cæli firmati sunt, est sensus, quod tanta fuit potestas Dei, quod non fabricauit aliquid manu sicut artifices, nec per tempora aliqua expectauit, sed solum iussit, quod omnia fierent, & facta sunt, iuxta illud Psal. 148. scilicet. Quoniam ipse dixit &

facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. Istam sententiam repetiuit Dauid eodem versu. Nam cum dicitur, & Spiritus oris eius omnis virtus eorum. Idem est ac si dicatur verbo Domini cæli firmati sunt, quia Spiritus oris, & verbum idem sunt. Nam verbum vocatur Spiritus, quia spiratur, id est, flatur. Nā flatus formatur, & fit verbum, & ista repetitio sententiæ per alia verba fit ad pulchritudinem, & consuevit sæpe fieri in canticis & prophetiis, & maxime in Isaia: sicut patet 2. Reg. 20. & 3. Reg. 12. quæ nobis pars in Dauid, & quæ hæreditas in filio Isai? Et est eadem sententia, quia Dauid, & filius Isai idem est, cum Dauid esset filius Isai, & pars, & hæreditas etiam idem sunt, sed est pulchritudo quædam in repetitione hac.

Item patet, quod non posset intelligi hoc de Spiritu sancto, quia licet Spiritus sanctus vocetur Spiritus, tamen non vocatur Spiritus oris, eo quod istud pertinet ad filium, cum filius sit verbum, & dictus, sed Spiritus sanctus non est verbum nec procedit per modum dicti, quæ est conceptio intellectus, sed per modum voluntatis. Accipitur ergo vtrunq; pro verbo vocali tanquam Deus loqueretur iubendo, quod omnia fierent, & tunc fierent.

Ad secundam auctoritatem Psal. 66. dicendum, quod nihil probat. Nam licet ibi repetatur ter nomen istud Deus, nõ probatur trinitas personarum diuinarum, nec Deorum, quia tunc si ponatur quater nomen Dei significabuntur quatuor personæ diuinæ, & hoc est absurdum, & tamen interdum repetitur sæpe istud nomen Deus in eadem sententia.

Etiam non conuenienter infertur hinc aliquid, quia oportebat, quod cum eodem verbo non repetito poneretur ter Deus. Nam omnes tres personæ diuinæ sunt vnus Deus numero, ideo vnicus actus ei competit. Et sic vnicum verbum in singulari competit eis, verbum autem repetitum singularis numeri æquiualeat verbo pluralis numeri non repetito, ideo non probatur aliquid hinc. Item patet hoc, quia dicitur: Benedicat nos Deus, & repetitum est Deus noster, & tamen ad significandum tres personas, deberet poni Deus ter sine aliquo ad iuncto facto terminis, vt sic videretur, quod non repetebatur terminus ad addendum, sed ad significandum rem distinctam, vt sic diceretur. Benedicat nos Deus, Deus, Deus, & metuant eum omnes fines terræ. Ad tertiam auctoritatem Isa. 6. cum vidit Seraphim clamantia Sanctus, Sanctus, Sanctus ter, dicendum, quod non significatur in hoc aliqua pluralitas personarum diuinarum, sed solum significabatur, quod laus illa diuina repetebatur sæpe. Nam die, & nocte non habebant requiem dicentia, Sanctus, Sanctus, vt patet Apoc. 4. ergo non solum ter, sed etiam plusquam millesies dicebant Sanctus, Sanctus. Quod autem istam multiplicatam repetitionem eiusdem significaret & Isaias dicendo potius ter Sanctus quã pluries, nõ fuit ex aliquo mysterio, sed à casu, quia ita poterat dixisse quater, vel quinquies. Ad quartam auctoritatem dicendum, quod secundum veritatem Psal. ille 2. scilicet quare fremuerunt de Christo Messia intelligitur. Sic enim intellexerunt Apostoli, & illi, qui nouiter erant conuersi ad Christum, vt patet Act. 4. scilicet Deus, qui Spiritu tuo per os Dauid pueri tui dixisti, quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania, astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Conuenerunt enim vere in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuum Iesum. Et tamen non ex hoc constat manifeste contra Iudæos, vel quoscunq; alios recipientes scripturam veteris testamenti, quod intelligatur de Messia, & quod ille esset filius Dei. Et quando dicitur in eodẽ Psal. Ego hodie genui te, ideo quod Deus habeat filium, dicendum, quod non sequitur ex hoc, quod Deus habeat filium, qui sit Deus, sed potest intelligi de aliquo homine scilicet de Dauid, qui vocabitur filius Dei nõ naturalis, sed adoptiuus. Sic enim Deus vocat alios filios, vt patet Ex. 4. scilicet filius primogenitus meus Israel, dimitte filium meum, vt seruiat mihi, ecce vocauit Israel filium suum, & à se genitum, ita de Dauid dicitur, quod Deus genuit eum quando eum exaltauit, & illo die dicitur genitus. Ad quintam auctoritatem de filio: Isa. 53. scilicet generationem eius quis enarrabit? quod dicunt intelligi de generatione æterna, quia illam nullus potest enarrare.

Dicendum quod etiam si intelligeretur de generatione æterna, non constat, an de illa intelligatur, & consequenter nõ constat, quod Deus habeat filium quod sit Deus: intelligunt tã

E
Quod re-
petitio
nominis
Dei non
arguit
trinita-
tem per-
sonarum.

F

A communiter hoc de Messia temporaliter nato, quia nullam aliam generationem concedunt. Et cum probatur, quod intelligatur de generatione aeterna, quia dicitur, *Quis enarrabit?* & tamen temporalem generationem enarrare possumus: dicendum, quod non ponitur semper talis locutio pro impossibili, sed frequenter pro difficili. Et hoc verum est, quod generatio Messiae secundum carnem difficilis est enarrari, quod possit enarrari. Et patet hoc ex dicto Hieronymi, quod recitatur per Magistrum dist. 5. primi Sententiarum, scilicet. Saepo ponitur, quis, pro difficili, & non pro impossibili, ut illud: *Generationem eius quis enarrabit?* in quo apparet manifeste, quod voluerit intelligere de temporali generatione, quia alias erat impossibile enarrari illam. Idem modo loquendi patet per Isa. 53. c. 1. *Quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est: Et tamen manifestum est, quod aliqui credebant auditui Prophetarum.* Patet hoc ad Rom. 10. ubi Apostolus allegat auctoritatem istam, & dicit. *Non omnes credunt Euangelio.* Et probat hoc auctoritate ista Isa. 1. *Quis credidit auditui nostro.* Et sic significauit per hoc, quod aliqui credebant, licet non omnes, & sic aliquid potest enarrari de generatione Christi, licet plene non enarratur, & sic intelligebant Iudaei istam auctoritatem, & sic difficile putabant esse, quod quis cognosceret generationem Messiae, & ob hoc putabant, quod qui veniret Messias pauci cognoscerent eum, & nescirent de qua progenie erat. Sicut Ioan. 7. c. 1. *Christus cum venerit, nescimus unde sit, sed hunc scimus, unde sit, ideo concludebant, quod non erat Messias.*

B Vel potest intelligi generatio, non pro genitura, sed pro operatione, & sic dicuntur generationes alicuius operationes eius, sic patet Genes. 36. de Iacob cum dicitur: *Habitauit Iacob in terra Chanaan in qua habitauit pater suus, & haec sunt generationes eius, & tamen immediate sequitur historia de Ioseph, & mala, quae passus est Iacob cum domo sua, & nihil ponitur de generationibus eius, ideo non ponitur ibi generatio pro operatione, & passione: & sic ponitur hic, Generationem eius quis enarrabit?* quis enarrabit mala, quae passus est Messias, bona, quae fecit, & tanta fuerunt quod nullus ea enarrare potest. Sic. n. dixit Ioan. 20. *Multa alia fecit Iesus, quae in hoc libro scripta non sunt: & non solum non scripta fuerunt, quasi Euangelistae voluerint ea omittere, seu quia etiam si vellent non possent illa scribere, ut patet Ioan. 21. f. Sunt & multa alia, quae fecit Iesus, quae si scribatur pro singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.* Recte ergo dicitur, quod generatio Messiae, id est actus eius nullus enarrare potest. Et iste sensus consonat magis illi literae, quam accipiendo generationem pro genitura, eo quod ibi sit mentio de actibus mirabilibus Messiae, licet omnis ad occasionem ducet, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum, & de angustia, & iudicio sublatus est. Et multa alia. Et tunc sequitur: *Generationem eius quis enarrabit?* quod dicitur, quis enarrabit actus eius? scilicet. tam mirabiles sunt, quod nullus sufficienter illos enarrare possit. Aliter potest dici, quod accipiatur generatio pro progenie, ab eo deriuanda, scilicet generationem eius quis enarrabit? quis poterit enarrare multitudines stirpis Messiae? Multos. n. filios generabit pro adoptionem, vel doctrinam legis. Nam quod docetur ab alio filius eius vocatur in scriptura, cum dicat Apostolus: *Per Euangelium ipse vos genui, ad Cor. 1. c.* Etiam dicit: *Filii mei, quos ego quotidie parturio, donec formetur in vobis Christus, ad Gal. 4. & sic Christus per passionem suam dedit initium Euangelicae legi, in qua fuerunt plurimi sequaces, qui omnes vocantur filii eius.* Et ista generatio sua non potest enarrari, quia nemo potest enarrare omnes homines, qui fuerunt a principio, & erunt usque ad finem saeculi sub Christi lege. Et iste sensus conuenit literae. Nam postquam ponitur passio Christi subditur: *Generationem eius quis enarrabit?* eo quod generatio illa ventura erat pro passione Christi. Nam si Christus non fuisset mortuus non accepissent vigorem sacramenta legis suae, nec fuisset publicata lex, sicut fuit. Item patet hoc efficacius, quod accipiatur generatio sic, quia eo, ca postquam positum est de passione Messiae, & dictum est, generationem eius quis enarrabit, sequitur. *Si posuerit pro peccato animam suam videbit semen longaeuum, & voluntas Domini in manu eius dirigetur.* Istud semen longaeuum, quod habiturus erat Messias, erat generatio eius, & valde conuenit, quia dicitur generationem eius quis enarrabit? Et dicitur videbit semen longaeuum: nam semen longaeuum non enarrari potest.

C Si autem aliquis veller intelligere de generatione aeterna Christi non loqueretur aliquid ad propositum, quia in toto

illo agit de passione Christi. Quid ergo intermisceretur vnum verbum de generatione eius aeterna? quia nihil faciebat ad sententiam, ideo exponenda est auctoritas, ut supra.

D Ad sextam auctoritatem dicendum, quod illud non intelligitur de sapientia genita, quae est filius, sed de sapientia Dei, quae est substantialis diuina, vel humana, & creata. Et cum dicitur, quod illa genita est, & non competit hoc sapientiae substantiali, quia illa, nec gignit, nec gignitur, dicendum quod illa ponuntur figurate in sacra scriptura. Nam si proprie acciperentur ista verba, multa essent ibi, quae non conuenirent sapientiae diuinae. Nam dicitur: *Dominus possedit me in initio viarum suarum.* Et tamen sapientia diuina genita non possidetur, cum non possit a Deo possideri, nisi quod extra ipsum est, scilicet. res creatae, sicut etiam homo non potest possidere aliquam partem corporis sui: nam nemo est Dominus membrorum suorum, ut patet. ff. ad legem Aquili. in l. liber homo. Item dicitur ibi *Cum eo eram cuncta componens, & delectabar per singulos dies, ludens coram eo, ludens in orbe terrarum, & deliciae meae esse cum filiis hominum.* Manifestum est tamen, quod in illa beata trinitate inter personas diuinas nihil tale est, scilicet. ludus. Nec est etiam delectatio illius sapientiae diuinae genitae esse cum filiis hominum, quia delectatio Dei in seipso est, quia est simplex, & vnica, & semper eadem, ut patet 7. Ethic. in fine. Et ob hoc semper voluptuosus est, ut patet 12. Metaphysic. sed est Metaphora quaedam de sapientia tanquam sapientia sit aliquid creatum a Deo, quod Deus a principio creauerit, & fuerit cum eo in formatione rerum. Et patet, quod loquitur de sapientia creata, quia ipsa met sapientia vocat nos ad se, ut sequamur eam, & apprehendamus, & tamen non possumus apprehendere sapientiam increatam siue genitam siue ingentam, quia illa habitat lucem inaccessibilem, & nullus hominum ad eam accessit videndo nec accedere potest, ut patet prima ad Timoth. 6. Et de hac sapientia facit Protopopziam fingendo ei personam, cum personam non habeat. Et quia principium hominis est per natiuitatem, & generationem, dicitur sapientia concepta. scilicet. nec dum erat abyssi, & ego iam concepta eram. Et rursus. *Ante colles ego parturiebar.* Ad septimam auctoritatem respondendum est sicut ad precedentem, scilicet. ego sapientia ex ore altissimi prodii primogenita ante omnem creaturam, ecce sapientia vocat se ibi de numero creaturarum, & tamen dicit se primogenitam ante omnem creaturam, quia necesse erat, quod sapientia praecederet omnem creaturam, quia Deus creauit omnia in sapientia, ut patet Psal. 103. f. *Omnia in sapientia fecisti, impleta est terra possessione tua, ideo oportebat, quod sapientia praecederet alia.* Et quia sapientia poneretur creata quaeretur de ipsa, an tamen sapientia creata est, & necesse erat dici, quod non, & sic sola sapientia creata esset a Deo insipienter, ideo non dixit scriptura illam creaturam a Deo, sed dixit, ego ex ore altissimi prodii primogenita ante omnem creaturam. Et tamen sapientia illa creata est, quia de ipsa dicitur ibidem, quod sequamur eam, tamen non possumus eam comprehendere nisi sit sapientia creata, illa enim sola nobis communicatur.

E Ad octauam auctoritatem de spiritu sancto, cum dicitur spiritus Domini ferebatur super aquas, dicendum, quod non intelligitur de spiritu sancto. Pro quo sciendum, quod istam auctoritatem intellexit Ra. Salomon de spiritu Messiae, & putabat, Messiam esse purum hominem, & spiritum suum ferri a principio super aquas. Sed ista insania est, quia presupponit, quod Messias erat purus homo, sicut vnus nostrum, & tamen credidit, quod spiritus suus mouebatur super aquas a principio creationis saeculi. Et istud non habet aliquam apparetiam, quia anima non formatur ante corpus, sed corpore organizato infunditur in illud, & tamen Messias secundum eum nondum venerat, & spiritus suus ab initio creationis saeculi ferebatur super aquas. Item insania est, quod dicamus animam aliquam ferri super aquas, si nihil apponatur ad quid ferretur super illas, ideo istud tanquam ridiculum excludendum est. Doctores autem nostri, scilicet. Augustinus, & alii antiqui, & communiter moderni intelligunt hoc de spiritu Dei, & de cogitatione sua, quae ferebatur super aquas. Nam nomine aquarum intelligebatur tota materia, quae erat informis, apta tamen, ut inde aliquid formaretur. Et sicut artifex antequam de materia aliquid efficiat, cogitat, quid de singulis eius partibus faciat, & tunc cogitatio sua fertur super materiam, ita cum Deus de materia informi formaturus esset omnia, quae

F
Error
R. Salo.
de Mes-
sias.

A sunt nunc in vniuerso, cogitabat quid de materia efficeret. Et tunc cogitatio sua, siue spiritus ferebatur super aquas, id est, super materiam, quæ nomine aquarum designatur. Dicendum tamen, quod isto modo non concluditur spiritus sanctus persona trinitatis, sed vocabitur spiritus Dei cogitatio sua, vel intellectus. Et si velis dicere, quod ille spiritus, quo Deus omnia cogitabat, erat spiritus sanctus, non stat, quia cogitare pertinet ad sapientiam tanquam ad habitum, & ad intellectum tanquam ad potestatem. Filio tamen in diuinis competunt ista, quia ipse vocatur sapientia genita. Ipse etiam genitus est per modum intellectus, cum vocetur verbum patris, & vocatur etiam ars patris, sed spiritus sanctus est amor, & productus per modum voluntatis, ad voluntatem autem non pertinet considerare, sed ad intellectum, ideo non ferebatur spiritus sanctus super aquas, sed magis filius ferretur. Non ergo potest intelligi de spiritu, id est, cogitatione Dei, quod ferretur super aquas, id est, super materiam primam cogitando quid de illa faceret. Sed dicendum, quod intelligitur de quodam vento misso à Deo super aquas ad desiccandum illas, vel saltem ad desiccandum terram, separatis aquis à terra. Pro quo sciendum quod quando Deus creauit ab initio elementa, non erant bene distincta loco, sed aqua operiebat totam superficiem terre in circuitu, Deus autem voluit diuidere aquas à terra, vt maneret per se terra discooperta ad vitam animalium, & aqua cederet in concauitates terræ. Et ad diuisionem istam faciendam, & ad desiccandum terram, misit Deus ventum fortem, scilicet Aquilonem vrentem, qui desiccaret aquas, & superficiem terre discoopertam aquis. Et de hoc dicitur, spiritus Domini id est, ventus missus à Domino ferebatur super aquas, id est, flabat, vel mouebatur ad desiccandum eas. Et ista sententia satis conuenit, quia spiritus proprie significat ventum, quia spiritus à spirando, id est, flando dicitur. Et magis proprie dicitur spiritus ipse ventus quam spiritus, id est, anima, quia non vocatur anima spiritus, nisi in quantum putabatur ab antiquis, quod anima erat flatus noster, vt patet Sap. 2. sc. quia extinctus cinis erit corpus nostrum, & spiritus diffundetur tanquam mollis aer. Sic etiam accipitur saepe in scriptura, vt patet Psal. 10. scil. Spiritus procellarum pars calicis eorum, id est, ventus impetuofus, qui est procella, & Pl. 148. dicitur, & ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius: id est, ventus tempestuosus obeditei. Sic patet in alia litera, quæ dicit, & ventus turbo, qui facitis sermonem eius: vbi nos dicimus spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius. Ecce accipietur spiritus, id est, ventus. Et vocatur spiritus Domini, id est, ventus missus à domino, quia ipse eum misit miraculose ad desiccandum terram. Item patet hoc, quia tunc stat litera magis plana, cum dicatur quod ferebatur super aquas, sc. quia secundum veritatem ventus ille mouebatur super aquas. Si autem acciperetur eo modo, quo acceperunt illi doctores nostri, videretur esse metaphora vocando materiam primam aquas, & vocando cogitationem Dei de materia ferri spiritum super aquas. Et tamen nunquam recedendum est à cortice literæ quantum potuerit sustineri sententia in cortice literæ. Itē patet efficacius ista sententia ex litera hebraica, vbi dicitur ventus Domini siue spiritus Domini flabat super faciem aquarum. Nam habetur sic. Ruach Elohim merachepseth ghalpene scamaim. Et tamen merachepseth significat flare. Et hoc non potest intelligi de cogitatione Dei, quia illa non stat, ideo intelligendum est de vento, qui poterat flare, & ille flabat super aquas. Doctores autem nostri solum moti fuerunt ex hoc, quia dicitur spiritus domini. Nā si poneretur spiritus absolute, putauissent eum esse ventum, & dixissent, ventus autem ferebatur super faciem aquarum. Quia tamē ponitur domini, putauerunt intelligi de spiritu, qui est cogitatio. Causa autē, quare vocatur spiritus Domini, siue ventus Domini fuit, quod ille ventus à Deo missus erat miraculose ad faciendum istam desiccationem. Et quia erat supernaturaliter productus, & faciebat opus ad quod Deus illum ordinabat, vocabatur ventus Domini. Sic etiam Numer. 11. dicitur. Ventus autem egrediens à Dño arreptas trans mare coturnices detulit in castra. Quia ille ventus egressus à Domino, siue ventus Domini. Sed obiicietur quod non stet ista positio, sc. quod ventus fuerit à Deo missus ad desiccandum aquas, & terras, quia istud supernaturaliter fieri poterat subito. Quomodo ergo expectaret Deus, quod

successiue ventus desiccaret terram? Potissime, quia hoc, quod ventus ille desiccaret terram, oportebat, quod ille miraculose à Deo crearetur, & postea naturaliter ageret ad desiccationem aquarum, & terræ, & sic essent duæ operationes, vbi poterat effectus deduci per vnam. Dicendum, quod hoc non est inconueniens, quia frequenter sic Deus facit. Sic enim patet Exod. 14. cum Deus voluit traducere Israelitas de Ægypto in desertum per mare rubrum. Nam desiccavit fundum maris diuidens aquas, vt starent hinc & inde aquæ, vt & ipsi transirent per medium pede sicco. Istam desiccationem potuerat Deus subito facere, & tamen noluit, sed induxit ventum validum vrentem tota nocte, qui siccauit fundum maris. Cum dicitur. Cum extendisset Moyses manum super mare, abstitit illud Dominus flante vento vehementi, & vrenti tota nocte, & vertit in siccum. Ita ergo nunc licet potuisset subito sine vento diuidere aquas ab aquis, & conuerti e superficiem terræ madentem in siccam, tamen voluit facere mediante vento. Simile etiam est Num. 11. cum Deus voluit dare Israelitis saturitatem carniū, dando eis multas coturnices, quæ erant ex alia parte maris rubri potuisset eas deducere in castra Israelitarum sine vento, & tamen suscitauit ventum validum, qui arripuit eas, & dimisit in circuitu castrorum, cum dicitur, ventus autem egrediens à domino arreptas trans mare coturnices detulit in castra. Cum autem obiicis, quod Deus poterat facere hic vnica actione istam desiccationem aquarum ergo non est concedendum, quod fecerit per duas, scilicet, per vnam naturalem, & aliam supernaturalem. Dicendum, quod quando constat de aliquo actu, & non constat de modo, debet poni modus leuior, qui poterit, l. per pauciores actiones, quia non est ponenda pluralitas sine necessitate, vt colligitur 8. Topicorum. Et tamen quando constat de actu, & de modo agendi, licet potuerit ille actus fieri facilius, non est arguendum de modo, & iam cogimur ponere pluralitatem ex necessitate. Sic in casu isto si constaret de desiccatione terræ, & non de modo, dicere deberemus, quod diuisio aquarum, & terræ desiccatio facta est subito Dei voluntate, quia tamen constat, quod spiritus Domini flabat super aquas non est arguendum, quod poterat Deus facere leuius, quia Deus facit sicut vult, & ille est modus conueniens, qui est ei volutus. De isto vento flante super aquas, dicendum, quod supernaturaliter causatus est, quia non poterat naturaliter produci. Nam venti sunt de natura terrea, & tamen tunc terra erat vndique operata aquis, & non erat aliqua pars, de qua resoluere tur vapores, vel exhalationes ad materiam aliquorum entium meteorologicorum, sicut venti & pluuia. Item non poterat esse ventus naturaliter, quia desiciebat causa efficiens, scilicet calor solis. Nam calore solis resoluuntur vapores, & exhalationes de terra, & aqua, & leuantur ad primam, vel mediam aeris regionem, in qua omnia hæc meteorologica fiunt, & tamen tunc non erat sol, quia sol factus est die quarta: Gen. 1. Et diuisio aquarum fuit die 3. e. c. Necessse erat ergo, quod iste ventus miraculose productus esset. Ad nonam auctoritatem dicendum, quod non accipitur ibi spiritus pro spiritu sancto, nec pro cogitatione, sed pro ira, scilicet. Quo ibo à spiritu tuo? id est, quo fugiam ab ira tua, quando iratus fueris contra me. Et patet hoc ex litera ipsa, sc. Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam. Et tamen à spiritu sancto non est fugiendum, sed ab ira Dei, quia spiritus sanctus benignus est, ideo vocatur spiritus sanctus vel paraclitus, siue consolator, aut bonus. Sic dicit Magister primo Sententiarum distinctione trigesima quarta dicebatur Deus esse spiritus, vel habere spiritum. Et quia spiritus est nomen tumoris, & inflationis, ne humana consciētia ad Deum formidaret accedere pro crudelitate sua, dictus est spiritus sanctus, vel spiritus bonus. quod autem accipiatur spiritus pro ira, patet II. 2. sc. Quiescite ab homine, cuius spiritus in naribus eius est, quia excellus reputatus est ipse, id est, cauete vel recedite ab homine, qui habet iram in naribus. q. d. tales sunt valde superbi, sicut dicitur ibi, sc. quia excellus reputatus est ipse. Etiam isti sunt periculosa conuersationis propter frequentem iracundiam. Ad decimam auctoritatem, scilicet spiritus sanctus disciplina effugiet fictum. Dicendum, quod ibi non agitur de spiritu sancto, qui est tertia persona in trinitate, sed de sapientia, quæ acquiritur ab homine per doctrinā, vel de illa, quæ à Deo datur. Et potissime de data à Deo, quia ibi agitur de sapientia creata, quæ homines

Spiritus proprie significat ventum. Anima cur spiritus iudicatur.

Ventus enim materia, et causa efficiens.

A monentur apprehendere, & tamen si esset spiritus sanctus, non possent illum apprehendere. Nam inaccessibleis est, ut ait Ambr. lib. 1. de spiritu sancto, & Magister 1. Sen. dist. 14. Etiam patet, quod non loquatur scriptura de persona spiritus sancti, quia tunc vocaretur absolute spiritus sanctus, & tamen vocatus est spiritus sanctus, disciplinae. Disciplina tamen magis conuenit filio quam spiritui sancto, quia ille est sapientia patris. Ad vndecimam, cum dicitur, spiritus Domini super me, dicendum, quod non accipitur ibi spiritus pro spiritu sancto, sed pro gratia gratis data, quae erat ad praedicandum, & faciendum miracula, ut patet ibidem. Et considerandum, quod in scriptura sacra spiritus domini accipitur pro quacunque gratia spirituali gratis data homini a Deo. Et sic spiritus prophetiae vocatur spiritus domini, & audacia vel robur. Sic patet de Saule. 1. Re. 10. nam dixit ei Samuel in filiis in te spiritus Domini, & mutaberis in virum alterum. Et fuit sic, quia cum venit ad gregem prophetarum in filiis in eum spiritus propheticus, & prophetabat cum aliis, licet esset insipiens. Sic etiam e. li. 19. c. fuit de nunciis Saulis, quos misit ad tenendum David. Nam in filiis in eos spiritus domini, & prophetauerunt. Audacia autem, vel fortitudo animi, quae data est homini a Deo, vocatur etiam spiritus domini, ut patet 1. Reg. 11. de Saule, quod in filiis spiritus domini in eum, cum audisset verba virorum Iabes Galaad & iratus est furor eius nimis, diuisitque utrumque bouem in frustra. Ibi vocatur spiritus domini audacia, quia ante hoc non audebat pugnare contra hostes, & tunc subito tantam habuit audaciam, quod voluit ire contra hostes, & comminatus est populo, si non iret in signo irae. Et generaliter omnia dona Dei vocantur spiritus, ut patet Isa. 11. scilicet. Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiae, & intellectus, spiritus consilii, & fortitudinis, spiritus scientiae, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Et iste est spiritus domini, de quo dicitur Il. 61. sc. Spiritus domini super me. Nam ibi agitur de Messia, & et Isa. 11. & spiritus domini, qui super Messiam venturus erat, vel ille septuplex spiritus erat vel donum, & non spiritus sanctus, qui est persona. Ad auctoritatem primam Nicolai pro hac parte dicendum, quod secundum veritatem intelligitur de Messia, & in hoc non multum discordabunt Hebraei, sed etiam si discordent non refert, quia non videtur necessarium, quod ponantur ibi duae personae diuinae siue duo Dii. Et cum dicitur: Sedes tua Deus in seculum seculi, & postea dirigitur sermo ad eundem, & dicitur. Vnixit te Deus Deus tuus oleo letitiae, ergo Deus vnixit Deum, sed Deus non vnixit se Deum, ergo vnixit alium, qui erat Deus. Dicendum, quod ex ista litera videtur hoc aequaliter probari, & tamen Hebraei possunt respondere ad hoc facilliter dicentes, quod hic est mutatio personae, ita ut dicatur sedes tua Deus in seculum saeculi. Et loquatur hic Psalmista de Deo, & deinde conuertat se ad loquendum cum Messia, & sic erit sensus, quod a principio Psalmi filii Core loquatur cum Messia, quia illorum est Psalmus, deinde in versu illo. Sedes tua Deus, conuertant se ad loquendum cum Deo. Iterum autem conuertant se ad loquendum cum Messia in versu, in quo dicitur, dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea vnixit te Deus Deus tuus oleo letitiae: & sic diceret, quod ille, qui a Deo vnctus est oleo letitiae non erat Deus. Et ista expositio satis est verisimilis, & multoties fit talis mutatio personae in scriptura, & potissime in prophetis, quia aliquando loquuntur ad vnum, & subito conuertunt sermonem ad alium, & sic non seruat in eis continuata sententia, sed nunc ad vnum, nunc ad alterum conuertitur. Ad secundam de illo Psal. 109. scilicet. Dixit Dominus. Dicendum, quod secundum veritatem intelligitur de Messia, ut Christus allegauit Matth. 22. qui probatur ibi Deus, & homo, & tamen Iudaei forte non concedent, quod intelligatur de illo, sed de alio. Et dato, quod intelligatur de Messia dicerent, quod erat purus homo. Et cum dicitur sede a dextris meis, quod non conuenit nisi Deo, dicendum, quod accipitur secundum metaphoram. Nam secundum veritatem Deus non sedet, quia non est corporeus, nec aliquis potest sedere ad dexteram eius, quia ipse non habet dexteram nec sinistram, sed dicitur sedere ad dexteram suam, id est, in magno honore, vel in potioribus bonis, & istud posset alicui homini conuenire. Cum autem dicitur ante luciferum genui te, posset dici, quod posset intelligi de aliquo homine, quod a Deo genitus est per adoptionem siue exaltationem, quia illa die, qua

quis exaltatur, dicitur gigni. Et licet nullus hominum ante luciferum fuerit, potest poni tamen istud ad significandum magnum tempus a principio exaltationis, quia sicut vocatur aliquid aeternum, quod durat quinquaginta annis, sicut id, quod terminabatur in iobelaeo Exo. 21. & Leu. 25. & Deu. 15. ita dicitur aliquid fieri ab aeterno, vel ante luciferum, quod ab aliquo tempore ante hoc fit. Sic patet Psalm. 71. qui Psal. est de Salomone intelligendus, quia titulus eius est in Salomonem, & tamen ibi dicitur. Et permanebit cum Sole, & ante Lunam, & in generatione, & in generationem, scilicet nomen, vel fama Salomonis. Et tamen manifestum est, quod fama Salomonis, vel pax temporis eius non poterat esse ante Lunam, quia nullus homo fuit ante Lunam, sed per hoc significatur magna duratio.

Etiam manifestum est, quod ibi ponat scriptura metaphoram, quia dicitur, ex utero ante luciferum genui te Deus tamen neminem potest gignere ex utero, quia Deus non habet uterum, ideo non est necesse, quod intelligatur secundum corticem literae, sed secundum metaphoram poterit accipi generatio pro exaltatione alicuius hominis. Ad tertiam auctoritatem Isa. 48 in qua videtur sibi Nicolans firmissime probare istam trinitatem personarum. Respondent quidam Hebraei, quod Is. est, qui loquitur ibi, dicens. Non in abscondito locutus sum. Et ad hoc volunt, quod Isa. & omnes Prophetae fuerunt cum domino in monte Synai quando data est lex, & ibi receperunt prophetias suas, & postea publicauerunt eas variis temporibus. Et sic intelligitur ex tempore antequam fieret ibi etiam, sc. antequam fierent omnia haec, quae nunc praenunciatur ibi etiam, quando data est michi prophetia in monte Sinai, & nunc dominus misit me, & spiritus eius, id est, nunc misit me ad denunciandum ista, quae denuncio. Sed istam positionem conatur destruere Nicolaus, sc. quod Isa. & alii Prophetae non potuerunt esse in monte Sinai ad recipiendum prophetias suas, quando data est lex. Et hoc bene probat, ideo non est tenendum istud, quia insensibile est. Etiam quod litera repugnat huic expositioni: nam sequitur ibi. Haec dicit redemptor tuus Sanctus Israel. Ideo necesse est, quod referantur illa verba ad Deum. Alii exponunt aliter, non dicentes, quod Isa. vel aliquis de prophetis fuerit in monte Sinai ad recipiendum prophetiam suam, sed quod Deus reuelauerat Isa. multo tempore ante hoc ea, quae habentur in e. illo de captiuitate Babylonis, & tamen non iusserat ei, quod diceret illa, nunc autem iussit, quod diceret. Et sic a principio, antequam ista fierent, ibi erat, sc. cognoscendo illa reuelatione diuina, & nunc, sc. tempore publicationis misit eum dominus, & spiritus eius, id est, misit eum Deus ad denunciandum istud, quod cognouerat prius. Iste modus exponendi videbatur conueniens, & facilis, & tamen non potest stare, quia secundum hoc ista verba referuntur omnia ad Isa. & tamen necesse est, quod omnia, vel quaedam referantur ad Deum, quia immediate post hoc dicitur. Haec dicit Dominus Deus tuus redemptor tuus sanctus Israel. Ideo dicendum necessario, quod Deus loquitur, tamen postea mutatur locutio ad Isa. Et est sensus, quod Deus in e. illo denunciabat mala futura Babyloni, quae mala Deus ab aeterno cognouerat, & in hoc dicit, quod excedit diuinatores Babylonios, quia ipsi non potuerunt cognoscere mala futura urbi a saeculo, & praedicere: Deus autem Israel cognouit ab aeterno antequam fierent haec, & tamen noluit denunciare a principio per Prophetas suos, sed nunc nouiter in tempore misit Prophetas ad denunciandum. Et patet, quod ista sit intentio literae, quia dicitur ibi, ego ipse primus, & nouissimus, manus mea fundauit terram, & dextera mea mensa est caelos, congregamini oes vos, & audite quis de eis nunciatur haec, quasi dicat, nullus de Diis gentium, nec de diuinis Babyloniorum potuit haec praecognoscere & declarare, & tamen ego, qui sum primus, & nouissimus vidi omnia. Et tunc sequitur, non a principio in abscondito locutus sum, id est, a principio antequam res istae euenirent, ego non locutus sum in abscondito, id est, obscure, vel aequiuoce tanquam incertus de euentu, sicut solent praedicere astrologi, & diuinatores, qui praedicunt res in vniuersali, ut patet per Prolemaeum in Centiloquio prima propositione, sed locutus sum calore, quasi sciens, eo quod ego cognoscebam res antequam fierent, & eram praesens illis.

Et sic sequitur, ex tempore antequam fierent ibi eram, id est, antequam euenirent eram praesens illis, & sciens ipsa.

D

Errant
Hebraei
quosdam
nos pro
pheta as
ceperunt
propheta
sue si
mul in
monte
Sinai.

E

F

A Quod autem sequitur. (& nunc dominus misit me, & spiritus eius.) sunt verba Isa. & mutatur persona. Et est responso ad obiectionem, quæ fieri posset, scilicet, quomodo Deus dicit se sciuisse à principio res istas ante quam fierent, quia nunquam reuelata fuerunt, nec audiuiimus illas. Respondet Isa. Et nunc misit me Dominus, & spiritus eius, scilicet, licet Deus cognouerit ista prius ab æterno, tamen non reuelauit ex tunc, sed nunc voluit me mittere ad reuelandum. Et dato, quod litera illa Isa. intelligi posset de Messia Deo, & de patre, & spiritu mittentibus eum, tamen magis videtur concordare superficialiter ista sententia præcedens, quam quod exponatur de Messia, & iudicetur inde personarum pluralitas.

Et si obiiciatur, quod tota illa litera sit Deiloquentis, dicendum, quod non est, quia mutatur persona loquens sicut sæpe solet mutari in Prophetiis.

Sed obiicietur, quod licet ibi non probetur trinitas personarum, tamen saltem probatur pluralitas, quia dicit Isaïas. Et nunc dominus misit me, & spiritus eius, & sic sunt duæ personæ.

Dicendum, quod non significatur pluralitas personarum, sed est magis repetitio sententiæ per alia verba, quia idem est dici Deus misit me, & spiritus eius misit me, sicut dicitur Psalmo 32. & supra allegata est, scilicet, verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Et tamen idem est verbum domini, & spiritus oris eius. Et sic cum dicitur dominus misit me, & spiritus eius, est sensus Deus misit me, cogitatio sua misit me, quia Deus cogitatione, & iudicio agit omnia, quæ agit, cum non sit agens à casu.

B Ad vltimam auctoritatem Nicolai pro ista parte dicendum, quod peccat in duobus, primo, quia non arguit ex textu, sed ex Glossa Hebraica. Secundo, quia Glo. illa falsum continet.

De primo patet, quia super illo verbo Ecclesiastes 4. scilicet, funiculus triplex, dicebat Glof. Hebraica, quod mysteriũ Dei Trinitatis, & vnus non facile discutitur. Et dato, quod ista Glossa clare diceret Trinitatem personarum, non erat firmum argumentum ex illa, eo quod non est textus sacre scripturæ, sed Glossæ & cuiuscunque Glo. licet contraire, potissime cum aliqua Glo. asserat vnum articulum maximum non habito fulcimento ex aliquo loco scripturæ. Sic autem est de mysterio vnitatis essentiæ, & Trinitatis personarum, quia nõ est aliquid maius, nec difficilius in tota lege. Quod ergo aliquis hoc sua auctoritate asserat non eliciens illud ex aliquo loco sacre scripturæ, non est firmum ei assentire. Et forte licet aliquis Iudæus veller, propter illam Gloss. assentire nobis in Trinitate personarum, tamen alii negabunt, nec cogentur illa Glo.

C Secundo peccat in allegatione Glossæ, quia dato quod Glossa Hebraica tantæ efficacis esset contra Hebræos, sicut textus sacre scripturæ, quod tamen falsum est, tamen adhuc illa nihil probat, quia Hebræi intelligunt illam de Trinitate attributorum, & non suppositorum, scilicet, quod Deus est trinus, id est, habens tria attributa, vel perfectiones, scilicet potentiam sapientiam, & bonitatem, & ita tria attributa Dei non facile discutuntur quo modo in Deo sint.

Secundo principaliter non tenet argumentum Nicolai ex Glo. ista, quia illa non facit ad propositum literæ illius, super quam est, scilicet, funiculus triplex difficile rumpitur. Et multi quidem nostrum errauerunt, & vsque hodie errant in auctoritate ista putantes inde probari Trinitatem personarum diuinarum, sed valde infatuatus est sensus iste, quia litera est manifesta ex superioribus, & necesse est, quod intelligatur de societate trium hominum, quæ magnæ commoditatis est. Nam ibi Salomon dicebat, malum esse, hominem esse solum, ideo dixit bonum esse, quod duo essent semper, & ponit vtilitatem istius societatis, & postea addit, quod si fuerint tres firmior adhuc, & vtilior societas est, quæ non dissoluetur facilliter.

Et patet ex continuatione literæ cum dicitur, melius est esse duos simul, quam vnum: habent enim emolumentum societatis suæ, si vnus ceciderit ab altero fulcietur. Væ soli, quia cum ceciderit, non habet subleuantem, & si dormierint duo fouebuntur mutuo, vnus quomodo calefiet? Et si quisquam præualuerit contra vnum duo resistent ei. Et sequitur. Funiculus triplex difficile rumpitur, id est, duo resistent

vnus aduersanti, & tamen si tres fuerint focii melius erit, quia difficilius pugnabitur contra eos, scilicet, quia Funiculus triplex difficile rumpitur. Nihil ergo hic de personarum Trinitate agitur. Et sic patet ex dictis, quod ex auctoritatibus veteris testamenti non potest probari Trinitas personarum diuinarum.

CONCLUSIO TERTIA.

Euangelium, siue nouum testamentum manifeste probat trinitatem diuinarum personarum. Et quod contra Iudæos non est arguendum de personarum trinitate?

N nouo testamento manifestissime probatur personarum trinitas, ita vt suscepta lege euangelica impossibile sit alicui negare trinitatem personarum. Patet cum Christus dicat se Deum, & esse filium Dei, & dicat baptismum debere fieri in nomine Patris, Filii, & Spiritus sancti. Et etiam, quod Spiritus sanctus à Patre procedit. Et beatus Io. dicit. Tres sunt qui testimonium dant in cælo, & hi tres vnus sunt. Et multa alia quæ allegare non conuenit, nam & pueruli hæc cognoscunt. Ex his sequitur correlarium, scilicet contra Iudæos perfidos, quandiu manet in suo errore cuilibet fideli sapienti, vel ignaro de personarum trinitate periculosum est arguere. Patet istud, quia sicut supra inductum est in probatione duarum conclusionum non potest probari auctoritatibus veteris testamenti pluralitas suppositorum diuinarum, siue trinitas, ideo quando Iudæi viderint nos arguentes ex talibus auctoritatibus, quæ nihil concludunt potissime ex illa in principio creauit. Et ex illa: faciamus hominem & c. irridebunt nos. Et putabunt, quod sicut istam conclusionem potissimam in lege nostra nos putamus habere ex veteri testamento, & tamen nihil probamus, sed erramus valde in probatione, ita etiam putabunt de omnibus fidei nostræ, scilicet quod per errorem introductæ fuerint non intelligentibus nobis dicta veteris testamenti, & putantibus accipere probationes ex illis. Et ex hoc magnum detrimentum, & vilipendium patietur fides nostra in oculis Iudæorum, quia putabunt totam fuisse per errorem introductam. Etiam in oculis infirmorum, & ignorantium fides infirmabitur, & cum videant Iudæos insultantes nobis, & quod nos non sufficienter probamus, dubitabunt de fide. Vnde quidam de eis, scilicet Rabbi Aben Ezra in Glossa sua super Gene. irrisit Christianos credentes se probare trinitatem personarum ex quibusdam auctoritatibus ex quibus secundum veritatem nihil probant, sed procedunt ex ignorantia sermonis Hebraici. Vnum autem est, quod nostram imperitiã adiuuat contra Hebræos, scilicet, quod ipsi imperiti sunt, nam non sunt instructi circa liberales disciplinas, nec circa Physicas, nec habent modum arguendi dialecticum, nec etiam circa intellectum legis habent iudicium cautum, sed sicut dicit Apostolus 2. ad Corinth. 3. velamen positum est ante oculos eorum in lectione veteris testamenti. Et sic nesciunt se iuuare ex eo quo se iuuare firmiter poterant saltem ad repellendum argumenta nostra insulsa: & tamen nesciunt cum excæcati sint, nobis tamen cessandum est à talibus argumentis cum nihil probent.

Modus autem contra Iudæos non est, vt nos conemur eis probare singulos articulos, vel conclusiones fidei nostræ antequam conuertantur, sed quod probemus vnum, quo deducantur ad assentiendum legi euangelicæ, & sic ipsi sponte assentient cæteris, scilicet in lege nostra est articulus de baptismo, de eucharistia, de vniuersali iudicio, & resurrectione, & de aliis multis. Non oportet conari ad probandum singula horum Iudæis ex lege sua, quia esset labor inutilis, & infinitus, nullus enim posset ista necessario probare ex lege Iudæorum, licet aequaliter ex illa poterit ea defendere.

Sed, qui vult contra Hebræos disputare, debet conari solum, vt probet Messiam in lege promissum venisse, & quod ille habebat potestatem dandi legem nouam, & quod illi tenebantur omnes homines assentire, quæ satis possunt induci auctoritatibus veteris testamenti, quo facto compelleretur Iudæus ex lege veteri tenere legem Euangelicam. Et tamen si illam susceperit, assentiet omnibus articulis eius, & non oportebit, quod probentur, nec in hoc laboremus.

A

Ex prædictis etiam sequitur aliud corollarium, scilicet, quod in veteri testamento potissime in libris Moysi de Trinitate diuinarum personarum nihil clare debuit dici. Istud patet ex duobus simul sumptis. Vnum erat, quod Iudæi erant valde rudes. Secundum erat, quod ad idolatriam, & deorum pluralitatem prompti erant. Primum patet, quia Iudæi exeuntes de Ægypto erant valde rudes, quia erant instructi in solis operibus manualibus, cum essent serui Ægyptiorum, & nullus eorum permittebatur vacare alicui speculationi, vel vacationi scientiarum, sed omnes cogebantur ad opera vilia terræ, scilicet, in luto, & lateribus: Exod. 1. & 5. & sic erant homines rudes nulli speculationi apti, vnde nec sciebant se gubernare, & sic in exitu de Ægypto, cum iam manerent in deserto, nesciebant ordinare politiam suam. Nam omnes erant habentes vnicum iudicem scilicet Moysen, & cum essent vltra sexcentamillia virorum, non poterat Moyses diffinire omnes causas eorum, & erat à mane vsque ad vesperam non sumens cibum, & totus populus expectabat eum, vnde videns Iethro socer Moysi tantam deordinationem populi, dixit ad eum, stulto labore consumeris tu, & populus qui tecum est, sed acquiesce cõsilio meo, & erit dominus tecum, & tunc consilio Iethro ordinati sunt in populo multi iudices, scilicet distincta est tota multitudo per decanos, quinquagenarios, Ceteriores & tribunos, & super omnes erat iudex Moyses, vt patet Exod. 18. & Deut. 1. totus ergo Israel nesciebat se ordinare, & vnus vir Gentilis sacerdos Madian ordinauit vnico verbo totum populum. Secundum erat, quod populus Iudaicus erat valde promptus ad idolatriam. Nam conuersatus fuerat inter Ægyptios, qui colebant idola, & inde didicerunt colere illa, ideo sapere Deus dissuadet Israelitis, quod non colant idola, quæ colerunt Ægyptii, de quorum terra exierunt, nec idola Chananæorum, in quorum terram ingressuri erant, vt patet Leu. 18. & Deut. 29. Nec imitarentur caeremonias eorum in sacrificiis: Deuter. 12.

B

Nec dicat, sicut coluerunt gentes istæ Deos suos, ita ego colā, simile Deut. 18.

Ex his autem patet, quod non debebat illis dicialiquid de Trinitate, quia cum illi essent valde rudes, & mysterium de Trinitate personarum esset valde subtile, non possent aliquo modo concipere, ideo cum diceretur pluralitas diuinorum suppositorum, crederent pluralitatem deorum distinctorum, ad quod faciliter inclinarentur, quia erant prompti ad idolatriam & apud Gentiles sciebant esse deorum pluralitatem, ita putarent esse secundum legem Moysi. Et dicitur, quod potissime debuit hoc evitare in lege Moysi, scilicet, in quinque libris eius, & hoc, quia libri Moysi fuerunt scripti in principio status populi Hebraici, quando Israelitæ exierunt de Ægypto. Alii autem libri prophetales fuerunt scripti multo post tempore Regum. Et ex hoc erant duæ difficultates in libris Moysi potius, quam in aliis. Prima, quia tunc Iudæi erant rudiores, quam cum dati fuerunt alii libri. Nam cum scripti fuerunt libri Moysi omnino erant Iudæi rudes, quia tunc exierant de Ægypto, & minus intelligerent de mysterio trinitatis, vel de quacunque alia speculatione, quam alio quocunque tempore post. Secunda, quia à principio erant magis proni ad idolatriam, quæ postea, cum tunc nouiter exiissent de Ægypto, vbi colerunt idola, ideo facilius tunc data quacunque occasione idolatriæ inciderent in deorum pluralitatem, quam postea. Non ergo debuit scribi aliquid de mysterio trinitatis in libris Moysi. Patet ergo satis deductum, quod ex auctoritatibus veteris testamenti non potest probari personarum diuinarum trinitas sufficienter, & clare, nec aliqua illarum pluralitas. De hac vero Trinitate, vel personarum pluralitate, an naturaliter probari posset latissime dicendum erat. Quia tamen ista est alia longa speculatio, quæ præsens negocium vltra modum extendere, alterius temporis inquisitioni relictum sit, hic autem sermone conclusimus.

D

E

De Sanctissima Trinitate Opusculi Alphonsi Tostati Finis.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABLVENSIS

De statu Animarum post hanc vitam,

P R A E F A T I O.

C

A B EXORDIIS sæculorum perquirendi mihi de humani generis conditione, infinitorum solida satis inductione collectum est, omnes requiem quandam appetere labores autem data opera deuotare. Cui cum inquisitioni aliquã diu insisterem, factum est, vt ego quoque degeneri ocio resolutus inerti quadam requie contorpescerem. Nec ea quidẽ, qua Iuppiter resoluto mundo & diis in vnũ confusus, paulisper cessante natura acquiescit sibi cogitationibus suis traditus. Nec tali quoque quali sapiens in hostili custodia coniectus, aut in aliqua gente aliena destitutus, vel navigatione longa retentus, aut in desertũ littus eiectus sine amicis relictus in seipso reflectitur, ac in seipsum reconditur; tunc minus solus existens cum ab omnibus solitarius desertus est, res suas arbitrio componens suo. Sed quadam, quæ languentis ac degeneris animi est; ab ea, quæ quondã extiterat cordis nobilitate deflectens, inepta atque incondita prorsus requie eiiciebat. Huic cum soli ocio vacans essem nullique liberi hominis intètus curæ, Musarum nuper cognitus chorus non quoque denuo visus est. Sed ab ea quidem facie multum dissimilis, qua mihi quondam iuuenulo bicipitis Parnasi penetrati iuga, apud Pegaseos amnes amænissimi ac limpidi Castalii fontis in ipso Helicone constitisse contpectus est. cū mihi (multis licet precibus impetratum) felicibus illis choris admisceri concessum est, vbi sacro illo ac multis ignoto frequentato circuitu, beneuola dignatione Musarum, ab ea, quæ cæterarum magistra erat Vrania, perpetuo virore florentẽ, nunquam defluentibus foliis, lauream magistralem suscepi. Hic enim Musarum sacer chorus, quamquam à nullo increpitus, ad terram tamen vultum mæstus deiecerat tenui rubore suffusum. Et quamquam sibi de nullo (vt assolet) turpi commisso ruboris materia, aut ingloriationis pararetur timor, me tamen conspecto non mediocriter erubuerunt. Primo quidem de ignobili alumni

F

sui

A sui deiectione erubescerent. Ad extremum doluerunt, quod eum quem ad tantæ celsitudinis propitiæ thronum deuexerant, inertis quadam resolutum quiete desertis animæ viribus turpiter cererent oculari. Nec mora, facti chori ductrix Vrania omnium quasi vno ore locuta, ait: Quid te alumne charissime, in quem totam spem conieceramus nostram, ut per te cuncto innotesceremus orbi, atque celebri quodam præconio per omnia mortalium vulgaremur ora: in tantam animi ignobilitatem deiecit, ut infulsa quiete laxatus, deserto omni studio probitatis, in solo degeneri ocio delecteris? Age iam, & animi ignito affectu indefessus quicquam agito, omnia percurrere, omnia se tibi debebunt. Nihil namque est quod animo ad magna anhelanti non cedat. Cui ego (quamquam quid iuste contra hircere possem non habebam) ne tamen prorsus elinguis mutusque viderer; hæc ut fortuito in mentem venerant, subterfugere ratus obieci. Iam me studiorum tuorum tardium tenet. Iam tam inutilibus, ac multiplicibus affectibus, & curis cedendum potius quam sistendum duxi.

*Semper ego auditor eram, nec vtile visum.
Vexatus toties rausi Theſeide Codri.
Impune ergo mihi recitauerit ille togatas.*

*Hic elegos impune, diem consumpsit ingens
Theſephus, aut summi plenam iam margini libri
Scriptus & in tergo, necdum finitus Horesles.*

B Nauseat enim anima mea super pedestres Comædorum turbas vilibus ornatas saccis: tragædiarum cothurnatos detestor boatus; ampullosa superbo verba detonantes ore. Quid enim vilis eius carmine, qui tragico vilem certabat ob hircum? Mordaces quoque satyras non libenter aspicio. Quid enim si cætera studiorum tuorum delirantia singillatim iuuaret euoluere? Plura enim mendacia compta fucos reperiã, quam instantis opportunitas in medium proferri patiatur. Et ut de cæteris taceam.

*Esse aliquos manas, & subterranea regna:
Et Comum, & stygio ranas in gurgite nigras.*

*Atque vna transire vadum quod millia Cimba:
Nec pueri credunt, nisi qui nondum are lauantur.*

C Quibus illa mordacibus atque infulsis verbis quamquam iustam indignationem deberet parum tamen vultu mutata, ait: Alumne, obucienda quidem mihi, sed parcius ista. Et si ut licet collibitum foret tuis informibus impolitisque sermonibus vicem reddere iustam: magis sine temporum impensis tuum errorem conuincere potes. Sed mihi admonentis & non mordaciter litigantis nunc mens est. Sed his alia discutiendis tempeſtas sit, nec te tamen clangere rethorico sermone volo, nec cothurnatis, pedestribusve Comædorum admisceri choris. Nec Prometheus sublatis furto ex æthere ignis ad Caucasæas rupes pænas pendens, lacerato ac renascenti iecore: cum Etchilo canas volo. Nec fallacem Pasiphæ bouem, fabrumque volantem: mendacemque Cretenſium inextricatis ambagibus labyrinthum: sollicita peruoluere cura suadeo. Multaque ad id accedentiæ genus, quæ tenerorum adhuc iuuenum solatia, non virorum solida studia sunt. De quibus tibi, quoniam olim peruagatum est, nunc admonendum nihil cenſeo. Sed ad illud excellentius valde dicendi genus te hortatum esse volo, quo & tibi profis ingenii tui expertus vires, nobis autem promulgandi nominis celebrandique per ora mortalium præconium quoddam sis. Age igitur, & iam moras discute, ociantem animum exue alicuius probitatis studio deditus. Cumque in his me auctoritate admonentis pressum, & ratione conuictum inspicerem; ocio, quo resolvebar, discussio penitus ad aliquod magnum acceptandum vires animi acui. Tunc enim multiplices subeunt curæ, sed in quam me prius verterem quærens; huic de quo & si succinctè pro materiæ magnitudine nunc nostra defudauit oratio me primo mancipandum dedi. Huius autem exordio bonum illud, quo cuncta sunt, & bona sunt, quoniam rationale est, atque libertate, & non indicta necessitate agens, deprecatum esse volo me huic actui non labefactari concedere, aiens in hæc verba.

*O super excellens lumen pietasque, bonumque
Exemplar, summumque bonum, fontalis origo.
Consistens solus, qui cuncta inuoluis in vno.
Quem nihil externum tangit: tamen omnia tecum
Mente geris: qua cuncta tenes, qua cuncta mouentur.
Cuius ab influxu varia & molimina rerum
Surgunt in varias te permutante figuras.
Nam tibi se quot sunt, & habent: quod singula
debent.
Cum dederis cunctis quod habes: non desinit in te.
Quodque ita vis per te consistunt omnia secum.*

*Te licet ingenti celebrent numerosa boatu
Carmina, & alti sono modulentur ad astra cothurno.
Si Maro, si prius secum tibi cantet Homerus,
Elingues faciet tantarum cozia rerum.
Cum tua sint, quæcunque facit mortalis egestas.
Hoc mihi nunc duce te contingat rector Olympi,
Ut cum nauta nouus ventosa per aquora curro,
Inter Scyllæam rabiem, sæuamque Caribdim,
Atque canes siculos, varia & portenta profundi,
Securum liceat portus captare petitos.
Da pater auxilium, mentique illabere nostra.*

A

Quod materia & fundamentum huius disputationis constituitur id quod ab Aristot. ponitur lib. primo Ethicor. scilicet Pronepotum autem fortunas.

ROEMIALI quadam prælocutione conclusa, scilicet quam intendimus, executiuam secundâ particulam apponamus. Nec. n. diutius mihi immanendum est interpretando, quæ dicentem occasio impulerit, communi enim aliorum vitimur iure de communibus autem cõmunis notio est. Id autem, quod orationis nostre quâ vulgatiore quodam nomine

repetitionem vocant, materiam aut fundamentum esse volo, habetur ab Aristotele nostro Ethic. lib. I. in c. 15. Pronepotum autem fortunas. Et est Paraphus. Magis autem, scilicet. Magis autem fortassis inquirendum circa eos, qui defecerunt, si aliquo bono communicant, vel oppositis. Videtur enim ex his, si & redundat ad ipsos quodcunque, siue bonum, siue malum: fragile quoddam, & paruum, vel simpliciter, vel illis esse. Si autem non tale, & tantum, quod faciat felices eos, qui non sunt: nec eis, qui sunt, auferat beatitudinem. In primo libro Ethic. Aristotele. de felicitate præcipuum tractatum agit, quoniam ipsa omnium agibilium humanorum principium finale, & motiuum sit; quemadmodum in speculatiuis principia supponuntur tanquam id, à quo totius illationis virtus est, & in agilibus finis supponitur, quo dirigimur ad omnia genera actionis, vt ait Arist. Ethic. lib. 7. De hac autem in præcedentibus diffinitur, quoniam ipsa est operatio secundum optimam virtutem in vita perfecta, id est, quod qui felix esse debet, oportet vt secundum optimam virtutem operetur. Et hoc in vita perfecta, id est, vsque ad completum vitam his studeat operationibus. Huius autem gratia inquit, an si quis in operatione secundum optimam virtutem extremum clausent diem, ac per hoc felix dicatur, & nepotes, aut pronepotes sui posterius calamitates incidant, & conditionis utilitatem induerit, an aliquid ad diminutionem felicitatis iam defunctorum hoc agat. Vel si ad fortunarum celsitudinem pronepotes deuenierint magnamque virtutis excellentiam induerint, vt pote heroicum sortiti habitum, his qui in felicitate defecerunt, bonum aliquod addatur.

Cui correspondet valde repugnare rationi ac opinioni singulorum, pronepotum fortunas, vel infortunia ad eorum qui mortui sunt statum nihil agere. Sic enim ait; pronepotum autem fortunas, & amicorum omnium nequaquam quidem conferre valde inamicabile videtur, & opinionibus cõtrarium. In hoc autem Aristoteles non respondet vniuersaliter, sed dicit in fortunis, & infortuniis magnam inesse differentiam. Quædam namque fortunæ sunt, quæ valde magnæ sunt, & vitæ mutationem faciunt, quædam autem sunt parua fortunæ, & infortunia, quæ nihil de vitæ statu mutant. De harum autem particulis per singula pertransire infiniti negotii est, nec cuiquam extricabile.

Dicendum tamen est de his, sicut de fortunis, & infortuniis circa felices viuentes loquimur. Nam parua, aut fortuna bona, aut infortunia, studiosam quidem, & omnino felicem nihil mutant, quæ tamen valde magna sunt aliquid addunt, vel conturbat. De mortuis autem ad pronepotes, vel amicos viuentes idem diffiniendum dicit, scilicet illos ex paruis fortunis, vel infortuniis, mutari nihil, aut in maius, aut in deterius, si tamen infortunia, & eufortunia magna sint, aliquid conferre videntur. In hoc autem adhuc temporum distantia consideranda sunt. Nam in eis, quæ paruo tempore post ipso defunctorum mortem fiunt; maior est ipsorum permutatio, siue in bonum, siue in deterius. In his vero, quæ longe post ipsorum felicitum occasum sunt, qualitercunque se habeant, non est talis permutatio. Huius fundamentum est, quoniam morientibus ex his, quæ nobis accidunt secundum rem nihil euenit. Secus secundum opinionem atque esse quod indubie morientes habent. Existimat autem Arist. quantum ad realitatem morientibus nihil prouenire ex his, quæ in vita manent, quamquæ hoc fortassis falsum est, sicut infra vberius differet.

Sed dicit malum, aut bonum nostrum morientibus prouenire secundum quod ipsi in nobis esse quoddam habent. Nam nos recordamur eorum, qui defecerunt atque de eis semper concipimus, an felices, vel infelices fuerint, & secundum esse illud, quod in nobis habent euenit eis permutatio quædam ex fortunis, aut infortuniis magnis pronepotum, aut amicorum. Nam cum pronepotes, aut amici eorum, qui defecerunt magnis extolluntur bonis apud nos; bonum illorum illis qui mortui sunt, ad quos isti pertinent, ad auctum esse videtur, quoniam eos nunc feliciores existimamus. Si vero pronepotibus, aut amicis felicitum defunctorum magnæ calamitates inciderint apud nos, eos qui in felicitate defecerunt, existimamus iam non, ita vt prius felices fore. Deinde Arist. in Parapho, quem in præfenti suscepimus volens hanc diffinire quæstionem, dicit ad hoc, inquirendum esse, an mortui post obitum suum aliquod bonum, aut malum habeant: dolorem, scilicet vel lætitiã, aut similia, quæ vel passiones sunt vel passionibus aliquid valde conforme. Ex hoc autem dicit Aristoteles cognoscendum esse, an ex his, quæ pronepotibus vel amicis proueniunt, aliquid morientibus consequatur felicitatis, aut aduersi. Hac autem relicta quæstione, quoniam apud philosophos altissima indaginis est, & fortassis nullatenus perferutabilis: dicit, quod si ex his, quæ apud viuentes accidit, aliquid bonum, vel aduersum his, qui defecerunt consequatur, illud simpliciter valde paruum, & fragile est. Aut si secundum se aliquod pondus habet, ad eos tamen qui mortui sunt parum attinet. Ad eos igitur fragile valde est, ita vt non sit tanti ponderis, quod eis, qui felices sunt, felicitatẽ vllatenus detrahare valeant, & his, qui infelices sunt felicitatem apponant.

Concludit igitur Arist. vniuersali quadam diffinitione, dicens quod ea, quæ apud pronepotes, & ceteros cognatos atque amicos sunt tam in fortunis, quam infortuniis conferunt morientibus, etiam ea, quæ in operationibus sunt, qualiacunque tamen illa sint non tantum conferunt, vt eis, qui felices non sunt felicitatem apponant, & eis, qui felices sunt, detrahant felicitatem.

Virum eis qui per mortem ab hac luce subtracti sunt, dicendum est aliqua bona, vel mala animabus perferenda manere post mortem?

QVÆSTIO PRINCIPALIS.

AD supradictorum autem euidentiore explanationem quæstio subsequens ventilabitur, scilicet, vtum eis, qui per mortem ab hac luce subtracti sunt, dicendum est aliqua bona, vel mala animabus perferenda manere post mortem.

Duo præsupponit, scilicet animas ipsas post corporum mortem manere, quoniam non erit nullum, aut bonum, aut malum accidere potest. Alterum autem est aliquem esse lætorum, vel tristium distributorem; & arbitrum ipsis animabus post mortem datum. Nam cum ipsæ animæ ex natura sua hoc nõ habeant nisi fortassis apponatur qui eis hæc distribuat, animabus post mortem, aut gaudere, aut supplicia manere impossibile est, apud eum igitur qui negauerit animas manere post mortem corporum, sed ipsas cum corporibus ipsis vna concludi defectu quæstio hæc locum nullum habere potest. Nam si animam subsistere deficiente corpore negemus: nullum ei, aut prosperum, aut aduersum accidere possibile est. Idem autem si Deum esse diffiteamur. Si enim ad gaudia, & læta distribuenda arbitro necessarium est; neminem alium constitui ad tantum negotium licet, nisi ipsum rerum principem Deum, quem qui esse negauerit, pariter quoque bona, aut tristia animabus post mortem negabit accidere.

In quo considerandum est quoddam philosophorum, an Deus esset dubitasse, alios vero Deum esse totaliter, negauisse, quorum Diagoras, & Protagoras ob hoc, indignissimi Philosophorum, sic in hæc diffinierunt, vt alter Deos esse in dubium reuocaret, alius autem omnino non esse diceret. De his Lactantius de natura Deorum lib. 1. c. 2. Horum quoque Epicurus est, qui omnino Deos esse negauit. De quo August. de Ciui. Dei lib. 19. Ita vt non immerito de his apud Psalmistam Psalm. 13. & 52 dicatur. Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Hi igitur de hac re nihil inquirent, quoniam non existente Deo nullus qui gaudia, & penas animabus post corporum interitum distribuere queat, est.

Felicitas in con- ditione.

Fortuna, & infortunia differe- rentia secundum philosophum.

Mortuis nihil sentit de his, quæ sunt circumstantia secundum Arist.

D

E

Anima manens post mortem, & eis distribuitor premio- rum est datus.

F

A Hæc autem positio quoniam ineptissima est, in eam niti arguendo non expedit. per se enim eius liquet ineptitudo. Hos quoque Aristo. conuincit 12. Metaphy. in fine: vbi processu quodam naturali agens de ordine, & principatu rerum ait, entia vniteri nolle male disponi. Sed mala est pluralitas principum, bonus est ergo vnus princeps. Hunc autem qui super omnia vnicus præsidet: quicumque ille sit, nos Deum appellamus: Deum igitur esse patet.

Item non oportet in hos argumentorum multorum esse aculeos. Nam Deum esse, vt ab inuestigatione syllogistica aliquando quiescamus, naturaliter cognitum est. Nec solum Deum esse, sed & inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt à creatura mundi intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius deitas. Ex hæc igitur parte, quæstio proposita labefactari nequit, quoniam Deum esse cunctorum prodit assertio.

Alii tamen philosophi sunt, qui quamquam Deum fateantur, animas tamen post mortem manere negant, quoniam eas tales substantias esse dicunt, quibus post corporum separationem manere impossibile sit.

Quidam enim animam nullam substantiam vere substantem esse dicunt, sed quandam corporis harmoniam, qua corpus in debito subsistit ordine. Hoc autem Aristoxenus Poeta magnus, ac musicus dixit.

B Alii animam cor esse asseruerunt. Alii vero cerebrum: alii sanguinem, alii aerem, quo spiramus. quorum positiones Aristo. recitat. 1. de Anima. & Tullius lib. 1. Tusculanarum quæstionum. Si enim horum alicui crediderimus; animam cum ipso corpore deficere atque ex hoc inanem esse huiusmodi quæstionem satis constat. Si enim anima corporis harmonia sit, cum ipsa morte corpus resoluatur, animam remanere impossibile est, cum harmonia nulla sit in eo, quod corrumpitur, & prorsus corruptum est, cor autem, aut cerebrum, si animam asseramus, eam aliquando perituram esse satis patet. Nam cerebrum cum carnis quadam medullosa particula sit, dissolui necesse est. Cor eundem corporis quoddam membrum est: ceteris igitur morte resolutis illud in coluere residere satis falsum liquet. De aere autem iam nulli ambiguum fuerit si eum animam dicamus. Nam cum ipsa vita inspiratio, ac respiratio clauditur: animam igitur interemptam patet. Hanc tamen vulgatiorem positionem esse scimus. Nam cum inspirationem, & respirationem in omnibus viuentibus cernant, in eis autem qui iam vita functi sunt hæc esse nullatenus patet: aerem igitur mollem spiratum atque respiratum esse crediderunt. Quam insipientes positionem tenuere, vt habetur Sapientia 2. Ab hoc enim in Græco idiomate nomen accipitur. Anemos namque eadem lingua ventus est. Iam autem qui animam sanguinem dicunt, quid ambigendum prorsus sit non habent: nam ipsum sanguinem in morte gelari liquet: in puluerem ac sordidam tabem post paululum conuertendum, quidquid igitur horum asserueris necesse est, vt animæ aternitatem, aut permanentiam post mortem tollas.

C Has autem insipientium positiones reprobatur Tullius in 1. libr. Tusculanarum quæstionum animæ immortalitatem confirmans, sed rhetoricis quidem suasionibus magis quam naturalibus fulcimentis solidioribus, vtique fortassis idem inducere faciliter valeremus, si id nunc conaremur, sed ad aliud tendendum est. Solidius autem Aristo. more suo inducit animæ immortalitatem: improbens antiquorum satis insipidas positiones in libris suis de Anima. Immortalitatem aut animæ, quoniam non est de conditione materiae, sed ab extra est, & diuina, omnes philosophi qui aliquid sapiunt confitentur, vt Plato Anaxagoras, Socrates, peripateticus Aristot. & Stoici generaliter.

PRIMA CONCLUSIO PRINCIPALIS.

Eorum, quæ in vita acta sunt bonorum, siue malorum restat animabus post mortem locus gaudii, vel dolorum.

SIT igitur prima conclusio in hac materia. Eorum, quæ in vita acta sunt bonorum, siue malorum restat animabus post mortem locus gaudii, vel dolorum.

Ad huius conclusionis euidentiam considerandum est,

D quod catholici in hac parte tenent specialem positionem vltra quam omnes alii qualitercunque loquentes. Dicunt enim animas post mortem immortales permanere, easque post multa tempora cum Deo placuerit ad diem iudicii à Deo assignatum ad corpora redituras, quod resurrectio vulgariter nuncupatur. Et tunc etiam si fidelium firma positio nihil vterius addidisset, satis liquebat post eam resurrectionem gaudium, aut tristitiam hominibus peruenturam. Sine his enim homini vita duci non potest. Quantum vero ad resurrectionem corporum speciale in catholicis est. Nulla enim philosophorum traditio hoc recipit, ideo cum Paulus apud Athenas in Ariopago philosophorum resurrectionem corporum prædicasset, delectati sunt primo viri illi Athenien. permoti dulcedine eius, quod dicebatur, quia verè propositio ista delectabilis est ei, qui credit, vt patet prima ad Thessalon. cap. 4. vbi Apostolus iubet nos consolari ad invicem in colloquutionibus de resurrectione. Deinde videntes repugnare omnibus, quæ ipsi sciebant, aut scire se putabant, & his, quæ secundum naturam fieri posse existimabant, deriserunt eum quidam de Stoicis, & Epicureis eum, seminatore verborum appellantes, id est, quod verba sola diceret, nullam realitatem aut veritatem continentia. Alii autem eum annunciatorem nouorum demoniorum prædicabant, quia Iesum, & resurrectionem prædicaret. De his Actu. 17. cap.

E Resurrectio autem à nemine philosophorum negatur, quia naturæ repugnaret, quoniam illi principio naturæ repugnat, sicut latissime induci posset, si ad hoc nostra flecteretur intentio, sed ob hoc eam fieri, aut futuram esse negant, quia nullum agens est secundum naturam, quod tantæ virtutis sit, vt resurrectionem corporum causet. Sic namque in naturalibus multa philosophi concedunt, quæ quidem fieri non repugnat, sed nunquam futura esse asserunt, quoniam nullam tantæ virtutis potentiam esse credunt. Sic enim nullam terram secundum se ipsam totam moueri credit includere contradictionem, cum quælibet eius particula moueri posset, & multæ moueantur. Aristot. tamen videtur in 1. de Cælo, & mundo dicere terram non posse moueri, quia non est aliqua potentia potens eam pellere de medio mundi. Sed & si nobis philosophi non assentiant in resurrectione corporum, quoniam ignorant infinitatem diuinæ potentia, quæ mortuos suscitare possit, & immensitatem bonitatis eius, quæ id efficere velit, tamen concessio, quod ipsi nobiscum sentiant, scilicet, animæ immortalitatem, satis inducitur, quod intendimus, scilicet, animabus post mortem delectationem, aut pænas manere. Nam animæ manentes post mortem, etiam si non maneat in corporibus tamen intellectiue, & volitiue sunt, quia igitur aliquid volunt, aut illud assequuntur, aut non: si assequuntur, aut semper id tenent, aut non; si semper bonum, quod semel assequuntur tenent, delectari eas necesse est, quoniam ad boni consecutionem naturaliter sequitur delectatio. Si autem id bonum, quod semel assequuntur aliquando perdidierint, tristari eas atque pænalaribus affici oportet, quoniam sicut aliquid nobis bonum præsentia sua nobis delectabile est, ita & absentia sua tristitiam inferat oportet, quoniam bonum, quod inerat, ablatum est.

F Si autem animas post mortem manentes, quod volunt assequi non fateamur, necessarium est eas tristari, quia & in nobis viuentibus tristitia est, cum quæ desiderauerimus, non eueniunt.

Rursus autem anima post mortem intellectiua est. Intelletiget igitur, quoniam ociosa non erit, quinimo semper intelletiget: nam nullius carnea molis oppressione grauabatur. Hic enim corruptibilitate corporis ab intellectione impedimur, & retardamur in xta illud Sapientia 9. ca. Corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena habitatio deprimit sensum multa cogitantem. Deposita igitur omni aggrauante corporis mortalis ineptitudine anima semper vacabit intellectioni. Nam intelligere secundum se delectabile est, & ipsa anima separata non habet aliquid, secundum quod fatigetur, quia non est potestas vnita iam corpori, sicut in nobis est, cum propter conditionem deficientium organorum fatigatio intelligendo causetur. Tunc autem, quia non fatigabitur semper intelletiget. Tunc autem, aut id, quod intelletiget est aliquid bonum ei, aut est malum. Si autem quod

Anima post mortem corporis semper intelletiget.

Deum esse via naturali cognoscitur omnibus. Dei per visibilia. Opinio diuersorum de anima.

A

intelligit malum ei sit, necessarium est, vt in hoc tristetur cū malum sibi inesse sentiat, in quo est vera tristitia. Si aut quod intelligit bonum sibi sit, erit necessarium, vt intelligendo delectetur, quoniam bonum condelectatiuum est naturaliter potentiae sensitiuae, in qua est. Ex principiis ergo naturae necessaria illatione inducitur concessa animae immortalitate, poenalaribus quibusdam animas defunctorum affici, aut gaudiis quibuscunque frui.

Cum de ceteris, quae naturalia sunt, aut naturalium rerum quodammodo condiciones tangunt, Aristot. & si plenissime, & in omnibus sententiose tractauerit; de hac tamen re omnino subtrahit, san post mortem animabus gaudia, vel dolores vlli maneant, quo magis arguitur ex industria factum. Nam si id, quoniam de hoc agere non curaret, subtrahisset, & si non plene, interdum tamen aliquid expressisset, de hoc tamen nihil vnquam disseruit. Videtur igitur non ex negligentia, aut inaduertentia dimisisse, sed ex electione subtrahisse, quod duobus incitamentis factum videtur.

Cur Aristot. non locutus est de statu animarum separatarum.

B

Primo quidem ex Arist. magna prudentia, ipse namque vt ex singulis eius libris patet, in quocunque loquatur solidissimis atque multum euidentibus vtitur rationibus, in materia autem de poenis, & gaudiis animarum a corpore solutarum, & de locis poenarum, & gaudiorum, & de conditione eorum ambiguum, valde est apud eos, qui solis naturae inuitantur fulcimentis, cum ex quadam Dei summi rerum iusti arbitri pronenire debeat sententia. Et cum ipse liberum agens sit, diffinitum in his nihil naturaliter loquentibus astrui potest, sed reuelatione quadam haec indigent, vt sciatur, cum nullius agentis liberi factum, quamquam secundum perfectam rationem dirigatur, plene antequam fiat cognoscere possimus. Aristoteli autem nihil tale inerat, cum solis rationis speculatiuae, & practicae principiis niteretur, sed si quippiam sibi reuelatum foret, velut alicui prophetarum, cui ipse firmissime assentiret tamen adhuc non tetigisset in stylo ponens, sicut naturales, & metaphysicas, ac dialecticas plurimas posuit traditiones. Nam ipse solum hoc de se scribebat, quod manifestis probationibus induci poterat. Hoc autem quamquam sibi constaret, illud tamen aliqua syllogistica necessitate inducere non valebat. Praelegit igitur de his penitus subtrahere, quam aliquid semiplene enunciare.

Credendum est tamen, eum de hoc aliquid intellexisse. Nam illi, qui naturali ingenio pollent: satis naturaliter iudicant hoc conueniens esse. Non enim rationabile videtur, vt actus humani, qui in hac vita aequam praemiorum, siue in bono, siue in malo non susceperunt vicem, in aeternum sic maneant, sed vt magis post resolutum morte corpus animae eorum vices iustas accipiant. De hoc autem quid intellexerit, nihil refert. Alia autem haec adhuc potissima causa est. Voluit n Aristot. veritatem introductor, atque eruditor esse: modorum tamen viuendi humanorum destructor liugiosus esse noluit. Nam & si plene aliquid Aristot. de hac re intellexisset, & id fortassis necessariis fulcimentis inducere potuisset, noluisse tamen, quoniam in hoc nimis repugnare videretur omnibus politis, quae tunc erant, quatum aliqua tunc conuenienter secundum illud tempus ordinatae videbantur. Si enim post mortem bonum, aut malum aliquid inesse asseratur animabus: illud magis bonum esse, aut malum patet, quam sit id, quod in vita experimur: cum ea, quae viuentes sentimus bona, aut mala secundum corpus sint, quod non est principale in nobis post mortem, aut quidquid illud sit, siue bonum, siue malum, maius esse necessarium est, quoniam animabus aduenit, in quibus, vel totum esse nostrum est iuxta Platoniam assertionem, vel maior, & principalior pars nostri esse iuxta Aristot. traditionem, vt patet 9. & 10. Ethicor. Ideo hoc supposito cum maius bonum humanum post mortem sit, illa erat conuenienter instituta, & regulata politia, quae inducebat homines ad hoc, vt post mortem bene se haberent: eas autem, quae ad hoc optime se haberent, optimas esse pateret, quae autem de hoc nihil attenderent inordinatissimas esse politias. Et quia earum politiarum, quae Aristot. tempore consistebant nulla aliquatenus ad bonum illud, quod post mortem euenit, homines dirigebat, nulla bene statuta videretur. Repugnaret igitur in hoc omnibus hominibus, qui tunc erant praeterquam Iudaeis, qui pauci erant, & hanc spem futurae vitae semper tenuerunt, quamquam inter eos

C Secula ratio probas quare Arist. subtrahit non anima post mortem se gauderet vel tristeretur.

Sadducaei non credebant resurrectionem, nec spiritus aliquos, aut angelos concedebant, de quo Matth. 22. & Actu. 23. cap. deuita igitur Aristot. aliquid de statu animarum post mortem loqui.

Aliqui tamen dicunt Aristot. aliquid de statu animarum post mortem locutum fuisse, obicientes nobis librum de Pomo, qui & de morte Aristot. nomen assumpsit, & est vltimus in paruis naturalibus eisdem.

Cui respondendum est hunc non esse Aristot. librum, quod ex eiusdem satis stylo apparet. Nam liber de Pomo, nihil nisi quandam nullius ponderis historiam continet. Totus autem Aristot. stylus magis ob sensitiuis, & sententiarum difficultatibus repletus est. Distant enim inter se Aristot. & libri de Pomo sententiarum grauitate, & styli: velut si quis Tullianam, aut Demosthenis eloquentiam, cui vis barbarica vix verba sonare scienti coequaret.

Amplius, & in sententia patet: totus enim liber de Pomo sententis Aristot. in aliis libris repugnat. Nam ibi Deum Abraham, & Isaac, & Jacob concedit, & profert, quod ab omni philosophante profus alienum est. Nulla igitur ratione concesserim talem librum Aristot. aliquam sententiam continere, sed magis ab aliquo Arabico confectus est. Stylus enim eius Arabicam redolet eloquentiam.

Aliquis autem fortassis dicit: Aristot. felicitatem, aut infelicitatem post mortem posuisse, & consequenter poenas, aut gaudia animabus tribuisse. Sic enim in eo parapho, quem repetendum suscepimus haberi videtur, cum dicitur: (Quod si aliquid bonum, aut oppositum redundat his, qui defecerunt, aut illud leue est simpliciter, & fragile, aut saltem eis, qui hoc recipiunt: ita, vt non faciat felices eos, qui non sunt, nec eis, qui sunt, auferat.) videtur ergo, quod aliquos ponit post mortem esse felices, quibus non potest tolli felicitas per quacunque bona, vel mala adueniant, & alios esse post mortem infelices, quibus felicitas prouenire non potest quantacunque mutatio fiat in pronepous, vel amicis viuens.

Huius respondendum est, quod Aristot. hoc non ponit asserens per hoc aliquam felicitatem post mortem inesse, aut infelicitatem: sed intendit de felicitate, quae in vita est, scilicet, quod per ea, quae pronepotes, aut amici alicuius faciunt, aut suscipiunt, non efficitur ipse felix, vel infelix: scilicet, quod non tollitur eius praeterita felicitas, aut infelicitas. Et ob hoc introducitur ea quaestio, quam Aristot. mouet in primo Ethicorum in cap. (pronepotum autem fortunam.) cuius paraphram quendam repetendum assumpsimus. Posuerat enim condiciones felicitum in vita, & felices viuentes esse definiuit.

Cuiquam tamen fortassis dubium videret, an sicut nemo felix dici potest quandiu viuit, nisi in bono finierit: an sic post mortem dicendum foret. Et fortunam in fortuna amicorum, vel pronepotum felicitatem eorum, qui felices mortui sunt tollerent: an eis, qui felices non sunt felicitatem apponerent. Dicit enim. (Quid igitur prohibet dicere felicem secundum veritatem perfectam operantem, & exterioribus bonis sufficienter ditatum non contingenti tempore, sed perfectum vita, vel apponendum, & victurum sic, & finiturum secundum rationem, quia futurum immanifestum nobis: felicitatem autem finem ponimus, & perfectum omnino: si autem ita beatos dicemus viuentium, quibus existant, & exister, quae dicta sunt: beatos autem, vt homines.) Constat ergo Aristot. eos solos beatos ponere, qui viuentes sunt: si autem aliqui beati, vel miseri post mortem sint, nihil tangit.

Ex superioribus conclusum est, quod secundum naturam concessa animarum immortalitate, necessarium est, eas post mortem delectari, vel trisari, sed adhuc non constat secundum naturam hac concessa animarum immortalitate, quod post mortem dolores, aut amaritudines quascunque pro peccatis animae tolerent, aut pro bonis transactis actibus delectentur.

In quo considerandum, quod quamquam Aristot. in hoc nihil exprimat: tamen ex verbis suis collectis in vnum necessario colligi potest, quod animae peccatrices post mortem peccatorum suorum poenas tolerant, & animae bonorum viro- rum gaudia experiuntur.

Hoc quoque secundum naturam necessarium est esse. Quod sic patet;

D

E

F

Aristot. los viuētes posuit beatos: de mortuis nihil dicit.

A

fic patet: animæ post mortem si immortales manent, necessarium est, vt proprie animæ semper intelligant, cum intellectus non sit potentia fatigabilis, quando est separata à corpore: ergo nunquam fatigabitur non habens cohærentiam ad conditiones organorum. Si igitur intelligunt aliquid bonum sibi, necessarium est, vt lætentur: si malum, necessarium est, vt tristentur, sed necessarium est, vt mali post mortem intelligant semper malum, & boni necessarium est, vt bonum sibi semper intelligant: ergo impossibile est, quin malorum animæ post mortem tristentur, & doleant valde, & bonorum animæ semper lætentur. Et hoc non euenit sibi ex aliquo alio, nisi pro peccatis: immo ipsa peccata inferunt eis istas pœnas, quas compelluntur ferre ipsi, qui mali sunt. Quod patet, nam in viuentibus sic est, quod cum aliquis est cum alio delectatur, aut tristatur secundum ea, quæ in alio reperit, & colloquuntur; cum autem solitarius, est necessarium, vt delectetur secundum ea, quæ intra ipsum sunt, aut tristetur. Ideo si iste, qui solitarius est, bonus est, semper actibus bonis insistens, delectatur intra seipsum, quia veniunt sibi in mentem actus boni, quos fecit, de quibus non modicum delectatur: aduertit quoque præsentis actus bonos: sperat etiam similiter se in futurum meliora alia operaturum, ex quibus gaudium immensum repletur magis ista recogitans, quâ quando cum aliis est. Quo fit, vt qui valde boni sunt, magis velint solitarii interdum esse, quam cum aliis. Et hoc vocatur conuiuere sibi ipsi. De hoc Aristot. Ethicor. libro nono, ait. (Etenim conuiuere sibi ipsi talis vult: delectabiliter enim ipsum facit operari. Etenim delectabiles memoriæ, & futurorum spes bonæ, tales autem delectabiles: & theorematibus mente abundans: condolerque, & condelectatur maxime sibi ipsi: impœnitibilis enim vt est dicere.)

B
Viri viri
suos
magis
volunt
solitarii
incedere
esse, quia
cum alio
conuiuere
ma-
li.

Si autem aliqui mali sint, quando soli sunt, affliguntur: quoniam veniat eis in cogitationem mala, quæ fecerunt, & ea quæ quotidie fœdiora patrant: sperant quoque se semper deteriora patraturus. Ex his autem nimis affliguntur, & seipsum odio habent, atque fugiunt seipsum, inquirentes alios, cum quibus communicent, ne sic doloribus magnis crucientur. Et cum non possunt totaliter deuitare istas cogitationes, seipsum nimis exolos habentes, atque ferre non potentes, occidunt. De his Aristot. Ethicorum, libro nono, ait.) Quibus autem multa opera sunt, & dura, propter malitiam odiuntur, fugiunt viuere, & interimunt seipsum, atque fugiunt. Recordantur enim multorum, atque difficultium, & talia altera sperant secundum seipsum entes, cum alteris autem entes obliuiscuntur nihilque amicabile habentes nihil amicabile ad seipsum patiuntur. Pœnitentia enim prauis replentur, non vtique videntur prauis, nec ad seipsum amicabiliter disponi propter nihil habere amicabile.)

In animabus vero post mortem huiusmodi necesse est esse, quoniam ibi maius conuiuere est ad seipsum quam hic, quia hic homines per locutiones, & alias quasdam corporales communicationes conuiuunt inuicem, & condelectantur, & contristantur de his, quæ in alterutro sunt. In animabus autem post mortem, quoniam non manebunt corpora secundum positionem philosophorum, quam nunc discutendam suscepimus, necessarium est, vt animæ magis sibi ipsis conuiuant, scilicet conuertentes se in seipsas, & tunc necessarium est, vt animæ bonorum in se conuersæ cernant bona, quæ fecerunt, quæ in eis manent. Et de hoc intente valde delectentur. Rursus non reperiunt in se malum aliquod, quod earum delectationem interpellet atque impediatur. Oportet ergo, vt delectatio illa sincera, & permanens sit. Cum ergo huiusmodi animæ in æternum maneat intelligentes nunquam ab actuali intellectu cessantes nec fatigatæ, & bonum suum quod est eas fecisse bonum cum vivebant, semper eis maneat: necessarium est, vt in æternam sine aliqua intermissione delectentur, cum non possit intercidere eis aliquis actus tristabilis, de quo doleant.

C
Anima
defun-
ctorum
magis
sibi ipsis
conui-
uunt
quam
vivent-
es.

In animabus autem vitiorum prauorum post mortem è conuerso fieri necesse est. Nam ipsæ intelligentes manent in æternum, sicut animæ bonorum, & quoniam sibi ipsis conuiuant, necessarium est, vt de eo, quod in ipsis est delectentur, vel tristentur. Et quia malorum animæ post mortem in seipsis non possunt reperire bonum aliquod, in quo delectentur, sed solum mala, & facinora, quæ dum viuerent patrauerunt,

necessarium est, vt illa cogitantes multum doleant. Et adhuc amplius intensiusque dolebunt, quam mali homines de se ipsis in vita, quando eis in mentem veniunt quæcunque peccata scelerata, quia homines in vita habent quædam desideria passionalia, secundum quæ feruntur in malum quoddam apprensibile delectabile, & facinora. Ratio autem, & intellectus in eis sunt, quæ in optimum deferuntur iuxta Aristot. I. & 9. Ethic. Si igitur isti habentes partem affectiuam repugnantem parti rationali, tantum de patris sceleribus interdum dolent, quantum magis dolebunt animæ post mortem: in quibus non est aliqua pars affectiua, sed solum intellectus, & voluntas. Nam tunc nihil est quod impediatur intellectum, & voluntatem à dolore malorum patris, & odio quodam, necessarium est igitur, quod tunc ratio nostra in immensum pro patris malis doleat, & tamen homines viuentes quando multa valde mala fecerunt, eorumque recordantur, interdum occidunt seipsum non potentes se tolerare. Quis ergo aut quantus erit dolor, quem necessario habebunt illæ animæ miseræ, quæ hinc cum magnis sceleribus recesserunt? Necessarium est, quod iste dolor maior sit quam mors, & cum ista angustia sit eis continua, & vsque in æternum, quia non est in potestate earum non intelligere, aut recordari hoc, necessarium est, vt in animabus miseris peccatricibus post mortem maior maneat dolor semper quam sit mors. Vnde vellēt ipsæ miserabiles animæ mori si possibile esset, ne tantis, & tam diuturnis afficerentur malis.

Quod autem secundum naturam sit necessarium animas decedentes in peccatis desiderare mori, si possibile eis foret apparet, quoniam secundum naturam bonum appetimus, & maius bonum magis appetimus, sed magis bonum est minus malum respectu maioris mali: propositis igitur duobus malis, necessarium est secundum naturam, vt illud, quod nobis minus malum esse iudicatur, appetamus, sed maius malum est probatum esse dolorem, quem in quotidiana perpetuaque patris malorum memoria animæ peccatrices post mortem sustinent, quam quæcunque mors: ergo necessarium est, quod magis vellent mori quam viuere in illo acerbissimo diuturnoque dolore.

Quod si dicas, animas decedentes hinc cum sceleribus posse post mortem euitare cogitationes atque memoriam scelerum, vt non tristentur de eis, solutio ista non potest. Nā tanta libertas est animæ nostræ in vita quanta post mortem est, sed in vita illi, qui sceleratissimi sunt quando soli sunt, non possunt euitare memoriam scelerum suorum, ideo fugientes tristitias, quæ sunt in communicando sibi ipsis, fugiunt seipsum querentes alios, cum quibus communicent. Et si non possunt semper alios habere, cum quibus communicent, nec suam possunt memoriam facinorum deuitare, interdum occidunt seipsum. Sic igitur inerit animabus post mortem, quod non poterunt deuitare memoriam præteritorum malorum.

Nec inest eis remedium quod viuentibus est, quia in viuentibus si ad alios communicatio nobis sit, aliquo modo tollimus, aut lenimus dolores, & angustias insitas nobis, animabus autem in alterutrum communicatio nulla est, sed sibi ipsis vacant, ideo necessarium est, vt semper illis efficiantur angustias, quo fit, vt necessarium sit eam miserabilem nec tamen miserandam animam, quæ hinc magnis cum sceleribus decessit, in æternum patris malorum scelerum affligi dolore, non potentem illam memoriam deuitare.

Hæc autem est altissime speculantium philosophorum sententia, scilicet, quod ipsamet bona nullo alio addito sibi præmia sunt, & ipsa scelerata sui ipsorum pœnæ sunt, cum ipsorum bonorum factorum memoria nobis delectationem, qua in æternum gaudere necesse sit, tribuat: & ipsa perpetrata scelerata angustias amarissimas nobis influant, quas pati necesse sit in æternum.

Hæc autem naturaliter pure dicta sunt nullo fidei fundamento suscepto, quoniam nunc, vt principia naturæ, non vt fidei fundamenta sectantes eloquimur. Multa quoque ex eadem radice similia dici possent, de quibus sufficiant quæ dicta sunt.

Hoc quoque in se experientes doctissimi inter poetas posuerunt in pœnis inferni tres esse furias vltices scelerum. Sunt autem furia commotiones, & memoriæ scelerum, aut verius

D

Quare
anima
malorum
separata
magis
dolens
quâ cõ-
iuncta.

E

Liber-
tas ani-
marum in
cogita-
do, vel
non cogi-
tando
non est
maior
post mor-
tē quâ
in vita.

F

Bona ef-
se præ-
mia a-
nimarum
bonarum,
& mala
pœnæ
malorum.

A
Furia,
tres
quas
poeta
apud
infernus
ponit.

ipsa cogitationes. Quas tres furias posuerunt; secundum quod scelerati viri tres motus afflictuos nullo exteriori appposito malo in anima patiuntur; sc. praeceptorum malorum memoriam, praesentium cogitationem, & futurorum, & deteriorum malorum spem; de quibus omnibus Aristot. Ethic. lib. 9. cap. vt supra dictum est. Haec autem in se quilibet doctus vir experitur. Poetae autem ista considerantes tres furias posuerunt, quod veraciter sic est; quoniam & scelerati viri istas tres furias viuentes patiuntur; in inferno autem in omnibus sunt.

Synde-
resis no-
bis in-
dita.

Harum tamen furiarum causam Poetae, & Philosophi ignorabant, sed hoc à Deo venit: nam indidit nobis Deus vim quandam animae, quam conscientiam, aut synderesim appellamus, secundum quam necessarium est de malis tristari, & malorum patratorum nobis inesse memoriam, vt per has memorias mali sibi ipsis displiceant, vt sic nulla nec in praesentibus bonis, quibus mali frui intendunt, eis perfecta contingat delectatio. Sic ait August. in libr. Confessionum. Iussisti Domine, & sic est, vt poena sit sibi omnis inordinatus animus.

Haec autem quae naturaliter dicta sunt, fidei catholicae multum consonant, cum fides catholica solidissima veritas sit: vero autem omnia consonant iuxta Aristote. primo Ethicorum. vnde omnia haec, quae nunc dicta sunt, à hae catholica asseruntur, sed & plura alia apponuntur, quae ex fide reuelata sunt. Haec tamen, quae naturaliter dicta sunt, scilicet, quod decedentes in sceleribus necessarium est ipsorum malorum memoria, & assidua cogitatione torqueri, & hanc esse aeternam, eis atrocissimam atque indefinentem poenam, sicut & in studiosis actibus finientes, oportet illorum bonorum delectatione in aeternum teneri, nec vlla tristitia hanc interpolari bona. Etiam Theologi confirmant, & hanc poenam quam naturaliter loquentes posuimus, sacra scriptura vermem conscientiae, & corrosionem conscientiae, vel remorsum vocat. Nam sicut vermis corrodendo perforat, & destruit, ita ista scrupulositas vsque in aeternum durat affligendo. De hoc Isaia ultimo capitul. cum de statu miserorum in gehennali mancipatorum incendio agatur, dicitur: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Vermem autem corrodentem conscientiam appellauit.

Vermis
conscien-
tia quid
sit.

Vocatur quoque ista poena, quae naturaliter inducta est, poenitentia apud inferos, secundum quod scelerati malorum suorum memores anxiantur. De hoc habetur Sapientiae quarto capitul. vbi de dolore quem pro sceleribus suis mali concipiunt, plene agitur, cum dicitur. Venient in cogitationem peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex aduerso iniquitates eorum. Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum, videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatae salutis, dicentes intra se poenitentiam agentes, & praer angustia spiritus gementes: hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum, & similitudinem improperii: nos insensati vitam illorum aestimabamus insaniam, & finem illorum sine honore: ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est. Ergo errauimus à via veritatis, & iustitiae, & lumen non laxit nobis, & sol veritatis non ortus est nobis, lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis, & ambulauimus vias difficiles; viam autem Domini ignorauimus. Quid profuit nobis superbia: aut diuitiarum iactantia quid nobis contulit? Transtulerunt omnia illa tanquam umbra, & tanquam nuncijs praecurrens, & tanquam nauis, quae pertransit fluctuantem aquam, cuius cum praeterierit, non est vestigium inuenire, nec semitam carinae illius in fluctibus, aut tanquam auis, quae transuolat in aere, cuius nullum inuenitur argumentum itineris illius, sed tantum sonitus alarum verberans leuem ventum, & scindens per vim itineris aerem, motis alis transuolat, & post hoc nullum signum inuenitur itineris illius, aut tanquam sagitta emissa in locum destinatum, diuisus aer continuo in se reclusus est, vt ignoscatur transitus illius. Sic & nos nati continuo desinimus esse, & virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere. In malignitate nostra consumpti sumus. Talia dixerunt in inferno hi, qui peccauerunt, quoniam impii spes tanquam

lanugo, quae à vento tollitur, & tanquam fumus, qui in aere diffusus est, & tanquam memoria hospitis vnius diei praeteruentis. Sic igitur post mortem animabus sceleratorum virorum manere supplicia; animabus autem bonorum gaudia sine fine relinqui naturaliter ex superioribus satis probatum sit.

SECUNDA CONCLUSIO PRINCIPALIS.

Animarum demigratio continua per corpora iuxta Pythagoreorum traditionem non potest stare, & animarum post mortem tollit punitionem.

Secunda conclusio huius quaestionis declaratiua sit; animarum demigratio continua per corpora iuxta Pythagoreorum traditionem non potest stare, & animarum post mortem tollit punitionem.

Ad huius euidentiam sciendum est, quod Pythagoras inter antiquos magnus satis Philosophus animae immortalitatem posuit: poenarum tamen inflictionem exclusit. Dixit namque animabus post mortem nulla remanere supplicia, aut gaudiorum fruitionem, sed eas continua demigratione per corpora labi. Dixit, scilicet, quod cum vnum hominem mori contingeret, anima eius egrediens mox alterius animalis corpus subintrabat, eueniebat tamen, vt interdum animae ab humanis corporibus egredientes, in corpora humana alia introirent, interdum autem in corpora volatilium gressibilibus, aut aquatiliis, sicut eis fors obtulisset. Propter hoc autem Pythagoras vitae frugalitati nimis studuit, aliis eam amandam ac insectandam admonens, carnium vero cibos valde deuitandos admonuit. De hoc Seneca epistolarum libro primo, & recitat positionem eius Ouidius Metamor. 15. dicens.

*Parcite mortales dapibus temerare nefandis
Corpora: sunt fruges, sunt deducuntia ramos
Pondere poma suo, tumidaeque in vitibus vna.*

Addidit quoque ad haec Pythagoras aliam insaniam, sc. animam suam in prioribus saeculis in aliis fuisse, deinde autem ad eum peruenisse, scilicet, quod anima illa fuerit in Euphorbo Troiano milite, & eum fuisse mortuum in bello Troiano: deinde factis transmutationibus multis ad eum deuenit. Recitat hanc positionem Ouidius Metamor. 15. Dicens primo non esse timendas poenas inferorum post mortem, quoniam nullae sunt, sed ista esse dicta poetarum incutientium hominibus timorem, cum ait:

*O genus attonitum gelida formidine moris.
Quid stygia, quid tenebrae, quid numina vana timetis
Materiam vatum, falsique pericula mundi?
Morte carent anima: semperque priore relicta
Sede, nouis domibus viuunt, habitantque recepta.
Ipse ego, nam memini, Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram: cui pectore quondam
Haste in aduerso grauis hasta minoris Atridae.*

Hanc de transitu animarum positionem Ennius Latinorum poetarum fere primus tenuit, vt de anima Homeri poetae Graecorum se iactandi aliquatenus daretur facultas. Fuit enim Homerus excellentissimus Graecorum poetarum. Ennius autem, qui in Latinis primo in urbem Romam tempore Scipionis Africani ductus est, fuit de prioribus Latinorum poetis. Vt autem ea, quae diceret, maiori soliditate atque auctoritate tenerentur, animam Homeri se habuisse atque Pythagorae dictus est, quorum vnus inter poetas, alius vero inter Philosophos sui temporis praecipue in Philosophis Italiae claruit. Philosophorum quidem Italorum Pythagoras origo extiterat, vt ait Aug. 8. de Cui. Dei.

Addidit quoque istam animam prius fuisse in Euphorbo, sed secundum Persii narrationem non ponitur gradus anime in Euphorbo, sed quod fuerit ista anima primo loco in Homero, qui Meonides dicitur, secundo in quodam Cygno, tertio in quodam pauone, quarto in Pythagora philosopho, deinde in Ennio dormiente in monte Parnaso inter Musas. Satyricus autem Persius veritatem sequens Ennii positionem improbavit eam irridens modo satyrazum, vt patet in

A sexta satyra sua, quæ incipit: admouit iam bruma foco, cum ait.

*Cor iubet hoc Ennii, postquam destertuit esse,
Meonides quintus, pauone ex Pythagoreo.*

Et est sensus horum Persianorum versuum, quod Ennius destertuit esse Meonides quintus, id est excitatus fuit à somno in quo aduenit sibi anima Homeri, & in quo putabat se fuisse factum Meonidem, id est Homerum. Et dicitur fuisse quintus Homerus, quia fuit quintus ab Homero recipiendo animam illam, scilicet, quod post Euphorbum, in quo animam illam Pythagoræ fuisse affirmat, fuerit in Homero factis aliquibus mediis transmutationibus de quibus non agitur: deinde in secundo loco fuerit in quodam Cygno, tertio loco fuit in Pythagora philosopho Samio, quarto loco fuit in pauone quodam, quinto loco in Ennio poeta. Vnde Meonides quintus, id est quintus ab Homero qui Meonides dicitur, fuit, scilicet suscipiendo animam eius quinto loco. Dicitur etiam pauone ex Pythagoreo, quia Ennius animam Homericam, quam se suscepisse testatus est, ex pauone quodam immediate suscepit, ut patet in superiori enumeratione. Dicitur autem pauo Pythagoreus, quoniam post Pythagoram mox in pauonem anima illius transmigravit, & ab illo in Ennium deriuata est.

B Hæc autem Pythagoricorum positio poetica potius quàm philosophica est. Nam animæ à corporibus separata aliis corporibus vniri non possunt, nisi illis, quæ reliquerunt, ut catholici concedunt. Et satis hoc probaretur, nisi multum ab inceptis distraheremur, non quidem, quod necessarium est animas corporibus suis reuniti, sed non est aliquid inconueniens, nec militat contra aliqua naturalia fundamenta animas post mortem corporibus reuniti, quamquam philosophi reunitas negant, quia ut dictum est, non existimant aliquam tantam potentiam esse, quæ sufficiat hoc inducere. Animas tamen post mortem aliis posse vniri corporibus tam catholici, quam Physici negant. Hoc autem naturaliter induci potest, & primo probatur, quod non possit anima humana, quæ in vno corpore præfuerat, informare alterius hominis corpus, qui nouiter gigni debeat, vel quomodo unquam.

C Et ut fortius concludamus, concedamus quædam, quæ naturales nullo modo concederent propter eorum maximam difficultatem, scilicet, quod Deus possit animam vnus hominis ponere in corpore alterius. Nam licet Deus possit animam, quæ in vno humano corpore fuerit, in alio ponere, hoc quidem concedatur diffinitiuè, scilicet, quod sit in corpore illo, & non extra corpus illud. Nam sic de intelligentiis confitemur, & naturales hoc dicunt, diffinire intelligentias sibi loca, tamen non erit in corpore illo vnita formaliter, ad hoc, quod esse det. Multum enim differt in aliquo corpore spiritum aliquem esse diffinitiuè, vel formaliter. Nam de Angelis concedimus, quod possint esse in corporibus humanis, vel bestiarum, tamen impossibile est, quod ibi sint formaliter. Quod patet, nam quamquam Angelus substantia simplex sit, velut anima humana, continet tamen in se totam essentiam speciei, ideo non potest vniri formaliter alicui rei, ut det illi esse. Nam dare esse formaliter alicui rei, est dare esse per intrinsecum. Hoc autem non pertinet ad id quod est totaliter ens in actu, quemadmodum Angelus. Nam entia, quæ sunt totaliter in actu, possunt deriuare actionem, quæ consequitur totaliter perfectionem rei, non tamen possunt deriuare esse, quia hoc soli formæ competit, quæ non est perfectum esse continens, sed est perfectio alterius. Vnde id quod alteri esse dat secundum Aristot. 2. de Anima actus illius est, sed non est in actu.

Quod autem in actu est, alteram rem actuare nequit, quoniam cum alia res actuatur, suscipit esse formaliter, & actuas, & quod actuatur faciunt vnum ens simpliciter, nec manet subsistens aliquid istorum duorum, sed tertium quod resultat. Et sic in omnibus compositionibus accipitur communis species, scilicet, quod anima, & corpus se habent in compositione, ut actuans & actuatum, compositione tamen facta, non est ipsa anima ens illud, quod est, neque corpus, sed homo, si autem id, quod est ens perfecte in actu daret esse formaliter alteri, necesse erat, ut ex compositione non resul-

taret vnum, sed duo entia, quia illud, quod ante erat ens in actu maneret vnum ens actu subsistens connumerabile contra alia entia. Et cum per illam compositionem aliquod ens caufetur, esset illud alterum ens distinctum ab ente perfecto, quod subsistebat ante compositionem. Essent igitur per compositionem duo entia, sed hoc non poterat stare, quia ipsum & actuabile erat, & per se subsistere non potens, poneretur tanquam vnum subsistens, cum illud, quod erat simpliciter ens in actu, esset aliud subsistens per se. Quod si vellemus id, quod erat ens per se, & actuabat, & id quod actuabatur constituere vnum ens simpliciter sicut anima, & corpus constituunt vnum hominem, necessarium est, ut id quod erat ens in actu, efficiatur non ens in actu perfecto, ut non subsistat per se: sed ipsum cum eo, quod actuatur constituant vnum tertium ens in actu & simpliciter. & sic iam, quando actuaret non esset ens in actu per se existens, sed solum esset actus, vel perfectio alterius, tanquam pars vel perfectio eius, quod sit. Ideo constat non posse ens in actu alterum actuare, sed id quod non est actu, & est actus. Dare autem alicui esse formaliter est informare illud, ideo non ens in actu dat alteri rei esse formaliter, angelus autem est ens in actu, & continens in se totam rationem speciei: ergo est impossibile, quod alicui corpori humano, vel alicuius pecoris esse det, quamquam inra illud sit.

Apparet autem adhuc amplius manifestissimis naturæ exemplis. Nam anima adueniens corpori nondum animato, dat illi esse simpliciter, & facit esse hominem. Tamen si homo viuens vniat sibi corpus non viuens, non dabit esse illi corpori, ut sit ens viuens, quia homo ens in actu est, & non actus, anima autem est actus, & non ens in actu; & est tanquam perfectio, & pars alicuius: homo autem est tanquam totum & nullius perfectius. Nam si homo esse dare posset, quando embrio est in aluo materno, & disponitur ad animæ susceptionem: mater, quæ est ens in actu, dare esse illi embrioni, faciens illud esse ens perfectum, sicut postea est anima adueniente: sed non habet esse completum embrio, donec anima adueniat, quæ non est ens in actu, sed actus, & perfectio, & pars: ideo satis apparet, quod entia in actu non possunt dare esse formaliter alicui: sed solum ens imperfectum, quod tamen est actus, vel perfectio. De Angelo tamen satis patet, quod potest esse in corpore aliquo, tanquam motor illius, nam & dæmones, & angelos saepe scimus mouere aliqua corpora. De anima autem humana conformiter dicendum est, quod potest poni per virtutem diuinam in quolibet corpore, ut ibi sit diffinitiuè, & forte ut moueat, si tantæ potentia est anima, ut ipsum corpus mouere sufficiat, hoc modo anima humana in lapide, ligno, aqua, & ferro, atque corporibus bestiarum esse potest. Nec in hoc aliquid inconueniens est. Sic dicunt catholici animas alligatas esse igni infernali. Et Gregor. quandam animam in gelu inuenit peccatorum suorum cruciamina tolerantem. Philosophi quoque asserunt intelligentias orbibus cælestibus vnitas, quod est in aliquo loco diffinitiuè, & non formaliter esse, id est dando esse formaliter. Omnes tamen tam catholici quam naturales negant animam humanam posse formaliter vniri lapidi dando sibi esse humanum, manentibus qualitatibus lapidis, scilicet, duritie, & frigiditate, dato quod perderetur substantialis forma lapidis. Nam durities lapidis, & frigiditas, & carentia distinctionis organorum: repugnant harmoniæ, quam anima requirit, ut vnatur alicui ad dandum esse, ideo impossibile est, quod illi vnatur formaliter ad dandum esse.

Nunc autem magis accedentes (licet per quasdam longas probationes, quoniam sic natura rei exigit) ad id, quod intēdebamus, dicendum est, quod sicut impossibile est animam humanam vniri alicui corpori non humano, quia in eo non potest reperiri harmoniam, quam ipsa requirit, quod ita impossibile erit vniam animam humanam alteri humano corpori vniri, si in eo dispositiones harmoniæ suæ non reperit, sed in nullo corpore anima potest dispositiones harmonicas, quas requirit reperire, nisi in corpore illo cuius est, impossibile est ergo quod anima exiens de vno humano corpore in aliquod alterum intret, quia harmoniæ dispositiones, quas anima humana requirit esse non possunt, nisi in illo corpore, in quo primo fuit. Patet quia illa harmonia, qua anima corpori vnibilis est, non reperitur nisi in illo corpore, cui

Species habens totam rationem specificam non potest aliquid informare.

E

F

Anima humana nequit lapidem informare.

Resurrectio cur ne gatur a philosophis.

A
Anima
humana
si diff
ferent
seipsis
differeat
specie.

vnita fuerat. Quod inducitur, quia anima recipit esse vniam distinctam contra omnes alias animas ex vnibilitate, quã habet ad materiam signatam, cum non recipiat esse vniam numero per speciem suam, quia tunc differret animã humanã in specie: sed sunt eadem in specie, ergo non accipiunt indiuiduationẽ ex natura speciei, sed ex vnibilitate ad materiam signatam, quã est aliquid extrinsecum. Et quia signatio materiã, quã est in vna materia non est in alia, cum partes materiã ex quibus sunt corpora humana inter se differant: necessarium est, vt alia vnibilitas sit ad vniam partem materialem, & alia ad aliam. Necessarium est ergo, vt ea quã per istas vnibilitates esse suscipiunt diuersa sint: non poterit ergo vna anima habere vnibilitatem ad plures partes materiã, quia tunc sequeretur, quod vna anima esset plures animã. Nam si anima suscipit esse vniam in se per vnibilitatem ad hanc signatã materiã, oportet, vt si alteri materiã vnibilis fuerit, altera anima sit, & si multis partibus materiã vnibilis sit, necessarium est, vt eadem gratia plures animã sint. Data autem vnica vnibilitate in qualibet anima, etiam si ponatur in alio corpore quam in eo, cuius erat, non poterit vniri illi. Nam nihil vniri potest, nisi quod vnibile est, anima autem ista solum est vnibilis corpori illi, in quo erat formaliter ad dandum esse: ergo in quocunque alio ponatur, est impossibile, quod illi sit vnita formaliter ad dandum esse; ergo illa anima, quã in vno corpore fuit, non potest transire in aliud corpus, vt in illo sit, & esse tribuat.

B
Forma
acciden
tiales
quã di
stinguunt
in nu
mero.

Hoc autem patet in accidentibus. Nam formã accidentales inter se distinguuntur numeraliter, & accipiunt esse vnũ per subiecta. Nam ideo ista albedo, & illa sunt duæ albedines, quia sunt in duobus subiectis, si autem in eodem subiecto essent, vna albedo esset. Sicigitur albedo vnus subiecti non potest esse albedo alterius subiecti, quia pereunte substantia illa, cuius est albedo, ipsa albedo deficeret, ita cum anima quãlibet recipiat, quod sit ista anima per vnibilitatem ad illud corpus, si reciperet esse alterius corporis, iam desineret esse ista anima, quã erat, & sic non esset iam illa anima, quã fuerat, sed inciperet esse alia anima per aliam vnibilitatem, quã est causa identitatis, vel diuersitatis. Aut si dicemus, quod ista anima esset eadem, quã habet vnibilitatem ad alterum corpus, cum per nouam vnibilitatem incipiat esse anima noua, esset vna anima duæ animã, quod includit contradictionem, sicut si albedo, quã est in vno subiecto, esset albedo, quã est in alio: esset vna albedo duæ albedines.

C

Si autem respondeatur, quod non est simile de indiuiduatione animarum, & indiuiduatione accidentium, quia accidentia non possunt tolli de vno subiecto, & poni in alio quin corrumpantur, in animabus autem non sequitur corruptio ad separationem. Respondendum est, quod quamuis accidentia vnus rei indiuiduata transmigrare possent, & poni in aliqua alia re, non informarent illam. vt si albedo existens in papyro tolleretur, & poneretur in lapide, non informaret lapidem, nec esset albedo lapidis, quia deficiebat in lapide ratio subiectalitatatis, scilicet, quod accidentia illa essent ab illo lapide, & emanassent ab illo, sicut in accidentibus hostiã, quã ablata penitus substantia panis in aere sunt, tamen non informant, cum non dicamus aerem esse album albedine hostiã, aut quantum quantitate hostiã, aut circulairem circulairetate hostiã. Sic de anima nostra rationali: quamquam enim ipsa a nobis ablata in alio corpore poneretur, tamen illud non informaret, sed esset tibi, sicut demones sunt in ventre hominum, qui vocantur atreptitii, & eorum qui habent pythones, sicut de quadã puella dicitur Act. 16. cap. de cuius ventre Paulus pythõnem exclusit dæmonem, dæmones tamen non informant, sic anima posita in alio corpore, non informaret, nec vegetaret, quia deficit ratio vnibilitatis ad illud corpus, cum non sit ista materia signata, in qua & secundum quam suscepit ista anima, quod esset vna anima humana. Et si hoc modo vna anima poneretur in corpore illo, cuius non fuerat à principio anima, quamuis ibi staret: nõ esset illud corpus viuens, sed putresceret sicut cadauera existente tamen interius anima rationali, quoniam nihil magis differt illam animam interius esse quam nihil esse intra, cum non sit illius corporis anima. Satis ergo patet contra Pythagoræorum doctrinam vniam animam non posse transire per diuersa corpora ad alia informanda.

D
Sequitur incidens: si possibile esset in resurrectione animas hominum informando demigrare: tot essent homines, quot ante, sed de prioribus nullus staret.

Demonstratum est autem animam vnus corporis non posse in alterum corpus migrare ad illud informandum: si tamen daretur, quod Deus posset vniam animam alteri corpori, cuius non erat, inducere, & eam illi formaliter vnire, vt pote quod animam Platonis mortui induceret in corpus Socratis, & animam Socratis induceret in corpus Platonis: sequeretur, quod non essent iam illi homines, qui ante fuerat. Et ratio huius est, quia in compositis esse accipitur à materia & forma, cum vtunque dicatur pars essentialis rei. Cum ergo esse rei consistat in indiuisibili, si anima Socratis inducatur alicui corpori, quod non sit corpus Socratis, sed Platonis, cum anima non contineat totam essentiam rei; sed materia & forma, ille qui resultabit ex anima Socratis, & corpore Platonis, non erit Socrates, quia tunc daretur, quod totus Socrates constaret ex anima Socratis, & corpore suo non esset pars essentia suã, quã inconuenientia sunt: ergo talis homo non erit Socrates. Etiam iste homo non erit Plato, quia iste solum continet corpus Platonis. corpus autem, quia est pars materialis non continet totam essentiam rei, ideo vbi fuerit solum corpus, non erit Plato. Eodem modo de illo homine, qui est resultans ex anima Socratis, & corpore Platonis è contratio quam in primo. Nam ibi solum est anima Platonis. Ideo non est Plato, quia anima sola non continet totam essentiam Platonis, & ibi solum est corpus Socratis, ideo non est Socrates, quia corpus non continet totam essentiam Socratis, & sic antea ex his duabus animabus, & duobus corporibus resultabant Socrates, & Plato, & miscendo isto modo erunt duo homines, & non erunt Socrates, nec Plato. Sic namque est, cum anima beati Petri nunc sit in vita æterna, & anima beati Pauli similiter, & post in resurrectione, quando coniuncta fuerit anima eius corpori suo, erit beatus Petrus, & ante non erat cum ista essent dissociata. Eodem modo redibit in resurrectione beatus Paulus, vt sit beatus Paulus, cum nunc non sit beatus Paulus. Si tamen in resurrectione Deus poneret animam, quã fuit beati Petri in corpore, quod fuit beati Pauli, & animam beati Pauli in corpore, quod fuit Petri Apostoli, fierent per resultationem duo homines, qui non essent beatus Petrus, nec beatus Paulus, sed quidam alii duo homines, qui nunquam antea fuerunt, & beatus Petrus, & Paulus impossibile esset, quod existerent, nec aliquatenus resurgerent. Et sic si in generali resurrectione omnes animã permutarentur, ita quod nulla anima induceretur corpori, quod ante informauerat: supposito, quod ista anima posita in aliis corporibus informare possent, sequeretur, quod nullus homo de his, qui ante fuerant, resurgerent, quia nulli consisterent suã partes essentielles, scilicet, anima, & corpus, essent tamen tot homines, quot ante fuerant, quia tot animã, & tot corpora in resurrectione illa essent, quot ante illam fuerant, & tot vniones animã, & corporis, quot ante, isti tamen homines non essent nouiter geniti, tanquam aliquid essenziale nouiter esse cœpisset.

Deinde autem ad dictum Ouidii quod recitat in 15. Metamorphoseon de positione Pythagorica, negandum est quidquid dicit, cum asserit se fuisse Euphorbum militem in bello Troiano, & quod animã migrent per corpora, & quod aliquis comedens carnes alicuius pecoris, posset comedere carnes patris sui, vel matris, vel alicuius propinquorum. Hæc enim omnia impossibilia sunt rationi, & toti naturali Philosophiã atque catholicis documentis repugnantia.

Primum autem horum difficilius elidi poterat, quoniam verius videbatur, se. quod anima vnus hominis in alterius corpus demigrare posset, sed satis improbatum est. Et adhuc patet, quia anima recipit, quod sit vna per vnibilitatem ad corpus, in quo primo est. Et si deberet in aliud corpus transire, cum illud sit alia materia signata, necesse erat, vt ista anima haberet aliam vnibilitatem, cum variatis terminis, vel altero terminorum relationes necesse est multiplicari, siue variari ipsum respectum, vel relationem, quã recipit esse ab eis, sed ista anima recipit indiuiduationem, scilicet quod sit ista anima per hanc vnibilitatem: ergo necesse est, vt recipiat aliam indiuiduationem per aliam vnibilitatem, sed duæ indiuiduationes faciunt duo indiuidua, sicut duæ humanitates faciunt

duos

E
F
Confu
tat sin
gula li
bra Py
thagor
ra, &
Ouidii
in parti
culari
proban
do esse
erroniam.

A duos homines; ergo ista anima erit duæ animæ, quod includit contradictionem: ergo anima, quæ fuit Euphorbi militis mortui in bello Troiano nõ fuit anima Pythagoræ, nec Homeri, nec Ennii Poetæ. Ideo Persius Poeta satyricus, qui acuti⁹ istam veritatem contemplatus est, scripsit positionem Ennii, & Pythagoræ in hac re in Satyra. 6.

Item si vna anima transiret in alterum corpus, cum habitus speculatiuus, & practicus sint in intellectu, & habitus virtuosus in voluntate, & intellectus ac voluntas maneant, cum isti habitus sibi radicaliter inhaerent, necesse erat, vt cũ anima transiret in alterum corpus, isti habitus transirent cum ea, etiam si aliquis obiiciat habitus morales non poni in anima rationali, sed in parte affectiua, quamquam de hoc non fit in presenti speculandum, tamen saltem habitus speculatiui, & practici intellectus necessario manebunt in anima, per quos habens illos facilius intelligeret, & non oportebat, vt quilibet homo ad hoc, quod sciret addiceret, sed aliqui docti nascerentur. Cum enim intellectus sit principium intelligendi, sic intelligit, vt est dispositus, vel habituatus, sed in ista anima manent habitus tam speculatiui quam practici, ergo secundum eos postea intelliget.

Plato autem quamquam nõ tenuerit Pythagoricam positionem, tamen in hoc respondere posset secundum suam positionem, qua tenet, quod anima antequam vnatur corpori cognoscit omnia naturalia, quæ cognoscere posset existens in corpore quantumcũque perficiatur, sed in vnione ad corpus propter imperfectionem materiæ obliuiscitur, quæ sciuerat; sed postea per doctrinam excitatur illa cognitio, quæ ante fuerat, & sic nostra sciētia, quæ nunc acquiritur, nihil aliud est, nisi reminiscētia eorum, quæ oblitus sumus. Hæc autem tangit satis Boetius de consol. libr. 3. Metro. 12. quod incipit. Quisquis profunda mente vestigat verum. Et cõcludit, quod si Platonis Musa personat verum quod quisquis discit, immemor recordatur.

Hunc modum respondendi videtur secutus ipse Pythagoras dicens, quod anima exiens de corpore vnus, & intrans corp⁹ alterius obliuiscitur sui, ideo nesciebat cuius anima fuerat. Ipse autem dicit se cognouisse, quod anima sua fuerat anima Euphorbi militis Troiani, per multa ieiunia, quæ scilicet disponebant organa ad intellectionem, vt intellectus esset purus ad intelligendum quidquid vellet.

B Sed hoc non potest stare. Nam cum in aliquo intellectu imprimuntur habitus speculatiui, & practici, & anima transeat in alterum corpus, dato quod propter dispositionem organorum adhuc multum tenerorum non possit homo adhuc per illum habitum intelligere, sed cum temporis tractu conuenientia amborum deducantur organa ad talem dispositionem, vt intellectus possit eis vti conuenienter. Incipiet igitur intelligere perfecte secundum illum habitum, & non indigebit, vt iterum doceatur. Sed videmus, quod nullus homo est, qui non indigeat doctrina saltem, vt declarentur ei termini, qui nullo modo perfecte, & conuenienter intelligi possunt ab intellectu, nisi prius doceantur quantumcunque intellectus acutissimus sit. Sed de omnibus nullum videmus qui non egeat magistro quantum ad aliquid, scilicet quantum ad terminos artis. Ergo nullius anima trãsit in alterum. Patet conlequentia, quia cum ille, qui habet habitum alicuius sciētia speculatiuæ, vel practica, non solum cognoscit conclusiones, sed etiam terminos artis, imo magis terminos & principia quam conclusiones, vt ait Arist. in 1. Poster. cum ille, qui istam animam suscipit, incipiat in tempore, quo impedimentum organorum ablatum est intelligere secundum habitum illum, non solum cognoscet conclusiones, sed etiam intelliget terminos: ergo non indiget magistro ad aliquid, sed per se totum intelliget, quanta intelligebat alius cuius illa anima fuit. Hæc opinionem tenuit Ennius Poeta, & vt se magnũ Poetam fore iactaret, dixit se accepisse animam Homeri, qui fuit maximus Græcorum Poetarum, vt quasi ex hoc pateret eum scire omnia, quæ Homerus cognouisset. Hoc autem magis manifestatur, quia Plato non dicit in coniunctione animæ ad corpus totaliter abradi scientiam, sed impediti mole carnis, ne intelligat ea, quæ ante intelligebat. Pythagoras tamen dicit ieiunio posse recuperari scientiam, quæ fuit ante in eo, qui vivebat per illam animam: est ergo sic intellectus impeditus, & non abolitus. Sicut ergo est in naturalibus, quod si

aliqua res habeat virtutem ad aliquid operandum, & prohibeatur ab aliquo agente: non oportet, quod ad hoc, quod illa res agat in nouetur ab aliquo ad agendum, sed solum, quod tollatur prohibens agere, vt si lapis per suam grauitatem pot descendere deorsum, & ponatur aliquid, in quo teneatur ne descendat, ad hoc, quod exerceat actum suum, scilicet, quod descendat, non oportet, quod ab aliquo adiuetur impellente eum deorsum, sed quod solum tollatur id, quod prohibebat actionem. Et sic etiam patet in habitibus scientificis. Si n. aliquis sit geometra, vel philosophus secundum habitum, & postea efficiatur ebrius, vel somnolentus, vel incurrat mania, vel epilepsiam, vel similes passiones, in quibus vetatur totaliter actus intellectus, non possunt illi sic se habentes, licet habitum habeant, intelligere, quia non sunt disposita organa. Cum tamen venerint ad congruam organorum dispositionem, non oportet, quod iterum addiscant, sed ablato impedimento organorum immediate incipient perfecte intelligere vt antea: ergo sic esset de anima habituata speculatiuo habitu vel practico, si trãssisset ad aliud corpus, quod ablato impedimento organorum reductis eis ad congruam dispositionem inciperet intelligere perfecte secundum habitum, quem ante habebat habens illam animam, & qui manet in illa anima ideoque non indigebit aliquo modo doctore, sed nullus est, qui non indigeat modo quo supra dictum est: ergo non transit vna anima de vno corpore in aliud.

Aliud erat, quod dicebat Pythagoras, scilicet, quod ipse fuerat Euphorbus miles à rege Menelao in bello Troiano interfectus. Sed quia hoc erat confirmatio positionis suæ, sicut positio erat falsa, ita & hoc falsum, scilicet quod anima sua fuit in Euphorbo, vel Homero, seu in Pauone, vel Cygno, aut aliquo hominum Et eodem modo rationes militantes contra istud exemplum, quo militabant contra principalem positionem.

Aliud erat dictum positionis Pythagoreorum, scilicet quod interdum anima humana transibat in corpora bestiarum, cũ illam promptam ad receptionem formæ reperiebat.

Contra hoc dictum militant omnia argumenta facta contra superiorem positionem eiusdem. Nam si non poterat vna anima humana transire in corpus alterius hominis mortui, à fortiori transire non posset in corpora bestiarum, cum plura alia inconuenientia quam supraposita sequantur ad istam positionem, scilicet, si intrent animæ humanæ in corpora bestiarum.

Primo, quia omnis forma requirit debitas dispositiones in materia, in qua debet suscipi, sed dispositiones corporis humani, & corporum bestiarum non sunt eadem, ergo anima humana nõquam potest recipi in corporibus bestiarum. Maior patet, quia ad hoc, quod aliqua forma recipiatur in aliqua materia, vt anima in corpore requiritur debita magnitudo. Nam si ponatur aliqua pars materiæ tanta sicut vnus digitus, vel vnus palmus, non poterit ibi recipi anima humana, quia dato, quod possent fieri organa valde parua, & delicata, cum sit magna organorum pluralitas, & paruitas materiæ, non poterit anima humana vegetare id corpus, quia tam parua organa non sunt esse conuenientia ad expendas organicas operationes animæ conuenientes, vt vegetet corpus. Etiam si detur aliqua pars materiæ tanta, sicut vna magna turris, illa non poterit vegetari ab aliqua anima humana, quia non est tantarum virium, vt complere posset operationes requisitas ad sanitatem tantæ corporis. Sed est dare certam periodum magnitudinis in qualibet specie ad hoc, quod informetur materia per formam illius speciei, & sic est de rebus cuiuscunque speciei, quæ requirunt debitam magnitudinẽ. Et ad hoc diuersæ res habent diuersas magnitudines in rebus nature scilicet in indiuiduis suis. Et res vnus speciei non perueniunt ad magnitudinem conuenientem alteri speciei. De hoc Arist. 2. de Anima. c. de vegetatiua, & nutritiua potentia ait. Omnium natura constantium positus est numerus magnitudinis, & augmenti. Requiritur etiam ad introductionẽ animæ vel alterius formæ in materiam debita figuratio, siue organizatio, sicut videmus in fætu humano, & aliorum animalium, & in ipsis arboribus. Nam nulla arbor potest sic figurari, sicut homo, aut sicut capra, aut alia res naturalis, quia non posset fieri digestio sufficiens si essent arbores in parte superiori grossiores, quam in trũco, qui est locus digestionis.

D

E

F

Secundum dictum Pythagora.

*Quali-
bet spēs
requirit
certam
periodũ
magnitudinis.*

*Homo
quæcumque
que acutissimo
intellectu
sic
tamen
indiget
doctore.*

A Requiritur etiam debita qualitates. Nam alia qualitates sunt in materia cum introducitur anima humana, qua cum introducitur forma equina, vel caprina, scilicet alia tenetudo partium, & alius gradus caliditatis, aut frigiditatis, & sic de caeteris. Ista autem non sunt eadem in omnibus animatis rebus, nec sunt in aliquo animali, sicut in alio si respiciantur diligenter, quia vel in superficie corporum, aut in figuracione membrorum, vel inter cutem in diuisione corporum, semper reperietur aliqua diuersitas quantitatis, & organizationis, & caeterarum rerum, quae sunt necessaria secundum naturam ad introductionem formae.

Et sic habetur intentum, scilicet quod in bestiis non sit talis dispositio qualis est in corpore humano, non poterit ibi introduci anima humana. Et sic cessabit dictum Pythagorae.

B Si autem dicas, quod non sunt necessariae istae dispositiones, sequitur quod natura frustra operatur in faciendo. Constat namque quod plus laborabit natura faciendo dispositiones, & organizationes, & quantitibus dimensiones, quae sunt in corpore humano cum plures sint, & subtiliores, quam faciendō dispositiones, & organizationes in corpore vnius vermis, vel colubri, si ergo non sunt magis necessariae ad introductionem animae rationalis istae dispositiones, quam illae, erit superuacuuus labor naturae. Quod nullo modo concedendum est, cum entia naturalia sint ordinatissima, ut patet iuxta Arist. in fine 12. Metaphy. Etiam patet, quod sint istae dispositiones necessariae, quia animae hominum, & bestiarum habent diuersas virtutes operatiuas. Et quia operationes vegetatiuae, & sensitiuae praesupponunt, organa ergo secundum materiam virtutum operatiuarum sic requiritur numerus potētiarum, & diuersorum organorum, ergo non debent esse tales dispositiones organice, vel dimensiones pro brutorum animabus, sicut pro anima humana, quia si aliqua anima habens multas potentias operatiuas vniretur alicui corpori habenti pauca organa, non posset exercere operationes suas ideo non posset teneri colligata illi corpori.

Item si non esset necessaria ista organorum multiplicitas, & lineamenta ad introductionem animae sed posset introire in corpus aliarum dispositionum, sicut est corpus cuiuslibet bestiae ita posset introire in corpus valde dissimilium dispositorum sicut sunt corpora lapidum, & arborum atque aliorum naturalium. Sed hoc inconueniens valde est, quod anima humana informet materiam lapidis manentem sub illa figuracione, & densitate, & frigiditate atque vniformitate. Et nullus hoc concederet tanquam valde absurdum: ergo nec transeunt in corpora bestiarum.

C Item si animae humanae ex eo, quod non requirunt determinatas dispositiones, ut dicitur, possunt transire in corpora bestiarum: ergo animae bestiarum conformiter non requirerent debitas dispositiones possunt gigni in corporibus humanis. & sic aliqui fortent bestiae habentes corpora humana, quod absurdum valde est. Si ergo hoc non conceditur, nec etiam alterum concedi debet, quia aequalis causa est absurditatis.

Item hoc impossibile est; nam operatio cuiuslibet rei est secundum formam, quam habet, quia forma est principium totius operationis, & actionis, sicut materia est principium ipsius passibilis mutationis. Sic enim ait Arist. in 3. Phy. quod sicut transmutatio dat cognosci materiam, ita operatio dat cognosci formam. cum igitur variantur actiones, necesse est formas variatas esse. Si ergo in corpora bestiarum aliquando transirent animae humanae, necesse esset, ut corpora bestiarum haberent easdem actiones, quas homines habent scilicet ut intelligerent, & vellent, & facerent caetera in hunc modum, quae pertinent ad prudentiam, & actiones humanas. Sed nulla bestia est, quae habeat actus humanos, nec vnquam visa est ergo nunquam anima alicuius hominis intravit in corpora bestiarum. Nec valet si dicas quasdam bestias habere prudentiam, ut sunt vulpes, & taxones, vel castores, & similia, ut communiter dicitur, quia videntur habere actus quosdam similes actibus humanis, quia de his dicit Arist. Ethicorum libr. 6. quod non proprie habent vim prudentiae, quae est iudicativa de bonis & malis agibilibus, sed quandam potentiam prouisionem ad vitam, quae est quaedam naturae solertia. Sed ob hoc quae similia in quadam figuracione vultus, & in quibusdam cautelis humanam prudentiam & figuram imitantur poetica licentia occasionem habuit dicendi eas olim magnos ho-

D minum populos, postea a loue in simias conuersos, retenta prioris naturae quadam saltem leui effigie, de quibus Metam. libr. 7.

Item & fortius probantur praedicta scilicet quod nunquam transeant animae humanae in corpora bestiarum. Nam in compositis, licet esse accipiat a materia & forma: ipsa tamen forma est, quae dat esse materiae, & determinat ad certam speciem actuando eam, secundum ergo varietatem formarum ita sunt varietates specierum, sed anima humana est quaedam forma specifica distincta ab aliis formis specificis, ergo ipsa dabit corpori, in quo fuerit esse secundum suam speciem, necesse est igitur, quod vbicumque anima rationalis formaliter vnita fuerit, quod sit illud animal rationale: si ergo anima humana exiens de corpore humano introierit in corpus bestiae organizatum, & dispositum ad recipiendum formam: necesse est, ut recipiat esse humanum, & iam non erit bestia illud compositum, & tunc falsum erit, quod animae humanae sint in bestiis, sed in hominibus: sed hoc est impossibile scilicet, quod aliqua bestia sit homo, ergo impossibile est animam humanam intrare bestiarum corpora. Aliud erat dictum Pythagorae in hac positioe scilicet, quod si aliquis comederet carnes porcorum, poterat ibi comedere carnes patris sui, vel matris, vel aliorum charorum, & ob hoc introducere conabatur fugalitate, dicens vitandum esse carnium comestione.

E Hoc autem stare non potest cum omnia supra inducta contra hoc militent. Nam hic praesupponitur, quod anima patris mei, vel matris transire posset in corpora bestiarum, quod supra improbatum est. Sed praeter rationes illas sunt adhuc aliae scilicet, quod non possint esse carnes huius pecoris carnes alicuius hominis, ideo nemo sic comedendo comedit carnem patris sui, aut matris, quia dato quod anima humana posset intrare in corpora bestiarum & informare ea: tamen sicut supra dicebamus, si Deus poneret animam beati Petri in corpore, quod ante fuit beati Pauli, & animam B. Pauli in corpore, quod fuit beati Petri, iam nullus eorum esset Petrus, aut Paulus, sed essent duo homines nouiter formati, qui nunquam ante existerent. Ita cum hic anima alicuius viri poneretur in corpore alicuius bestiae & informaret id, atque inde resultaret compositum quod esset homo, tamen ille non esset pater alicuius viri, quia iste homo non erat ille, cuius anima ibi erat. Nam anima non complet totam essentiam in compositis, sed anima & corpus, sed ibi sola anima viri prioris est, ergo non ibi vir ille prior qui fuerat pater alterius, & consequenter nec carnes eius. Sed adhuc dato, quod anima completeret totam essentiam rei scilicet, quod vbicumque esset anima esset homo cuius erat anima, non sequeretur hoc. Nam daretur tunc, quod ex eo, quod anima alicuius viri mortui introierat corpus alicuius bestiae, quod illud compositum resultans ex anima humana, & corpore illius bestiae esset vir, qui ante fuerat, & tunc si vir ante fuerat, fuit pater aliquorum, et dicitur, quod istud compositum tale sit pater illorum genitorum, & tamen si aliquis defiliis viri prioris comedit de carnibus illius corporis, in quo est anima patris sui, quamquam istud compositum sit pater tuus non comedit de carnibus patris sui, quia carnes patris sui, de quibus iste filius descendit corruptae sunt recedente anima, & istae in quibus nunc anima est, non sunt carnes patris sui, sed carnes alicuius bestialis corporis. Nam recedente anima patris sui ab isto bestiali corpore, in quo erat, nihil manebat ibi, quod ad patrem suum pertineret, si tamen aliquis occideret illud compositum resultans ex anima patris sui, & corpore bestiali, in quo erat; occideret patrem suum, quoniam ex hypothesis anima sola patris existens ibi, faciebat, quod id compositum esset, quod alias fuerat pater aliquorum hominum. Postquam tamen occidisset illum patrem suum, & comederet carnes cadaveris illius non comederat carnes patris sui, quia iam ibi nihil de patre suo manebat. Conclufum ergo videtur sufficienter ex praedictis, quod positio Pythagorae ex praedictis circa animarum humanarum transmigrationem non potest vllatenus stare, sed prorsus erronea est.

Anima non complet totam esse in compositis, sed anima, & corpus

F

TERTIA CONCLUSIO.

Delectationibus gaudentes, vel supplicia subituras animas corpore solutas, oportet aliquibus locis esse immanfuras.

EQUITUR tertia conclusio delectationibus gaudentes, vel supplicia subituras animas corpore solutas, oportet aliquibus locis esse immanfuras, id est, quod necessarium est, ut animæ post mortem sint in aliquibus locis ad toleranda supplicia pro peccatis, vel ut gaudiis perfruatur. Nec enim mihi in hac parte repetendum est, an animæ secundum naturalia fundamenta post mortem penas, aut gaudia suscipere debeant, cum hoc in superioribus lucide comprobatum fuerit, sed solum inducendum est, qualiter in aliquibus locis immanfuræ sint. Quod satis patet; nam animas post corporis mortem permanere supra concessum, & ab omnibus Philosophis partim probatum, & partim præsuppositum est: ergo cum ipsæ infinitæ non sint: ita ut in omni loco esse possint, quemadmodum de Deo catholici confitentur, necesse est, ut alicubi sint. Nec in hoc tamen dicendum est esse eas proprie in loco, cum solis corporibus locari conueniat per quantitatem suam, quæ in animabus nullatenus est, sed dicimus animas esse diffinitive in locis, id est, quod diffiniunt sibi aliquas partes mundi, in quibus sint, non quod ibi proprie sint, sed quod ita ibi sint, quod in nullo alio loco sunt. & sic homine viuente dicimus animam in corpore esse, nec tamen corpus replere, aut ibi secundum leges locorum esse, ibi tamen esse, ita igitur post resolutionem à corpore stare poterunt, in aliquibus aliis locis diffiniendo illa sibi, & non alia.

Hucusque naturaliter inductum est, sed an animæ post mortem sint in cælo, vel in terra, aut in visceribus terre, vel in partibus diuersis aeris, patere non potest secundum naturam, sed ex fidei fundamentis hæc habentur. Satis autem conuenienter & rationabiliter dici deberet, quod animæ illæ, quæ in virtutibus & actibus bonis studentes à corporibus recesserunt, debeant esse in loco excellenti, sicut in cælo, cum probauerimus eas semper gaudere debere, & animæ quæ sceleribus implicatæ corporum reliquerunt incolatum, rationabiliter videtur debere in locis tristibus esse. Sed hæc quidem suarum rationes sunt. Necessitas autem demonstrationis in his nulla est. Nam hoc præsupponit aliquem esse iudicem distributorem penarum, & gaudiorum pro sceleribus aut studiosis operationibus. De quo apud eos, qui sola naturali ratione speculantur, nulla fide illustrati luce, dubium satis magnum est. De hoc autem apud antiquos nimia varietas exitit in eis, qui aliquid penarum, & gaudiorum posuerunt. Plato namque quamquam Pythagoricus non plene exitit, Pythagoreorum tamen positionem, in quibusdam imitatus est, dicens animas humanas in corporibus fuisse astrorum, & inde in corpora deriuatas in quadam quasi pœnam. Post exitum autem à corporibus iterum ad astra redire: rursus autem ad corpora alia, sicut infinita fiat circulatio. De his Aug. de Ciuit. Dei lib. 19. Sed ista Platonica positio non potest stare sicut nec Pythagorica: eadem namque ista asserit, quæ Pythagorica positio in prima parte assererat, scilicet quod anima humana in alia humana corpora deriuari, & transmigrare possit. Quod patet, quia cum animæ postquam in corporibus fuerint ad astra tendant, & post astra in corpora redeant non dicuntur redire in eadem corpora, in quibus antea fuerant: sed ad alia, quod est manifeste incidere in dictum Pythagoricum, scilicet quod anima in vno corpore existens possit transire ad alterum corpus, quod penitus improbatum est. Alium modum locorum, in quibus animæ post mortem sunt posuit Virgil. in 6. Æneidos, qui Platonice valde est: sed quia Poeta est Poetico modo, & quasi per integumenta platonice assertionem dedit. Introducitur enim Æneam Troianam penitentem à Sybilla Cumana, ut eum per infernas duceret sedes quo pacto ei Anchisem patrem suum videre atque eidem colloqui contingeret, cui cum Æneas loqueretur de omnibus, quæ sibi occurrerant, qualiter apud infernorum ageretur loca, perquisiuit. cui pater, ut fuerat interrogatus respondebat, tandem inquisiuit an de Tartareis illis sedibus aliquas animas in cælos ire cõtingeret, vel aliquas in corpora reuerterent. Ad hoc autem Anchisem quasi aliquid magnum enodare nitens, primo de natura animarum disseruit, dicens quomodo in sin-

gulis rebus animæ essent, & de anima mundi. Adiunxitque animas mox à carneo solutas carcere inferorum perere loca, ibique iuxta delictorum qualitatem varios suscipere cruciatum, quibusdam igne viuaci scelera exuruntur. Aliæ autem in magnitudine amplissimi maris sub profunditate fluctuum facinorum eluunt pœnas, quædam autem ad auras pendent. Cum vero scelerum maculas prorsus eluerint, ad Elysios mittuntur campos, qui Tartareis sedibus propinqui sunt, ipsosque Poetarum concio beatos vocat campos, in quibus cum per annos mille perstiterint, nullo penitus manente, quod purgari debeat in animabus, sed ad modum ignis puri plenam adeptis sinceritatem, tunc omnes illas Elysiorum camporum per vices suas Deus ad Lethæum amnem facto conuocat agmine, vbi cum obliuiofam illam aquam hauserint, futiularum prorsus oblitæ, velut si inebriatæ forent in corpora redire cupiunt, quod ideo Deus fecit, ut ad corpora gratis redire velent; redeunt ergo iterum in corporibus videtur, rursusque sedes Tartareas atque Elysios petuntur campos.

Hæc positio cum platonice satis consonat, quin potius Virgilius cum prorsus platonice teneat positionem, nihil aliud quam Plato exprimere voluit. Plato tamen plane, ut philosophum decet: Virgilius autem per quasdam circulationes iuxta Poetarum officia obliquauit. Differt autem ista positio aequaliter à Pythagoreorum positione. Nam illa, nec in astra iuxta platonice positionem, nec in infernas sedes, atque Elysios campos iuxta Virgilium reduces facit, sed mox à corporibus exeuntes in alia corpora, siue hominum, siue bestiarum, ut fors obrulerit, subintrare cogit. De hoc Virgilius Æneidos libro sexto, introducens Anchisem respondentem Æneæ ait.

*O pater an ne aliquas ad Cælum hinc ire potandum est
Sublimes animas iterumque ad tarda reuertis
Corpora: quæ lucu miseris tam dira Cupido?
Suspici Anchises, atque ord. n. singula pandit.
Dicam equidem, nec te suspensum nate tenebo.
Principio Cælum, ac terras, camposque liquentes.
Lucent: inque globum luna, titaniaque astra.
Spiritus insus alit, totamque infusa per artus.
Mens agit at molem, & magno se corpore miscet.
Inde hominum, pedumque genus, vitæque volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore Pontus.
Igneus est illa rigor, & cælestis origo.
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
Terrenique hebetant artus, moribundaque membra.
Hinc metuant, cupiuntque dolent, gaudentque, nec auras
Respiciunt clausa tenebris, & carcere cæco.
Quin & s. premo cum lumine vitæ relinquit:
Non tamen omne malum miseris, nec funæritus omnes
Corpora excidunt pestes, penitusque necesse est,
Multa diu conrecta modis noscitur miris,
Ergo excentur pœnis, veterumque malo um
Supplicia expendunt. Aliæ panduntur inanes.
Suspense ad ventos. Aliis sub gurgite vasto
Infandum eluitur scelus, aut exurit igni.
Quisque suos patimur manes. Exinde per amplum.
Mittimur Elysi m. & pau. i. letæ aru. tenemus:
Donec longa dies perfectio temporis orbe.
Concretam exemit labem, purumque relinquit.
Æthereum sensum, atque auræ simplicis ignem.
Has omnes, vbi mille rotæ voluere per annos:
Lethæum a. fluium Deus euo. az. agmine magno.
Scilicet inani mores supera vt conuexa reuertant;
Rursus & in. piant in corpora velle reuertit.*

In hoc inferno penarum multiplicitates Virgilius in eodem sexto Æneidos dicit, ita quod enumerari nequeant cum ait.

*Non mihi si lingua centum sint, ora que centum,
Ferreæ vox, omnis scelerum comprehendere formas,
Omnia pœnarum percurrere nomina possim.*

In hoc autem Virgilius non solum infernum esse eluendis sceleribus deputatum asseruit, sed etiam vbi fuerit expressit. Dixit enim illum esse in Campania apud ciuitatem Cumarum à qua Sybilla Cumana, vel Cumea dicitur, quam oraturus

Anima sunt diffinitive in loco non circumscribitur.

B

C

D

E

F

A

Aeneas adiit, tanquam *Apollinis* vatem, vt ei inferni refereret abscondita ostendens ei *Anchisem* patrem suum. Huius autem causa est, quoniam prope in *Sicilia* quaedam vorago montis aperta est, quae ignes eructat, quam Poetae *Aethnam* vocant, alia quoque est quam *Vulcanum* dicunt identidem ignibus exundans euomit. nullus igitur Poeta ad ponendum in toto mundo infernum conuenientior locus visus est, quam terra *Campaniae*, in hac autem posuit *Virgilius* ad *Stygiu* flumen nautam animarum ad infernas sedes transeuntium portitorem quem *Charontem* nuncupauit. Descripsit quoque tres inferorum iudices; multa quoque personarum cognitarum ab *Aenea* supplicia assignauit & causas. Alia quoque ad idem pertinentia, de quibus omnibus in toto *6. Aeneidos* nihil aliud miscens.

Sed non eandem positionem sequitur *Seneca* in tragedia prima, cuius nomen est *Hercules furens*: cum introducit *Theseus* de inferis cum *Hercule* egressus: *Amphitrioni* regi inferorum principatum, & habitudinem atque cruciatum enarrans in carmine septimo, quod incipit *Spartana* tellus nobile attulit iugum.

Hanc eandem positionem tenet *Quidius* *Metamor.* lib. 4. idem autem omnes alii Poetae expresserunt, qui proprie Poeticè locuti sunt.

B
Anima
in duo
recepta
cula col
ligitur
a Poeta
purgato
rium &
paradi
sus.

Ex dictis autem duo animarum receptacula post mortem manere patet, scilicet purgatorium, & Paradisum. Primus quidem locus, in quo *Virgilius* caeterique Poetarum animas pro flagitiorum mensura puniri dicunt infernas dici non potest eo modo, quo nos infernum appellamus. Infernum siquidem catholicorum vocat assertio penalem locum, in quo seueritate penali in aeternum animae cruciantur remissione penitus interdicta. Nullum tamen *Virgilius* locum assignat, in quo penalis quaecunque acerbitas aliquando non terminetur. Nam cum illas *Stygias* sedes animae subintrauerint, vsquequo iuxta scelerum mensuram poenarum quantitas exequitur, illic mancipatae sunt, cunctis autem digne sublatis ad campos *Elysios* transmittuntur, vbi laetitiae locus est, nulla namque ibi irrogatur poenalitas.

Secundus locus, quem Poetae animarum a corpore solutarum receptaculum faciunt: ad campos *Elysios* pertinet, vbi animae in amoenis vagantur locis cum delictorum condignas poenas eluerint. Hunc non inconuenienter Paradisum dicere quis valeret. Nam vt in Paradiso nos simpliciter quietem ponimus: ita isti quandam in *Elysii* campis laetitiam constituunt. Nec tamen prorsus in *Elysii* campis ipsi constituunt, quae nos de Paradiso praedicamus. Nos enim eas animas, quae in caelo collocantur integram puritatem atque esse asserimus, nec in eis quicquam manere purgandum. Animae tamen quae ad *Elysios* transeunt campos, quamquam nihil ulterius mæroris, aut vilius poenalitatis sublaturae non sint, ad rotalem tamen nondum puritatem peruenerunt, quantam in caelesti igne, vel *Aethere* ponit. cum vero per mille annos singulae in *Elysii* campis permanerunt penitus depurantur, ita vt *Aethereum* sensum, & simplicis auræ igneaeque naturae puritatem suscipiant. Alia differentia Paradisi, quam fides catholica asserit a positione *Elysiorum* camporum est, quia qui semel vita aeterna potitur in ea semper manet qui tamen de *Stygiis* sedibus secundum *Virgilianam* positionem in *Elysios* transibat campos, ibi mille annis manens ad similitudinem caelestis ignis deputabatur, tunc a Deo in agmen magnum cum aliis aduocatus *Lethæi* fluminis aquas bibens, eorum quae pertulerat oblitus, ac si nunquam quicquam boni aut mali pertulisset, in corpus redire desiderabat atque redibat. Aliae quoque huiusmodi differentiae multae inter *Virgilianam* de *Elysii* campis & catholicam positionem de Paradiso sunt, quas assignare facile esset. Causas autem, quare Poetae singula horum dixerunt praecipue *Virgilius*, qui in his magis instat, & qualiter *Virgiliana* positio ad *Platoniam* reducatur speculati, maioris atque prolixioris satisque differentis speculationis negotium est: ideo a praesenti secludatur.

Inferni
qui ne
garunt.

Hanc autem *Virgilianam* positionem caeterorumque Poetarum de receptaculis animarum post mortem antiqui Philosophi inter Gentiles improbant. *Tullius* enim in primo *Tusculanarum* quaestionum eam improbat, atque apud omnes Philosophos eadem asserit improbari. Exprobrat quoque *Iuuenalis* Poeta *Satyricus* hanc positionem in *Satyra* 2. quae

incipit: *Ultra Sauromatas, & Glacialem Oceanum fugere hinc libet: cum ait.*

*Esse aliquos manes, & subterranea regna.
Et Coelum & Stygio riuas in aequore nigras.
Atque vna transire v. dum tot millia cimba.
Nec pueri credunt, nisi qui nondum aere lauantur.*

Addunt quoque isti Poetae quorum praecedens positio extitit animas in caelo esse. Has autem de *Stygiis* sedibus, aut *Elysii* campis ascendere non ponebant: sed ex terra ipsa ferebantur in caelum nullo impediante. Hos autem, qui a terra in caelum ascenderunt Deos dicunt viuentes in corporibus, & animabus. Hos autem stellas dicunt. Quamlibet autem stellam, & constellationem Deum asseriebant. Hos trifariam diuisere, Deos quosdam selectos Deos, id est, multum electos appellantes.

Alios autem semideos, quia ex media parte dii sunt. Tertii autem rustica numina appellantur. De primis, qui selecti, i. seorsum electi aut valde electi dicebantur 22. dii erant, de quibus *Seneca* in multis locis ait. De his quoque tangit *Aug.* de *Ciuit. Dei* lib. 6. & 7. Hos autem selectos Deos esse definiunt, qui ex utroque parente dii sunt. Pater namque, & mater dii sunt. hos autem in caelo prolem gignere sexuum commixtione, vt cunctis conuenit animalibus, Poetae concedunt & asserunt. De his *Martianus*, *Mineus*, *Felix*, *Capella* li. 1. de *Nuptiis Mercunii*, & *Philologiae*, Prosa prima.

In secundo gradu Deorum *Semidei* ponebantur. Hi enim integre dii non sunt, sed ex dimidio Deos esse nominis eorum origo prodit. Hoc autem quoniam non extitit eis uterque parens Deus, sed vnum parentem Deum, alterum autem hominem habebant. Omnes autem huiusmodi semideos Poetae primo mortales fuisse homines asserunt: postea vero in caelum ad astra translatos dicunt, ipsosque in astra conuersos asserunt. Sic enim *Romulum* semideum dicunt, quoniam eum *Martis* qui Deus erat filium, & *Iliae* virginis filiae *Numitoris* regis affirmant. Sed in hoc *Romani* Poetae nimis auctori vrbis suae *Romulo* indulserunt. Nam *Ilia* *Romuli* mater cum virgo vestalis ab *Amulione* auunculo suo effecta foret, vt ex ea nulla regnatura proles nasceretur, *Numitori* auo successura, per stuprum a quodam ignoto viro, deflorata est, quam cum *Amulius* praegnantem reperisset vsque ad partus effusionem conseruans iuxta vestalium virginum antiquam legem viuentem tumultauit. Paruuli autem in *Tyberi* expositi a quadam lupa enutriti sunt. Ne tamen *Romani* Auctore suum defectum in natalibus pati confiteantur, si eum ignoti cuiusdam viri filium praedicauerint, a *Marte* Deo bellorum *Ilia* matrem eius fecundatam tradiderunt. De his tangit *Paulus Orosius* lib. 1. de *Ornesta mundi*.

Herculem quoque semideum dicunt, quoniam pater eius Deus extitit, *Iupiter* scilicet, mater autem mortalis fuit sc. *Alcmena* vxor regis *Amphitrionis*.

Idem de *Perseo* filio *Iouis*, & *Danaes*. Idem de *Mercurio* *Iouis*, & vnus de septem *Pleiadibus*, quae *Maia* dicitur filio.

Aliis autem semideis praepostera origo erat scilicet, vt matribus deabus geniti forent, & mortalibus patribus. Sic enim *Aeneas* filius *Anchisae* viri *Troiani*, & *Veneris* deae praedicatur. *Achilles* quoque a *Peleo*, & *Thetide* natus est. *Peleum* autem mortalem virum dicunt: *Thetidem* autem marinam deam atque inter selectos computatam. Multi quoque in hunc modum de semideis sunt.

Praeter hos autem alii semidei sunt, quos ex neutro parentum Deo natos dicunt, sed eos admirabilium factorum gloria supra caelos tulit atque in stellas vertit. Sic multi in caelo stellificati referuntur. Sic septem *Pleiades*, quae alio nomine septem *Athlantes* nuncupantur a patre matreque mortalibus, scilicet ab *Athlante*, & *Pleione* in caelo locauit antiquitas, quam septem stellarum constellationem vulgus septem *Capellas* vocat.

Sic quoque septem *Hiades*, quas Latine *fulcas* appellamus in caelo gentilitas collocauit, quas vulgato nomine proterentes *Gallinam* cum pullis nuncupamus. Idem de *Calisto* ne, quae alio nomine *Parafis* dicitur, & de *Archade* filio eius in Septentrionales conuersis *Vrsas*.

A

Tertium Deorum genus in Rusticis numinibus collocatur. Horum autem quidam in celo sunt, alii autem nequam. Eorum autem rusticorum, qui caelestes mansiones non habent quædam aliquando in celo manebant, alia autem non sicut declarat Ovidius Metamor. libr. 1. cum de diluio Deucalionis incipiat, in quo Iuppiter vniuersam terram delere noluit, ne cum ea rustica numina, quæ nondam in celum peruenierat deleterentur. Alia autem in celo sunt, de quibus Martianus, Mineus, Fœlix, Capella lib. 1. de nuptiis Physiologiae & Mercurii ait in Prosa penultima, vbi totum celum in 16. diuidit mansiones, in quarum qualibet dii aliqui de rusticis numinibus morabantur. De his autem dicit, quod præcepto Iouis congregati sunt, vt deliberarent, an Mercurii, & Physiologiae deberet matrimonialia fœdera copulari. De his diis Poeta infinita deliramenta confingunt, de quibus penitus subiciisse expediens est.

Hos apud gentiles felices esse tradunt, qui in quodam loco tertio, aut receptaculo erant, quod Paradisus vocari possent.

De his vero dissimile est ad animas, quæ in Elysiis morantur campis. Nam qui Elysiis campos tenent euoluta mille annorum rota ad læthæum flumen agente Deo conuocantur: vbi ebibit oblitiouis poculo, omnium quæ pertulerant immemores facti, in corpora redire desiderant ac redeunt. Animæ aut, quæ supra astra aut in ipsa astra cõuersæ sunt, amplius in corpora redituræ non sunt, sed in eisde in æternam manent. Sicut autem prior Virgiliana positio à Philosophis reprobatur, ita & ista improbanda est, quoniam manifestiores errores continet, si inspiciantur. Apud antiquos igitur, qui aliquid sapiebant nulla præcedentium fouetur opinio. Ob hoc Tullius, qui tam in Rethorica quam Philosophia satis floruit qui & Philosophorum antiquorum fere nouissimus fuit, scilicet ante Christum per annos quasi 40. defunctus, iniquis de statu animarum post mortem animas immortales esse dixit easque de conditione caelestis ignis, ex quo omnia stellarum corpora sunt: post mortem autem luteo soluto carcere liberiores sunt in intelligendo, leuitate quoque sua in celos contendunt, solari corpori aut aliarum stellarum te iungentes. Et quia animæ de natura ignis caelestis (vt ipse opinatur) sunt similia quoque à similibus adiuantur, necesse est, vt animæ nostræ caelestibus coniunctæ corporibus ad intelligendum aptiores sint, atque liberiores actum habeant. ex eo autem eminentissimo loco, terræ globum, & maris anfractus, & obliquas circulationes, atque aerearum regionum descensionem intuentur, & intelligunt cuncta, quæ sunt. In his autem perfectum earum gaudium consistit, à quo nunquam sibi cessandum est, nec aliarum generandarum rerum curas habet. De his Tullius lib. 1. Tusculanarum quæstionum. Inter omnes autem enarratas in superioribus gentiliū positiones nulla est, quæ ita rationi atque catholicorum fundamentis consentiat. Hæc tamen adhuc à catholica positione satis discors est. Primo quidem, quia nullam post defunctum moite corpus animabus eluendorum scelerum purgationem relinquit ad participationem tamen fructus vitæ æternæ neminem catholica consentit positio, nisi eum, qui penitus ab his expiatus est. Secundo differt à positione catholica, quoniam catholice loquentes in visione Dei beatitudinem collocamus, cum Deus summum bonum sit. Hic tamen Cicero in consideratione totius caelestis globi, & elementaris regionis aspectu atque perfecta intelligentia felicitatem ponit. Sed de his non oportet ulterius dilatate sermonem.

QVARTA CONCLUSIO.

Infernus, quem statuit positio catholica conuenienter poni nequit in regione ignea, id est, quod infernus in igne stare non potest.

SIT quarta conclusio. Infernus, quam statuit positio catholica, conuenienter poni nequit in regione ignea, id est, quod infernus in igne stare non potest. Nunc enim variis tam Poetarum quam gentiliū Philosophorum positionibus ex parte tactis, & ex parte discussis, ad eam, quæ catholicorum est positionem aliquando accedamus. Omnes namque, qui philosophantes de suo in hac parte locuti sunt, à Deo nihil illustrati, veritatē, quam catholica positio statuit,

Alph. Toft. De statu animarum.

pertingere nequiverunt. Quæ si ad alias positiones gentiliū, & Poetarum conferatur, ablato etiam fidei fundamento, & diuina in hac re aliquali declaratione, & auctoritate, sola naturali ratione in vtrisque inspecta, apparet hanc ceteris rationabiliorem fore. Et si omnes præpositæ propositiones singuleque alia quas naturali ratione homines excogitare, & statueret valeat, in vnum collata, alicui viro magni iudicii præferantur, qui in nullam eorum abundantius quam in aliâ affectus esset, proculdubio rationabiliorem catholicam assereret positionem. De vilissima turpissimi atque insipientis Mahometi satis rudi positione quantum ad vitam æternam dicere non attinet. Nam ipsa manifestissime irrationabilior est omnibus gentiliis atque Poeticis positionibus superius enarratis. Catholici autem tractatores tria animarum principalia receptacula esse ponunt, quamquam præter hæc alia quoque sint. De his autem dubitari nequit, quoniam teste ipsa sacra scriptura, hoc confirmatur, scilicet gehennæ supplicia, & purgatorias sedes, atque ipsa gaudia Paradisi. Primus horum locorum est gehennæ receptaculum, vbi incendia magna, atque frigora aliaque variarum generum pœnarum sunt, quæ nobis inexcogitabilia sunt iuxta Virgilianam assertionem in 6. Æneidos à sacra scriptura receptam.

*Non mihi si lingua centum sint, ora que centum,
Ferre a vox, omnes scelerum comprehendere formas,
Omnia pœnarum percurrere nomina possim.*

In hoc animarum receptaculo dæmones sunt, qui Angeli secundum naturam sunt, sed malitia sua dæmones, aut diaboli nuncupantur, hi æternis suppliciis mancipati sunt.

Hic quoque in desinentes pœnæ sunt, & est locus iste vnicus destinatus ad pœnas separatas. Nec est vbi que, vt aliqui extimauerunt dicentes animas æternis incendiis traditas ibi puniri, vbi peccata commiserunt.

Sed hoc non stat, quoniam contingit, quod aliquis in multis locis peccauerit: ergo in multis locis deberet simul puniri. Sed non contingit eandem animam in multis simul puniri locis: ergo non punitur in locis, in quibus peccauit. Nisi forte dicas, quod anima punitur pro quolibet peccato in loco, in quo deliquit, sed punitur in vno loco vbi deliquit pro peccatis, quæ ibi patrata sunt: deinde in alio loco pro peccatis, quæ ibidem fiunt, & ita in omnibus locis punitur pro peccatis, quæ ibi facta sunt.

Sed hoc potest non stare, quia pro quolibet mortali peccato debetur pœna æterna: ergo cum inceperit in aliquo loco puniri, in quo deliquerit, quia pro quolibet mortali peccato æterna debetur pœna ibi, æternaliter punitur, & sic non transibit, vt puniatur in alio loco, in quo deliquit, ita vt nunquam possit puniri in omnibus locis, in quibus deliquit.

Item si daretur, quod aliquis condemnatus in aliquo loco puniretur pro peccato, quod ibi commisit, & ibi puniretur vsque quo completeretur pœna debita pro peccato illo, rursus in alio loco puniretur pro peccato, quod ibi commisit, quousque perueniretur ad vltimū peccatum, cum peccata cuiuslibet hominis quamquam multa sint, tamen finita secundum numerum sint. Tunc queretur, an pro illo vltimo puniretur æternaliter aut non. Si dicamus, quod puniatur æternaliter erit inconueniens, quia pro quolibet alio peccato vsque ad perfectam pœnarum per solutionem punitus fuit, & tamen pro nullo eorum, nec pro omnibus simul sumptis fuit punitus æternaliter; ergo nec pro ipso puniretur æternaliter.

Si autem dicamus, quod pro isto vltimo puniretur, sicut pro quolibet aliorum, sicut pœna cuiuslibet aliorum, & omnium simul sumptorum est pœna temporis finiti, ita pœna huius vltimi erit pœna finita. Et sic dabitur, quod illi, qui in inferno sunt non puniantur æternaliter, quod contra catholicam doctrinam est. Non est ergo idem locus punitiois, & delicti.

Si autem aliquando, quod rarum est aliquas animas æterno mancipatas igni per diuersa terrarum atque maris, & aerearum regionum loca pœnas tolerare cognouerimus, hoc regulare non est, sed ad quoddam mysterium vtilitatis viuorum est, vt sic cognito aliquid in viuentibus permutetur. De hoc Greg. in 4. Dialog.

Dicendum est igitur eos, qui in mortali culpa decesserunt, æternis pœnis subiectos in quodam ad hoc specialiter deter-

D

E

F

B

Tullius obiit ante Christum annis sexcentis quadraginta.

C

Vide Parad. 5. c. 85. & 86.

A
Proba-
tur in-
fernum
esse in
aere ca-
lignoso
vel mi-
gne.

minato loco, quod à nobis Latinè infernus appellatur. Circa quod aliqui delirauerunt dicentes quidem vnum esse pœnarum locum, sed hūc in aere caliginoso esse, cuius aliquale videtur esse motiuum, quoniam infernus pœnarum locus est. In aere autem caliginoso hæc conuenienter fiunt, cum locus ipse ad pœnas adapetur. Est enim ibi qualitas nimis afflictiva in gradu excessiuo, quod infernali loco competit. Qualitates namque actiue, & passiuæ sunt organa, siue instrumenta quædam substantiarum agentium, & patientium. Hæc autem omnes actiue qualitates, atque passiuæ secundum positionem omnium de natura loquentium, quatuor sunt, scilicet caliditas, frigiditas, humiditas, & siccitas. harum duæ, scilicet caliditas, & frigiditas sunt propriæ actiue, aliæ duæ magis directe ad patiendum sunt quam agendum collatæ ad duas priores, ideo infernus ibi proprie esse debet, vbi istæ duæ in gradu intensissimo sunt. Et quia intensissimus calor in elemēto ignis est, excessiuum autem frigus in aerea regione in aere caliginoso, videbatur alicui non inconuenienter dictum infernum in ignea, aut aerea regione esse.

Fuit autem huius positionis origo. Quidam enim volentes platonice inniti positioni, cum ipso dixerunt totam vniuersalem mundialem machinam ex 4. elementis constitui, ita quod præter quatuor elementa atque formata ex his corpora nihil in vniuersitate rerum esset. Quo pacto ipsos cælestes orbis atque astrorum corpora elementares substantias crediderunt. Vnde cælum substantiam igneam dixerunt, & astra esse corpora ex igne purissimo constantia. Demonstrat autem hoc cæli nomē. Cælum enim apud pœtas atque alios antiquos atq; doctissimos scriptores Aether dicitur. Aether tamen ex sua primaria origine ignem notat. Et quia secundū astrologicam atque notam satis positionem planeta in influendo caliditatem distemperatior Mars est: in cælo Martis puriorem atque viuaciorem constituerunt ignem. Addiderunt quoq; Phlegmatem fluuium, qui ab omnibus Pœtis apud inferos esse asseritur, atque ardens, & vrens ex Græca origine interpretatur cælum Martis esse. Ex quo inferunt inferos in ipso cælo Martis esse, scilicet in medio, & in viuaciori loco igneæ regionis. Hanc tangit positionem Martiantis, Mineus, Felix, Capella, in libr. de nuptiis Mercurii & Physiologiæ Prosa prima distin. secunda quæ incipit. verum eosdem amnes diuersicolor fluentorum vnda raptat, vbi de planetarum conditione agit.

Sed hæc stare nequeunt, quia præsupponunt cælestia corpora ex elementalibus materia esse, scilicet ignea, quod contra doctrinam omnium philosophantium præcipue Arist. & omnium Peripateticorum militat, identidem quoque contra omnem catholicorum doctorum positionem est. Item hoc patet vltimius, quoniam corpora cælestia omnes incorruptibilia tam secundum totum quam secundum partem dicunt, elementalibus tamen corpora corruptibilia sunt ipsa autem elementa quamquam secundum se tota corruptionem nullā patiantur, ne deficiat aliqua de partibus principalissimis vniuersi tamen secundum partem corrumpuntur. si igitur cælū aut elementum, aut elementarium corpus esset, in eo aliquam causari secundum se corruptionem necesse erat. Nullā tamen aduenire peregrinam concedimus impressionem: ergo nec elementum, nec elementatum est. Item non cōuenit ista positio quantum ad id, quod dicit, scilicet quod infernus sit in corporibus supra cælestibus. Nam infernus locus mortis est. non decet igitur, quod sit in perfectissima, atque iocundiori vniuersi parte, sed in ea, quæ imperfectior est, atque ad infligendum pœnas apta, scilicet vti ipsa loci facies atque qualitas se ipsa horrorem quandam atque timorem incutiat, in corporibus autem cælestibus hoc non est, cum illa sint perfectissima in tota naturæ vniuersitate. Non congruit igitur, vt in corporibus cælestibus infernorum locus asseratur. Aliæ ad hoc rationes esse possent, de quibus ad nos nihil attinet.

QVINTA CONCLUSIO.

Aeternorum suppliciorum locus, qui infernus dicitur in aere caliginoso nequaquam statuitur.

Sequitur quinta conclusio. Aeternorum suppliciorum locus, qui infernus dicitur in aere caliginoso nequaquam statuitur. Et est sensus, quod nō potest poni infernus in

aere caliginoso. Erat autem secunda qualitas actiua, & maxime afflictiva frigiditas. Hęc enim excessiua in aere caliginoso ponitur, ita q̄ in toto vniuerso non sit tanta frigiditas, quanta in loco illo est. Infernali autē loco competit qualitas actiua nimis afflictiva, qualis est intensissima frigiditas, ergo in media aeris regione est: ista enim media aeris regio excessiuā totius naturæ rerum continet frigiditatem, non quidē ex natura aeris, quoniam aer secundū se calidus, & humidus est. Principatus autem frigoris secundum naturam in elemento aque est, aer tamen actualiter frigidior est, quā aqua. Hoc autē patet, quia nix frigidior est aquatico elemento, niuis tamen generatio in aerea regione est, & non in aqua. Oportet ergo locum, in quo niues gignuntur frigidiorē esse loco, in quo aquæ sunt. Item grandines, & lapides magni geniti per meteorologicam impressionem frigidiores sunt aqua, oportet ergo vt locus ille, in quo gignuntur, frigidior sit, quam aqua, quoniam id, quod gignitur contrahit præcipue virtutem à loco generationis, cum ab omnibus ponatur locus generationis tanquam principium rei genitæ. Et hoc quia genitum gignitur virtute influentiæ receptæ in loco, in quo fit generatio. Sed omnia hęc in aere gignuntur, ergo frigidissimus locus est aer per cuius actionem res tam frigida generantur.

Item si aqua esset frigidior aere, esset in medio sui frigidior, quam in aliqua superficie tam superiori, quam inferiori, cum in medio non habeat mixtionem cum aliquo alio elemento, scilicet nec cum terra nec cum aere, in superiori namque superficie aqua aeri coniungitur, in inferiori autem terræ permiscetur, à quibus ad aliquam extraneam qualitatem perducitur potest, quod in medio fieri nequit, sed hoc falsum est, quoniam frigidior est aqua in superficie superiori, quam aeri coniungitur, quam in medio, ergo non est frigidior aere. Hoc apparet, quia tempore magnæ hyemis pisces fugientes superiores aquæ partes propter nimiam frigiditatem, ima petunt, vbi tanta frigiditas non est, quanta in parte superiori.

Item inter omnia frigidissima, quæ in vniuerso sunt, aqua gelida, scilicet ipsum gelu frigidissima est, gelu tamen non gignitur in aqua ex virtute actiua aquæ, sed propter actionem aeris, est igitur frigidior aer aqua. Quod autem gelu virtute aeris, & non aquæ generetur apparet, quoniam si propterea quæ fieret, in medio aquæ gelu priusquam in superficie superiori gigneretur, in medio namque aqua purior est nulli extraneo commixta elemento, scilicet nec aeri nec terræ, fieret igitur, vt gelu prius in medio aquæ gigni inchoaret, ita vt parua crusta fieret, deinde paulatim conuulscens vsque ad superficiem aquæ perueniret, vbi aeri coniungitur, penitus tamen è contrario fit. Nam cum aqua in eipit congelari, in superficie eius, qua immediate aeri coniungitur quædam parua crusta gelidarum aquarum fit, deinde continuis versus profundum adaugetur incrementis quousque tota aqua gelida fuerit, immo tota gelu facta. Aerem igitur, à quo in aqua intentia causatur frigiditas, aqua frigidiorē esse necesse est.

Sicut autem aerem aqua frigidiorē esse inductum est, ita identidem de eius collatione ad terram, dicitur, scilicet eum maiore cōtinere frigiditatem, quam in terra sit. Si enim terra frigidior aere esset, cum aqua gelida fiat ex actione magni frigoris, necesse erat, vt magis terra frige faciens aqua gelidam efficeret, quam aer, quod falsum est. Nam aer gelu in aquis causat, & non terra, quod apparet, quia si terra gelidas aquas efficeret, cum omne naturale agēs agat in ea, quæ propinquiora sunt, quia actio per contactum est iuxta Arist. 2. de Generatione, & corruptione, ineiperet aqua gelida fieri ab ea parte, qua immediate terræ coniungitur scilicet in inferiori superficie, & continuis incrementis vsque ad superiorem aquæ superficiem, in qua aqua aeri coniungitur, perueniret, è contrario tamen accidere semper manifestum est. Nam cum aquas gelidas quicquam fieri conspexerit, primo à superficie superiori aquæ vbi aeri coniuncta est crustulam quandam gignividebit, quousque adaucta frigiditate agente continuæ aquæ partes congelentur vsque ad imum. Necessarium est igitur confiteri aerem aqua, & terra frigidiorē esse, & consequenter aerem esse frigidissimum, quod in tota rerum vniuersitate sit, quamquam à complexione sua nulla ei frigiditas infit, sed calidus, & humidus est.

Modus

B
De his
latus-
met
Abulen.
Cen. 2.

C

Quod in
fernus
non sit
in aere
caliginoso.

D

Quare
aer sit
frigidior
quā
aqua.

E

F

Cur aer
sit frigidior
terra.

A
Duplex
modus
califica-
cendi,
& fri-
gidandi
natura-
liter.

Modus autem, quo aer cum non sit secundum naturam frigidus, sed calidus, & humidus tantum in frigidetur, ut sit frigidissima rerum, est, quoniam secundum communem, & directam naturæ actionem calida calefaciunt, frigida in frigidant: & humida humefaciunt, siccoram autem actio est deficcare.

Est autem alius modus actionis naturæ, quo frigida calefaciunt, & calida frige faciunt. De humidis autem, & siccis idem iudicium est. Iste secundus modus actionis secundum Aristot. in lib. Meteo. vocatur per antiparistatim, quasi actio ex contrariorum resistentia.

De hac autem multa in natura exempla patet, velut si quis valde frigiditas manus habuerit, cum eas primo ad ignem applicuerit, acriorem frigiditatem sentiet, quam antequam eas applicuisset. Hoc igitur modo caliditas frige facit. Huius causa est, quia contraria naturaliter in seipsa agunt, & à seipsis fugiunt, cum autem aliquis nimis frigidus igni se applicat, caliditas in frigiditatem agit, ut eam destruat, frigiditas autem in seipsam coniungitur, ut ei resistat. Et cum aliqua virtus, vel qualitas coniungitur, ut resistat, fortior est, quam cum diuisa est, iuxta communem regulam in natura, omnis virtus vnita fortior est seipsa diuisa. Vnde necessarium est fortio rem esse illam frigiditatem cum ei caliditas magna coniungitur. Et quia quæcunque qualitas actiua, tunc fortio rem actionem habet, cum ipsa fortior est, necesse est, ut magis frigeat, qui nimis frigidus existens igni accedit, quam antequam applicetur. Et ibi cum primo adiunctus fuerit, magnum sentit cruciatum, cum intensissime agat frigiditas recedens à calore ignis.

Propter quod interdum accidit, ut qui in alpinis magnam frigiditatem susceperit, cum ad ignem fortissimum applicetur, manus ei, aut pedes cadat à reliquo diuisa corpore, quod non accideret cum in magnis frigoribus alpium iste consisteret, quia hic repercussa frigiditas à calore igneo fortior efficitur, & cum sit proprietas frigoris constringere, & à maxima frigiditate constrictio maxima consequatur, tanta partium frigidarum constrictio fiet, ut ab inuicem se iungantur, & sic manus, aut pedes à reliquo corpore diuidentur. Aliud simile huic exemplum patet, scilicet, quod frigiditas calefaciat, quod in fabris apparet, qui volentes intensiorem facere ardorem carbonum ignitorum, super eos aquam guttatim spargunt, & tunc maior, quam præfuerat ignis insurgit. Causa est, quia cum aqua super ignitos carbones iacitur, calor in seipsum colligitur, & angustatur ne à superueniente frigiditate vincatur; Et quia virtus vnita maior est seipsa diuisa, fortior calor efficitur, & acrius exurit. Multa his similia in natura exempla sunt.

Iste modus actionis per antiparistatim est, quo niues, & grandines, fulmina, & fulgura, cæteræ quoque meteorologica impressiones fiunt. De his Aristot. in libris Meteoro.

Nunc autem dicendum, quod regio aerea tenet à superficie terræ, & aquarum vsque ad igneam regionem. In hanc autem regionem ascendunt de terra, & aquis multæ exhalationes atque vapores diuersarum qualitatum, quorum quidam humidi, alii sicci sunt. Hoc autem, quia sol calore suo subtiliat, & erigit has fumositates, & incorporatus illis eleuat illas in aeream regionem. Non possunt tamen istæ fumositates exhalationum, aut vaporum surgere vsque in regionem igneam ad extremitatem aeræ regionis, quod triplici ratione factum videtur.

Primo quoniam non possunt istæ fumositates ad regionem igneam ascendere, quia cum fumositates istæ terræ sint, quamquam non sint partes terræ, retinent tamen quandam terream conditionem in grauitate, ideo eis locus alicuius grauitatis competit, sphaera autem ignea, & extremitas aeræ regionis loca summa leuitatis sunt. Non igitur poterunt competere istis fumis eleuatis à terra.

Secunda causa horum, quia qualitas istarum fumositatum est contraria ad qualitatem sphaeræ igneæ, & extremitatis aeræ regionis. Nam conditio harum fumositatum est, quod humidæ sint, ut plurimum, aut siccitatem quandam terrestrem habeant cum frigiditate: in extremitate autem regionis igneæ, & aeræ caliditas magna est. Sed contrariis ista lex est, ut cum mutuo se expellant in eodem subiecto, aut loco esse non possint. Non poterunt ergo hæc fumositates terre-

stres in regione ignea, aut in extremitate aeræ regionis apud ignem consistere.

Tertia in his causa est, quoniam istæ fumositates non sunt directe elementa, aut elementata, sed quædam impuritates elementorum, potissime ipsius terræ: conditio autem ignis est omnes impuritates consumere, & quælibet res seipsam conseruare cupit, & mortem perniciosamque deuitat, necessarium est, ut ista ab extremitate, & confinio aeræ, & igneæ regionis fugientia alium locum inferiorem teneant. Hoc autem est, quod isti vapores à terra eleuati manent super terræ superficiem in ipsa aeris regione. Fit enim ista eleuatio per radios solares incidentes, vel reflexos.

In quo breuiter supponendum est Solis, & cuiuslibet astri duos esse radiorum modos, scilicet radios incidentes, & directos, & radios reflexos, & obliquos. Primi sunt, qui directe veniunt à corpore Solis, vel alterius astri vsque ad terram, quæ non pertranseunt propter duriciem, & soliditatem. Hi ab astris venientes vsque ad terram nullius mediæ obiectu confringuntur, nec reflectuntur. Et incidentes dicuntur, quia in aliud cadunt, scilicet ab ipsorum astrorum corporibus super terram incident.

Secundi vocantur radii reflexi, & obliqui: hi sunt, qui à terra consurgunt. Cum enim in terram inciderint radii directi astrorum, quia illa est densa, non valent ultra pertransire, sed surgunt ex ipsa in aerem resilientes ex ipsa. Sic in omnibus rebus duris esse videtur. Nam si lapis lapidem, aut ferrum tetigerit, confestim inde resilit.

Quod autem isti, quos reflexos radios nuncupamus sint, apparet quia si ponatur vas aliquod magnum aqua plenum, ut lebes, vel peluis ad Solem, & sit iuxta aliquem parietem, ad quem nulli radii solares ante hoc pertingebant obstaculo aliarum mediarum rerum, ex illa aqua radii resiliunt tangentes, & illustrantes parietem ac si in eum solares inciderent radii. Sed isti non sunt radii directi, & incidentes: cum Sol directe illum parietem tangere non possit, & ante hoc non tangebatur, sed nunc videntur ex appositione aquæ in qua fit reflexio: necesse est igitur, ut præter radios incidentes alii sint, qui reflexi nominentur. Non enim possumus dicere illos esse radios incidentes: quoniam incidentes radii sunt, qui in aliquam rem solum incident: nullus ergo istorum resurgit, sed qui reflexi nuncupantur. Cum igitur fieri debet aliqua eleuatio fumositatum terrenarum in aere: fieri nequit à radiis incidentibus, quia cum ipsi non surgant in aerem, irrationale dictum videtur, quod aliquid in aere eleuent. Secundi igitur radii, sc. reflexi sunt, qui aliquid in aerem eleuant, & ad hos pertinent fumositates exhalationum, & vaporum ad aeream subtiliando & digerendo eleuare regionem. Et quantum isti radii surgunt tantum secum eleuant terrenas fumositates. Et quia in vernali, & æstiuo tempore radii isti reflexi magis eleuantur; cum radii incidentes sint directiores, propter multam ad nos appropinquationem solis versus perpendicularem, eleuabuntur magis terrenæ fumositates versus igneæ sphaeræ regionem elongatæ à terra multum. In tempore autem hyemali sunt istæ fumositates exhalationum, & vaporum propinquiores terræ, quia præ humiditate temporis grossiores sunt, atque ponderosiores, & radii solis nequeunt eas multum eleuare.

Et hoc potissime, quia in hoc tempore Sol multum declinat à nobis descendens à perpendiculari. & cum sint radii incidentes modicum directe, sed quasi veniunt à latere, radii reflexi modicum insurgent, & modicum eleuare valebunt has fumositates.

Hoc modo necesse est aeream regionem totam tribus partibus quamquam non æqualibus distinctam esse. Et hæc secundum philosophos interstitia nuncupantur. Prima harum est pars, quæ est inter caliginosum aerem, & terræ superficiem. Hæc autem serena est, quia in ea vapores non sunt in quantitate notabili, nec exhalationes.

Secunda pars est, in qua est aer caliginosus, in quo sunt vapores, & exhalationes. In hac autem parte niues sunt: inde quoque ad nos hymbres veniunt, ibi grandinum atque fulminum cæterorumque meteorologicorum entium generatio est.

Tertia aeræ regionis particula est super aerem caliginosum vsque ad igneam regionem. Ad secundam aeræ regionis

Cuiuslibet astri radii sunt duplices.

Exemplum, quod radii in aqua resiliunt.

F

Aeræ regio trifariâ diuisa est, vel in tria interstitia.

A particulam vapores, & exhalationes perueniunt, in qua summa frigiditas, quæ in toto vniuerso sit, causatur. Hoc modo ex actione per antiparitasim, scilicet istæ famositates, quæ ex natura terre, aut aquæ frigida sunt, fugiunt à calore primæ partis regionis aeræ ad medium regionis aeræ, & rursus fugiunt à parte superiori regionis aeræ propter calorem superioris regionis, sunt enim inter duas calidas regiones interclusæ, scilicet inter primam partem aeræ regionis, quæ calida est propter Solis radios reflexos ibi existentes, & calefacientes. Etiam ab extrema particula regionis aeræ propter confinitatem sphaeræ igneæ, quæ calida est. Vt igitur istæ exhalationes frigida se conferunt, vtrinque à contrariis fugientes in se condensantur, & per vniionem virtus maior efficitur, sicut supra dicebamus de eo, qui frigus magnum passus in manibus, eas ad ignem applicat; nam tunc maior fit frigiditatis intensio. Non est autem alius locus, in toto vniuerso, vbi continue frigiditas per antiparitasim fortificetur, nisi in aere caliginoso, qui inter duas calidas regiones est. Necessè est igitur, vt maior totius vniuersi frigiditas in caliginoso aere sit. Cum igitur in hoc caliginoso aere qualitas magis afflictiva in genere suo, scilicet maxima frigiditas foret, conuenienter alicui dici videretur, vt in eo infernus, qui pœnarum maximarum locus est, statuatur.

B Amplius autem hoc induci videtur auctoritate Apostoli in epistola ad Ephesios in cap. 6. cum ait. Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed contra aereas potestates, & spirituales nequitias in cœlestibus. Innuit igitur manifeste Apostolus nobis pugnandum esse contra dæmones, qui in aere sunt. Patet autem, quod de hoc dicat, quod nobis non est vlla colluctatio, nisi aut contra carnem, & sanguinem, quæ sunt ea, quæ in nobis sunt, aut contra id, quod in mundo est, aut contra dæmones, qui hostes nostri sunt. Hæc autem pugna, quam hic Apostolus nominat, non est contra carnem, & sanguinem, quod est aliquid in nobis; cum expresse hoc Apostolus insinuet: ergo contra ea, quæ in mundo sunt, erit: aut contra dæmones hostes generis humani. Non potest hoc intelligi de his, quæ in mundo sunt concupiscibilibus. Nam ista non vocantur potestates aeræ, quia non in aere, sed in terra sunt.

Ratio, quod in infernis sit in ad e.

Item, quia spirituales nequitie appellantur, quod de concupiscibilibus huius sæculi dici nequit. De dæmonibus ergo dicendum est, qui sunt potestates, & principatum magnum habent iuxta illud Io. 10. cap. Princeps mundi huius euertetur foras. Quod de diabolo intelligendum est necessariò. Etiam quia dicuntur spirituales nequitie, dæmones autem spirituales nequitie sunt, quia spiritus nequam proprie sunt. Hos autem vocat Apostolus aereas potestates, & non terrestres, nec igneas: ergo in aerea regione sunt, & non in aliqua alia parte mundi, sed dæmones in inferno sunt, ergo infernus in aere est. De dæmonibus autem, qui in inferno sunt, dubium nullum est: ergo ibi infernum esse constabit. Ad hæc infra respondebitur.

C

SEXTA CONCLUSIO PRINCIPALIS.

Infernum quem ad æterna supplicia dicimus esse paratum in terrena regione oportet esse locatum?

Sequitur sexta conclusio, infernum quem ad æterna supplicia dicimus esse paratum, in terrena regione oportet esse locatum.

Hoc autem ex significatione nominis huius secundum omnes linguas, in quibus est apparet. Accipio autem omnes linguas, scilicet principales, quæ tres sunt, scilicet Latina, Hebræa, & Græca, vt ait Isidor. 9. Etymo. quod etiam apparet ex super-
scriptione crucis dominicæ. Nam titulus eius Græce, Latine & Hebraice conscriptus est, vt patet Ioan. 19. In lingua enim Latina infernus ab infra dicitur, sed infernus respectu nostri dicitur: ergo oportet, quod sit infra nos, sed regio elementalis non est infra nos, nisi sola terra: oportet ergo, vt infernus in terra sit.

Item patet hoc ex Græco nomine: nam in Græco gehenna, aut gehennon dicitur, quod nos infernum vocamus, sed gehenna terra profunda interpretatur. Ge enim terra est, enos autem profundum notat.

Idem in nomine apparet Hebræo, quia infernus in Hebræo

Seol dicitur, quod infernum pariter, & sepulchrum significat, sed Seol aliquid quod infra nos est notat.

Item patet hoc Num. 16. c. vbi cum diceretur de Dathan, & Abiron, quos terra submersit, & absorbit: subiungitur. Descenderunt viuentes in infernum. ergo infernus in terra erat. alioquin enim non potuissent illuc descendere Dathan, & Abiron.

Item patet in Psal. 85. cum dicitur liberaisti animam meam ab inferno inferiori, vbi siue accipiatur comparatiue comparatiue, siue absolute: necessè est, vt ponatur infernus infra nos esse. Nam si ponatur comparatiue oportet saltem duos inferos esse, & alterum esse in inferiorem altero, & tamè vtrunque infra, ergo infra nos.

Item ex eo, quod habetur Isa. 7. cap. cum dicitur pete tibi signum à Domino Deo tuo, siue in profundam inferni, siue in excelsum supra. Vbi Isaias duas distinxit locorum positiones, scilicet supra, & infra. supra dixit esse excelsum, infra dixit esse profundum inferni.

Item necessè est poni infernum in terra, & non in aere, quia præcipua pœna inferni est ignis, sed in caliginoso aere non est ignis: ergo non est ibi infernus. Patet antecedens, quia pœnæ infernales sunt maximæ: ergo debent fieri secundum qualitatem maxime afflictiuam, sed nulla magis, aut æque afflictiva est, vt caliditas ignis, oportet ergo ignem poni, vbi infernus fuerit.

Firmius autem adhuc patet hoc ex eo, quod habetur Matt. 25. ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & Angelis eius ab origine mundi. Ignem igitur præcipuam inferni pœnam posuit, vel magis ipsum tanquam totam inferni pœnam designauit. quod autem in aere caliginoso non sit ignis manifestum est, quoniam regiones elementorum distinctæ sunt. sed aer caliginosus est in media aeris regione, ergo ibi non est ignis.

Sed fortassis aliquis ad hoc respondebit dicens, quod sicut in terra ignem ponimus quamuis ipsa elementum, & sphaera distincta sit ab sphaera ignea, & qui infernum in terra ponunt in ea ignem collocant, ita in aere caliginoso ignem infernalem collocabimus.

Respondendum est, non posse stare; nam tunc nullus effectus sequeretur de his, quos ibi sequi scimus. Nam si ibi ignis esset, poneretur locus ille calidus esse, & valde calidus: ergo non possent ibi gigni grandines, & niues, quæ ex magno frigore generantur. Idem de fulminibus, & pluuiis, & omnibus meteor. impressionibus. Nulla quippe ipsarum ibi gigneretur, si poneretur locus calidus: cum omnia hæc fiant per excessum frigoris nimis condensantis. Locus autem maximi frigoris, & cuiuscunque caloris multum distantes sunt, aer ergo caliginosus intense frigidus est, immo frigidissimus, & non est ibi calor aliquis igneus, ergo nec infernus.

Nunc autem facile responderi potest ad rationes, quibus inducebatur, quod infernus esset in aere caliginoso.

Ad primam cum dicitur, quod infernus est in loco vbi qualitates actiue afflictiue sunt intensissimæ, sed in aere caliginoso frigiditas intensissima totius vniuersi est: ergo ibi est infernus.

Dicendum, quod ex hoc modo arguendi potius contrarium inducitur; nam in inferno non solum est vna qualitas actiua intensa, sed omnes, sed si poneretur in caliginoso aere, solum esset ibi intensa frigiditas, & nulla caliditas, cum in caliginoso aere sola frigiditas sit, vt inductum est: ergo omnes pœnæ inferne essent vna pœna, scilicet in frigore, quod falsum est.

Ad secundam rationem, quando arguitur de dicto Apostoli, scilicet non est colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus aereas potestates, & spirituales nequitias in cœlestibus.

Respondetur, quod ex hac auctoritate inducitur, quod dæmones sint in aere, sed non sequatur, quod sit infernus in aere, quoniam dæmones bipartiti sunt. Quidam sunt tentantes, alii autem puniunt, & puniti. Pro quo sciendum, quod vbiunque sint dæmones infernum suum secum portant, id est semper habent pœnam quam in inferno habituri erant.

Sed adhuc quidam sunt, qui in inferno sunt vbi sunt animæ damnatorum, & isti dæmones puniuntur ibi, atq; animabus

D

E

F

Inferno habet omnes qualitates actiue intensas.

A vt ministri Dei pœnas parant, hi autem nequaquam nos tē-
tant, nec aliquem nostrum realiter, aut in conceptu ledunt,
quia de carcere illo infernali non exeunt. Et isti non sunt in
aere, neque infernus, in quo isti sunt est in aere: alii dæmones
sunt ad tentandum homines deputati, qui bonos, & malos
tentant, & pœnas corporales aliaque nocumenta aliquando
bonis, & aliquando malis inferunt.

Quod autem dæmones nefarios homines interdum ten-
tent, apparet ex eo quod habetur Io. 13. c. cum dicitur de Iu-
da: Accepta buccella panis ingressus est in eum Satanas, scilicet,
quod postquam panem consecratum de manu Christi
accepit, merito prauaricationis suæ diabolus cepit eū tenta-
re acrius quam ante tentauerat. Nec est sensus, quod intraue-
rit dæmon in Iudam ad torquendum, vel ad loquendum per
eum, sicut in obsessis à spiritibus immundis, vel in arreptitiis
est, quod de Iuda nihil tale conceditur, sed intrauit fortiter
tenrans, & ad nefanda scelera impellens.

Item dæmones tentant bonos viros, sicut apparet de bea-
to Petro, qui tentatus fuit tempore passionis Christi ad ne-
gandum eum, de quo Mar. 15. cap. Satanas expetiuit te, vt cri-
braret, sicut triticum, sed ego rogavi pro te, ne deficiat fides
tua, fuit tamen Petrus tentatus, & superatus, quia ter Chri-
stum negauit.

Item dæmones cruciant homines, sicut patet in obsessis à
dæmonibus, & in arreptitiis. Nam hi à dæmonibus puniuntur.
Isti dæmones aliquando bonos viuentes premunt, & a-
liquando malos. De malis patet, vt in Aegyptiis, nam Angeli
mali intulerunt plagas Aegyptiorum, qui peccatores erant,
de quo Psalm. 77. Misit in eos iram suam, immisiones per
Angelos malos. Quod autem dæmon interdum bonos vi-
uentes puniat, patet in Iob, qui vir bonus erat, vt eum lau-
dat scriptura. Satanas tamen tentauit eum, & inflixit omnes
pœnalitates, quas suscepit, vt patet Iob. primo, & secundo
capitul.

In hoc autem non differt, an bonos vel malos isti dæmo-
nes dum viuunt puniant, quia hoc secreto Dei iudicio agi-
tur, cum Satana ministratio in puniendo conueniat. Isti au-
tem tentantes, aut punientes non sunt in inferno, sed in aere,
& de his loquitur Apostolus, cum ait: Non est nobis collu-
ctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus potesta-
tes aereas, & spirituales nequitas in cœlestibus. Manifeste
enim de his loquitur, cum dicat esse nobis colluctationem
non aduersus carnem, & sanguinem, sed contra aereas potes-
tates. Colluctatio autem tentationem, & pugnam quandam
significat. Ergo illi, quibus nobiscum colluctandum est, in
aere sunt. Alii autem dæmones sunt in inferno, & contra hos
non est nobis colluctatio vlla, quia nihil in his rebus agunt.
Et isti non vocantur aereæ potestates, sed infernales. Patet
ergo, quod ex hac Apostoli auctoritate non inferitur esse in-
fernum in aere caliginoso, sed dicendum est, eum esse in ter-
ra. Hanc autem positionem poetæ à principio, quamquam
ignari catholice fidei tenuerunt, sicut patet ex Virgiliana po-
sitione in 6. Aeneidos, & Seneca idem in tragœdia prima, cu-
ius titulus est Hercules furens. Et Ouid. in 4. Metamor. & Iu-
uen. Satyra. 2. Accedendum autem magis est adhuc ad verita-
tem positionis de inferno, relicto omnibus erroribus supra
enarratis. Et dicendum, quod infernus est in terra, & non in
superficie terræ, sed intra densitatem terræ in sphaera, & mole
eius, & vbi infernus est, ponitur quedam vacuitas terræ, quæ
tenebris crassis plena est. Ita, quod in toto orbe tenebrosior
locus nullus est. Et hoc, quia ad illam partem inferorū nullius de
astris radii penetrare possunt, vt illustrent illam horrendam
tenebram atque æternam noctem, nam infernus in remotis-
simo loco vniuersi est respectu lucis astrorum. Nam in centro
terræ est. Nullus autem locus à cœlo distantior est, quam cœ-
trum mundi. In hoc autem inferno est calor intensior, quam
sit in toto vniuerso. Nam ibi est ignis magis vrens, quā in to-
to orbe, tamen non est lucens ignis iste, sed vt nimia tenebra.
Et hoc, vt cum per excessiuum, & ineffabilem calorem darna-
tis dolores intolerabiles inferat, per lucem eis aliquod non
præstet oblectamentum. Nam lux delectabilis est in oculis
nostris. Sic ait Salomon, & habetur Eccle. c. vlt. Dulce lumē,
& delectabile in oculis hominum videre solem. Causa etiam
huius nimie obscuritatis in igne inferni videtur esse ex ma-
teria, in qua fomentatur. Ignem enim hunc in pice pabulum

fulcipere aiunt, nullus autem ignis nigrior esse poterit, quam
ignis picis, & resinæ. Nam totus fumus teterrimus esse vide-
tur. Et de igne nihil penitus habere videretur, nisi calor ma-
gnus eius hoc proderet. Positio autem horum rationabilis satis
videtur. Nam in omnib. aliis ignibus hoc apparet. Non enim
sunt omnes ignes equaliter lucidi, sed quidam lucidiores, alii
aut nigriores secundum differentiam combustibilium rerū,
quæ experientia manifestat. Itē in hoc gehennæ loco aqua frigi-
dissima est, in qua, qui damnati sunt affliguntur. Nam sicut
calor nimius pœna afflictiva est, ita & magna frigiditas. Vtrū-
que ergo pro cruciatibus impiorum tradi debuit. De his Iob
24. c. Transibūt ab aquis niuiū ad calorem nimium. Et hoc eis
durissima pœna erit, vt tanta in eis distemperies sit: nam cum
nimis in frigidati erunt, sauius calor aget, & cum vehemen-
ter calidi fuerint, intensius frigiditas cruciabit. Sicut supra de
eo, qui nimium in manibus frigus patiens eas igni applicabit
diximus, quod grauiorem iste frigiditatem sentiet, cum ma-
nus igni applicuerit, quam cum eas in pura frigiditate tene-
bat. Ita agentia naturalia, quæ sunt posita in inferno tanquā
instrumenta punitiois, non habent ibi agendi modum na-
turalem, quia agentia naturalia, quādo sunt in æquali gradu
potentiæ actiuæ, æqualiter agunt in materiam æque disposi-
tam, vt si sint duo calida, aut duo frigida in æqualibus gradib.
necessarium est eorum esse actionem æqualem. Cum vero
fuerint inæquales qualitates actiuæ, sequuntur inæquales a-
ctiones. In inferno tamen contrario est, quia ibi consistit i-
gnis vnicus, & vnus modi, vel quantitatis gradualis: in calore
tamen non æqualiter agit in animas damnatorū, sed quidam
magis, quidam vero minus affliguntur. Existente enim illo i-
gne æquali secundū naturam, non tantum ibi quilibet affli-
gitur, quantum ignis afflictivus est, sed quantum peccata sua
exigunt, vt crucietur. Dicendum similiter de illa aqua frigi-
dissima, quam apud inferos scriptura Sacra ponit. Nam illa
æqualis frigiditatis omnibus existens, non æqualiter omnes
cruciat, sed vt eorum vitia meruere. Et sic rei huius diffinitio
est, quod apud inferos sunt agentia naturalia pœnarum illa-
tia, non tamen puniunt quantum punitiua sunt, sed quan-
tum Deo placet, vt puniant. In his pœnis inferni nullus ordo
in permanendo est. Nam cum aliquis nunc fuerit in nimio ca-
lore, transferetur ad maximum frigus, cum autem in frigore,
ad calorem. Et sic alia disproportionatæ mutationes in ipsis
punitis fiunt, quæ omni repugnant ordini, vt patet Iob. 24. c.
Transibunt ab aquis niuium ad calorem nimium. In taxatio-
ne tamen pœnarum iustissimus ordo est. Nam quilibet solū
tantum punitur, quantum promeruerit. Et sic se habent dif-
ferenter gradus pœnarum, sicut fuerunt differentes gradus
culparum.

SEPTIMA CONCLUSIO.

*Æthna mons, Vulcanus, & Vesuuus non sunt apertura ad eum
locum, qui à nobis vocatur infernus?*

SEPTIMA Conclusio. Æthna mons, Vulcanus, & Ve-
suuius non sunt apertura ad eum locum, qui à nobis vo-
catur infernus.

Aliqui ponunt istos montes hiantes esse ora inferni, quo-
rum vnus est in Sicilia, qui dicitur Æthna mons. Alius est in
eadem insula est, & Vulcanus dicitur, Vesuuus autē in Italia
est in Campania. Sunt autē in omnibus his hiatus magni ob-
scuri, & inde interdum ignes eruuntur magni cremantes ea,
quæ propinqua sunt, ita vt videantur liquefacere saxa calore
suo. De his à quibusdā dicitur, quæ sunt ora inferni, quia ignes
ibi eruunt vident, quos ad nihil aliud, nec ex aliqua alia cau-
sa esse putant, nisi vt ex gehennali carcere prodeant, in quo om-
nes, qui stygiæ sedes ponunt tam catholici quam gentiles
consonant, scilicet, quod apud inferos ignis sit.

Ouidius autem, qui vt verè poeta figmentis studet, quam-
quam hæc interdum ad quasdam alias veritates detorquet,
de monte Æthna, & eruptionibus ignium de eo aliter sen-
tit. Terram enim Siculorum, in qua Æthna mons est, o-
lim gigantum terram fuisse præsupponit, in quo nihil falli-
tur. Dicit autem ab antiquo gigantes cum diis pugnauisse,
vt eis eiectis cœlum eriperent, in quo vt affectus non care-
ret effecta, montes montibus impolueraut, vt ait Ouidius

Metam.

B
Dæmo-
nes affli-
gunt, &
bonos,
& ma-
los.

C
Vbi sit
inferno
secundū
veritatem
relictis
opinio-
nibus.
Inferno
est in
centro
terræ.

Lux de
delecta-
bilis
est.

D

E

Iob. 10.
vbi nul-
lus ordo.

F

Ignis esse
in infer-
no tam
catholici
quam
gentium
post apo-
stolum.

A Metamor. lib. i. Horum autem gigantum princeps ac maximus Tiphæus fuit, qui pro miranda sui atque incredibili magnitudine de terra genitus dicitur. Huic tota insula Siculorum superposita fuit, cum aliis comparticipibus aliarum terrarum montes superponerentur.

Continet autem Sicilia tres montes, sc. Æthnam, Pachinum, & Pelorum. Lilibæus autem, qui vnus de montibus Siculorum est, cum his coincidit. Et ob hoc insula illa poetico vocabulo, & antiquo scriptorum more Trinacria dicitur, quasi tres montes habens. Acros enim in Græco mons est. Cui autem tota hæc insula superiecta Tiphæo giganti sit, partes istarum montium partibus corporis eius distributæ sunt, scilicet, quod super caput, & fauces eius sit mons Æthna, super pectora, & ventrem Pachinus mons iniectus sit, super crura autem Peiorus mons, aut altissimum promontorium iaceat.

De Æthna super caput, & fauces iacente Tiphæi habetur per Ouidium in 14. Metamor. in primo versu: cum de transitu Vlyssis per terram Siculorum litera dicere velle ait,

Iamque gigantes iniecit in fauces Æthnam

Liquerat &c.

B Id est iam transierat Æthnam, quæ est iniecta super fauces Tiphæi gigantis, & tunc cum de causa eructantium ignium ex monte Æthna quæritur, respondet Ouidius, hoc esse ex spiraculo illius gigantis magni viuientis sub terra, qui ignium magnos globos ex ore mittit per montis illius aperturam. Et cum insula illa Trinacria, siue Sicilia, vt vulgariori vocabulo vtatur, frequenter terræ motibus concutitur; dicit hoc esse, quia tota giganteo corpori superiecta est, qui cum se in alterutrum latus vertere vult, & mutare positionem, necesse est, vt superiectam concutiat insulam.

Contra hanc positionem Ouidianam de monte Æthna argui non conuenit, quia cum pure poetica sit, necesse est, vt cum solum in cortice fuerit perquisita non modicam contineat falsitatem. De eructatione autem ignium, quoniam de hoc principaliter inquiritur infra dicitur.

De frequenti autem terræ motu Siculorum insulæ causa patet, quia terræ motus fit ex inclusis spiritibus ventorum, & fortificatis per aliqua tempora per grossiciem terrenarum exhalationum, & vapotum, quibus cum non pateat aditus si fortiter concusserint, necessarium est terræ fieri quandam apertionem, vt inclusus exhalet ventorum spiritus, & concutiat terra ex interiori impulsu ventorum collidentium, & ex apertione eorum in exitu. De his Aristot. in 2. Meteorolog.

In terra autem Siculorum hæc maxime subsistunt propter duo: primo quia tota illa terra mari abluitur, cum sit insula quædam à continenti Italia diuisa in locis Scyllæ, & Caribidis. Loca autem apud mare crebrius terræ motum cæteris partibus patiuntur, quoniam in illa magis ventorum subintrant spiritus.

C Secunda causa est, quia terra illa est tota montuosa, in montibus autem, quia terræ tumores sunt, plures cauernæ sunt quam in terra plana. Et ob hoc necesse est esse plures terræ motus. De hac eructatione ignium in Æthna monte aliter sentit Virgilius in 6. Æneidos, quia aut illam aperturam inferni os esse putat, aut se putare ostentat. Vnde cum vellet introducere Æneam loquentem patri suo Anchise existenti apud inferos, & recipientem responsum de futuro statu gentis suæ, quæ Romanorum effecit populos, & de personis insignibus viris Romæ, qui postea pullularent, non posuit eum introisse in infernum in aliqua parte itineris, quæ à Troiana vixitque in insulam Siculorum est, cum in toto illo terrarum interiecto spatio nulla talis eructantium ignium vorago pateat. In Sicilia autem, quia Æthna mons ignes eructat, & Vulcanus, ibidem introduxit Æneam loquentem ad Sybillam Cumanam de ciuitate Cumarum, quæ apud Æthnam montem est, vt eum introduceret in infernum.

De hac etiam Æthnæ montis ruptione, qua ignes eructant, vulgus opinatur communi sententia inferni esse aperturam, quod existimant, quia inde ignium globos prodire sciunt, ex hoc autem infernum arguunt.

Et quia vt vulgus solet quibusdam existentibus multa imperite cumulare, addunt in hac Æthnæ montis apertura gementium animarum audiri voces.

Nec hoc quidem vulgo dumtaxat dicitur, sed & quidam catholici doctores hoc tenent. De hoc Franciscus de Mayre-

D nis in 4. suo Senten. in constatu circa finem, cum agit de vniuersali resurrectione. Dicit enim quod post diem iudicii claudet dominus montem Gibelum, & alia foramina inferni. Vocat autem montem Gibelum eum, quem poetæ, & antiqui scriptores Æthnam vocant, quia mons Gibelus in vulgari appellatur.

De veritate tamen eius apud antiquos philosophos perquisitum est, multis autem causa ignota mansit. Empedocles autem, quia philosophus, & poeta erat, & oriundus de terra Siculorum nimis conatus est, vt inquireret causam huius eructationis flammæ, cumque hoc inquisiturus propius accederet, ab igne, & fumo erumpente præfocatus est, vt certissimi historiographi tradunt.

Horatius tamen inter poetas quidem magnus, sed in hac parte velut mordax, & huidus, infamauit Empedoclem dicens ipsum desiderasse, vt tanquam immortalis Deus haberetur, ad cuius experimentum populis de se tradendum, positis vestibus in flammæ Æthnæ montis insiliit. De hoc ait, idem in libro de Artificio poetico.

D. com, Siculique poeta

Narrabo interitum, Deus immortalis haberi

Dum cupit Empedocles, ardent in frigidus Æthnam

Insiliit: sit ius liceatque per reportis.

E Expositionibus igitur, & argumentis antiquorum non patet, quid sit eructatio Æthnæ montis, aut ex qua procedat causa, & an inferni ruptura sit, vel aliquid alterum.

Dicendum tamen rationabiliter videtur, & secundum solidam satis veritatem Æthnam montem, & alias similes partes ruptæ terræ exæstantes flammæ non esse ora inferni, nec illos eructatos ignes de inferno venire vllatenus, sed naturaliter causantur hæc rupturæ ex terræ motu dissolvente, & apertiente, sicut in aliis locis terræ multis factum patet. Et in quibusdam eorum post clausa est terra, in aliis autem mansit aperta, aut verius in his aperture sunt factæ sine vlllo terræ motu solo igne interiori comburente, & dissolvente partes terræ, quousque ad superficiem telluris peruenerit, & tunc voraginem magnam in terra fieri necesse est.

Causa autem eructationis flammæ in locis istis est, quia in eis est multa sulphurea materia, quæ est de maxime velociter inflammabilibus, sicut patet in nutrimentis ignium, quia cum ignem leuem scintillantem excussum de lapide in combustum pannum suscipere volumus, non reperimus materiam, ita leuiter inflammabilem, quæ ab illo inflammatur, nisi partem papyri sulphure liniamus, quibus faciliter ignis incenditur.

In his etiam terræ hiatibus concauitatibusque aerei spiritus sunt, qui cum interdum commoti collidantur ad sulphuream materiam, ipsa ex concussione naturaliter calefit. Et quia velociter inflammabilis est ocius inflammatur, & tunc magna pars sulphureæ materiæ cremari incipit, & flammæ combustionis per rupturas efflant. Fit autem hoc specialiter in Æthna monte: quia ibi multa sulphurea materia est.

F Præter hanc tamen montis voraginem sunt alii hiatus terræ, ex quibus flammæ prodeunt, sicut est mons Vulcanus in eadem Siculorum terra. Est etiam mons Vesuuus in Campania, de quo crebro ignis eructationes fiunt. Nam ibi Bassus Poeta, Petrus satyri Magister combustus est, sicut Empedocles in monte Æthna. De hoc dicit Boet. de conso. libr. 1. Metro. 4. quod incipit. Quisquis composito serenus æuo. In quo sentire se innuit ibi inferni os nullum esse, sed concauitates ibi multas esse, in quibus ventorum spiritus latent, & cauernositates illæ sulphure plenæ sunt, vbi ex concussione ventorum ad sulphuream materiam ipsa inflammatur, atque flammæ prodeunt, & quandiu durauerit crematio illius sulphureæ materiæ, durabit flammæ eructatio. Deinde deficiente materia combustibili flammæ resident. Sic enim ait ibidem.

Aut quoties ruptis vagu caminis

Torquet fumis os Vesu sic ignes.

Sic enim inferni ora illa crederet, essent facta directe ora ab infimis gehennæ sedibus prouenientia, per quæ ignis ille gehennalis spiraret, sed non semper per eandem partem spirat, sed dicit esse varios caminos, id est, clibanos, vel fornaces, in quibus ignis fit, & quod de omnibus istis interdum fiant eructationes, quod est esse caminos varios, quia multi sunt

Terra motus unde causatur.

Causa quare, Sicilia patitur terræ motus crebros

A mons autem est, quia non semper eisdem partibus flammæ exæstuat, sed ex quibusdam nunc postea vero ex aliis nullo observato ordine. Conditiones autem sulphuræ materiæ quantum ad hoc, quod in terræ cavernis sit, & quod cito inflammabilis est, & inflammetur ex levi concussione, patent adhuc amplius in concussione aquarum balnearum. Nam aquæ balnearum calidæ ac pene feruentes de ipsa sua scaturigine manant, quod iuxta Aristot. doctrinam, & aliorum Philosophorum ideo evenit, quia loca, per quæ istæ aquæ transeunt sulphuræ sunt, ex concussione inflammatur sulphur, & ardens aquas calefacit. Et secundum quod fuerit maior abundantia sulphuræ materiæ in aliquo loco scaturiginis fontium, erunt aquæ inde ortæ calidiores. Ex quo accidit quædam balnea calida nimis esse, alia autem tepida sunt. Item probatur adhuc solidius hiatus montis Aethnæ, & Vulcani Siculorum, & Vesuvii montis Campanici aliorumque similium locorum non esse Gehennæ ora, nec ignem illum de inferno eructare. Nam si de inferno ignis eructaret, aut semper eructaret, aut nunquam. Sed hoc falsum est, quia aliquando eructat, & non semper: ergo non est ignis ille de inferno efflatus. Consequentia patet, quia ignis inferni semper eodem modo ardet, & in eodem gradu calidus est, nec unquam damnati refrigerium ullum habent, vel quovismodo ab aliqua pœna solvantur.

B Si igitur ignis gehennæ sufficeret semel tantum, & ab ipso centro terræ pertingeret usque ad superficiem terræ; & super eam eructet, cum æqualis semper ipse sit, semper in eodem gradu super terram eructaret, sed hoc falsum est, quia aliquo tempore istæ eructationes fiunt, alio autem tempore fieri nequeunt, aut non fiunt. Nō est igitur ignis iste ab inferna efflatus sede. Ad hoc fortassis quisquam respondebit, illum esse tartareum ignem, sed non semper eructat, quia non eructatur naturaliter, sed ad malorum punitionem, ideo Deus aliquo tempore hanc eructationem patitur aut potius iubet, & efficit, ut mali torqueantur, semper tamen non efficit, quia malorum puniō ab illo igne semper necessaria non est. Huic autem respondendum est, quod stare nequit. Nam si istæ eructationes ignium diuino nutu ex igne inferni ad punitiones hominum peccatorum fierent, sicut ignis egressus est de altari holocaustorum, & combussit Nadab, & Abiu filios Aaron in sacerdotio suo errantes, quia obtulerunt ignem alienum, ut habetur Levit. 10. cap. & ignis egressus à Domino combussit ducentos quinquaginta viros, qui insurgentes contra Moysen, & Aaron afferebant thura coram domino, ut patet Num. 16. c. Nunquam esset aliqua ignium eructatio talium, nisi quæ aliqui viri peccatores cremarentur, aut animalia eorum detoraret, vel fructus terræ dissiparet. Sed hæc falsa sunt. Nam interdum pauca flammæ æstuatō sit, ira ut cum in ipsorum montium verticibus emicuerit ad inferiora, & plana non descendat. non ergo sunt istæ inflammationes à Deo illas specialiter faciente, nec ab inferna sede ignes isti eructant.

C Aliquis autem aliter hoc probare conabitur, sc. quod istæ ignium eructationes ab inferis non fiant. Nam si per has voragine montium infernalis ignis erumperet, ille esset totaliter obscurus, & piceus ipso terribilissimo fumo nigrior, quia ignis gehennæ huiusmodi est, cum piceam materiam in fomentum habeat, & ut damnatis non luceat, ut supra dictum est. Sed ignis, qui per Aethnæ atque Vulcani montis aliorumque hiatus erumpit, lucidus est, sicut iste ignis, qui apud nos est, ergo non est ab inferna ortus sede. Ad hoc dicendum est hinc nihil induci, nam dato, quod istæ voragine gehennæ ora essent, ignisque eructans de stygiis erumperet locis, poterat esse ita lucidus, sicut est. Nam ignis est magis, aut minus lucidus, secundum quod pabulum eius est dispositum secundum naturam ad causandum maiorem lucem in ipso igne, vel minorem, cum nihil aliud sit ignis flamma, quam nos conspiciamus, nisi fumus inflammatus. Et quamquam ignis iste ab origine obscurus sit iuxta conditionem materiæ piceæ quam in inferno pro fomento habet, tamen cum erumperet ad terræ superficiem transiens per concauitates cavernosæ terræ, inuentam materiam sulphuræam inflammaret, atque ex eadē

causata flamma lucida esset iuxta sulphuris conditionem. Nihil ergo ratio ista probat de eo, quod intendit. Hoc tamen nō obstante manet conclusum ex superiori ratione, foramina Aethnæ montis, qui alio nomine mons Gibelus dicitur, & Vulcani atque Vesuvii aliorumque huiusmodi locorum rupturas non esse inferni ora, nec per ea vaporem igneum ex inferna sede exhalare. Sed adhuc aliquis arguet ex prædictis fundamentis, dicens quod ista sunt ora inferni, & ignis ille inde erumpat. Et quando dicebatur supra arguendo, quod ignis inferni, aut semper exiret per illas aperturas, aut nunquam, diceretur, quod ignis inferni nunquam ad hoc sufficit, ut exeat per terræ voragine, sed ipse accedit usque ad aliquam partem grossiciei terræ, & ad hanc semper pertingit regulariter. Ibi autem inuenit materiam sulphuræam, quam inflammans maior efficitur, & pertingere potest usque ad superficiem terræ, & sic ignis inferni erumpit per rupturas Aethnæ montis, & aliorum montium, quia quamquam ipse per se ad eundem sufficere non valeat, tamen cum maior fiat ex inflammatione sulphuræ materiæ, quam in medio inuenit, pertingit ad emicandum super terræ superficiem.

Ad hoc dicendum, quod non potest stare, nam posito isto casu, necesse erat, ut ignis Aethnæ montis, & Vulcani atque aliorum semper erumperet, aut postquam semel erumpere desisset, nunquam amplius erumperet. Sed hoc est falsum, ergo nec sic poni potest, quod iste ignis de inferno erumpat. Consequentia patet, quia cum ignis inferni secundum istum modum ponatur accedere usque ad aliquam partem grossiciei terræ, & non usque ad superficiem, cremaret sulphur, quod ibi esset, & totum, quod in medio est, per quod ille ignis erumpit ad superficiem terræ, quia ignis postquam in aliqua materia combustibili incenditur non extinguitur quousque illa totaliter exusta sit, nisi ab aliquo extingatur. Et sic si aliqua materia esset in illo spiraculo infernalis voragine sulphuræa combustibilis, illa non cessaret comburi, quousque combusta esset. Cum vero semel combusta esset nihil maneret, quod comburi posset. Ideo non posset erumpere ignis inferni ulterius per illud os, sed falsum est, quia frequenter, & interpolate ignium eructationes fiunt, ergo non est inferni os, nec vorago ignis erumpens, sed modus, quo hoc fit est, quia mons, quilibet horum multas concauitates sulphuræas plenas habet, & inflammatur sulphur in aliqua earum, & dum illa concussio durauerit, ardet sulphur, & fiunt eructationes ignium, & quamvis vnus concauitatis nunc sulphur ardeat, postea alterius concauitatis inflammabitur sulphur, & fiet eructatio, & sic non semper in eodem loco montis fiunt ignium incensiones. Et hoc est, quod significat Boetius in Metro. 4. libri primi de Consola. præallegato cum ait.

*Aut quoties ruptis vacuum caminis
Torquet fumiferos Vesueus ignes.*

Quia dicit vacuum esse Vesueum in caminis suis: ergo non semper in eodem loco ardet, sed nunc in vna parte nunc aut in alia. Patet igitur ex supradictis qualiter Aethnæ montis vorago infernarum sedium apertura non sit, nec ignis inde eructans de inferno erumpit. Sic autem in aliis locis similium eruptionum patet, unde tales ignium fiant eructationes, & propter quid. Cum autem populus dicit, quod audiuntur voces animarum gementium in voragine Aethnæ montis. Dicendum, quod populus plura fingit quam poetæ, & magis adhuc poetis quam populo credendum est, quia poetæ sciunt, quod fingunt, populus autem quod dicit, ignorat. Iuxta exigentiam propositæ quæstionis, scilicet An post mortem animabus aliqua supplicia, vel gaudia sint plene satisfactum non est, quoniam plura adhuc dicenda manent quam dicta sint, etiam si illa breuiter transcurramus, cum de sola infernorum positione, & de hac adhuc semiplene dictum est. De aliis autem aut gaudiorum, aut suppliciorum locis quid secundum Philotophiam dici possit, & quid poetæ teneant: Quid etiam sacra catholicorum positio tradat, maioris adhuc inquisitionis sunt, de quibus fortassis alias dicendi locus erit.

De hac materia vide Parad. 5. cap. 25.

De statu Animarum post hanc vitam Opusculi Alphonsi Tozzati Finis.

A

D

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS

DE OPTIMA POLITIA

OPVSCVLVM

O t v s, seu paraphus super quem tractationis huius tota fundatur intentio, ab Aristo. 2. Politic. circa principium collocatur. Circa quam considerationem tria facere destinaui. Primo paraphum commentari. secundo conclusiones circa materiam eius declarare. Tertio argumentorum violentiam propulsare. Circa primum para-

phum, quis primo ciuitatem condiderit, respōdebit uullum fuisse primum ciuitatis conditorem, sed ab aeterno esse ciuitates, sicut non darur apud eos primus homo nec primū tempus, nec aliquid in inchoatione primum quantum ad res naturales, ita dicet nec ciuitates esse à paruo tempore, sed aeternas. Hoc tamen etiam apud ipsos, qui aeternitatem mundi fabulantur, stare non poterit. Nam non reperitur eadē causa in ciuitatibus, & rebus artificiatīs, atque in rebus naturaliter procreatis. Nam iidem dicunt non esse primum hominem, quia nesciunt dare modum, per quem ille primus homo genitus fuerit.

Nam reuera, ut ipsi arbitrantur infinitae potentiae est hominem primum produxisse, & primum tempus, & primum motum. Omnia namque ista praesupponunt creationē, quae fundant potestatem esse infinitam, quia si primus motus fuit: ergo ante materia non erat, quia materia non est sine motu. Si autem antea non erat, & postea fuit; cum ipsa non possit ex altero, quia ipsa est fundamentum, siue ex quo omnia sunt, necesse est ipsam de nihilo productam, quam productione omnes creationem dicunt. Hanc autem infinitam potentiam exigere ambiguum non est, sed infinitam Philosophi omnes negant, ut satis colligitur ex 8. Physic. ubi Aristo. uult Deum esse infinitum secundum durationem, secundum quod omnes aliae res naturales, in potentia autem siue uirtute agendi in infinitum esse non uult. Et magis hoc declaratur ex secundo de caelo, & mundo: ubi inquit, quod ideo terra non mouetur, quia non est aliqua potentia potens eam pellerē extra medium mundi, sed si nos demus materiam habuisse primū motum, necessitabimur dare creationem, quam ipsi refugiūt & dicunt excedere finitam potentiam: ergo nec dant motum primum, sed dicunt motum esse aeternum. Eodem modo nec hominem primum fuisse concedent, quia si aliquis fuit primus homo, ille non fuit genitus ab illo homine: ergo ille aut homo fuit de nihilo factus, quod creare est, & infinitam potentiam praesupponit, & hoc illi refugiunt. Aut fuit de aliquo elemento sine aliqua parte materiae productus. Et hoc eodem modo, ut ipsi consentunt, infinitae potentiae est, sc. rem gignere sine semine eius, & uerissime sic est.

Nec etiam illi, qui philosophi sunt poeticis figmentis assentiunt, ut cum Ouidio dicant Prometheum homines de luto formasse: eosque ad deorum imaginem fecisse de quadā parte caelestis terrae, id est, de luto, quod olim caelo adhæserat, & retinebat caelestem uirtutem ad efficiendum animam. De quo Ouidius Metamor. lib. 1. sic inquit.

*Sanctius his animal; mentisque capaxius alta
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera posset.
Natus homo est, siue hunc diuino semine fecit
Ille opifex rerum mundi melioris origo.
Siue recens tellus, sed uictaque nuper ab alto
Aethere, cognati retinebat semina cæli.
Quam satus Iapeto mixtum fluminalibus undis:
Finxit in effigiem moderantum cuncta deorum.
Pronaque cum spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit, calumque videre
Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.
Sic modo quæ fuerat rudis, & sine imagine tellus,
Induit ignotas hominum conuersa figuras.*

Non ergo concedent isti primum motum, nec primum tempus, nec primum hominem, & sic de cæteris in hunc modum.

Sed de ciuitatibus aliisque artificiatīs idem non est. Nam

artifi-

B

phus de quo intēdimus sic incipit. Necesse est autem omnibus omnibus communicare ciues, aut nullo, aut his quidē, his aut non: nullo quidem igitur communicare manifestum quidē, quod impossibile. Politia est quaedam cōmunicatio, & necesse est primum loco communicare. Locus quidē vnus, qui vnus ciuitatis. Postquā Phil. in 1. Polit. de principiis quibusdā politiarum tractauit. s. ponens quot erāt modi communicationum tam politicarum quā non politicarum, & quāsdā proprietates cōmunicatiōis; quæ magis erant æconomicae quā politicae, in 2. lib. tractat de ipsa cōmunicatiōe pure politica. Et quia intentio politizantis est optimam inuenire politiam, optimam autem dico, vel simpliciter vel huius. Et ista consideratio uerius habetur cum multorum sententiā inquitur, iō in hoc secundo multas collocat aliorum politias. Inter has aut, primo de politia Socratis & Platonis, tum quia inter ceteros philosophos opinatissimi, tum quia ipsius Arist. magistri tractandū duxit. Ad quam introducendam quandā fecit praelocutionem uniuersalē, quæ in hoc parapho continetur, dicens, quod primū principium in politica consideratione inquirentibus, de optima politia est, quod necesse est, ciues cōmunicare. Tunc ergo, aut ciues cōmunicabunt in omnibus, ita quod nihil sit vnus ciuis, quod non sit alterius, ut possessio, & cibus, & domus, & filii, aut in nullo cōmunicabunt, aut in aliquo cōmunicabunt, & in aliquo non cōicabunt. Quod aut in nullo cōicent, impossibile est, quia ad minus ciues cōmunicabunt loco. Ciues n. non sunt, qui in eodē loco nō cōmorantur. Siqui n. diuersas terrenas regiones incolunt, quātacūq; inter se pacis compugnationisq; fœdera fecerint; ciues aut conciuēs non sunt. Itē repugnat valde hoc significationi huius nominis ciuis. Nā ciuis politiam dicit, politia aut cōmunicatio quaedā est, ergo necesse est, ciues aliquibus cōmunicare. Itē si ciues in nullo comunicant, nihil causa est, quare non homines oēs conciuēs fateamur; sed nullus nisi infans hoc concesserit, ergo ciues in aliquo comunicant. Itē omnis ciuitas cuiuscūque politia sit. i. siue Aristocratica, siue Monarchica, siue Oligarchica, siue Timocratica, aut Democratica sit legibus indiget, ut cuiuscūq; notissimum est, sed si ciues in nullo cōmunicarent, non essent necessariae leges, ergo necesse est ciues comunicare. Antecedens patet. s. quod si ciues non cōmicarent non indigerēt legibus. Nā leges iurgia dirimunt, quæ ex cōmunicatiōib. oriuntur. est aut contractus, ut politicē loquar, quælibet conuentio inter aliquos cōstituta, & communi deliberatione firmata. Ad ampliōrē huius declarationem quaedā breuia dubia subiungemus, quorū primum sit, qui primo ciuitates constituerunt, aut quō primo constitutæ sunt. Sed ex hac ista inquisitione in quandā altissimā foueam relabimur. s. utrum mundus fuerit aeternus. Nam cum nos ab aliquo, qui Philosophi sibi nomē ascribat, inquit-

Contra. Et uisus finitio.

E

Materia prima productio creatio est cum ipsa non possit esse ex al. quo.

F

Create, & producere aliquid ex elemento sine semine requirit potentiam infinitam.

A artificia ab ipso artifice arte fiunt, ideo dato, quod mundus æternus fuerit, cum possent nunc de nouo fieri ciuitates, quæ ante nunquam fuerunt: sicut ipsi videbant alia artificia fieri, de quibus concedebant, quod nunquam antea talia fuerunt, non tamen concedent, quod possent nunc fieri homo, nisi gigneretur ab aliquo homine. Et si nullus homo nunc esset, dicunt impossibile esse in æternum esse aliquem hominem: ideo isti licet non possint dicere ciuitates esse æternas, quia tamen homines dicunt æternos, dicunt ciuitates esse à multis retro sæculis, ita quod nulla tanta hominum memoria aut libri extant, ut sciatur, quis primo condiderit ciuitatem.

Et cum arguitur contra istos, quod non est mundus æternus, nec ciuitates sunt à valde antiquis temporibus, quia de omnibus pene ciuitatibus dabatur auctor, aut per communem famam, aut per scriptores approbatissimos, maxime tempore Aristotelis, quando non tot sicut nunc extabant ciuitates, & omnium quasi auctor cognitus erat, & quod magis erat, sciebatur quis, quam terram populasset, & quomodo ante illa terra habitata non fuisset, ex quibus clarissime coniciebatur homines incepisse.

B Respondet Aristoteles & alii, quod mundus & homines, & motus ab æterno fuerunt, tamen multa fuerunt diluua, quæ destruebant magnam partem terræ, & non manebant ibi gentes, nec ciuitates: sed illi qui in alia orbis parte manebant, veniebant, & nouiter illam terram habitabant, & ciuitates atque oppida ibi constituiebant, & sic videbatur terra tunc nouiter habitari cœpisse, cum tamen infinities habitata sit. Hoc etiam manifestant per terrarum & marium mutationes. Nam terram istam quam nos habitamus, olim marinis aquis cœpita ferunt, & eam, quæ nunc sub vndis est, olim magnas habuisse vrbes & oppida dicunt. Quod coniciunt, quia in altissimis montibus anchoræ sub terra fodiendo inuenta sunt, & conchilia antiquissima in rupium saxis permanent. De quo Ouidius 14. Metamor. cum transmutationes rerum naturalium sicut se habent, sine aliquo poetico velamento describeret, sic ait:

*Ni lequidem durare diu sub imagine eadem
Crediderim, sic ad ferrum venisset ab auro
Secula, sic toties versa est fortuna locorum.
Vidi ego, quod fuerat olim solidissima tellus,
Esse fretum, vidi factas ex aquore terras:
Et procul à pelago conchæ latuere marina:
Et vetus inuenta est in montibus anchora summis.*

C Diluua autem præcessisse satis cognoscitur ex historiis gentium. Nam diluuium quoddam in Achaia tempore Ogygi regis fuit, qui contemporaneus fuit Iacob Patriarchæ, quod diluuium in Græcia gestum annis mille septingentis octoginta duobus ante Christi natiuitatem fuit, ut colligitur per Isidorum Etym. libr. 13. in fine: & per Paulum Orosium primo de Ormesta mundi. Ab hoc enim antiquissima gentium inchoantur historia. Vnde Marcus Varro testimonio beati Augustini in lib. 6. de Ciui. Dei c. 6. omnium hominum acutissimus, cum ab antiquissimis temporibus se historiam inchoare putaret, à diluuiio Ogygi exorsus est: quasi nulla antiquiora gesta illis fuerint. Aliud diluuium gentium cognouit historia, quod Deucalionis diluuium nuncupatur. Hoc in partibus Thessaliæ Deucalione regnante in terra illa contingit. Ideo ab illo nomen assumpsit, qui quoniam homines ad se conuenientes aluit, & in montibus per gemina capita montis Parnasi saluauit, genus humanum de lapidibus restituisse fictione poetica dictus est. Fuit autem hoc diluuium quinque annis, antequam Hebræi de captiuitate Ægyptiaca liberarentur, scilicet annis mille quingentis, & quinquaginta ante Christi natiuitatem, de quo Isidorus Etym. libr. 13. & Paulus Orosius lib. 1. de ormeſta mundi.

Hoc diluuium plerique gentium in principio rerum fuisse annunciant. Nam Ouidius, qui in proœmio Metamorph. premitens se narraturum mutationes formarum à rerum origine, cum dicit:

*Affirate me eis, prima que ab origine mundi
Ad mea perpetuum deducite tempora carmen.*

Cœpit historiam à diluuiio Deucalionis, ut patet in eodem 1. Metamor.

Hæc autem diluua particularia fuerunt in Græcia ambo, vnum quidem in parte eius, quæ Achaia dicitur. Aliud in parte illa, quæ Thessalia nuncupatur.

D Diluuium namque vniuersale, quod temporibus Noe fuit, nulla gentium nouit historia, nec à tempore illo scripta aliqua extant, quia gentes adhuc rudes & bonarum artium exortes facta stylo digna non egerunt: & ea, quæ eorum temporibus saltem naturaliter memoratu digna euenerunt, stylo & memoriæ mandare neglexerunt; aut quod verius est, neglexerunt.

E De factis ergo illorum temporum sola sacra historia Genesis & Exodi nobis plenam fidem faciunt. Hoc autem diluuium gentiles Philosophi & alii contemporanei accidisse nūquam audierunt, & si audirent, minime credidissent. Sicut si quis eis diceret, hominem fuisse mutatum in beluam, quod proculdubio poetice dictum æstimarent. Nam diluuium vniuersale fieri impossibile arbitrantur, & verissime sic est: si solas vires naturæ consideremus. Sed Deus ibi supernaturaliter operatus est, quod natura complere non valuit. Sic enim ait Aristote. in 2. Meteor. dum de diluuiis disputat, clarissimum, id est, vniuersale diluuium impossibile esse dicit. Sic enim diluuium Noe naturale non fuit, quod quidam de nostris putantes se nimis astrologice loqui, naturaliter accidisse ferunt. Quos clarissimis errare rationibus demonstrarem, nisi ipsum præsuppositū assumptæ materiæ me aliorum distraheret. Quod quidem diluuium vniuersale non solum Philosophi negant, quia non sit causa naturaliter agens, potens tantam aquarum importunitatem inducere, sed etiam quia hoc repugnat conseruationi vniuersi. Nam si tale diluuium accidisset, necesse erat omnes rerum species præter aquaticas defecisse: ipsi autem dicunt impossibile, quouis modo vniuersi partes principales, quæ sunt, species deficere. Etiam quia hoc posito non fuisset generatio ab æterno, cum multoties fuisset intercisa per diluua vniuersalia, quæ omnia viuientia deuastarent.

Item, quia hoc cōcesso necesse erat dare creationem, quæ ipsi nimis abhorrent. Et patet consequentia, quia cum omnia per vniuersale diluuium necessario delerentur: & tamē postea iterum omnia facta sunt; necesse ergo erat, quod aut de nihilo cuncta fierent, quod creationem esse nullus dubitat, aut de materia, non per generationem speciei, & deriuationis seminalis formarentur, quod conformiter infinitæ potentiæ esse, atque æquale creationi ipsorum Philosophorum testimonio confirmatur. Neutrum ergo fatebuntur fieri potuisse.

Sed dices, bene poterit stare æternitas mundi, & conseruatio vniuersi cum diluuiio vniuersali, quia sicut in diluuiio vniuersali tempore Noe factum est, ut per ipsum diluuiū cunctæ seruarentur: ita in aliis diluuiis, quæ concederent ipsi Philosophi, fieri potuisse.

D Respondetur, quod etiam hoc non concederent Philosophi. Nam quis talem arcam facere possent, ut in ea cunctæ res seruarentur, quæ in centum annis facta dicitur ab omnibus? quod satis consonat literæ Genesis, in qua dicitur, quod à tempore, quo denunciat Deus Noe, quod volebat destruere mundialem creaturam per aquam, vsque ad ipsum diluuium transferuntur centum & viginti anni, scilicet non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est; & erit vita hominis centum viginti anni, ut habetur Genes. 5. c. Concesso autem talem arcam potuisse ab hominibus cuiuslibet temporis compingi, quis eis centum annis ante prædiceret, ut talem arcam fabricarent?

Demum dato quod diluua astrologice à multis ante temporibus cognosci potuissent, quis tamen mundi pereuntis tanta charitate moueretur, ut ipsas immanissimas beluas, leones, vrsos, atpides, dracones, mantikoras, & basiliscos, quorum sine ipsarum rerum ferocitate nomina ferocia sunt, congregare vellet, ne diluuiio ingruente perirent? Et dato, quod hoc negotium inexcusable quis motus nimio mundi pereuntis amore susciperet, quomodo tamen omnium animalium species nosceret, quorum nec numerum, nec nomina nouit? quomodo ea per vastas mundi huius solitudines, & inaccessas hominum vias, & opacos montes, & immania antra ferarum totum orbem collustrans inquireret? quis demum inuentas adduceret? Nam quædam species serpentum tâta veneni

A rabie abundant, vt sola visione interimant: quales basiliscos esse non dubium est. Quis enim iaculos serpentes sic dictos acciperet, qui quodam impetu per aerea vecti, quodcunque animal obuium habuerit sagittarum aut lancearum more perforant? Vnde à iaciendo siue à iaculis nostris nomen metaphoricum assumpserunt? Quis enim dipsades acciperet, quæ accipientem siti perimunt? Quis serpentem, qui hypnale dicitur, saltem videre velit, qui eum, quem tetigerit, somno necat? Cuius testis Cleopatra Aegypti regina, & Antonii vxor sufficiens est? Quis hemorrhoin, qui morfu suo vniuersum animalis sanguinem elicit, caperet? Quis precem, quis sepein, quis amoditas, quis alios innumerabiles serpentes, quorum tot mortes, quot nomina accipiat? quorum Africa testis est, quæ huius mali adeo fecunda est, vt in hoc præ cæteris terris palmam ferat, de quo Lucanus in libr. 9. de bello plusquam cigili Iulii Cæsaris & Pompei, tractans de processu Catonis in Lybiam. De hoc etiam Solinus in Polyhistor. cap. de Africa. Hæ enim pestes Lybiam pro maiori parte inhabitatâ reddunt. Quis enim inter tot genera mortis tranquillam eligeret mansionem? Soli autem populi, qui Pŷylli nuncupantur inter has duas lues innoxii sunt. Nam non solum eos venena non lædunt, sed ipsos serpentes formidant, & sputo suo venena quoruscunq; hominû curant, De quibus Lucan. li. 9. sic ait:

Marmaridæ Pŷylli par lingua potentibus herbis.

B Iam vero dracones, & aspides, tigresque dicere quid attinet? quorum non solum venena, quæ in eis immensa sunt, sed & corporum moles, & præualidum robur omnes mortales superaret. Rhinocerotem vero quis viribus capere audeat, cuius tantum robur & animi impetus est, vt nullis hominum feruire dignetur, de quo Iob 39. c. sic dicitur, nunquid volet Rhinoceros feruire tibi? aut morabitur ad præsepe tuum? Nû quid alligabis rhinocerotem ad arandum loro tuo, aut confringet glebas vallium post te? Nunquid fiduciam pones in magna fortitudine eius, vt derelinquas ei labores tuos? Nû quid credes ei, quod sementem reddat tibi, & arcam tuam congreget? Quis autem postremo, vt alter Dædalus, aut potius Icarus fallacibus alis assumptis aeris immensi spacia peruolaret, vt quasque paruas auiculas ad mundi conseruationem in arcam secum reconderet? His autem omnibus per impossibile saltem patris coniunctisq; in arca cunctis animantibus terræ, quis eis pacis legem indiceret? Quis amicitias tantas componeret? Quis talium fœderum beneuolus tractator existeret? vt iuxta varicinium Isaia c. 11. Habitarer lupus cum agno, & pardus cum hædo accubaret, & vitulus & leo, atque ouis simul morarentur, & puer paruulus minaret eos: vitulus & vrsus pascerentur in simul, & requiescerent catuli eorum: & leo suæ feritatis oblitus, quasi bos paleas manducaret, & ablaetaretur infans à nutricis vberibus super foramina aspidum, & qui ablaetatus esset, manum suam mitteret in caernas regulatorum?

C Hæc enim & alia innumera, quæ per singula non conuenit explicari tam impossibilia naturaliter sunt, vt nulli vnquam modo Philosophi talia faterentur: nec fuisse quidem, nec possibile fore: si autem tempore Noe ista facta sunt, supernaturaliter facta mysterio angelorum nemo ambigit nisi insanus. Quibus etiam quouis modo concessis: quis tamen arcam à foris bitumine clauderet, ne eam pluuiæ subintrarent? Nam hoc à solo Deo fieri potuisse sacra Scriptura testatur, cum dicit Gen. 7. Quod ingresso Noe in arcam, Dominus clausit à foris. Nullo modo ergo hoc Philosophi aut excogitare, aut credere possent, si quis enarraret, nullatenus ergo diluuiâ vniuersalia Philosophi fatebantur. Particularia quidem non solum fatentur, sed etiam ad defensionem positionis suæ de mundi æternitate ea necessaria putant, nec enim vllum eis fortius aut verisimilius adinuentum est. Sic namq; respondent, cum quis arguat, si mundus æternus est, quomodo scientiæ in infinito tempore retroacto inuentæ non sunt, cum vt Aristot. ait in 1. Eth. tempus bonus cooperatorem est horum, & per tempus artium additamenta facta sunt, cum ergo infinitum præcessit tempus, infinita experientia fuit, quæ sufficiens erat ad inueniendam omnem artem. Dicunt enim, quod scientiæ infinitis vicibus perditæ sunt, quia fuerunt in aliis sæculis, quæ fuerunt ante nos. Dicebant tamen, quod quando per diluuiâ maior pars orbis deperibat, saluabantur ex diluuiis illis quidam homines, qui olim fuerant ignorantes, in quibus nulla scien-

D tia mansit. Sed cum aliis possessionibus quæ in diluuiio perierat, extincta est: necesse ergo fuit, quod ad hoc vt artes essent, iterum nouiter ab ipsis inquirerentur fundamentis. Hæc. n. est responsio Aristot. in 2. Politic. cum tractat de legibus valde irrationalibus, quæ antiquis temporibus apud Græcos fuerunt, inter quas vna, quam ipse ponit, erat, quod viri possent vendere vxores suas, vel eas inuicem cõmutare. Assuit enim hanc & alias iniustissimas, quas ipse ponit in prædicto 2. Politic. conditas esse à quibusdam rudibus valde hominibus, qui diluuiâ euadere potuerant. Apud hos igitur quæstionis nostræ certitudo nulla est, sc. quis primo, aut quomodo condiderit ciuitates.

Ouidius autem in 1. Metamor. vbi quæstionem istam aliquantulum tangit, testatur in prima ætate sæculi, vrbes non fuisse, sed quod in secunda domus & vrbes incepterint, nec distinguit Ouidius ætates per annorum durationes, vt nos distinguimus, nec totidem distinguit vt nos. Quatuor namque solas ponit. Has quippe per qualitates diuisit: primam auream nominans, argenteam secundam, æneam tertiam. Quartam vero ferream nuncupauit. Primam dicit fuisse sub Saturno, quia ætates illas per tempora deorum suorum denominat. Et licet illa prima ætas, quæ ruditate hominum insignis fuit, sub diis omnibus, qui Saturnum præcesserunt, fuerit, s. sub Demogorgone cæterisque tartareis filiis, quia hi tamen, vt ipse tartarus apud antiquam gentilitatem obscuri sunt, de eis mētio non fit, licet de eis Tullius in libris tribus de natura deorum disputauerit. Per Deos ergo cælestes qui nobilitate loci ipsi quoque nobiles sunt, & famosi antiqua gentilitas tempora sua describit. Quorum primus Cæsius fuit: siue Æther, vt alij nominant, aut Vranon, vt quibusdam placet. In his autem licet nomina diuersa sint, nullo tamen modo credendum est discrepare substantiam. Omnia namque cælum notant. Nā Vranos Græco Idiomate palatum vel cælum signat. Hic autem Vranos siue Æther, vt Firmianus, Lactantius de natura deorum libro primo prodit, Saturni genitor extitit, Saturnus vero Iouis.

E Prima ergo ætas sæculi, vt fatua confingit gentilitas, quæ antiquissimos Deos illos, & obscuros habuit ab vltimo eorû, sc. Saturno nomen accepit. Saturnum autem & Iouem tempore Jacob Patriarchæ, quo in Aegyptum cum prole sua descendit fuisse, dubium non est. Quod ex concordia antiquarum historiarum cum descriptionibus poeticis conferendo vtramq; assignationem temporum sacræ Scripturæ, constat liquidissimis argumentis.

In hac ætate dicit Ouidius non fuisse vrbes nec domos, quia reuera necesse non erant. Domus namque ad importunitatem temporum expellendam inuentæ sunt. In illa tamen prima ætate nulla talis importunitas fuit, quia, vt ait idem Ouidius Metamorphoseos libro primo.

*Ver erat æternum, placidique, repentibus Euris
Mulcebant Zephyri natos sine se mine flores.*

F Urbium etiam necessitas non erat, quia vrbes quædam contra hostiles impetus defenacula sunt. In hac autem nulla hostilis erat aduersitas, vt ait Boetius de consolat. Metro. 5. vbi primæ ætatis laudes describit. De hoc idem Ouidius vbi supra sic ait.

*Nondum præcipites cingebant oppida fossa
Non tuba directi, non eris cornu flexi
Non Galea non ensis erat, sine militis vsu
Mollia securæ peragebant ocia gentes.*

Secunda ætas, vt ab his gentilibus computatur, fuit Ioue imperante in regno Cretensi. In hac autem domos factas Ouidius asseuerat, de ciuitatibus autem subtricit. Sed satis euideus est, eum ciuitates concedere in ætate illa, cum Iuppiter ipse, sub quo secunda ætas computatur, in ciuitatibus Cretensium regnauerit.

In principio tamen huius secundæ ætatis dicit homines ex temporis importunitate ad domorum qualemcunque inuentionem coactos. Nam cum ætate priori ver fuisset æternum, nunc hyemes & frigora, niues, & pluuiâ grandinibus mixta fuere. De quo idem Ouidius vbi supra sic ait.

*Postquam Saturno tenebrosa in tartara misso.
Sub Ioue mundus erat, subiitq; argentea proles.
Auro deterior: fuluo præciosior ære.*

*Iuppiter antiqui contraxit tempora veris.
Per qua hyemes, aestusque, & inaequales autumnos:
Et breue ver spat' is exegit quatuor annum,
Tunc primam sic is aer feruoribus vltus
Canduit, & venis glacies astra pependit
Tunc primum subiere domos, domus antra fuere.
Et densi frutices, & iuncta cortice virga.*

Ecce qualiter Ouidius ciuitates ante Iouis tempora fuisse non vult. Sed constar eum valde falli. Iuppiter namque & Saturnus tempore Iacob Patriarchae cum descendit in Aegyptum fuisse constat, vt paulo ante dicebā. sed quis eo tempore multas Aegyptias vrbes fuisse non sciat? Quis vrbes terrae Chanaan? Quis vrbes Palesthinorum, atque Orientalis Mesopotamiae? Quis Pentapolim, id est, quinque ciuitates Sodomorum, apud fluenta Iordanis, vbi nunc mare mortuum, siue mare Salinarum nuncupatur, praecessisse ambigat ex multis retro temporibus quarum quatuor vltione caelesti conflata se ipsa loci facies monstrat. Quinta vero Segor precibus Loth tunc seruata vsque hodie non consumpta manet, & oppidum Palmæ nominatur. Quamuis quidam de hostis omnes quinque incendio deletas existiment, quos ex sacra scriptura decipi notum est. Quis etiam tunc illam antiquissimam Babylonem à multis temporibus ante Saturnum dubitet extitisse, nisi qui sacram scripturam Genesis, aut nesciat, aut non recipiat.

B Firmianus Lanctantius in libris, qui de natura deorum, dum constructionis ciuitatum causas emulget, sic ait fuisse olim homines vitam degentes solitariam, non quidem propter virtutis excellentiam, sed propter illius saeculi ruditatem insignem, sic namque necesse erat, quia vt apud Aristotelem notum est, qui singulariter viuunt, aut Deus, aut bestia est. Hi autem cum à bestiis vrgentibus multas molestias paterentur, viderentque sic singulariter viuendo eis obistere non posse, ipsa vexatione intellectum apponente in vnum multi coacti sunt, vt sic vnita pluralitas singularibus viribus maior esset, politicas communicationes facere inceperunt, vrbes, & oppida atque viculos extruentes. Sic autem paulisper ex communi experientia, quia vt ait Salomon ferrum ferro acuitur, & amicus exacuit faciem amici sui. Erudita illa quondam indocta rusticitas leges, & alia humane communicationis commoda inuenerunt. Iste autem conditionis ciuitatum causam reddit, tempora autem non designat. Tullius autem libr. 1. Rhetoricę veteris in prooemio, vbi de virtutibus, atque laudibus eloquentiæ late agit tantas dicit eloquentiæ vires, vt per eam saecula conciliata fuerint, scilicet, quod cum in antiquis saeculis homines sine vlla communione, sine vlllo foedere vitam solitariam agerent: aliquis, cui natura parens ingenium altum, & ingenio accommodata verba tribuerat, rude illud saeculum, & nimis barbaras gentes eloquentiæ viribus ad communicationem politicam inuitauit. Ecce enim licet omnes isti verisimilia dicant, vera tamen non proferunt.

C Ego autem sacrae Scripturae secutus vestigia huius quaestio nis veritatem breuissime explicabo. Cum enim primum parentem Deus formasset de limo, vt facta Genesis historia profitetur, eumque in paradisi delitiis collocasset, ille protinus foelicitatem paradisi sua infidelitate demeritus per longa terrarum spatia ab illis beatis sedibus exulauit. Cumque cum vxore sua, vt Iosephus Antiquitatum libr. 1. refert, & ceteri doctores chronographique cõsentiunt, in terra, quae postea Chanaan, siue Palaestina, aut vulgariori nomine Iudaea dicta est, in parte terrae, vbi postea Hebron ciuitas constructa est, quae per octo leucas distat ab vrbe Ierusalem, vt patet in li. de Descriptione terrae Sanctae, Deus collocavit. Vbi cum sua posteritate satis miserabiliter sceleris sui conscius eiusque poenas luens vsque ad mortem vixit. Huius rei testis est vallis quaedam magna apud Hebron, quae ab antiquissimis saeculis vsque in hodiernum diem vallis lachrymarum ab incolis appellatur, eo quod ibi Adam primus ille parens defunctum, vel potius occisum filium suum Abel centum annis inconsolabiliter plauerit. Et ne quisquam calumnietur hæc apocrypha esse, & nolle animum suum apocryphis accommodare sententiis, accipiat aliud firmiter testimonium de ipsius sacrae Scripturae veritate prolatum, quae clarissime Adam primum hominem in ciuitate Hebron sepultum dicit, vt patet Ios. 14. c. in fine, cum dicitur. Nomen Hebron ante vocabatur Chariatharbe: Adam

maximus ibi inter Enachim situs est. Hæc autem est causa, quare Hebron Chariatharbe dicta sit, id est ciuitas quatuor virorum, vt litera Iosue aliquantulum, & ex parte innuit, quod ibi 4. patriarchae sepulti sunt, scilicet, Adam primus, & Abraham, Isaac, & Iacob: si ergo ibi Adam sepultus est, ibi etiam vixisse satis liquet, quia gentes illius primae ætatis varia loca non discurrebant, nec maria factis ratibus per saltabant, vt ait Seneca in tragœdia septima, cuius titulus est, Medea in carmine. 4. quod incipit. Audax nimium qui freta primus. & Boetius de Consol. lib. 2. Metro. 5. sic ait.

Nec mercibus vndique lectis

Noua littora viderat hospes.

De quo Ouidius Metamor. libro 1. sic ait.

Nondum casa suis peregrinum vt viseret orbem

Montibus in liquidas pinus descenderat vndas,

Nullaque mortales prater sua littora norant.

Iste autem Adam ab illa foelici ciuitate Dei exul in hæc ærumnosa lamentabilique tellure, illius quam perdiderat beatissimae ciuitatis memoriam semper agens caducam urbem construere non curauit.

Cum autem esset Adam annorum 130. vt ait Methodius martyr, qui saecula per millenarios scripsit, & consonat translationi interpretum 70. Cain Abel fratrem suum inuidia motus occidit, quod tamen litera Hebraica, & translatio Hieronymi, quæ pauciores annos ponit, ante annum 130. vitæ Adæ factum esse asseuerat. Nam anno 130. Adam filium suum Seth genuit, vt patet Gen. c. 4. quod tamen post mortem Abel factum esse scriptura denuntiat. Nam & ipse Adam cum genuisset filium suum Seth, & ei nomen imposuisset: reddens nominis impositionem, dixit. Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain.

Eo autem tempore Cain in poena sceleris sui vagus atque instabilis, & tremens factus oculis parentis sui comparere non audens, accepta clam vxore sua Calmana, quæ pariter foror erat, vt illius temporis necessitas exigebat: regressus à facie Domini, vt scriptura Genesis ait, perrexit in terram Orientalem: & tunc sequitur ibidem textus. cognouit autem Cain vxorem suam, quæ concepit, & peperit Henoch, & edificauit ciuitatem, vocauitque nomen eius ex nomine filii sui Henoch. Ecce enim verissime prima vrbs ciuitas, quæ à secundo homine facta est. Et recte quidem, nec sine mysterio factum est, vt inquit Aug. 15. de Ciuit. Dei.

Duæ enim ciuitates sunt, quarum vna ciuitas Dei, alia autem ciuitas dæmonis dicta est. Quæ duæ simul inceperunt simulque percurrunt, vtraque in perpetuum duratura. Ciuitas autem diaboli in hoc labenti saeculo bonum suum habet, post vero sola ei supplicia manent, ideo conueniens fuit, vt ipse, qui inter homines primus ciuitatis diaboli caput extabat primam in terris conderet ciuitatem. Quod quidem de Cain proculdubio dixerim: ipse namque est, qui inter homines primus Gehennæ incendiis cum diabolo, & angelis eius deputatus est. Recte ergo iste primus condidit ciuitatem. Quamquam de hac ciuitate quomodo construi potuerit, cum solus Cain cum filio suo Henoch extarent cum nullos alios vsque ad illud temporis exprimat scriptura. Et dato quod posset, ad quid constructa fuisset, cum ciuitas multorum ciuium sit incolatus: alia satis magna difficultas est, de qua alibi dixisse sufficiat. Hanc enim late disputat Aug. 15. de Ciui. Dei.

In illa autem prima ætate, quæ secundum computationem literæ Hebraicæ, quam Biblia nostra tenet, habuit annos mille sexcentos quinquaginta quatuor. Secundum vero septuaginta interpretes longe plures, scilicet, duo millia & ducentos & quinquaginta duos, nullam aliam fuisse ciuitatem, nec legitur, nec creditur, quia successio ciuitatis Dei, quæ per lineam Seth ab Adam rexebatur, tanquam in terra hæc peregrina luteam ciuitatem construere noluit. In secunda autem ætate, quæ post diluuium secuta est, cum cœpissent homines multiplicari, quasi centum annis post diluuium, videntes sedes illas, in quibus eatenus post diluuium manserant esse habitationi eorum inco gruas, scilicet, ipsam terram sitam inter montes Armeniæ, siue Ararath, vt nominat scriptura, quia asperrimo situ motuosa est, venerunt ait scriptura à parte Orientali, scilicet, per latus montis Caucafi, qui in latere Septentrionali orbis est, quæ tota terra nunc Parthia, & Aretusia, & Assyria, atque Media di-

*Ciuitas
prima
edificata
est à
Cain.*

*Adam
de Para
diso Ter
restri e
iectus in
Iudæam
transla
tus est.*

*Vallis
vna He
bron la
chryma
rum.*

A citur tota mōtibz asperis eleuata, cumque multum procel-
fissent inuenerunt campum, id est, terram planā in terra Sen-
naar, & habitauerunt in eo. De quo Gen. ii. c. & tunc dixit al-
ter ad alterū: Venite faciamus lateres, & coquamus eos igni,
habueruntque lateres pro saxis, & bitumen pro camento, &
dixerunt: venite faciamus nobis ciuitatem & turrim, cuius ca-
cumen pertingat in cœlum, & celebremus nomen nostrum
antequam diuidamur in diuersas terras. Nec enim ista turris
ad ascendendum in cœlum facta est, vt quidam inscii arbi-
trantur. Nam huius ciuitatis, & turris conditor præcipuus Né-
rod fuit, qui postea ibi regnauit. Hic autem vt Iosephus in i. li.
Antiqui. testatur, & Eusebius Cæsariensis atque Lucas Tudē.
in Chronicis suis Astrologiæ repertor & Geometriæ fuit, &
in naturalibus magnus. Cum ergo astrologice cognosceret,
cœlum primum valde distare à terra: impossibile etiam esse
cognosceret cunctis mortalibus turrem illuc ascendentem
construere. Nam & tota ista terra in vnum acutissimum ag-
gerem conglobata, atque in modum turris extenta à centro
terræ vsque ad cœlum Lunæ minime pertingeret.

Item quia sciebat naturaliter aeris interstitium medium ita
frigidissimum esse, vt nihil in eo viuere possit. Quo modo
ergo ædificarent, quando illuc peruenirent?

B Item sciebat sphaeram ignis orbiculariter extensam esse an-
tequam veniat ad cœlum: quomodo ergo per eam transire
possent, aut quidquam construere? Nullo vnquam modo ta-
lis amentia, in caput ipsius Nemrod ædificatorum principis æ-
scenderet. Nec quisquam in hac parte se tueri potest ea fabu-
la, qua dicitur gigantes cū diis cœlestibus decertasse, vt eos à
cœlo excluderent. De quo Ouid. Meta. lib. i. quæ fabula apud
omnes tam historicos quam poetas, quam vulgatissima est.
Nam ordo ipsius fabulæ istorum intentioni repugnat. Non
enim turrem, aut ciuitatem isti construxisse feruntur, sed mō-
tes montibus superposuisse, ita vt super montem Pelion mōs
Ossa positus esset, & super hunc mons Olympus: deinde cæ-
teros Thessaliæ montes superponere laborarent, nisi eos om-
nipotens princeps ille deorum misso fulmine deiecisset. De
quo Ouidius vbi supra sic ait.

*Affectass: serunt regnum caeleste gigantes,
Altaque congestos struxisse ad syera montes.
Sed pater omnipotens misso perfregit Olympum
Fulmine, & excussit subiectum Pelion Ossa.*

Item dissonant ista duo facta. Nam turris, & ciuitas Babylon
in Chaldaea, quæ pars Asia maioris est constructa fuit. Fabulo-
sum autem bellum gigantum, quod bellum quoddam verum
illis temporibus factum gerit, sub cortice in Thessalia, quæ
nunc Thessalonica, siue Salonica dicitur, & pars Græciæ est,
accidit. Causa ergo verissima huius turris magnæ, secundum
quod in litera Gen. ii. ca. exprimitur fuit, quia homines iam
multiplicati in diuersas orbis partes discedere moliebantur,
vt aliquid magnum atque admirabile maneret, quod totum
genus fecisset humanum, turrim illam magnam & ciuitatem
fortissimam facere inceperunt. Et ista quidem intentio satis
honestæ videbatur saltem in cortice. Et dato quod postea
multa opera ab hominibus fierent, nullum tamen ita excel-
lens esset, sicut illud, quod totum genus simul condidisset hu-
manum.

Quod clare litera nostra innuit, dicens: Venite faciamus
nobis ciuitatem & turrim, cuius culmen pertingat ad cœlum,
& celebremus nomen nostrum, id est, faciamus illam famo-
sam antequam diuidamur in terras. Aliter autem habet hic li-
tera Hebraica, scilicet, celebremus nomen nostrum, ne diui-
damur in terras, quod quidem aliam longe distantem senten-
tiam facit, scilicet, quod homines illius temporis volebant
simul morari, quia cognati erant, & ex similitudine speciei se
diligebant, & ad hoc elegerunt terram Sennaar, quæ valde
plana & campestris est, vt omnes ibi caperentur, & quia con-
tingeret, immo necesse esset ex aliquibus causis homines re-
cedere ab illo loco habitationis ad aliquas alias partes terræ.
Et quia terra inuia esset, vt pote in aliis locis non habitata, ne-
scirent regredi ad locum habitationis hominum: voluerunt
ergo facere quandam turrim, quæ ad cœlum pertingeret, id
est quæ esset altissima, saltem pertingens vsque ad nubes, vt
hæc altitudine sua, & latitudine vbique, scilicet, in partibus
terræ satis distantibus videri posset, ideo homines videntes il-
lam, quantumcunque à loco communis habitationis distan-

tes redire possent: & non perderentur locorum recessibus, &
hoc sonat litera, cum dicit celebremus nomen nostrum, id est
faciamus aliquid famosum, scilicet, quod ista turris ita alta sit
quod vbicumque sint homines sciant hunc locum commu-
nis habitationis hominum. Et hoc est nomen loci esse cele-
bre, siue famosum. Ne dispergamur in terras, id est, quod ista
tanta turris, altitudo facta fuit, vt homines non dispergeren-
tur, quia si recederent à loco illo communis habitationis, si
nihil esset, per quod reducerentur, nescirent redire. Et si dis-
pergerentur per terras, existente autem turre ita altissima, vi-
derent eam vbique, & sic non dispergerentur per terras. Est
autem, vt arbitror, ista litera Hebraica conuenientior, quam
litera nostra, quia existente litera nostra, non videtur ratio
quare Deus moueri debuerit rationabiliter contra ædifican-
tes talem turrim. Existente autem litera Hebraica, quam nūc
secutus sum, conuenienter motus fuit Deus ad puniendum
istos destruendo eorum ædificationem. Nam si turrim, vt ipsi
volebant, construxissent, altissimam & urbem, omnes gentes
ibi habitassent: Deus autem hoc noluit: multa enim incon-
uenientia ex hoc secuta fuissent. Etiam quod ibi vnitas huma-
næ linguæ, quæ ab humani generis exordio extiterat destru-
cta fuit, saluberrimum humano generi fuit, de quibus omni-
bus alibi satis late dixisse sufficiat. Hæc ergo est illa magna Ba-
bylon secunda totius orbis in prioritate ædificationis, & in
secunda ætate prima, quæ ideo cæteris totius orbis ciuitati-
bus excellentior fuit, quia totum genus humanum ad eam
construendam conuenit. Post hanc vero creberrimæ in orbe
ciuitates conditæ sunt, de quibus proposiri nostri differere
non est. De ciuitatibus autem tanta dicta sint, vt earum vera
pateat origo. Assumpti Paraphi necessitas exigit differi, quid
sit ciuis, & quid ciuitas, & vtrum ciuitas monarchica, & aristo-
cratica, & oligarchica, & timocratica, & democratica in specie
idem sit, vtrum quemlibet ciuem fieri contingat secundum
quamlibet politiam: & quid ad hoc quod quispiam ciuis sit,
requiratur: & quod sit optimum genus ciuitatis. Multa quo-
que in hunc modum, quæ vt in i. lib. Æneid. iuxta Virgilium
Æneas ait,

Forse olim meminisse iuuabit.

Quoniam Arist. in 2. Polit. vbi Paraphum istum locat, facit e-
um introductorium ad Politias Socratis & Platonis, in qua sta-
tuebatur vxorum possessionumque communitas, nos quo-
que conformiter ad huius Paraphi declarationem de vxorū
communitate primo quæstionem ventilabimus, scil. vtrum
vxorum pluralitas in Politia Socratis, & Platonis iustam quic-
quam statuatur, vel sit extra terminos rationis. Intentio quæstio-
nis vtrum Politia Socratis & Platonis, quæ constituit vxorū
communitatem contineat aliquid iustum, vel non. Et argui-
tur primo, quod contineat aliquid iustum, & sic illa politia,
siue politicus ordo rectus est, qui reducit ciuitatem ad maxi-
mam vnitatem, sed communitas vxorum & filiorum facit ci-
uitatem maxime esse vnā, ergo est recta. Maior patet, quia
ciuitates & qualibet aliæ res, dū magis vniuntur, magis sunt
ens, & magis stabiles. Nam regnum in seipsum diuisum deso-
labitur, & domus supra domum cadet iuxta verbum Saluato-
ris, vt patet Mat. 12. c. Et ibidem: Omnis ciuitas vel domus cō-
tra se diuisa non stabit. Et Boe. de Consol. lib. 3. Prosa 10. pro-
bat, ens & vnum esse idem, & dum aliquid magis accedit ad
naturam vnitatis magis accedere ad naturam entitatis. Minor
scilicet, quod communitas vxorum faciat magnam vnitatem,
quia si est communitas vxorum, omnes vxores omnium erūt
vxores vnius viri, & omnes viri erunt mariti vnius cuiuslibet
vxoris, & sic tota ciuitas quantacunque sit, erit quasi vna do-
mus, scilicet, sicut vnus vir, & vna vxor. Item ille ordo politi-
cus est valde iustus, qui constituit magnum amorem in ciui-
tatibus, sed communitas vxorum & filiorum magnum amo-
rem constituit in ciuitatibus: ergo talis politia est valde iusta.
Maior patet, quia ciuitas consistit in quadā cōmunicatione,
quæ maxime durat, quāto maior amor est. Sic. n. ait Ari. 8. Et.
quod cōditores politiarū magis curāt de amicitia quā de iusti-
tia. quia existēte iustitia adhuc opus est amicitia. Existēte autē
amicitia nō est opus iustitia. Minor. s. quod cōditas virorū, & fi-
liorū constituat amorē magnū in ciuitate patet, quia sicut in-
ter patrē & filium, & matrem & filiā, vxorem & virū est qui-
dā gradus amoris excellēs omnes alios gradus amoris: ita erūt
in tota ciuitate talis excellēs grad⁹ amoris: quia omnes diligēt

*Nemrod
Astrolo-
gic. &
Geome-
triæ re-
pertor
fuit.*

*Quæ
turris
Babylonia
con-
dita
fuit.*

*De his
late lo-
quitur
Abule.
in Gen.
cap. 11.*

E

F

A minores se vt filios, cum quilibet quemlibet vt filium habere possit, quæ tantum in ætate excedat, vt secundum naturam eius filius esse possit: etiam quia omnes fœminæ diligent omnes viros, vt maritos, & omnes viri diligent omnes fœminas de ciuitate tanquam vxores suas.

In contrarium videtur, quod iste politicus ordo non sit conueniens: quia illa politia, quæ statuit in ciuitate maximas inimicitias est valde mala: sed per talem communicationem vxorum fiunt in ciuitate maximæ discordiæ: ergo politia, in qua vxores statuuntur communes, pessima est. Maior patet, quia ciuiliis communitas pacem desiderat, & pace conseruatur, per seditiones vero subito perit. Minor per communicationem vxorum fit in ciuitate seditio. Patet, quia aliqua fœmina esset cæteris pulchrior, quam multi simul peterent, & sic seditiones mutua in exorabiles nascerentur.

Ad declarationem lucidiorem quæstionis apponentur aliqua conclusiones, quarum prima sit.

PRIMA CONCLUSIO.

Legislator non debet ponere optimas leges, nec optimam politiam.

B **L**egislator volens condere aliquam politiam non debet ponere optimas leges, nec optimam politiam. Pro quo sciendum, quod differunt politia & lex. Nam politia est quidam ordo, secundum quem debent conuenire ciues ad constituendam ciuitatem. Lex dicitur esse quædam regula, quæ imponitur ipsis iam existentibus ciuibus, vt pote si aliqui conuenire debent ad constituendam aliquam ciuitatem, necesse est, vt primo quam conueniant habeant inter se quendam ordinem, scilicet vel quod constituent super se vnum, qui semper præsit, aut quod omnes per tempora æqualia præsent, aut quod virtuosus præsent: vel illi, qui reliquis potentiores sunt, & sic de aliis modis.

Ista autem talis ordinatio necessaria est eis, antequam conueniant ad aliquid constituendum. Nec est possibile vllō modo fieri ciuitatem, nisi talis interueniat à principio. Nam sicut in naturalibus forma necessario præcedit compositum, sine qua impossibile est aliquod compositum esse: ita in politicis necesse est quædam præcedere formam, quæ efficiat vnam ciuitatem. Nam si inter multos homines non sit aliqua coordinatio ad inuicem, nullo modo faciet vnam ciuitatem, aut quid vnum, cum ipsi sint naturaliter multi, hæc autem coordinatio politia siue politica nuncupatur. Lex autem est quoddam ius constitutum superueniens ciuitati iam conditæ consistente politia. Habet ista conclusio duas partes. Prima est, quod legislator constituens ciuitatem non debet inquirere optimam politiam. Quod probatur quia politiarum quædam bonæ sunt, quædam vero malæ & vitiatæ, vt ait Philosoph. in 3. Polit. Bonæ sunt tres scilicet Monarchica regalis, & Aristocratica, & Timocratica. Tres aliæ vitiatæ sunt, Monarchica tyrannica, & Oligarchica, & Democratica. Monarchica regalis dicitur cum vnus dominatur politia, & ille rex est, qui principatus ab vnitæ principis Monarchia Græce dictus est. Aristocratica politia est illa, in qua principatus est Aristocraticus, id est, virtuosus, scilicet secundum gradum virtutis: ita quod sit aliquis populus sic ordinatus, vt in eo principes eligantur secundum virtutem: ita quod qui magis virtuosus est quantum ad regimen politicum magis regat: qui autem minus virtuosus est, minori præficiatur principatus & isti principes multi fiat. Sic enim est principatus inter virum & vxorem. Vir enim quia virtuosus est secundum naturam, id est, prudentior ad regendum, totius domus summa ei regenda committitur, vxor autem, quia naturaliter non est ita prudens, suscipit res minores regendas.

Tertius principatus timocraticus dicitur, siue politia timocratica, & est vt ait Philosophus media inter politiam Oligarchicam & Democraticam: cum sit principatus in hominibus mediis, qui nec pauperes sunt: nec valde potentes & diuites, de quo Arist. in 4. Pol. c. 9.

Aliæ tres sunt vitiatæ, vt patet quia sunt contrariæ tribus rectis politiis. Prima est Monarchica tyrannica, in qua vnus principatus non sequens iustas leges, sed quidquid vult lex est: vel quia non intendit vtilitati politia: aut quia dominatur contra, voluntatem subditorum. De qua in 3. & 4. politi. Secunda est Oligarchica, in qua dominantur aliqui solum

quia potentes sunt, aut diuites sunt. De qua in 4. Polit. cap. 5. Tertia est Democratica, & hoc quando populus totus imperat siue pauperes siue simplices, & quicumque & hoc siue summa principatus consistat apud omnes simul siue per sortes aut tempora omnes de populo principentur. De qua in 2. Politicorum. ca. 3. & in 4. lib. ca. 5. cuius multæ species sunt. Inter has autem politias optima est secundum se Monarchica regalis, quia non est discordia in vno principante, sicut in multis. Etiam quia principatus ille politicus est melior, qui magis assimilatur naturæ principatus. Sed principatus Monarchicus magis assimilatur principatus naturæ: ergo melior est. nã principatus secundum ordinem naturæ est eo quod ille nunquam errat: nec vsque nunc errauit. Et quia vt ait Arist. in 12. Met. entia nolunt male disponi, id est, res naturales nolunt male eis dominari, ideo necessario dandus est optimus principatus inter res naturales. Et sic dicunt Philosophi, quod non potest mundus melius regi quam regitur, & concludit ibidem Phil. in vltima propositione 12. Met. Mala enim est pluralitas principum, bonus ergo vnus princeps. Iste tamen principatus Monarchicus, qui optimus est, non conuenit politia: quia difficile est omnia committere vni viro, vt ait Arist. in fine 3. Polit. maxime quando isti viri non assumuntur per electionem: sed ex successione accipiuntur. Et sic interdum pessimum virum regnare contingit, & destruere politias. Voluntas enim humana malus canon est. vt ait Philos. 9. Eth. id eo Arist. nullo modo vellent politias regales esse, quia valde periculose: sed quendam alium modum habere principatus, vt patet in 3. Politic. c. vlt. Post hunc principatum optimus est Aristocraticus, qui est secundum virtutem, sed nimis seditiosus est. Nam cum hic fiat electio secundum virtutem, illi qui eliguntur in principes approbantur à populo tanquam meliores, & ille, qui ad maximum principatum eligitur, vt melior omnibus aliis tam principibus quam non principibus habetur. Et tunc potentes illi, qui non ita virtuosus sunt, & non eliguntur ad principatus, videntes alios valde minores in potentia præferri sibi in dignitate, & tanquam meliores reputari liuore stimulat concitant seditiones, & faciunt dissensiones à politia. Iste ergo principatus securus non est. Eodem modo quasi concludit Arist. de timocratico principatu, qui est tertius in bonis.

Manent ergo tres politia vitiatæ scilicet Tyrannica, Oligarchica, & Democratica. De his autem tertiam scilicet democraticam dicit esse conuenientem ciuitatibus quia ista seditiosa non est cum apud totum populum maneat principatus, & omnes æqualiter dominantur. hanc ergo concludit Arist. in 3. Polit. esse meliorem ciuitatibus licet ipsa secundum se vitiatæ sit: cum in ea efficiantur principes illi, qui indocti sunt, & naturaliter apti ad seruiendum. Volens ergo constituere ciuitatem, non debet optimam eligere politiam.

Secunda pars erat, quod non debet legislator ponere optimam legem. Et patet, quia sicut se habet politia, ita se habent leges. Nam non conueniunt eadem leges in Monarchia, & Aristocratia, & sic de cæteris politiis: sed optimæ politia conueniunt optimæ leges: & pessimæ leges pessimæ politia, quæ est Tyrannica. Leges optimæ, quæ sunt regales, vel Aristocratica destruerent politiam: nec esset conueniens legislator: sed optimam politiam non debet eligere ille, qui condit ciuitatem: ergo nec debet eligere ille optimas leges; sed sicut debet eligere politiam conuenientem huic populo: etiam si illa non sit bona secundum se: ita debet eligere leges conuenientes illi populo & politia, quæ non sunt bonæ secundum se, id est totaliter.

Patet autem hoc in naturalibus. Si enim medicus daret cibum, aut potum ægrotanti: nunquam deberet dare cibum, qui secundum se est sanus: sed cibum & potum, qui illi ægrotanti est sanus. Nam cibum est simpliciter sanus, qui est conueniens corporibus simpliciter sanis: sicut ille cibum est delectabilis, qui est delectabilis gustui bene disposito: sed corpora ægrotantium non sunt simpliciter sana: ergo impossibile est conuenire eis simpliciter sanos cibos: sed eos, qui sunt sanos sibi vel secundum quid.

Item si quis pueros teneros educaret, vt eos pulchros & corpulentos efficeret: non deberet eis dare cibum, qui est nutritiuus simpliciter, sed qui est nutritiuus illorum. Nam cibum nutritiuus simpliciter, non esset nutritiuus puerorum tene-

C
Quid
Aristot.
polit.

A rorum, cum esset eis adhuc indigestibilis. Debet ergo legislator considerare in dando leges, quod non det optimam legem simpliciter: sed optimam illi politica. Nam forte ille populus, cui datur lex, erit imperfectus, & non poterit tolerare legem perfectissimam. Si enim exquirantur legislationes humanae quotquot ab exordiis ciuitatum datae sunt, non reperietur aliqua bona simpliciter, id est, quae contineat omnia, quae continent simpliciter bona, & in nullo deuiet ad aliquid, quod in se malum est, & contineat aliquem defectum. Nec est hoc ex ignorantia legislatoris: quia sic ex industria factum est. Nec etiam vocabuntur malae leges propter hoc: sed conuenientissime, quia conueniunt fini & statui politico. Immo si quis vellet tollere omnes defectus legum faciendo eas optimas simpliciter, faceret eas pessimas: & nullo modo conuenientes politicae, cui dabat eas. Sola lex Euangelica est simpliciter bona, quae omnia mala prohibet, & ad actum omnis virtutis incitat. Si ergo aliquis vellet ponere optimam legem alicui politicae imponeret ei legem Euangelicam, & vetaret omnia mala, scilicet, meretricies, & similia. Sed hoc erat destruere politiam. Licet ergo lex Euangelica in se optima sit, & sola simpliciter bona: tamen imponatur alicui politicae, pessima est. Stultus enim legislator ille esset, qui legem Euangelicam totaliter sub punitione in politica sua custodiri mandaret. Quomodo autem ista duo stent, scilicet, quod lex Euangelica sit optima simpliciter, & tamen sit mala cuiuslibet politicae, in alia repetitione declaratum fuit. Cum ergo optima politica sit, quae maxime a malo vetat, & maxime ad virtutem incitat, & promouet, & nulla lex siue constitutio sit, quae magis hoc faciat, quam constitutiones Monachorum & fratrum, in quibus quisque profitetur obedientiam continentiam & paupertatem: qui voluerit dare alicui politicae optimas leges, det eis leges Monachorum. Quo quid stultius excogitari potest, quam facere aliquam talem politiam? Et hoc obseruauit Deus in dando legem Hebraeis. Nam quia dabat hominibus imperfectis: non dedit legem optimam, sed continentem aliquos defectus a perfecta, & tamen haec erat illi populo conueniens. Quare autem in lege Euangelica sic factum non fuerit, alibi dictum est. Non debet ergo legislator optimam politicae dare legem: quia illa omnia mala vitaret, quod non oportet esse, vt declaratum est. Et secundum hoc intelligitur illud capitulum, nam & concupiscentiam, extra de constitutur. cum dicit: bona est lex, quae cum concupiscentiam prohibet, omnia mala prohibet, scilicet, omnia mala, quae sunt mala politicae, cui data est lex illa: non tamen omnia mala simpliciter: immo illa lex est pessima, quae vetat omnia mala simpliciter.

B Ex hoc inferitur corollarium. Quamuis veteris legis praecipua iudicialia Deus recte posuerit, nulla tamen politica, licet potuerit postea omnia illa recipere debuit. Quod patet, quia in lege veteri erant praecipua triplicia, scilicet, moralia, caeremonialia, & iudicialia, de quibus omnibus per singula differere, nec locus, nec propositum nostrum est. Caeremonialia autem, nec iudicialia non manserunt in lege noua habentia pristinam obligationem, sed sola moralia. Erat tamen differentia inter iudicialia, & caeremonialia: quia caeremonialia nullo modo manere potuerunt, quia repugnabant totaliter statui noui testamenti ex natura significationis suae. Iudicialia autem, in quibus non attendebatur talis significatio, licet non haberent aliquam obligationem in nouo testamento: tamen poterant seruari in eo, quia non repugnabant. Ita quod ista conseruatio non esset ex viribus illius legislationis primae: qua nos crederemus obligatos ad obseruationem istorum, quia Deus dedit tales leges Moyse: sed ex aliqua noua institutione, vt pote si aliquis princeps in terra sua vel Ecclesia statueret in sua iurisdictione aliquam de illis legibus obseruari, fortiteretur illa lex vtres obligationis: non ex antiqua Dei legislatione, sed ex noua principis illius vel Ecclesiae institutione. Nam leges iudiciales a Deo datae pro maiori parte Exod. 21. 22. 23. continentur, de quibus multas canonizauit Ecclesia, vt patet extra de homicidio. cap. si quis per industriam, & extra de adulteriis & stupro. capit. si seduxerit quis virginem. & extra de iniuriis, & damno dato. ca. si rixati, & c. si apparuerit & c. si bos cornupera, & c. si laeserit quis piam. Et in aliis locis. In aliquibus etiam terris plures leges de illis specialiter obseruantur. Et nihil magis est Ecclesiam vel domi-

D nos temporales accepisse istas leges, quae olim fuerant datae a Deo, quam quod vna gens velit accipere leges, quae apud alias gentes seruantur. Sic enim Romani leges a Graecis acceperunt. Nam decem viros Romani Athenas miserunt, qui leges a Solone legislatore datas de Graeco sermone in Latinum transferentes decem tabulis exposuerunt. Et quia ista legislatio Romanis postea perfecta visa non est, duas tabulas legum addiderunt 12. tabulas facientes. Et iura ista vulgariter leges 12. tabularum appellantur, de quibus latissime. ff. de origine iuris in l. necessarium. Et de his Paulus Orofius. 2. de Ormesta mundi, & Isidorus Etymo. lib. 5. & in Decre. di. 8. ca. Moyses. Constat autem quod Romani non acceperunt illas leges Solonis tanquam putarent se eis obligatos, sed quia viri prudentis leges erant, placuit Romanis illis assentire.

Et licet decem viri Athenis eas conscripserint: nondum tamen erant leges, nec obinebant aliquam obligationem super Romanos donec Romam allatae populo decernente vim legum habuerunt. Sic Ecclesia non recepit leges iudiciales, quas Deus tradiderat Moyse, tanquam eis se obligatam crederet, sed quia placuit ei statuere illas assentiendo aliquibus earum, quia recte positae erant.

E Et tunc argueret aliquis, cum intentio legislatoris sit condere rectas leges conseruatorias status politici, & constat, quod apud homines non est certitudo iudicii, ita quod semper possint dare rectas leges, & ideo aliquando dant leges iniquas ex ignorantia propter hoc, quando reperiunt leges alicuius viri prudentissimi, assentiunt eis, tanquam non ita dubitetur de iniustitia illarum legum, sicut de legibus aliis, vt Romani assumpserunt Solonis Atheniensis legislationem, inuitentes magis prudentiae illius viri, quam prudentiae suae: Quia ergo Deus est pura prudentia, & impossibile est eum errare, & necesse est leges ab eo datas esse recte positas, debent igitur omnes politicae leges illas, de quarum iustitia non ambigitur, acceptare.

F Ad hoc responderetur, quod quilibet legislator, vt supra diximus debet dare leges, non quidem simpliciter optimas, sed optimas illi politicae, quam diligere vult: Deus autem, qui erat simpliciter bonus, & prudentissimus, dedit Iudaeis praecipua iudicialia, quae non erant simpliciter bona, quia populus Iudaicus non erat bonus simpliciter dispositione propria, nec dispositus ad hoc dispositione propinqua, ideo lex vetus, cuius quaedam pars erant praecipua iudicialia, non erant perfecta, nec praecipua illa iudicialia erant simpliciter bona, immo si essent simpliciter bona non conuenirent eis, sed erant talia qualia conuenirent illi populo. Et quia non sunt omnes populi, ita dispositi, sicut tunc erant Iudaei, non sunt bonae illae leges pro omnibus populis, ideo licet illa praecipua sine dubio bona fuerint, & conuenientissima Iudaeis, non tamen conueniunt nobis, quia non habemus eandem dispositionem, quam ipsi. Et quando dicitur, quod Deus est perfectissimus legislator non potens errare in lege, quam dat, ergo omnes populi debent accipere pro se istas leges, non valet consequentia, nam licet impossibile sit, quod illa lex, quam Deus dat, sit illi populo mala, tamen satis est possibile, immo sic est de facto, quod illa lex sit mala aliis populis. Nam multa ponuntur in ipsis praecipuis iudicialibus Hebraeorum, quae si a nobis obseruarentur militarent contra statum nostrae politicae. Non decet ergo, quod Ecclesia, vel aliquis de principibus modernis in terra sua confirmaret omnes illas leges.

SECUNDA CONCLUSIO PRINCIPALIS.

Ad perfectam politiam volentem ordinare generandi tempora oportet considerare.

Tertia conclusio sit. Ad perfectam politiam volentem ordinare, generandi tempora oportet considerare. Est sensus, quod ad hoc, quod aliquis statuatur perfectam politiam, oportet quod consideret de temporibus, in quibus generatio fieri debet.

Dicuntur tamen dupliciter tempora generandi, quia, aut pro ipsis qualitibus temporum, in quibus carnalis accessus ad generationem fieri debet, vt pote si in vere, aut in hyeme, autumno, siue aestate. Aut pro aetate ipsorum gignendum,

scilicet

A scilicet vtrum tantæ ætatis, vel tantæ erit, qui generationi operam dare debet. Vtrumque autem horum multum agit ad bonam habitudinem corporis, & intellectus ipsorum genitorum. De tempore autem prout est qualitas quædam ipsius temporis postea dicitur in alia conclusione.

De tempore tamen, prout est ætas ipsorum gignentium hic dicendum est, quoniam multum esset generantes tantæ, aut tantæ ætatis esse. Primo quidem valde vitandum est, ne homines in parua ætate dent operam generationi. Sequuntur enim multa inconuenientia, quia quando quis à parua ætate coitibus vacat totum eius robur eneruatur, & postea debiles sunt, nec valent ad actus bellicos, vel aliqua alia opera fortitudinis, vel corporalis roboris, vt ad duos labores. Etiam ad gignendum potens conuenienter non est, cum tota eius virtus à teneritudine exhausta sit. Cum autem aliquis in ætate robusta generationi vacare incipit, virtus eius integra est, & robusta, & manet in eo robur ad omnes operationes fortitudinis, & semen illud temperatius est, & valet sufficienter contemperare semen muliebre. Isti enim abundantiores sunt in virtute generatiua, pluresq; filios gignere possunt.

Aristoteles autem circa hoc in 7. Politic. ca. 15. dicit, quod viris tempus generandi est vsque ad annos 70. in fœminis autem vsque ad 50. Et hoc quidem erat tempore suo, in quo vsque ad plures annos durabat tempus generandi, quia ætas robustior erat. Sicut in prima ætate gignebant homines in anno 100. & 130. & vsque ad 500. annos, vt patet Genesis 5. cap. postea autem per ætatum successiones, tempus gignendi abbreviatum est. In tempore ergo Aristotelis vsque ad longiorem ætatem homines gignebant, sed non multo amplius, quam nunc, licet à tempore suo vsque nunc transferint anni 1780. cum fuerit tempore Alexandri Magni Macedonis.

Dicit enim Aristoteles vbi supra, quod non debent expectare homines, vt gignant in ultimo tempore, quo gignere possunt. Nam tunc antequam filij sint adulti, patres deficient viribus, & non sufficiunt ad educandum filios propter ætatem, nec filij sufficiunt ad seipfos, vel patres educandos propter paruitatem.

Optimum autem gignendi tempus tunc est, cum sic filij gignantur, vt ante ad robustam ætatem veniant, quam patres eorum viribus carere incipiant, vt patres filiis paruulis procurent necessaria, & filij ad ætatem robustam venientes, patres iam deficientes inchoantes educare incipiant. Et nullum sit tempus in quo, aut parentes filiis aut filij parentibus non valeant necessaria ministrare.

Dicit etiam philosophus in eodem 7. Politic. cap. 15. quod mala generatio est cum vir incipit generare in 17. vel 18. anno, aut simili tempore propter multa. Primo, quia pueri nati, quando ad aliqualem ætatem deueniunt, ita, vt cognoscant patres, videntes sic iuuenes, quasi coætaneos, non verentur multum qualiter patribus verendum erat. Et hoc magnum inconueniens est, quia sic filij indisciplinaati erunt. Secundo, quia quando viri in valde parua ætate vxores accipiunt propter inexperientiam ætatis, quæ in paruo tempore fieri non potest, vt patet in primo, & 5. Ethico. inepti sunt ad regimen æconomicum, scilicet ad disponendam rem familiarem, & sic interdum magnæ facultates iuuenibus derelictæ facilliter disperduntur. Tertia ratio est, quia cum viri parua ætatis mulieribus commiscantur filios parui corporis generant, & viribus deficientes, quod non expedit perfectæ Politie. Generale est enim in omnibus animalibus, quod fœtus nouorum animalium imperfecti sunt, & inducit signum, quia multæ ciuitates sunt, in quibus permittunt parua ætatis iuuenes, & iuuenulæ coniugari, & ibi omnes homines, vt communiter parui sunt.

Ratio huius est, quod magnitudo fœtus geniti est ex virtute seminis generantis, cum ergo in iuuenibus deficiat virtus in semine, quia nondum ad perfectionem deuenit, sequitur necessario imperfectio in prole, nisi alterum eueniat per accidens. Quarto, quia in parua ætate coire genitori, & proli genitæ simul nocent, quia sic coiens viribus caret, & membrorum debita quantitate atque proportione priuatur. Indisponitur etiam ad vitam, quia actum coitus frequentantes modico tempore viuunt, quia per coitum intempestiuum calor innaturalis excitatur desiccans corpora tenera, & cum vita consistat in humido radicali, & calore naturali, inuale-

sciente calore innaturali super humidum radicale disponitur homo ad mortem. Alia etiam causa huius potissima est, quæ cuiuscunque quantumcunque simplici nota est. Mulieribus etiam ante debitam ætatem coire periculosum atque valde nocuum est, quia contingit mori, & periclitari in partibus propter angustiam, & paruitatem muliebrium vasculorum, & teneritudinem naturæ iuuenilis non potens tantum tolerare dolorem.

Secundo etiam, quia in mulieribus sic parua ætatis coeuntibus sequuntur parui fœtus, dato quod viri perfectæ ætatis sint. Et hoc ex duobus est, scilicet, vel propter imperfectionem feminis, siue menstrui muliebris, vel propter angustiam vasculorum matricis fœtum ad quantitatem paruulam cohibentis.

Tertio, quia per intempestiuos coitus ad gignendum indisponuntur, scilicet vt postea concipere nequeant. Vnde sæpe videmus, quod aliqua iuuenulæ, quæ in valde parua ætate à viris cognitæ sunt, postea concipere non valent.

Quarto, quia valde malum est, nam iuuenulæ in parua ætate coitibus assuetæ ardentiores efficiuntur, & intemperatissima, quæ postea nec multiplicatis coitibus fatientur.

Ætas ergo conuenientissima ad gignendum, vt ait Aristoteles in præallegato libro 7. Politic. & c. 15. in viris est ad annum 36. vel 37. siue paulo ante, vel post, in fœminis autem ad annum 18. vel 20. Et conuenit ista generatio proli genitæ, & patri generanti ad bonam corporis habitudinem, & communicationem æconomicam, quia filij geniti in anno 36. vel paulo ante erunt perfecti viri, & potentes generare antequam patres deueniant ad senectutem cum viribus careant, & sic patribus prouidebunt, sicut eos parentes adhuc pueros teneros nutruerunt.

Item dicit, quod licet viri vsque ad annum 70. gignere possint, tamen non debent gignere vsque ad ipsum tempus, quia fœtus iuuentum, & senum imperfecti sunt corpore, & deficientes valde in intellectu. Cuius ratio est, quia perfectio intellectus nostri quantum ad cognitionem, quam habet, dum est coniunctus dependet, vel mensuratur secundum perfectionem phantasie, & organorum cognitiuorum, non quod intellectus alligatus sit corpori, vel determinet sibi certam qualitatem organi, sicut virtutes organice, vt visus, auditus, & cæteræ, sed quia ad actum suum præsupponit actus organorum præcessisse, vel actualiter esse, & sic dicimus, quod cæcus non iudicat de coloribus, quia caret virtute organica, quæ requirebatur habuisse actum ante operationem intellectus. Sic enim ait Aristoteles in primo Posterior. quod necesse est illa scientia carere, de cuius obiecto potentia sensitiva caremus. Etiam, quia ad intellectionem requiritur actualis conuersio intellectus super phantasmata, vt ait philosophus tertio de Anima, oportet intelligentem circa phantasmata speculari, si ergo phantasia non sit disposita non poterit intellectus habere actum suum, vel habebit eum valde imperfectum.

Et ista sola causa est, quare homo cum est ebrius non intelligit, aut modicum, & distorte intelligit, etiam quando est dormiens. Si enim intellectus nõ haberet actualem conuersionem ad phantasmata ad intelligendum, non minus homo intelligeret, cum esset ebrius, quam cum esset sobrius, quia intellectus in se æqualiter dispositus est, licet non afficiatur aliqua corporali passione, quia mere incorporeus est. Qui ergo meliora organa habet, melius intelligit, sed dispositio organorum sit secundum qualitatem seminis, ex quo corpus formatur, & secundum influentiam cælestem disponentem, semen tamen in senibus, & iuuenibus satis adhuc perfectum non est, vel à perfectione iam decidit, ergo tales fœtus imperfecti sunt secundum intellectum. Concludit, ergo philosophus, quod secundum sententiam philosophorum, & poetarum tempus ad vacandum generationi in viro ad formandas perfectas proles debet esse ab anno 36. vel paulo ante vsque ad annum 50. vel 54. hæc quidem ad bonitatem proli, tam secundum corporis habitudinem, quam perfectionem intellectus indubitatissime constant.

Licet de hoc iura humana maxime ecclesiastica non multum curauerint concedentia matrimonialia fœdera iungi in primordio pubertatis, quæ in 14. anno viris, fœminis autem in 12. euenire solet, vel cū ex habitudine corporis demonstrant, quod generare possint, vt ait Isidorus Etymo. libr. 11.

De his vide la-
simi i-
sum-
met Ab-
lenfi Ge-
nesi 30.
quasi 5.

Tempus
genera-
di in vi-
ris, &
fœminis
tempore
Arist.

B

C

Annus
36. in vi-
ro in fœ-
mina
18. ad ge-
nendum.

E

Phantasia
sua turbatio
causa est
quare e-
brius, &
dormiens
distorte
intelligit.

A cap. 2. & extra de sponfatione impuberum ca. puberes. Ratio horum est, & primo de iuribus humanis ciuilibus, quia iura illa ciuilia tanquam primum, & summum bonum intendunt pacem politicam, vt patet ex principio 7. Politi. si autem homines ante annos 36. coniungere matrimonialia fœdera ventarentur, cum iuuenes ante illam ætatem violentissime ad actum venereum incitentur, tota ciuitas libidinibus repleretur, ex quo innumeræ seditiones ortæ discessum facerent Politia. Potius ergo consentit aliquantulum proles imperfectas, quam patiatur totas destrui politias.

De iure ecclesiastico, siue diuino, inter quæ nunc non distinguo, licet distincta sint. Ratio ista est, quia ius diuinum, magis intendit prohibere homines à peccato, vt perficiantur in vita æterna, quam consentiendo peccatum deducere homines ad temporaneam perfectionem. Homines autem cum ad pubertatem deueniunt incipiunt ad coitum inflammari. Quod si salubri remedio matrimonialia fœdera inueniendo honeste passioni illi non prouideatur in hominibus imperfectis, necessario omnia genera libidinum sequentur, magis intendit deuitare ius diuinum, quam homines ad quamcunque corporis, vel intellectus perducere perfectionem, id eo Apostolus ad fornicationis vitandæ remedium vxorem accipere consulit cum dicit 1. Cor. 7. c. *Vnusquisque vxorem suam habeat propter fornicationem.* Scilicet vitandam. *Melius est enim nubere quam vri.* Cum enim ecclesiastica politia ad politicam cœlestem subordinetur, magis curat perficere homines respectu illius à peccatis distrahendo, quam hic temporaliter perficere in corpore, & intellectu aptissimos faciendo.

B Alia autem adhuc potentissima ratio est, licet honesta nõ sit, quia vt secundum vulgatissimam carnalium opinionem loquitur quis de continentia sua fructum æternæ beatitudinis non sperans, nemo tanto perficiendæ politia amore flagraret toto tempore iuuentutis, in qua motus potentissimi sunt vsque ad annum 36. vt iocunditate venerea se priuaret. Talis ergo lex licet in se bona foret, à nulla tamen vnquam politia obseruata est.

QVARTA CONCLVSIO PRINCIPALIS.

Politicum curantem perfectas facere proles gignentium oportet spectare occupationes.

SIt quarta conclusio: Politicum curantem perfectas facere proles gignentium oportet spectare occupationes: Est sensus, quia qui vellet habere curam de gignendo proles perfectas, siue ille perfectionem talem inducere volens politicus sit, & hoc curet inducere in tota politia, siue alius vir quicumque sit, debet considerare labores, siue occupationes generatium. Dicit enim Arist. 7. Ethic. c. 15. quod viri volentes generationi operam dare debent mediocres habere labores, ita vt nec labores fortissimi, & constringentes sint, nec rursus volentes gignere ocis occupentur. Nam quælibet istarum dispositionum non modicum confert ad bonam corporis habitudinem, & perfectionem intellectus.

Ex hoc enim sequitur, quod illi viri vacantes deliciosis cibis, & potibus, nullis laboribus, aut sollicitudinibus occupati filios turgidos, siue inflatos gignunt, & infirmos corpore, & secundum intellectum ineptos, & ad motum tardos, ad omnem tamen corruptionem, id est ægritudinem dispositissimos. Ratio huius est, quia indigestio seminis, & superflua humiditas inflatiua est, & carnes mollissimas reddit quadam mollicie muliebri dispositissima. Neque oportet generationi operam daturus fortibus laboribus implicari frangentibus corpora humana. Cuiusmodi sunt hastiludium, & alia genera fortium exercitiorum, vel quotidiana conuersatio in armis quemadmodum in bellis, & conformiter in agricolis, qui quotidianis magnisque laboribus affligunt corpora sua.

Cuius ratio est, quia fortes labores, & nimius motus causant ardorem excessiuum in naturalem, qui non solum super suas humiditates digerit, sed etiam spiritus seminis, in quibus totus vigor est, exhalare facit, & ipsam naturalem humiditatem exurit. Ex quo sequitur, quod aliquando videtur, scilicet quod filii hominum nimis studiosorum, qui geniti sunt eo tempore, quo patres studii sollicitudinibus vigilantius intendebant, parui corpore sunt, & viribus debiles, nec abundantes in intellectu, immo vt in plerumque de stultitia suspecti.

D Cuius ratio est, quia nimia cura studii totum hominem exurit, & desiccatur. Semen autem cum desiccatum est, caret debita humiditate, secundum quam augmentum in corporibus est. Augmentatio enim in humido, & tenero fit. Ideo ea, quæ semel ardescunt, vel ariditati propinquant, postea augeri non valent. Desiccato, vel exusto semine membra organica desiccantur. Cum autem phantasticum organum debitam humiditatis proportionem coexigat, fit vt hi, qui aliqualem phantasiae desiccationem incurrunt in quandam stultitiæ, siue dementiæ, & admirationis speciem referantur. Quod patet in lunaticis, & furiosis illis, qui habent lucida interualla. Nam cum luna totius humiditatis sit mater, vt manifestatur in fluxu, & refluxu abundantius facta in duabus quadraturis, quam in reliquis duabus. Cum enim luna in augmento est, quia influit abundanter de humiditate, lunatici, & furiosi habentes lucida interualla bene iudicant. Cum autem luna decrescit, quia non influit sufficientem humiditatem desiccatur in eis organum phantasticum, & incipiunt fortiter furere.

Simile etiam videmus in cholericis aduultis, qui necessario sicci sunt, ideo generaliter ad dementiae proni sunt, nisi magno regimine desensentur.

Ex hoc etiam sequitur, quod viri valde amatores, qui magno tempore amant, nec desiderio suo potiti sunt, ad gignendum indispositi sunt. Et si gignant, sequentur proles deficientes secundum omnia supradicta.

E Cuius ratio est, quia sicut cura vehemens studiorum materiam seminalem exurit, & fœtus secundum corpus, & intellectum imperfectos reddit, ita nimius amor corpora amatorum exurit, & fortius adhuc. Nulla namque passio est, & nec quisquam labor, qui ita virum totaliter absumat, & destruat, vt magis infra dicitur. Iste ergo irrationabilis atque vehemētissimus ardor, immo potius furor, amantem cito atque potentissime desiccatur, & exustum reddit. Ex quo sequitur id, quod communiter videmus in amantibus, quod pallidi sunt, & iste est verus color eorum, si ardentem amant. Sic enim Ouidius huius disciplinae Magister ait in primo libro de arte amandi.

Palleat omnis amans, color est hic aptus amanti.

Cuius ratio est, quia cura nimis ardens, & continua sollicitudo corpus potentissime exurit.

Est autem in corporibus humanis quidam subcutaneus sanguis, id est sub cute positus, à quo quidam rubor in superficie cutis ostenditur, cum vero ardens cura subcutaneum excusserit sanguinem, conuertitur in nigredinem, ex quo sequitur necessario in superficie cutis quidam color pallidus, vel luridus ad nigredinem tendens. Si autem in vultu hominis rubor non sit, est saltem quadam humiditatis teneritudo intra cutem locata, eam distendens, atque candidam efficiens, & hæc à vehementissimo ardore amantium absorbetur.

F Ex quo vultus necessario in rugas contrahitur, & ad colorem atrum tendit. Et ex eisdem causis sequitur id, quod communiter videmus, scilicet, quod filii agrorum, qui magnis laboribus occupantur parui corpore nascuntur, & exiguas vires habent, quia nimius labor, & motus materiam seminalem exurit.

Sequitur etiam, & alterum quod videmus, scilicet, quod filii pastorum magna, & pulchra, & robusta corpora habent, quia pastores magnis laboribus non occupantur molentibus corpora. Nec rursus totaliter ociantur, quia mouentur congruenti motu, & frigoribus atque ardoribus cœli patent, & habent quosdam alios labores, & exercitia, quæ sunt sufficientia ad congruentem seminis digestionem.

In seminis vero idem obseruari oportet, quia non debent duris laboribus studere postquam conceperunt, quia possent faciliter abortum pati. Et si forte semen formatum nondum sit, vel etiam si formatum est calor innaturalis insurgens causat in fœtibus eandem inconuenientiam, quam de viris diximus, scilicet, desiccationem seminis, & indispositionem ad corporis augmentum, & robur, & malam intellectus humiditatem consequentem organa phantasiae.

Quæ conferat ad proli generationem.

De faminis quid agendum sit ad eas bene seruandas.

QVINTA CONCLUSIO PRINCIPALIS.

Si proles perfectio à generantibus requiratur, necesse est, ut de loco, & positione nimium laboretur.

QVINTA conclusio sit. Si proles perfectio à generantibus requiratur, necesse est, ut de loco & positione nimium laboretur. Est sensus, quod si quicumque perfectas proles gignere cupit, debet considerare locum, in quo gignit, & contra quam partem mundi locus ille situatus est. De locis autem ad generationem ait Arist. in 7. Politicorum capit. 15. locum eligi oportet magis declinantem ad frigiditatem quam ad calorem, vel saltem medio modo se habentem. Nam videmus, quod homines nati in terris frigidioribus, ut communiter, & secundum quod huiusmodi robustiores sunt, & maiora corpora habent, quam homines nati in terris calidis, ut ait Philosophus septimo Polit. c. 5. Cuius ratio est, quia frigiditas loci circumstantes constringendo detinet seminis spiritus, ne exhalent, in quibus tota vis proles futuræ est, siue quantum ad robur, siue quantum ad corpulentiam. Caliditas autem loci disgregat, & subtiliando aperit, atque spiritus seminis exhalare facit.

Debet etiam locorum positionem inquirere, scilicet contra quam mundi partem, vel contra quem ventum pars illa loci generationis pateat, scilicet, an contra Austrum, vel contra Boream, aut Subsolanum, vel Fauonium. Non est enim conueniens generatio in locis sitis contra Austrum, id est, quod sint inclinata ad ventum Australem, ut ea totaliter, & directe perflare possit, & quod ex parte Boreæ alii eleuationem aliquam habeant, ita quod Boreas ea non tangat, vel modicum tangat. Sed est conuenientissima generatio in locis positus contra Boream. Mediocris autem est in locis sitis contra Subsolanum, qui est ventus orientalis flans de puncto Orientis, & in locis, qui sunt contra Fauonium, qui est ventus directe occidentalis. Debet etiam attendi, quis ventus tunc proflet, cum generatio sit. Nam flante Boreæ generatio conuenientissima est, vel duobus collateralibus eius flante vero Austro, aut aliquo de duobus collateralibus mediocris generatio est, melior tamen in collateralibus eorum vergentibus ad Boream quam vergentibus ad Austrum.

Ratio horum est, quia ventus Borealis sua frigiditate spiritus seminis continet, ne exhalent, & sua subtilitate, & siccitate humiditates viscosas desiccet, & consumit, quod foetui valde conuenit. Venti australes è conuerso sunt calidi & humidi. Inflant ergo corpora, & humefaciunt, quod valde repugnat bonæ habitudini foetus. Ventus autem Fauonius, & Subsolanus cum collateralibus suis temperatæ caliditatis, & frigiditatis sunt, & humiditatem conuenientem habent.

Ex hoc etiam sequitur, quod proles illæ quæ in hyeme frigidissima generantur flante Boreæ, & terra gelata cæteris paribus meliores sunt ex causis supra positis, scilicet ex frigiditate continente spiritus seminis.

Proles autem in calidissima æstate genitæ pessimæ sunt deficientes intellectu, & corpulentia, & viribus propter caliditatem facientem spiritus seminis exhalare, ad quod remediū est, ut qualitates locorum, & ipsorum qualitibus temperentur, scilicet quod homines habitantes in terris frigidis valde generationi operam dent incipiente Vere. Et si terra excessiue frigida est, incipiant in ipsa æstate, quemadmodum sunt terræ existentes in septimo climate, & ultra climata in partibus tendentibus versus Arcticum polum. Quia si habitantes in terra valde frigida in hyeme frigidissima coitibus vacarent, gignerentur quidem proles secundum corpulentiam, & robur perfectæ, in intellectu tamen nimis deficientes, quia nulli omnino spiritus exhalarent, essentque omnes tales homines nimis passionati, & ad omnia impetuosi. De quo Aristoteles septimo Politicorum capitulo quinto. Si autem illi in vere, aut æstate cocant, ipsa loci frigiditas adiuuabit ad continendum spiritus seminis. Temporis autem aliqualis caliditas faciet ad seminis digestionem, & ita generabitur proles secundum corpus & intellectum medio modo temperata.

Ex quo sequitur, quod nulla terra est aptior ad gignendos homines perfectos secundum intellectum, & secundum corpus simul, quam terra quarti climatis, in qua nos habitamus. Nam licet terræ quæ sunt in septimo climate, & ultra septi-

um, scilicet in octauo, & versus decimum, sicut sunt Anglia, Alemania, Dacia, Nouergia, & aliæ terræ accedentes ad polum ad faciendum corpora hominum in calore, & animo litate, & robore potiora valeant, ut communiter magis quam ista.

Hæc tamen utrumque gignit, scilicet corpulentiam concedentem, & vires sufficientes, & promptissimum intellectum, hominumque huius quinti climatis fortia gesta, & sapientia per historias, si inquirantur, maiora reperientur, quam in omnibus aliis climatibus simul sumptis. In hoc enim climate Roma, in hoc Græciæ pars, in qua olim magna floruerunt studia. In hoc etiam cæteræ probitates abundantius reperientur. Qui autem in terra valde calida gignere volunt, obseruent tempus hyemale, non quidem quando Auster cum magna aquarum copia orbem perflat, quia tunc proles inflantur, sed cum Aquilo fortis pruinas, & vehementia frigora generauit. Ex superioribus sequitur corollarium. Sub utroque polo rum Arctici, siue Antarctic generationem, vel corruptionem naturaliter impossibile est dari. Patet, quia sub alterutro polorum tanta est loci frigiditas, ut semen infringet, & condenses, congelet atque mortificet, ut nullo modo semen virile muliebri menstruo vniri possit. Et si aliquo modo coniungatur, ita calor seminis exspirat, excludente illum loci frigiditate, quia non est ibi aliqua vis digestiua menstrui muliebri, & formatiua foetus, quæ sunt necessaria ad generationem. Et si arguas, quod frigiditas illa non tollat generationem, quia aqua frigida est, tamen pisces in aquis generant.

Respondetur, quod non qualibet frigiditas loci repugnat generationi, sed frigiditas immoderata. Immo ipsa frigiditas ad generationem adiuuat, quando moderata est, quia per antiparistatim percutit calorem, & facit illum recludi, & fortificari, & non sinit spiritus exhalare. Ideo sic digestio vberius celebratur, & spiritus manentes fortiorem atque corpulentiorum foetum reddent. Frigiditas autem immoderata, qualis sub quolibet polorum est, cogit virtutem seminis extinguere atque deficere.

Licet de hoc distingui possit. Quia sicut non est idem sanum homini & piscibus, ut ait Arist. in 6. Ethic. cap. de sapientia, ita nec dicitur idem frigidum, vel calidum respectu hominis & piscium. Ideo bene stat, quod piscibus aqua frigida non sit, & ibi generent, hominibus autem frigida est, & ibi generatio esse non possit. Etiam quia pisces in aqua viuunt, & foris viuere non possent, homines autem in aere viuunt, & intra aquas viuere non possent, si aquæ eorum viscera subintrarent.

Item alio modo dici potest, scilicet quod licet aquæ, in quibus pisces morantur, nobis frigidæ sint, simpliciter tamen non ita frigidæ sunt, ut generationem excludant. Nam aquæ calefiunt a Sole per radios incidentes, & per radios reflexos penetrantes profunditates aquarum, & magnam partem terræ, ideo reperitur ibi calor sufficiens ad digestionem seminis piscium. Et sic comparari non potest frigiditas fluuiorum frigiditati, quæ est sub polo. Nam ut ait Philos. in 2. Phys. Sol & homo generant hominem: si ergo Sol non existeret, impossibile esset gigni hominem, quia deriuatur virtus causarum superiorum per istam concatenationem naturæ. Sicut ergo eo non existente non fieret generatio, ita eo non influente conformiter non fiet generatio, sed sub partibus subiectis utriusque polorum Sol influere nequit: ergo non erunt ibi generationes. Et patet, quia partes suppositæ polis sunt maxime distantes in toto orbe ab ipsa æquinocetiali linea, & tota zodiaci latitudine. Sol tamen & cæteræ stellæ agunt in ista inferiora per radios, qui sunt duplices, scilicet incidentes, & reflexus, sed sub polis neuter horum radiorum esse potest, nisi debilissimè, ergo nec erunt generationes. De radio incidenti patet, quia radius incidentis est, qui directe cadit à corpore luminoso super aliquam rem, & ad istum radium requiritur eleuatio corporis luminosi super corpus, in quod radius incidit, & non quantumcunque eleuatio, sed eleuatio satis magna versus perpendicularem. Nam si modicum eleuetur corpus radians super corpus radiatum, erit quidem radius incidentis, sed ad causandum calorem aliquem tantum erit, ac si non foret. Huiusmodi autem euenit in Sole quantum ad partes suppositas Solis, quæ si accipiuntur partes suppositæ polo arctico, quando Sol steterit in tota medietate Zodiaci, quæ est à Libra, usque ad Arietē

A

B
Situs loci ubi generatio fieri debeat.

C

Proles hyemales epimelones dispositionis æstiuæ pessimæ.

Loca Cimbriæ, Anglorum, Sarmatarum, Scythiarum

D

E

F

A occultabitur illis partibus, sicut occultatur nobis Sol toto tempore noctis, & erit ei vna nox dimidii anni. Cum autem peruenit Sol ad Arietem, scilicet ad aliam medietatem Zodiaci Aquilonarem incipit apparere terræ illi, & tamen modicum eleuatur, ita quod radii eius valde modicum incidunt. Et quia radii incidentes modici caloris causatiui sunt, sed radii reflexi; sub polo autem modica reflexio fieri potest, quia in maxima eleuatione Solis super partes illas erit directio, vel eleuatio vigintitrium graduum, & aliquorum minorum iuxta mensuram declinationis capitis cancri ab æquatore diei. Tam parua autem eleuatio ad causandum radios reflexos nihil est, maxime quia loca media, per quæ transire debet radius ante ipsum polum, satis plena sunt nebulis, licet sub isto polo nebulae esse non possint, ideo nulla actio Solis erit in illa parte orbis. Conformiter autem dicendum est de altero polo, scilicet de Antartico, qui est Meridianus, quantum ad partes subiectas ei. Frigiditas ista sub polis non solum ratione conicitur, sed etiam experimento probatur. Nam in partibus illis versus Septentrionem, scilicet vltra Angliam, & Nouergiam, & terram Scotorum, & Orchades Insulas sunt tanta frigora, vt flumina perpetuo gelata sint, & quadrigæ super ipsa moueantur. Si ergo in his terris tanta frigiditas est, vbi eleuatio poli vix 60. graduum est, quid erit, cum perueniatur ad Insulam

B Thile, quæ est vltimus locus in parte Septentrionali orbis, vt ait Boetius de consol. lib. 3. Met. 6. cum dicit: & seruiat vltima Thile, in hac Insula dies, in qua Sol accedit ad caput Cancri, scilicet in medio mensis Iunii est dies vnus 24. horarum integrorum, ita quod nulla tunc nox est, & postea decrescunt dies ibi, sicut hic. De quo Solinus in Polystor. cap. de Britannia. Si ergo in terra illa vbi 60. graduum, vel quasi eleuatio poli est, tanta diuersitas est à nostra Salamantina regione, in qua eleuatio poli est graduum est 41. & 19. minorum, quanta diuersitas in frigiditate erit continue augmentando eam, donec veniatur ad terram, in qua 90. graduum eleuatio est, & istæ sunt partes terræ, vel aquæ subiectæ polo arctico. in illa ergo parte orbis, nec flumina, nec fontes sunt, quia ad generationem fluuiorum requiruntur fontes. Sed fontes ibi esse non possunt, quia ad generationem fontium requiritur quadam caliditas inclusa in terræ visceribus eleuans vapores conuertibiles in aquam, & frigiditas loci condensans vapores eleuatos ad conuersionem in aquam. Sed in terra illa non potest esse aliqua caliditas, ergo nec erunt fontes. Eodem modo nec possunt arbores gigni, nec herbae, quoniam omnia ista calorem moderatum requirunt, & teneram materiam, quorum neutrum possibile est sub polis existere propter frigiditatem intensiuam excludentem omnem gradum caloris, & nimiam siccitatem omnia indurantem, immo nec ibi lapides generabuntur. Sola ergo ibi terra durissima est, & mare vsque ad fundum gelatum. Et sic dicendum est, quod ibi non possunt pisces generare, immo nec possunt esse, quia non est ibi aliqua aqua, sed mare perpetuo gelatum vsque ad fundum. Nec est hoc incredibile, cum ratio ipsa necessario hoc conuincat secundum actionem causarum naturalium. Non ergo poterit ibi homo gignere, imo nec posset ibi aliquo modo saltem per breuissimum tempus viuere. Sed si aliquis Angelus, aut dæmon hominem quempiam illuc deportaret, confestim moreretur: nulla enim frigiditas maior est in toto vniuerso: nec naturaliter possibilis est. Nisi forte dicamus, quod Deus maiorem causauerit in inferno ad reorum punitionem, quia dicitur Iob 24. c. transibunt ab aquis niuium ad calorem ignium.

SEXTA CONCLUSIO PRINCIPALIS.

Quamuis in eodem viro conueniens esse possit vxorum pluralitas, in eadem tamen femina toti rationi dissonat vxorum diuersitas.

SIXTA conclusio, quamuis in eodem viro conueniens esse possit vxorum pluralitas, in eadem tamen femina toti rationi dissonat vxorum diuersitas, id est, quod licet vnus vir possit habere plures vxores, & non repugnet hoc rationi, tamen vna mulier non potest viros multos habere, quia valde repugnat rationi. Nam aliquis quaeret, quia cum liceat viro plures vxores habere, deberet vxori licere habere multos viros. Et patet aliqua ratione. Nam cum coniunctio matri-

monialis sit ad generationem, & interdum femina accipit aliquem virum, qui frigidus est, & maleficiatus, & hoc, siue ante contractum fuerit frigiditas & maleficium, siue postea eueniat, impeditur finis matrimonialis. Et sic ex aliis multis accidentibus, quæ quilibet excogitare potest. Deberet ergo vxor tunc posse recipere multos viros. Ad hoc respondetur secundum Augustinum in libro de Bono coniugali, quod non est simile de viro & vxore, propter multas causas. Et prima est dignitas sexus, quia vir est caput vxoris, & non vxor caput viri, vt patet 1. Corinth. c. 11. ideo multa oportet viris permittere, quæ non oportet permittere feminis. Secunda ratio est, quia quod eadem mulier habeat multos viros, repugnat intentioni naturæ; natura enim inuenit coitum, vel Dei voluntas statuit, atque humana ratio dictauit, vt per coitum fieret generatio, & conseruaretur natura specifica secundum successionem. Sed si eadem mulier multos viros haberet, impediretur ista intentio, quia nunquam gignere posset. Mulier namque, quæ à pluribus cognoscitur in tempore vicino sibi concipere nunquam potest. Sicut patet de meretricibus, quæ cum à plurimis cognoscantur, à nemine tamen concipiunt. Si autem mulier à diuersis viris diuersis temporibus cognoscatur, concipere de vtroque potest. Ita tamen, quod prius pariat fœtum, quem ab vno concepit, quam ab alio concipiat. Compertum tamen est, eandem mulierem à duobus viris concepisse. Ita quod post conceptionem ab vno factam concipiat ab altero. Nam licet communiter facta conceptione claudatur orificium matricis, ita vt semen intrare non possit, & sic nec conceptus celebrari, tamen interdum contingit, vt etiam conceptus fiat factio alio conceptu, vtpote, quia aut mansit os matricis apertum, aut quia postea ex feruore libidinis apertum est, vt ait Solinus in Polystor. cap. de his, quæ mirabilia fuerunt in homine, sc. quod Alcmena peperit Herculem, & Isiclum fratrem suum, quos diuersis conceptionibus edidit. Quod pro tanto manifestatur, quia diuersis temporum interuallis nati sunt, vtpote si vnus post alium vno mense ex eodem vtero natus sit. Hoc tamen rarissime visum est. Ideo ad hæc lex humana adaptari non poterat. Quia ergo cum eadem vxor plures viros haberet, isti eiisdem temporibus velut eis placeret, ad hanc accedere vellent, sequeretur inconueniens supra assignatum, scilicet, quod ista vxor concipere non posset. Non est autem hoc inconueniens in viro, cum plures vxores habeat, quia poterunt plures vxores ab ipso concipere, & hoc in tempore satis vicino, nec vna impeditur per alteram. Sicut Loth duas filias suas in duabus tibi succedentibus noctibus impregnauit, scilicet vna nocte maiorem, & sequenti nocte minorem, vt patet Gen. 19. cap. Et vtraque virgo erat. Quod adhuc maiorem difficultatem ingerebat.

Ratio diuersitatis inter virum & vxorem est, quia vir est emittens, & femina recipiens.

Tertia ratio secundum August. est, quod pluralitas virorum ad eandem vxorem repugnat sacramento matrimonii. Nam matrimonium est magnum sacramentum inter Christum & Ecclesiam, vt ait Apostolus ad Ephes. 6. in hoc autem sacramento vir, id est, Christus vnus est, vxor tamen, id est, Ecclesia licet vna sit in se tota, quodammodo tamen multiplex est, & non solum in diuersis temporibus, vt Ecclesia & Synagoga, sed etiam in eodem tempore, vt distinguit August. sc. quadruplex Ecclesia, vt Ecclesia contemplatiuorum signata per Rachelem, Ecclesia actiuorum signata per Liam, Ecclesia cõtemplatiuorum mercenariorum signata per Balam ancillam Rachelis, Ecclesiam actiuorum mercenariorum signata per Zelpham ancillam Lia. Hæc autem ratio aliquantulum quantum ad nos conuincit. Quantum ad statum politicum inter Gentiles vel Saracenos, aut Iudæos, inter quos non curatur de significatione sacramenti nulla est. Quarta ratio secundum ipsum est, quia quod vna vxor habeat plures viros, repugnat paci æconomicae. Vir autem & vxor non solum accipiuntur quantum ad communicationem naturalem, quæ est propter simile tertium derelinquere, vt ait Philosophus in 1. Polit. c. 1. quod principale est, sed etiam propter communionem æconomicam, quæ est ad conseruationem indiuidui, vt declarat Arist. 1. & 2. c. primo Politicorum: pax autem æconomica consistit in bona habitudine rectoris æconomici ad subditos: rector autem est vir, subditi sunt vxor & filii, &

serui.

Sub polis nec arbores, nec herbae, nec lapides sunt, nec generantur.

C

D

Vir est caput vxoris, & non e contra.

E

Mulier à duobus viris gigni potest.

F

Vxores habere plures viros repugnat paci æconomicae.

A ferui. Si autem ponerentur plures viri eiusdem vxoris, essent plures rectores aequales eiusdem domus, quod nec ratio, nec natura patitur, quia omnis potestas consortem recusat. Sic enim ait Lucanus primo libro de bello Iulii Cæsaris, & Pompei.

*Nulla fides regni sociis, omnisque potestas
Impatiens consortis erit, nec gentibus vllis
Credite. Ne longe fatorum exempla petantur.*

*Fraterno primi maduerunt sanguine muri.
Idem vult Statius in Thebaide, scilicet
Summo dulcius vnum.*

Stare loco, comes sociis discordia regni.

Item cum isti viri regant domum, & isti viri multa capita habeant, necesse erit animorum consequi diuersitatem. Et sic interdum contraria mandarent, ex quo necessario lis sequeretur, & destructio œconomica, & consequenter totius politiæ, cum in qualibet œconomia simile fieret, si cui libet vxori permitteretur, quod haberet multos viros. Item repugnabat hoc ex parte subditorum, quia cum diuersi viri diuersa fieri imperarent, vxor aut filii, vel serui nescirent cui obedirent. Et tunc sequeretur illud, quod dicit Saluator Matth. sexto capitulo: nemo potest duobus dominis seruire, aut vnum odio habebit, & alium diliget, aut vnum sustinebit, & alium contemnet.

Item, quia sic existente non procurarentur bona œconomica, cum vnus rector œconomia mandaret vnum, & alius aliud, nõ ergo decet sic esse, sed sic, sicut est ordo nature, quia regimen nature est optimum. Sed natura habet vnum principem, ergo in œconomia erit vnus princeps. Sic enim dicit Arist. 12. Meta. Mala est pluralitas principum, bonus est ergo vnus princeps. Ista inconuenientia non sequentur, si vnus vir plures vxores habeat, quia vxor non dominatur, sed subdita est. Sic patet 1. Cor. 11. & 1. ad Tim. 2. c. mulierem autem docere non permitto, nec dominari in virum. Datis ergo pluribus vxoribus eidem viro, non dantur plures rectores eiusdem œconomia, sed vnus, sed dantur multi subiecti, ad quos non sequitur turbatio. Nam datis multis subiectis, non dantur multa principia agendi, nec mouendi, quia subditus, secundum quod huiusmodi, non habet in se principium sui motus, sed mouetur à prælato, vel rectore. Datis autem pluribus rectoribus, dantur plura principia agendi, & sic sequitur turbatio œconomia. Præter has rationes beati Augustini possunt esse alia. Et sit prima, quod eidem viro interdum bona est pluralitas vxorum, vt si forte ex vna gignere nõ potest, quod gignat ex multis, sicut Abraham fecit, quia Deus promiserat ei feminis multiplicationem, & quia videbat, quod non potuisset gignere ex Sara, cum multo tempore generationi operam dedisset, ex consilio, & precibus Saræ accepit aliam vxorem, scilicet, Agar, & ex illa genuit, vt patet Gen. 16. c.

C Secunda, quia si eidem fœminæ darentur plures viri, dato, quod ista fœmina gigneret cum isti viri ad eam accederent, quando vellent, raro daretur, quod cognoscerentur proles. Hoc autem est magnum inconueniens, quia patres valde desiderant cognoscere filios suos. Solæ enim tunc matres filios cognoscerent, viri autem non, quod erat tollere quandam magnam delectationem. Hoc autem non sequitur datis multis vxoribus eidem viro, quia tunc quælibet mater cognosceret filium suum, & vir cognosceret omnes natos ab illis vxoribus esse filios suos. Tertia ratio, quia pluralitas virorum eidem mulieri repugnat intentioni nature, & rectitudini finis destinati à ratione. Natura enim, & recta ratio volunt matrimonium ad prolem. Sed vna vxor ex vno viro gignere sufficienter potest, ergo si poneretur alius, ille non esset ad gignendum, sed ad deturpandum, & obstandum generationi, satis enim notum est, quod si vna vxor simul plures viros vellent, quod nõ ad gignendum, sed ad explendam libidinem faceret. Iste autem finis deordinatus est, & male præstitutus. Eudem autem virum plures habere vxores bene stat, nõ ad libidinem, sed ad prolem, quia ad libidinem vna ei sufficit, ad prolem autem non sufficit, quia postquam vna concepit, vsque ad nouem, vel decem menses, concipere iterum non potest. Potest autem vnus vir in eodem anno multos filios esse diuersis vxoribus procreare, sicut refert Franciscus Petrarcha de quodam rege in libro de Prospera fortuna, qui 600. filios genuit. Ne-

cessæ autem erat de isto quod in quolibet anno 20. vel 30. filios gigneret. Quarta ratio, quia pluralitas ista virorum repugnat paci politica, & œconomica. Nam si plures viri eidem vxori essent, contingeret omnes simul ab eadem vxore debitum petere, sed quia non poterat simul cui libet reddere, sequeretur magna discordia inter viros, & vulneratio. Sic enim in duobus tauris, aut in aliis contendentibus super eadem fœmella fit interdum mors, & dura vulneratio. Fortius autem amor iste viris infigitur, quia cognoscunt, quod autem cognoscitur, magis amatur, bestie autem non cognoscunt sic. Quod autem amor in hominibus tam viris, quam fœminis fortis sit nimium patet, quia nullus labor magnus videtur amanti, ignes non timet, niues spernit, gladiis se opponit, omnia que pericula sibi grata reputat, dum tamen consequatur amatum vt ait Seneca tragœdia 4. cuius nomen Hippolytus, in actu 2. in carmine 2. cum Phædra amore flagrans Hippolytum alloquens introducit, dicens.

*Me, vel sororem Hippolyte, vel famulam voca,
Famulam que potius omne seruitium feram:
Non me per altas ire si iubeas niues,
Pigeat gelatis ingredi Pindi iugis.
Non si per ignes ire, & infesta agmina
Cunctis paratis entibus pectus dare.
Mandata recipe sceptræ, me famulam accipe
Sinu receptam supplicem, ac seruam rege, miserere vidua.*

Orpheus etiam, qui cætera suis cantibus superauerat, amorẽ fortem luperare non potuit, sed quo potentius omnia terræ inferni que monstra placaret, fortius in eo recrudescbat amor, vt ait Seneca in tragœdia. 1. cuius nomen est Hercules furens. in carmine 4. quod incipit:

*Inmitte, spotuit flere cantibus
Umbrarum dominos, & voce simplici.*

De hoc etiam Boetius de consola. lib. 3. Metro vltimo, scilicet,

Felix, qui potuit fontem visere lucidum.

Tanta enim amoris viuacitas, & vulnerandi potestas est, vt non iniuria eum antiqua gentilitas sagittas, & ardentes faces habere dixerit, vt ait Isidorus Etymo. li. 8. vbi agit de diis gentium. De hoc etiam Seneca tragœdia 4. quæ dicitur Hippolytus carmine 3.

*Diua non mihi generata Ponto,
Quam vocat matrem geminus cupido.
Nulla pax isti puero, per orbem
Spargit effusas agilis sagittas.
Tela, qua certo iaculatur arcu,
Non habet latam data plagæ frontem.
Nouit hos astus iuuenem feroces:
Concitat flammæ serfibusque, sis.*

Solus enim amor est, qui viros fortes emollit, dura quæque confringit, & non immerito, quia fortis est, vt mors dilectio, & dura, vt infernus æmulatio. Lampades eius Lampades ignis, aquæ multæ non poterunt extinguere eam, nec flumina obruent illam, vt patet Canti. 8. ca. Satis enim hoc patet in Hercule, qui cum omnia terrarum inferorum monstra indomitis illis viribus domuisset, solo amore Ioles filia regis Ætolia superatus ad ancillaria ministeria deductus est, ita vt ad præceptum eius fœmineam vestem induerit. De hoc Ouidius in lib. Epistolarum in epistola Deianira ad Herculem, quæ incipit.

*Gratulor Ætoliam tuis succedere nostris,
Victor in victa succubuisse, queror.*

De hoc meminit Ioannes Boccacius de Certaldo in libro de Casu, & ruina principum, & Seneca in tragœdia 4. carmine 3. ait.

*Natus Alcmena posuit phætræ, as,
Et minax vasti spolum leonæ
Passus aptari digitis smaragdos,
Et d'ri lig. m. r. dibus capillis.
Crura distincto reliquit auro
Luteo plantas cohíbente socco,
Et in anu clauam modo, qua gerebat
Fila deduxit properante suo.*

Item quasi de viro forti Achille legitur, qui cum in Troia bello

Subditus, scilicet aut quod subditum non habet in se principium sui motus, sed mouetur à prælato.

Amor in hominibus fortis sit nimium est passio.

E

F

no bello Polyxenam Priami filiam adamasset, ita vt deperiret in amore eius, ceteris ad bellum properantibus ipse in lecto sedens Threicia lyra cantus amatorios concinebat. De hoc Ouidius in libro Epistolarum in epistola Briseidis ad Achillem, quæ incipit.

*Quam legis à rapta Briseide litera venit,
Vix bene barbarica Græca notata manu.*

Quid enim pluribus insistam? multa dicemus, & deficiemus verbis. Maior est enim omni verbo duri amoris sæua potestas. Et si quis simpliciter motus sic fortiter amare potest, quanto magis cum alius amatum impederit, aut occupauerit? Tunc enim magna vis increfcit amoris. Sic enim ait Ouidius in libro 2. de remedio amoris, scilicet:

*Acrius Hermionem ideo dilexit Orestes,
Esse, quod alterius cæperat illa viri.*

De hoc idem Ouidius lib. Epistolarum, in epistola Hermionis ad Orestem, quæ incipit:

Pyrhus Archilleides animosus imagine patris.

Sed dices, quod idem inconueniens sequeretur dando plures vxores eidem viro. Nam cum vir & vxor ad paria iudicentur iuxta illud Apostoli 1. ad Cor. 7. sc. vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier, & mulier non habet potestatem corporis sui, sed vir; cum ergo eisdem pluribus vxoribus pro eodem tempore vir debitum reddere non possit, sequitur contentio & disturbatio œconomiae. Respondeo, quod non est simile in viro & vxore, quia si duo viri ab eadem vxore simul debitum peterent, cum ipsa non posset vtrique reddere simul, viri qui ferociores sunt, contenderent super hoc vsque ad mortem, & nullus esset rector œconomiae, qui eos moderari posset. Si autem plures vxores ab eodem viro peterent, non sequitur hoc inconueniens, quia vir, qui rector earum est, sedaret litigia, & cui vellet, prius daret, cui autem posterius, posterius. Vel eis ad reddendum debitum suum certa tempora designaret. Sicut Jacob, qui quatuor vxores habebat, & cuique debitum reddebat. Sed vno tempore determinato manebat apud vnam, & alio tempore apud aliam, & sic non esset contentio. Jacob tamen multum se alligauerat voluntati vxorum tradens totam voluntatem suam, scilicet quod quando erat tempus accedendi ad vnam, non accedebat ad aliam, etiam si vellet. Et si illa apud quam manere debebat, reddendo debitum aliquo tempore vellet ius suum vendere alteri vxori, poterat vendere, sicut patet Gen. 30. ca. cum esset tempus, in quo Jacob manere debebat apud Rachel reddendo debitum, & Rachel petiisset à Lia, vt daret ei de mandragoris filii sui Ruben, quas de agro attulerat, dixit Lia, parum tibi videtur, quod præripueris mihi virum meum, nisi & mandragoram filii mei tuleris? Dixitque Rachel, dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filii tui. Tamen, quia vtraque huic pacto consensit, egressa est Lia in occursum Jacob reuertentis de agro ad vesperum, & ait: ad me intrabis, quia mercede conduxisti me pro mandragoris filii mei. Quinta ratio est, quia sequeretur magna abominatio, cum vnus vir cognosceret, quod vnus coibat cū ea, quam ipse carnaliter cognoscebat. Nam cum iste actus turpis sit, & valde fœdatius, valde abhorreret quilibet à se fœdatam ab alio de fœdari, & induceret viros ad non cognoscendum vxores. Et patet, quia non solum aliquis abhorret eam, quæ ab alio de fœdata est, sed interdum eam, quam ipse fœdauit. Ex quo sequitur illud, quod videtur in amatoribus carnis, vt cum aliquam fœminam antequam potiantur optatis nimio amore dilexerint, postquam eam carnaliter cognouerint modicum appetientur, iam non eam, sed aliam diligentes, & non solum non appetiantur, sed fit interdum, vt eam, quam ante summo amore dilexerant, durissimo odio persequantur. Hoc enim inter ardentissimos amatores visum est, vt patet de Ammon filio Dauid, quia ita vehementissime dilexit sororem suam Thamar, ita vt deperiret in amorem eius, cum autem vi opprimens cognouisset eam, factum est, vt maius esset odiū, quo eam postquam cognouit, insecutus est, quam fortissimus ille amor, quo antequam cognosceret eam, dilexerat. Si autem dentur plures vxores eidem viro, non sequuntur hæc, quia nihil magis aliqua vxor virum de fœdatum reperiet, si aliam cognouerit, quam si nullam cognouisset. Ratio diuersitatis, quia vir est emittens, & non recipiens.

SEPTIMA CONCLUSIO PRINCIPALIS.

Communitatem vxorum politia Socratis & Platonis, non capit natura, nec vlla vis rationis.

SE X T A & vltima conclusio fit. Communitatem vxorū politia Socratis & Platonis, non capit natura, nec vlla vis rationis.

Quod sic patet, quia si communitas daretur vxorum, ita quod nullus acciperet aliquam specialiter in vxorem, sed omnes omnium essent vxores, impossibile esset distinguere proles quantum ad partus, quia quilibet ad quamlibet vxorem accedere posset, & incertum esset, ex quo viro illa mulier concepisset, essentque omnes viri vulgo concepti, quod magnum vituperium est. Etiam quia sic tolleretur probitas virorum, & distinctio nobilitatis ciuium. Status enim politia consistit in varietate personarum nobilitate & statu differentiū. Nobilitas autem proles est à nobilitate paterna, ignorato autem patre nunquam pateret in posteris distinctio generis & nobilitatis. Hoc autem omni virtutum probitati viam præcludit, quia homines, qui se à nobilibus ortos putant, à generis nobilitate coguntur, vt magna & conuenientia nobilitati suæ faciant, ne vilissimi reputentur. Sic enim ait Boetius de Consol. libr. 3. prosa 5. Quod si quidem in nobilitate bona id arbitror mihi solum, vt imposta nobilibus necessitudo videatur, ne à maiorum virtute degenerent: cum autem talis nobilitas ignoratur, torpet pigra virtus, & senio cõtatabescit. Etiam hoc modo homines infames apud ceteras gentes, & degeneres iudicantur. Hæc enim causa est, quare Spartani, qui & Lacedæmonii dicuntur Græcorum populi inter ceteras gentes vilissimi habentur. Ab incertis quippe patribus nati erant. Nam, vt quidam Historicus refert tractans de Dea, quæ Venus armata dicitur: cum semel Lacedæmonii contra hostes suos ciuitatem suam longe conficturi exiissent, cum autem facto bello armati Lacedæmonii in ciuitatem suam redirent, mulieres Lacedæmonia, eos longe respicientes hostes esse putauerunt. Armato ergo fœminarum exercitu viris obuiam euntes bellum inferre putabant, cum autem cominus se viderent, viri cognoscentes vxores suas esse, censuerunt in eas esse impetum faciendum, vt singuli fœminis singulis obuiantes, sicut fors cuique tulisset eis in gaudium euentus bellici miscerentur, quo facto proles incertæ, & permixtæ Lacedæmonum prouenerunt, vt de nullo tunc genito certus constaret pater, ex quo euentu ab aliis gentibus vilissimi reputati in opprobrium facti Spartani dicti sunt. Aliter autem licet in effectu, idem quantum ad intentum principalem refert Paulus Orosius libr. de Orbesta mundi.

Idem Garamantes, qui in Æthiopia populi sunt, faciunt, matrimonialia namque fœdera nulla iungunt, cuiuslibet fœminæ pro libito se miscentes. Ob quã causam nec inter ceteros populos communicatione digni sunt, de quo Solinus in Polyhistor. c. de Æthiopia. Item, quia sic posito sequeretur multa inconuenientia in accessu carnali, quia contingeret, quod aliquis cognosceret filiam suam carnaliter, quia nesciret, quæ esset filia sua. Etiam aliquis cognosceret sororem suam, vel auiam suam ex patre. Nam cum patrem ignoret necesse erit auiam ignorare, & multa huiusmodi, quæ inter eos, qui iam sanguine coniuncti sunt, indecentissimum est fieri.

Item quia sequeretur irreuerentia filiorum ad patres. Nam non reuereretur filius patrem, quem non cognosceret, & sæpe eueniret, vt filii occiderent patres, & vulnerarent, & maledicerent, quæ inconuenientissima sunt. Multas alias rationes Aristoteles prosequitur in 1. cap. 2. Politicorum. Nam in toto illo primo cap. nihil aliud agit. Quas nunc intentionis nostræ dicere non est, quoniam satis hucusque digestum est.

Ad argumenta in contrarium respondetur ad primum argumentum, cum dicitur: quanto aliquid magis vnum est? melius est, sed ciuitas ordinata in communitate maxime bona est, ergo est melior.

Respondetur, quod quilibet res tantum habet de entitate, quantum habet de vnitatem, nec tamen propter hoc oportet reducere res ad maximam vnitatem. Nam homo vnum quid est, si tantum non velimus eum reducere ad simpliciorum vnitatem, vt auferendo partium compositionem, aut personarum pluralitatem iam non erit homo, quia vnitatem

A eius tantam requirit diuersitatem, ita de ciuitate. Ciuitas namque non est vnum ens per se, sed per aggregationem. Si ergo velimus reducere eam ad tantam vnitatem, vt sit vnum ens per se, excedemus naturam ciuitatis, vt si quis velit reducere ciuitatem ad vnam domum, & deinde ad vnum virum, manifestum est, quod ibi ciuitas non est.

Ad secundum, quando arguebatur, quod legislatores magis intendunt causare amorem in politia adhuc magis, quam iustitiam, sed nullus maior amor induci potest, quam vt ponatur communitas vxorum, ergo illa est bona politia. Respondetur, quod positus filiis communibus, & vxoribus communibus, nullus amor est in ciuitate. Nam, vt ait Aristoteles

in 1. cap. 2. Politicorum. Propria quilibet amat, communia vero nullus. Nam duo sunt, quæ amare faciunt, scilicet, proprium, & dilectum. Cum autem aliquis vocat omnes minores se filios, non vocat eos filios tanquam filios proprios, sed filios, id est, filios eius, & omnium de ciuitate. Immo nescit, si aliquem filium habet, ideo nullum, vt filium diligit. Etiam quia pater & filius nomina sunt amoris, & dulcedinis, modicum autem dulcedinis, scilicet, mellis, si in multam aquam iaciatur, nihil fit, sic si vnus omnes, vt filios amet.

Desunt permulta, que promissa ab Auctore supra ante conclusionem primam, nequaquam inueniri potuerunt.

Opusculi de optima politia Alphonsi Tostati Finis.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABLVENSIS

In locum Isaia Cap. VII. Ecce Virgo concipiet, &c.

COMMENTARIUM.

AD GVTERIVM A TOLETO TOLETANVM AN-
TISTITEM, AC HISPANIARVM PRIMATEM.

Hoc mihi propositi ab antiquo fuisse congaudeo, idque eruditissimorum arbitratu virorum approbatur, optimis in eo, qui honestissimus est famulandi, modo complacere, multumque differenter Vestrae Dignitatis plurimorum sententia venerande excellentissime Domine, atque virorum optime. Non mediocriter enim mihi in hac parte ceterisque, quoad exiguitatis meae virtutis executionem coaptari potest, voluntas famulandi est: sed vtinam tam efficaciter quam deuotè. Si votorum immensitati paruulae efficaciae modus subest, tamen secundum Aristotelicam sententiam in hac re actoris merita comparatiue non quantum efficitur, sed quæ agentis electio est, inspicienda erunt. Et quoniam voluntas ad magna est, quanquam in re parum subsit, quod famulatum in hac parte impenderim, vt non ex rei modo, sed ex affectionis meae quantitate ius poscit, sic efflagito. Exposcit arguta prudentia vestra super Isaïam quandam particulam declarari, in qua Catholicis aduersus perfidiam Iudæorum immortalisiam facta est. In qua, quanquam responsionis meae opus non sit, præcipue argutori sapientiæ Vestrae, cui hæc abundantius clarent, mihi tamen non discutiendi, quæ exposcentem, aut verius imperantem occasio impulerit, arbitrium est, sed obsequendi eis, quæ iussa sunt, necessitas manet. His igitur mancipatus, quanquam in hoc dicendi genere, nec copiose, nec lepide, aut perpolite mihi eloqui subsit, tamen vtunque datur, id agam. Nec hoc mentis est, vt tantum de vigiliarum aut laborum impendam, quantum fortassis ipsius rei, de qua agitur, exposcit magnitudo, sed vtunque id protulisse sufficit, quo quid in hac parte inferamus, appareat.

In hoc igitur duæ particulae perstringendæ sunt.

Primum cum dicitur: Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, &c.

Secundum vero, quia dicitur: Butyrum & mel comedet, &c.

Ad primum dicendum, quod fundamentum expositionis huius prophetici dicti est, illud de Salvatore nostro, & Virgine exponi debere. Nec quidem hoc ex communi Catholicorum Doctorum consensu est, quasi hic eisdem homodoxia constet, sed quoniam sic agente Spiritu Sancto ab ipsa sacra Scriptura ad hunc exponendi modum compellitur, quod manifestat Beatus Marthæus 1. capitulo. Cum e-

nim de conceptu & natiuitate Saluatoris nostri dixisset, atque de nominatione subintulit, hoc totum factum est, vt impleretur, quod dictum est à Domino per Prophetam: Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabis nomen eius Emmanuel, &c.

Et quemadmodum hoc dictum Isaïæ de Christo intelligendum necessario est, ita & continuato stylo ea, quæ 9. caduntur, de eodem suscipienda sunt, scilicet. Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nephthali, &c. Et illud: Parvulus datus est nobis, &c. Quod manifestatur Matthæi quarto capitulo, cum dicitur: Cum autem audisset Iesus, quod Ioannes traditus esset, secessit in Galilæam, & relicta ciuitate Nazareth, venit, & habitauit in ciuitate Capharnaum, & maritima in finibus Zabulon & Nephthali, vt impleretur, quod dictum est per Isaïam Prophetam: Terra Zabulon, & terra Nephthali, & via maris trans Iordanem: Galilææ gentium populus, qui ambulabat in tenebris, &c. Dixit etiam Prophetam Isaïas cap. 7. vbi prædicta ponuntur: Dominus ipse dabit vobis signum: Ecce Virgo concipiet. Timebat enim Achaz rex à facie duorum regum, scilicet Rasin regis Syriæ, & Phaceæ filii Romeliæ, qui coniurauerant, vt acciperent regnum eius. Hunc Achaz, quanquam impium Deus consolaturus, prædixit liberaturum eum de manu duorum horum Regum, & eos perituros.

Ad hoc autem datum dedit signum, scilicet: Virgo concipiet, & pariet filium, &c. Hanc Virginem concepturam, & parituram, nemo de nobis ambiguit, Dominam nostram Virginem benedictam fore. Nec enim alicui in mentem venit, vt intelligendum sit, quod Virgo concipiet, & pariet, id est, quod illa, quæ aliquo tempore virgo est, scilicet, cum ista verba dicebantur, postea concipiat, & pariat per corruptionem. Nam hoc nec signum aliquod, nec miraculum est, cum ista sit via concipiendi vniuersæ carnis super terram. Nulla namque foemina concipit, quæ aliquando virgo non fuerit. Hoc igitur pacto de quacunque foemina diceretur, virgo concipiet & pariet: Quod nemini concedendum esse videtur, sed dicitur hoc, quod ipsa, quæ conceptura & paritura erat, tunc cum pareret, atque conciperet, virgo futura erat.

Ex quo apparent duæ particulae earum, quas nos ad Virginitatis nostræ præconia posuimus, scilicet, quod fuit Virgo ante partum, & in partu, & post partum. Primæ duæ particulae hic patent. Primum quidem, quia dicitur: Ecce Virgo concipiet, conceptus autem partum antecedit, & in concipiendo virgo extitit, quoniam ad hoc, quod conciperet, nulla cor-

D

A ruptio per accessum virilem, sicut in cæteris mulieribus effecta est, mansit quippe perfecta virginitas in conceptione Dominæ nostræ. Nec quidem solum, ut virginitas est integritas mentis & corporis cum inexperientia omnis actus veneri, ut communiter diffinitur, sed etiam, ut dicit priuationem susceptionis omnis seminis masculini qualicumque modo. Nam prima virginitas in quibusdam mulieribus concipientibus est naturaliter, secunda autem nulli vnquam, nisi Dominæ nostræ collata est. Patet, quia multæ fœminæ à viris incognitè concipere possunt, & aliquæ sic conceperunt, s. per dæmones incubos, & succubos, de quibus diffusus super 5. c. Gene. & 7. ca. Exo. dictum est, nam hos negare esse, & fœminas ab eis carnaliter cognosci impudentia magna est, ut ait Aug. 15. de Ciuit. Dei. Hi tamen semē effundunt, non quidem quod habent, quoniam eis nullum inest, cum animalia non sint, sed quod à viris in pollutione nocturna succubi effecti susceperunt, in genitalia fœminea incubi facti refundunt. Hæc enim non est virilis cognitio, tamen cum semine res agitur, atque ea, quæ sic semen suscipit vere defloratur per ruptionem virginalium claustrorum. Habent namque incubi dæmones in assumpto corpore genitale virile, quod id causatur in fœmina, quod ex virili cognitione patitur.

B Sed est aliquid adhuc amplius, scilicet, quod fœmina concipere possit, non ruptis suis virgineis claustris, sed manentibus in ea integritate, quæ à natura condita sunt, quod in plerisque etiam mulieribus coniugatis visum est accidere, quæ sine vlla claustrorum virgineorum corruptione, aut operatione genitalis masculini, suscepto tamen semine conceperunt. Qui modus, quoniam cunctis cognitum eum arbitror, tum quia prolacione hæc indigna sunt, subicebitur. In hoc tamen modo, quamquam maneat in fœmina carnis integritas, quæ est pars quædam virginitatis illæsis vasis genitalibus, virgo tamen non est. Duæ enim desunt, scilicet, quod mentis abfuit integritas, & quod delectatio veneri actus, & experientia suscepta est, quorum vtrunque virginitati repugnat. Nam ea, quæ nupta est, eo ipso, quod virum accipit, mentalem perdit virginitatem. Proponit namque, vel debitum à viro ad gignendum petere, vel saltem peritum debitum viro reddere, cum ad hoc matrimonio adiungatur. Immo, & si vir debitum petat conuenienti tempore, & loco, mortaliter fœmina peccat, si suum denegauerit, dicens nolle vllatenus reddere. Nam fœmina non habet potestatem corporis sui, sed vir, & vir non habet potestatem corporis sui, sed fœmina, ut habetur 1. ad Corinth. 7. cap. Quamquam igitur hæc, quæ nupta est viro corpore incorrupta manet, virgo non est, quia mentis corruptio in ea est, cum carnaliter cognoscere, aut cognosci intendat, aut saltem patiat. Est etiam alterum obuians in hac parte, scilicet, quod hæc fœmina veneri actus delectationem experta est, quæ potissime virginitati repugnat. Nec enim quicumquam fallatur existimas fœminam in actu veneri non delectari, nisi per contactum genitalis vasis, & deflorationem in claustrorum virgineorum ruptione, in alio namque huius actus consistit delectatio. Et quamquam de his fortasse dicendum non esset, quia tamen naturalia quædam sunt, & interdum speculationibus altissimis necessaria, erubescendum non putauit, cum in hac parte vniuersum ruborem nostrum Aug. abstulerit, qui quædam alia, quæ forsitan cuiquam fœdiora viderentur in 7. & 14. de Ciui. Dei protulit. Licendum igitur fœminis nullam esse in defloratione, aut genitalis vasis contactu delectationem, sed in decisione menstrualis sanguinis, qui loco seminis in eis est, & in ipsa commixtione masculini seminis ad fœmineū, & in roratione matricis. Quod quidem si vulgaribus testibus contentos esse libeat, ipsarum, quæ hæc patiuntur, fœminarum testimonio iudicandum erit, in quibus solida satis constat probatio. Nobis tamen, qui veritatem inquirimus per altissimas causas, cum sapientiæ studeamus, quæ de altissimis, atque per altissima est, iuxta Aristotelem nostrum Ethicorum libro 6. & alio modo veritas inquirenda est. Patet enim nullam esse delectationem in defloratione & ruptione virgineorum claustrorum. Nam id, quo naturæ violentia irrogatur, delectationis materia non est, sed potius mœroris. In defloratione autem, cum sit violentia quædam, quæ infligitur claustris virginalibus, ut ea, quæ clausa erant, rumpantur: erit igitur tristitia, & nulla de-

lectatio. Potissime quia in animalibus, quæ sentiunt, dolor causatur ex diuisione continui, ut si aliqua pars carnis à reliquis abscindatur. Hic autem sic est, quia natura in virgineis claustris continuitatem causauerat, per deflorationem autē continuitas ista corrumpitur, quod testatur cruor, testis verus corruptionis, aut vulneris. Et si in hac virginum defloratione quandam contingat delectationem sentiri, non est ob hoc, quia defloratur, quoniam potius ex hoc veri doloris materia est, sed ex aliquo adiuncto ad istam deflorationē. Quod apparet, quoniam si virginea claustra ferro, aut vnguibus, aut quauis alia apertione rumpantur, dolor solus sequitur, sicut in fractione aut ruptione cuiuslibet alterius partis corporis igitur si in cognitione & defloratione virginis opere virili ipsam claustrorum ruptionem aliqua consequatur delectatio, non ob hoc est, quoniam ruptione causata est, sed potius quia aliquid est cum ipsa defloratione, quod secundum se delectationis causatiuum est. Hoc autem est, quia semen effunditur receptum in matrice, & velut in viro in decisione seminis causatur delectatio, & non in aliquo alio, ita in fœmina in irrotatione matricis, quæ cum calida & sicca fuerit, irrotatione humidi virilis seminis delectatur. Hæc autem seminis effusio atque in matrice susceptio sine aliqua claustrorum virgineorum apertione fit, ideo ibi delectationē veneri actus experiri necesse est, & fortassis maiorem, quam cum ruptione claustrorum fit. Causa patet, quia his immorari non decet. Ila igitur, quæ illæsis virgineis claustris sic concepit, aut saltem semen suscepit, virgo non est, quoniam veream delectationem eam expertam liquet. Est autem alius modus, quo cōseruata virginitate, fœmina concipere naturaliter potest, s. ut non corrumpatur integritas meuris, si ista mulier semper proposuerit continere non experiendo aliquam delectationem veream, nec vnquam aliquem contrarium actum habuerit iudicando, aut eligendo, quod facit plenam mentis integritatem. Etiam, ut fœmina concipiat incorrupta carne, s. n. a nentibus illæsis virgineis claustris, ita ut nemo virorū aperuerit integritatē genitalis fœminei, nec vlllo alio casu defloretur. Itē & quæ hæc fœmina nullā veream delectationē experta sit, quæ integritatē virginitatem constituunt, ita quæ alicui mulieri sic cōcipienti dabitur in vita æterna aureola, quæ debetur vere virginibus. Nam in hac plena virginitas patet, ut ex diffinitione liquet, s. virginitas est integritas mentis & corporis, cum inexperientia actus veneri. Hæc tamen fœmina non dicitur secundum sacram Scripturā cōcipere virgo existens, quæ semine suscepto corruptio eius agitur. Nam et si omnia prædicta interuenient, semen tñ intercidit. Hic autē modus assignari nō pot in mulieribus cognitis per incubos dæmones. Nam quæquam illæ continere in perpetuum proposuerint, maneatq; ibi mentis incorruptio, vasa tñ fœminea genitalia vere corrumpuntur, atq; cruorem inde exire necesse est, quemadmodum si à viro huiusmodi virgines deflorentur. Etiam sequitur ibi experientia actus veneri, quoniam quæquam mulier inuoluntaria cognoscatur semperque repugnans, tamen dum cognita fuerit, necessarium est eam delectari, quia ista delectatio non euenit ex voluntatis electione, sed ex conditione naturæ. Et ob hoc quamquam aliqua mulier delectetur, cum cognoscitur, si tamen laborauit, ne cognosceretur, nec post cognitionem in hoc consentit, aut delectetur, nec in hoc peccat, quia peccatum non est in his, quæ totaliter inuoluntaria sunt. Item non potest assignari iste modus in mulieribus, quæ violententer ab aliquibus cognoscuntur, quoniam ibi sunt duo prædicta de cognitione dæmonum incuborum, scilicet, quod fit ruptione virgineorum claustrorum, & experientia delectationis veream. Item si diximus, hanc fœminam inuoluntarie cognitam deflorationem nullam passam fuisse, suscepisse tamen semen masculinum, sicut supra dictum est, adhuc non stat modus, quoniam ibi experientia delectationis veream est. Non potest autem iste modus assignari vllatenus in fœmina vigilante, quia quouis modo tunc semen suscipiat, necesse est delectationem veream experiri. Oportet igitur hunc modū in somniis fieri. Sed qualiter ibi integritas mentis sit, & illibatio virgineorū claustrorū, & nulla veream delectationis experientia, credo cuiuslibet ad hæc aduertenti, satis cogitatione inueniri posse. Non enim decet talia proferre. Quamquam sanctus Thomas in quodam Quodlibeto hunc modū pro parte aperiat, hic tamē quidquid sit, semper

modus quo mulier seruat virginitatem naturaliter potest concipere

E

Mulier mortali per peccat viro peccatis debet tempore conueniunt

Notandum dicitur in defloratione, quæ potest esse delectatio in concubitu genitalis vasis, ut medici dicunt, & etiam in Sen.

tamen

A tamen semen ad conceptionem intercidit, sine quo nihil naturaliter fit. In viro autem hic modus reperitur. Nam viri sine mentis corruptione, & illibatione carnis in vase genitali generare possunt. In eis tamen difficilius est, quam in femina, quia femina inuoluntarie cognosci potest à viro, vir tñ, nisi velit nullam vnq̄ feminam carnaliter cognoscit. Quod satis liquet. Nam actio in potestate agentis, passiones nō sunt in potestate patientis, sed agentis. Iste modus satis patet per dæmones succubos, quoniam virile semen pollutionis nocturnæ, aut alias suscipiunt, & postea matri alicuius femine infundunt, & fœtus inde sequitur, immo, & admirabiles fœtus in naturalibus dispositionibus. Sic enim factū est per Merlinum, quando ex incubo, & succubo dæmone genitus satis veraciter perhibetur. Eius tamen pater vir fuit, quia ille pater est, cuius semen est ad gignendum, dæmon autem semen nō habet, cū spiritus sit, pater tamen Merlini non cognouit carnaliter matrem eius. Alius tamen modus est, quo sine dæmone succubo, & incubo viri gignant illa sã mentis integritate, & carne, & nulla suscepta delectatione venerea, q̄ attinet ad perfectam rationem virginitatis. Et sic viri virgines existentes naturaliter gignere poterunt. Nec tamen in viro virginitatē voco, & integritatem carnis, & priuationem decisionis seminis, ita, quod virgo ille sit, qui semen nunquã effuderat quouis modo, quoniam hoc pacto in pollutione nocturna viri virginitatem amitterent, quod falsum est. Nam nullus hoc concederet, & satis patet. Nam corruptio carnis est aliqua violentia illata naturæ, secundum quam infringitur aliquid, quod ipsa condiderat, quemadmodum cum femina defloratur, in pollutione nocturna aut nihil tale fiat, qm̄ sine vllō motu carnis sola operante phantasia, quæ super naturã corporalem magnam potestatem habet, per cōceptas imagines, aut ex impotentia potentia retentia seminalis effluit humor. Sed corruptio integritatis carnis masculinæ consistit in hoc, quod masculus in primis carnalibus accessibus patitur. Nam prout in femina fit vera, & perfecta defloratio, ita in viro pro modo suo, quanquam non æqualiter. In pollutione autem nocturna nihil horum euenit, quia etiam sine experientia delectationis venereæ ista fiunt. Nam qui per somnum grauem nocturnam patitur pollutionem, delectationem veneream minime experitur. erit ergo vir generans manente sibi virginitate. Sancta tamen Scriptura strictius de virginitate loquitur, quocunq̄ enim modo aliqua mulier ex semine humano concipiat, non dicit eam sancta Scriptura in virginitate concipere. De Domina nostra Virgine hæc omnia completissime prædicantur, scilicet quod ipsa concepit cum integritate, quoniam nunquam habuit aliquẽ consensum, nec carnalem copulam, dicente ipsa ad Angelum, quomodo fiet istud, quia virum non cognosco? id est, quia non cognoscere virum proposui. Non enim loquebatur de cognitione sola, quia tunc verba sua in pertinentia essent. Nam quanquam tunc non cognosceret, nec cognouisset virum, poterat eum cognoscere in futuro, & sic non excluderet verba Angeli. Oportet ergo, vt intelligatur: Quoniam virum non cognosco, id est, proposui nunquam virum cognoscere. Et tunc stant rationabiliter verba eius, scilicet quomodo fiet istud? nam fieri nō poterat, nisi aliquem specialem modum ad hoc Deus daret, secundum quod postea Angelus subintulit, scilicet Spiritus Sanctus superueniet in te, &c. fuit ergo mente incorrupta. Fuit etiam carnis integritas in illa, quia à nullo vnquam viro deflorata est, quanquam impiissimus Heluidius asserat, Virginem Dominam nostram à Ioseph fuisse carnaliter cognitam, & alios filios post Saluatorem peperisse, de quo latissime argutum est, & responsum fuit in libro nostro de quinque metaphoricis paradoxis ad illustrem Reginam Castellæ. Nullo etiam modo delectationem veneream experta est, nam hæc in cognitione à viro est, ipsa autem nihil vnquam tale pertulit. Præter omnia autem hæc habuit, quod naturam transeendit, scilicet quod sine semine concepit. In quo excessit omnes alias feminas, multæ namque feminae imperfecta virginitate concipere possunt, vt supra declaratum est, nulla tamen sine suscepto semine concipit. Domina tamen nostra Virgo nullo virili semine suscepto concepit, & ob hoc fuit conceptio illa supernaturalis, quia non erat ibi aliquod principium actuum naturale ad dirigendum menstrualementem sanguinem eius, & formandum in corpus, sed fuit Spiritus San-

D ctus faciens in menstruo virginali opera omnia, quæ operari debuisset masculinum semen. Quomodo autem dicatur Virgo beata concepisse de Spiritu Sancto, & quid hoc significet, & an Spiritus Sanctus aliquod semen creauerit, quod nullius viri esset, & infuderit in vterum Virginis loco seminis masculini, in libro nostro de quinque metaphoricis paradoxis dictum est.

Habetur etiam ex hoc prophetico dicto, quod Domina nostra Virgo peperit, id est, ipsa in virginitate existens peperit, propter quod Ecclesia prædicat, non solum ante partum virginem, scilicet in conceptu, sed etiam in partu. Quid tamen sit feminam in cōceptu esse virginem, manifestum est, scilicet, ipsam sine aliquo semine virili concipere. Quid tamen sit in partu esse virginem, multis adhuc absconditū est. In quo sciendum est, virginitatem, vt supra diffiniuimus, esse integritatem mentis & corporis, cum in experientia actus venerei, aut delectationis eius. Quando igitur carnis corruptio est, virginitas tollitur.

In feminis autē carnis integritas dicitur esse incorruptio claustrorum virgineorum. Ista claustra sicut aperiuntur in in conceptu, quando femina à viro cognoscitur, ita & aperiuntur in partu, & adhuc maiori apertione, & propter hoc maior dolor est in partu, quam in prima virginum defloratione, & contingit multas periclitari: ratio est, quia sicut integritas carnis in femina tollitur, cum carnaliter cognita defloratur, & ob hoc ei virginitas adempta est, ita & in partu, quia ista claustra virginis pudoris panduntur, virginitas auferri dicitur, imo magis quam in conceptu, cum maior apertio fiat. Et magis necesse est feminam in partu virginitatem amittere, quam in conceptu quoad carnis integritatē. Nam, vt supra declaratum fuit, aliqua femina concipere possunt suscepto semine nulla facta ruptura virgineorum claustrorum. In partu tamen nulla femina parere naturaliter potest virgo. Nam cum fœtus emitti debeat per vas genitale mulieris ab vtero, & magnæ quantitatis sit, necesse est tantum aperiri de virgineis claustris, quanta est magnitudo infantis nati, alioquin dabitur corporum penetratio, quam non consentit Aristoteles noster in libris Physicorum, nec natura rerum hoc tolerat. Et sic secundum naturam hoc in veritate constat, quod multæ feminae in virginitate existentes concipere possunt, nulla tamen in virginitate existens naturaliter parit.

Erat ergo dubium de Domina nostra, quia quanquam sine vllō semine concepisset, & peritus Virgo maneret, in partu tamen corrumpi poterat ruptis virgineis claustris ad infantuli emissionem. Immo quanquam Deus supernaturaliter egresset, vt Maria sine semine foret prægnans, & retenta plena virginitate, si tamen illam naturaliter parere, quod conceperat, reliquisset, nullum vterius in ea operando miraculum, necessarium erat, vt ipsa in pariendo virginitatem perdidisset, scilicet quia ad exitum corporis redemptoris nostri, quod erat in tanta quantitate tempore natiuitatis, in quanta alii cōtemporanei fœtus nati erant, rumperentur virginea claustra. Ideo ad exprimendam virginitatem omnimodam Dominae nostræ, non fuit sufficiens dici, quod ipsa ante partum, scilicet in conceptu Virgo extiterit, sed etiam in partu, scilicet, quod nō fuit facta aliqua ruptio claustrorum virgineorum ad exitum Saluatoris nostri de vtero. Et hoc tantum fuit miraculum, quantum quod sine semine virili conceperit. Quomodo autem Saluator noster, cuius corpus tantæ quantitatis erat, de Virginis alio exire potuerit nullo sigillo pudoris virginis rupto, & an exierit deducendo se totum ad indiuisibile, sicut est in hostia, scilicet, quia est in qualibet parte hostiæ, quantumcunq̄ parua sit, vel an exierit secundum extensionem quantitatis per corporis penetrationem, sicut transiit intrans ad discipulos ostiis clausis, in libro nostro de quinque metaphoricis paradoxis late disputatum est.

Aliis autem alia in hoc sententia est: dicunt enim Dominam nostram Virginem dici ante partum, in partu, & post, referendo in solam priuationem cognitionis virilis, scilicet, quod sicut ante partum cognita non extitit, ita nec post. Hoc autem subsistere non potest, nam quanquam ista expositio conueniat ad primam & tertiam particulam, scilicet, quod fuit Virgo ante partum, & post partum, tamen non conuenit secundæ particulæ, scilicet, quod fuerit Virgo in partu.

Primum patet, quia ipsa fuit Virgo ante partum, scilicet,

Quid sit virginitas in viro.

B

C

Paradoxus 1. ca. q. 10. & seq.

D

E

F

De exitu Saluatoris ex Virgineo matris vtero, vide autem eorum in paradoxo 1. ca. q. 10. & q. 11. & q. 12. & q. 13. & q. 14. & q. 15. & q. 16. & q. 17. & q. 18. & q. 19. & q. 20.

A quod ad conceptionem suam non præcessit aliqua virilis cognitio, nec teminis susceptio, sicut in aliis mulieribus naturaliter fit. Etiam post partum virgo fuit, quia à nullo vnquam viro postea cognita est, quamquam impiissimus Heluidius contrarium asseruerit.

Ad secundam autem particulam hoc adaptari nequit, cum dicitur. Et virgo in partu. Nam quamquam aliqua femina ante partum carnaliter cognosci possit, & similiter postquam peperit, nulla tamen cum parit cognosci potest. Repugnat enim secundum naturam, vt liquet satis. Ideo non potest dici Domina nostra virgo in partu, id est, quia non fuit cognita à viro, dum pareret, quia hoc modo omnes feminae parientes dicerentur virgines in partu, cum nulla earum cognosci possibile sit, dum parit. Hoc tamen falsum est, quoniam nullam feminarum in partu virginem dicimus, ideo non est hoc modo dicendum, Dominam nostram hoc modo dici virginem in partu extitisse.

B Item non potest hoc stare, quia si femina in partu virgo dicitur, aut fuit virgo ante partum, scilicet in conceptione, aut non. Si autem fuit virgo ante partum, scilicet quod ad hoc, quod conciperet, non fuit cognita à viro, nec suscepit semen, necessarium est, vt in partu quoque virgo sit, cum non cognoscatur cum parit, si fortassis mulier, quæ in partu virgo nuncupari debet, ante partum non fuit virgo, scilicet quod, vt conciperet carnaliter cognita est, non potest dici virgo in partu, cum ante hoc corrupta fuerit, & quæ semel virginitatem perdidit amplius virginem esse impossibile est. Et sic quocumque modo accipiatur non dicitur conuenienter, quod beata virgo sit tantum in partu virgo per respectum ad priuationem carnalis deflorationis, quia tunc non differt esse virginem in partu ad hoc, quod est esse virginem in conceptu, vel semper ante partum, & post partum, & satis superuacuum videtur esse eam in partu virginem dicere.

Dicendum est autem de hac particula maioris miraculi opus esse ipsam in partu virginem extitisse, quam post partum, vel ante partum in conceptu. Sed intelligenda sunt hæc, sicut in præcedentibus declaratum est, scilicet, quod in partu virgo extitit. Quia quemadmodum non fuit aliqua virgineorum claustrorum facta libatio ante conceptum opere virili, ita in partu nulla operatio ad exitum Saluatoris nostri celebrata est. Hæc autem operatio si intercessisset, virginitatis dispendia sequi necesse erat, cum carnis integritas in hac virgineorum claustrorum apertione maximam sustineat læsionem.

C In prophetica prænuntiatione consequitur post hæc, & vocabitur nomen eius Emmanuel, id est iste puer, qui de virgine nascetur, vocabitur Emmanuel, quod Latine interpretatur, nobiscum Deus. Emmanuel enim in Hebræo nobiscum sonat: Et autem Deus interpretatur, quod huic puero conuenit. Nam hoc designat duas naturas, aut substantias in Salvatore nostro, scilicet diuinam, & humanam. Et hoc nobiscum Deus, id est in natura nostra, vel cum natura nostra Deus designat, quod iste habuit deitatem cum natura nostra, quod nulli ante contigerat nec postea eueniet. Nam istud nomen manifestat hunc esse Deum, sic enim decebat, vt qui de virgine super naturam conceptus, & natus est, non solum homo esset, quod naturaliter contigisset, sed etiam Deus esset, quod omnes naturæ vires excedebat, nec tamen erat contra naturam. Et hoc, quod dicitur nobiscum Deus non interpretatur per nomen oratio, scilicet, vt dicamus nobiscum Deus, id est, quod nomen istius pueri nati erit nobiscum Deus, id est, quod Deus sit nobiscum sed nobiscum Deus, id est, quod nomen huius pueri erit nobiscum Deus, id est, Deus cum natura humana, vel existens Deus, & homo. Nam exponendo primo modo per orationem non solum conuenit Deo, sed etiam creaturis. Sic enim dicitur Exodi decimosextimo & edificauit Moyses altare, atque vocauit nomen eius Dominus exultatio mea, id est, Dominus est exultatio mea, in quo non attribuitur aliqua perfectio altari illi, vel denominatur de illo, sed de Deo. Si tamen exponetur sine oratione esset sensus, quod nomen altaris erat, Dominus exultatio mea, id est, quod ipsum altare erat, Dominus, & exultatio. Sic igitur est de nomine huius pueri nati, quod est Emmanuel, id est, Deus nobiscum. Et tunc est sensus, quod per natiuitatem

huius pueri Dominus est nobiscum, & hoc non erat aliquid magnum, quia quilibet homo poterat sic vocari, in cuius natiuitate, aut quo viuente Deus aliis bona collaturus foret: hoc modo poterat vocari Noe Emmanuel, quia per eius vitam Deus dedit aliis requiem, cum ipse inuenerit modum transferendi labores ab hominibus agricultura à se inuenta, quod innuitur cum dicitur de eo Geneseos quinto capitulo; iste consolabitur nos ab omnibus laboribus nostris in terra, cui maledixit Dominus. In hoc autem erat Deus cum hominibus in quantum tollebatur eis maxima pars laborum suorum. Sed non videtur conueniens, quod vocaretur Emmanuel. Altiori enim quodam modo nos redemptorem nostrum Emmanuel appellamus, & in sacra Scriptura appellatum extimamus. Debet ergo exponi istud nomen non per orationem, sed alio modo incomplexo, scilicet, quod vocabitur nomen eius Emmanuel, id est, Deus nobiscum, scilicet, quod ipse est Deus nobiscum, quia Deus cum natura humana, quia Deus, & homo est.

D In his autem aduertendum est, quod quamquam Isaias prædixerit Christum saluatorem nostrum vocandum Emmanuel, tamen non fuit ei impositum hoc nomen à matre sua, nec ab Angelo, sed vocatus Iesus, vt habetur Lucæ primo capitulo; sed dicitur nomen eius Emmanuel, id est quia ipse erit talis, quod debeat vocari Emmanuel, etiam si ei nemo tale nomen impoluerit. Nam nominum quædam sumuntur ab impositione, quando non reperitur aliqua causa necessitatis ex parte rei nominatæ ad id, quod significat nomen, vt Socrates, vel Plato, aut Cicero. In his enim liberum est imponere quodcumque nomen voluerimus.

E Alia sunt nomina, quæ conueniunt secundum naturam, vt pote illa, quæ insunt ex natura speciei, vel generis, vt quod aliquis vocetur homo, vel animal. Nam secundum naturam homo est, & animal est, etiam si nullus ei tale impoluerit nomen. Ita de Christo nomen hoc, quod est Iesus, siue Iosua secundum Hebræos ab impositione sibi est, quoniam potuisset eum vocare mater sua alio nomine, nisi Angelus prædixisset atque præcepisset vocari nomen eius Iesum, vt patet Lucæ primo capitulo. Nomen autem naturæ in Christo erat, quod esset Deus, quia erat filius naturalis Dei, & quod esset homo, quia erat filius naturalis hominis, scilicet, virginis matris. Hoc autem significat istud nomen Emmanuel, scilicet, Deus nobiscum, id est, Deus cum humana natura, quod est Deus, & homo. Erat ergo nomen Christi Emmanuel, sicut nomen naturale est, vt homo, & animal. Et sicut nobis non imponuntur ista nomina homo, & animal, sed in nascentibus cognoscuntur, ita & ipsi Christo non fuit à matre, vel ab aliquo impositum istud nomen Emmanuel, sed ab ipsa natura cognitum est. Circa hoc, vt amplius pateat euidencia tria agenda sunt, primo apponentur quædam fundamenta, ex quibus Iudæi in nos insurgunt, aut saltem insurgere possunt, proclamantes hanc Isaiæ auctoritatem non intelligi de Salvatore nostro Iesu. Secundo hæc soluentur, Tertio expositio Iudæorum subiungetur, & improbabitur.

F Ad primum probant, quod dictum Isaiæ non intelligatur de Christo, ex eo, quod supra dicitur in litera Isaiæ, scilicet, quod rex Achaz audiuit, quod Rasin rex Syriæ, & Phacee filius Romelæ rex Israel consilium inter se fecerunt, vt simul venirent super regem Achaz regem Iuda, & delerent eum ponentes alium regem in Ierusalem, quod audiens rex Achaz timuit, & totus populus eius cum eo. Tunc Deus ad Isaiam dixit, vt egrederetur in occursum Achaz, & prænuntiaret ei, quod non fieret, quod illi reges præordinauerant, & ad hoc adiecit, dicens: Dominus ipse dabit vobis signum. Ecce virgo concipiet &c. igitur istud signum dabitur ad consolationem regis Achaz, vt non timeret reges supra se irruenturos, sed signum de Christi natiuitate non fuit tale, vt possit consolari regem Achaz, & populum timentem, cum istud futurum esset post multa tempora. Accidit enim post, quasi per sexcentos annos. Quid ergo attinere videbatur istud signum ad ea, quæ regi Achaz prænunciabantur? nihil inquam. Non ergo est ipse puer, qui hic nasciturus prædicatur.

Item, quando Deus dabat sanctis patribus aliqua signa in veteri testamento, illa signa immediate complebantur. Sic patet de Abraham, cum quo, cum iniret fœdus de dando ei

D

A

terram populorum multorum, de quibus habetur Gene. 15. misit ignem inter diuisiones sacrificiorum, quando apparuit fornax ardens, flamma discurrens per medias diuisiones. Sic etiam cum dedit signum de Gedeon vincendo Madianitas, immediate completum est, quia apparuit in vellere signum, scilicet, quod vellus erat madidum, & area sicca, & iterum area compluta, sicco tamen vellere manente, vt habetur Iudi. 7. c. Sic etiam de Eliezer seruo Abraham, quando iuit in Melopotamiam, & de multis aliis. Si ergo nunc fuisset annunciata natiuitas Christi regi Achaz tanquam quoddam prænosticium, quod non deberet timere duos reges, qui volebant de lere domum eius, immediate fuisset, sed fuit post valde multa tempora, quia fere post sexcentos annos, ergo non fuit hoc datum in signum.

Item arguunt non posse stare, quia quamquam Christiani dicant, quod mater Christi virgo concepit, & peperit, tamen in Hebræo non ponitur virgo, sed adolescentula, scilicet puella tenere ætatis, siue sit virgo, siue non. Quod probant per id, quod habetur Prouerbiorum 30. c. vbi dicitur: Tria sunt mihi difficilia, & quartum penitus non cognosco. Et concluditur in fine: Via viri in adolescentula. In Hebræo ponitur idem nomen quod hic ponitur, scilicet, Alma pro adolescentula, scilicet via viri in adolescentula. Sed cum via viri in adolescentula est, ipsa non est virgo, ergo non signat alma semper virginem.

B

Item non videtur posse intelligi de Christo, quia in litera Hebraica dicitur. Ecce, alma, siue adolescentula concepit, & pariet, ergo videtur, quod eo tempore, quo ista verba dicta sunt, iam conceperat illa puella, cuius filius prædicatur hic nasciturus. Sed beata Virgo Maria non concepit, nisi post sexcentos annos quasi, ergo non intelligitur de ipsa.

Item dicitur in litera huius prophetiæ: Et vocabitur nomen eius Emmanuel. Sed de Domino Iesu non legitur, quod fuisset vocatus Emmanuel, sed vocauit eum mater sua Iesum, quia sic prædictum fuerat ab Angelo antequam nasceretur, vt habetur Luc. 1. c.

Item dicitur de puero isto, quod butyrum, & mel comedit, vt sciat reprobare malum, & eligere bonum. Ista enim sunt ad causandum in homine quandam dispositionem ad sciendum, & ille puer comessurus erat hæc, vt haberet ingenium conuenienter dispositum ad intelligendum, sed de Christo dicimus, quod ab instanti conceptionis suæ fuit plenus omni sapientia, quia erat Deus, & homo, ergo non potest intelligi de illo dictum istud.

Item non potest stare ista expositio, quia in litera continua Isaia in capitulo sequenti post istud dictum habetur: Antequam puer sciat vocare patrem, vel matrem auferetur fortitudo Damasci, ergo videtur, quod aliquod tempus erat, in quo iste puer nasciturus, nesciret vocare patrem, vel matrem, & post illud tempus vocaret patrem suum & matrem, sed de Christo dicimus, quod semper æqualiter sciuit, ergo non intelligitur de illo.

C

Item Christiani de Christo dicunt, quod non fuit genitus de virili semine, sed de isto puero necessarium est, quod intelligatur natus ex patre, & matre, ergo non potest intelligi de Christo. Patet minor, quia dicitur in præallegata auctoritate, antequam puer sciat vocare patrem, & matrem auferetur fortitudo Damasci, ergo puer iste patrem, & matrem habebit, quod nos non concedimus, ergo non intelligitur de ipso. Alia autem his similia fieri possunt de quibus quilibet aduerte-re potest.

Ad hæc autem nobis respondendum est. Ad primum cum dicitur, quod natiuitas Christi non potuit dari in signum regi Achaz, quia fuit magno tempore post: respondendum, quod nihil obstat signum dari post rem signatam. Et si dicas, quod tunc signa non facient ad aliquam certificationem rerum signatarum, concedendum est, nec hoc est inconueniens, nam interdum Deus dat signa, non ad certificandum res significatas, sed innotescendum id, quod importatur per ipsa signa, cum signa sint distincta à signatis, & cognito vno, non cognoscetur necessario alterum, & hoc necessarium est, quando eueniunt post ista signata, nam id, quod posterius est non est fortificatiuum, aut testificatiuum priorum. Nam qui vult accipere certitudinem de aliqua re, antequam sit, vult accipere certitudinem, quod erit, sed quando ipsa res, quæ futura e-

rat effecta, fuerit præsens, iam plena certificatio est de esse suo, id igitur, quod posterius eueniet, non confert aliquatenus ad istam rem præteritam, quia ista iam totaliter certa est, cum fuerit.

Est tamen ista conditio signorum, quæ sunt posteriora illis, quorum signa sunt, quod quamuis nonificent, quantum ad esse simpliciter, certificant tamen quantum ad esse à Deo, scilicet, quod signa non poterunt nobis dare firmitudinem de rebus signatis, quod erunt, quia iam esse suum determinatum est, cum fuerint, sed dant certitudinem, quantum ad esse à Deo. Nam quando aliqua res euenit, nisi prædicatur nobis à Deo, non intelligimus illam specialiter factam à Deo cum vero Deus prædicat aliquid, vel aliquam rem futuram, & dat aliquod signum, quod post illam rem sequitur, quando transierit res, & postea euenierit signum illud, demonstrat necessario, quod illa res fuerit à Deo specialiter, cum antequam res fuerit prænunciata sit, & ad hoc signum datum. Istos modos signorum posteriorum ad rem signatam inuenimus in sacra Scriptura. Sic quidam dicunt de illo, quod habetur Exod. 3. c. cum loqueretur Dominus ad Moysem, dicens: Hoc habebis signum, quod miserim te, cum eduxeris filios Israel de terra Ægyptii, immolabis Domino in montem. Hæc tameneductio prius facienda dicitur, quam super montem immolarent Israelitæ. Hoc satis videbatur probare, quod dicebatur, tamen sensus literæ non videtur esse iste, qui dicitur, quamquam plures Doctorum nostrorum hoc intendunt, sed illud magis ponitur tanquam præceptum, quam tanquam signum, scilicet quod Dominus iusserit Moyse, vt quando veniret ad montem illum, ibi Domino immolaret. Cum autem dicitur hoc: habebis signum, non refertur ad hoc, scilicet, cum eduxeris filios Israel, sed ad aliud, sicut late declarauimus cap. 3. Exod.

E

Sed hoc non obstante habemus alia in sacra Scriptura exempla, in quibus signum datur, & euenit post ipsam rem, cuius signum esse ponitur, sicut habetur 4. Regum 19. c. vbi cum timeret Ezechias regem Sennacherib venturum super Ierusalem, atque deleturum illam, dixit Dominus, quod non veniret, nec pugnaret aduersus eam, & dedit regi Ezechia signum huius, dicens: Tibi autem Ezechia hoc erit signum, comede hoc anno, quod reperieris, in secundo autem anno, quæ sponte nascuntur, porro in tertio anno seminate, & metite, & plantate vineas, &c. Et sic dabatur signum, quod vsque ad tres annos complendum erat, tamen id cuius signum erat in eadem nocte completum est, scilicet mortui sunt omnes, qui veniebant cum rege Sennacherib, cum dicitur in eadem litera: Factum est igitur in eadem nocte, venit Angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. Sicut ergo in hoc fuit signum post istam rem signatam, ita in eo quod dicitur de Achaz, & virgine, quæ conceptura & paritura erat, datum est in signum, & post euenturum erat. Sed aliquis dicet, hoc stare non posse, nam signum quod datum est Ezechia, quamquam post ipsam rem signatam euenit, tamen immediate euenire cœpit, id autem quod dicitur de virgine conceptura & paritura, si de Christi natiuitate intelligatur, non sic fuit; nam post valde multa tempora euenit.

F

Ad hoc dicerendum est, quod hoc nihil refert: nam signum euenit post rem signatam, siue paucò tempore, siue multo nihil agit. Cuius ratio est, quia signum si quicquam proficit, hoc est, in quantum est confirmatiuum, & demonstratiuum eius, quod fieri debet, & futurum prænunciatur. Si autem res signata prius eueniat, signum immediate esse post ipsam rem signatam, vel multo tempore post, nihil differt. Nam qualitercunque eueniat, si post euenit, nullatenus confirmat rem signatam. Vnde signum dictum Ezechia, quia per tres annos post ipsam rem signatam completum est nihil magis firmitudinis contulit ipsi rei signatæ, quam natiuitas Christi destructioni Syriæ, Damascenæ, & Israel, quamquam hoc per plures quam quingentos annos postea fuit. sicut ergo aliquando signum reperitur post rem signatam, ita poterit multoties, vel semper dari. Aliter autem fortassis & valde conuenienter responderi potest euitando omnia ista & similia argumenta, scilicet quod non accipiatur hoc signum pro eo, quod alterius signatiuum est, sed pro miraculo, & sic qualibet res admiranda excedens naturalem potentiam vocatur signum. Et iste modus

A loquendi est vsitatus in nouo & veteri testamento. De testamento veteri apparet, quod illæ plagæ, quas Deus mittebat super Ægyptios vocantur signa, sicut dicitur in Exod. Hac vice mittam super te omnia signa mea. Et iterum, non audiet vos Pharaon, vt multa signa fiant, vt habetur Exo. 11. Et similes locutiones in multis aliis locis, non tamen possunt ibi accipi signa prout sunt significatiua alicuius rei, sed prout sunt quedam operationes admirabiles, ita ergo dici potest, quod accipitur signum pro re admirabili, & erat, quod virgo in virginitate existens conciperet, & pareret non suscepto semine, & hoc mirandum Deus dabat Israelitis. Iste modus loquendi et iam frequentatus est in nouo testamento. Sic etiam habetur Act. 6. quod Stephanus plenus gratia, & fortitudine faciebat signa magna, & prodigia coram populo. Vbi necessario signa pro miraculis, & non pro rebus signatiuis aliarum rerum habentur. Sic enim dicitur Mar. 16. signa autem eos, qui crediderunt, hæc sequentur, in nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis &c. Sed manifestum est, quod signa ibi pro mirandis operationibus sumuntur. Satis ergo rationabile est sic accipi in præfenti, & tunc nec dicitur signum ante rem signatam nec post, cum non accipitur signum pro eo quod est alicuius declaratiuum & corroboratiuum est, sed pro miraculosa operatione, quæ non habet ad aliquid respectum prioritatis, vel posteritatis. Ad secundum argumentum, est quod cum dicitur, quod in veteri testamento, quando dabatur signum aliquibus sanctis patribus, immediate complebatur, sicut patet de Abraham, & de Eliezer, & Gedeone atque cæteris, ergo debuit hic fieri, sed exponendo de Christo non stat. Dicendum, quod Deus volebat dare regi Achaz aliquod signum corroboratiuum, & demonstratiuum eius, quod euenturum prænucciabatur, & quod istud signum præcederet rem signatam sicut in cæteris sanctis patribus fiebat, ipse tamen malitia sua demeruit, & fuit datum signum, quod esset posterius, per quod nõ certificaretur de re signata, quamuis euentura erat. Et patet hoc quia Isaias quando primo accessit ad Achaz denunciatus ei, quod non esset id, quod consiliari fuerant duo reges, scilicet, Phaceæ filius Romeliæ, & Rasin rex Syriæ, non dixit ei signum, quod in litera habetur, scilicet. Ecce, virgo concipiet, sed dixit, Pete tibi signum à Domino Deo tuo, siue in profundum inferni, siue in excelsum supra. Signum de profundo inferni erat, quod resuscitaretur aliquis mortuus, signum in excelsum supra erat, quod fieret aliqua mutatio notabilis in cælo. Et manifestum est, quod Deus vellet ista agere. Nam cum suaderet Isaias regi Achaz, vt peteret aliquid istorum, manifestum est, quod si ipse petiisset fieri, quod fieret, alias enim mandatum istud, & persuasio prophetiæ delusoria esset. Si tamen fieret quodcumque istorum siue de inferno, siue de excelso supra immediate fierent. Et sic esset signum datum præcedens res signatas. Quod autem ipse rex Achaz impedierit hoc, patet, quod cum Isaias suaderet, vt peteret signum à Domino, ait, non petam, & non tentabo Dominum, & ob hoc iratus Deus nõ dedit ei signum, quod præcederet, & signaret atque roboraret quæ immediate sequi debebāt, sed dedit ei signum, quod post multa tempora euenturum esset, scilicet, de natiuitate Christi ex virgine. Vel, vt alio modo loquamur, dedit ei non proprie signum, sed magis prænucciavit aliquam rem mirabilem futuram, scilicet, conceptum virginalem, & patrum, & hoc quidem quamquam nihil attineret ad id, quod prædictum fuerit regi Achaz destructione consilii duorum regum contra ipsum, cum dictum est, alias tamen dicendum erat, si ad nihil attineret.

C Ad tertium argumentum, quando dicebatur, quod non potest intelligi de Christo, quia nos dicimus matrem Christi Virginem concepisse, & peperisse, hic tamen accipitur alma non pro virgine, sed pro iuencula. Respondendum est dupliciter, vno modo, quod quamquam hic accipitur alma, vt significet iuenculam, aliquando virginem, aliquando corruptam, tamen ex hoc nihil infertur contra expositionem datam de natiuitate Christi. Nam quamquam ista dictio, alma, interdum accipitur pro corrupta, interdum tamen pro virgine accipi potest, & sic accipietur hic pro virgine Maria quæquã alibi assumatur pro iuencula quæ corrupta est. Hæc autem responsio est, si nos respondeamus Iudeis dicentibus non posse intelligi de natiuitate Christi, quia alma interdum

D significat iuenculum, quæ corrupta est. Si tamen nos arguamus contra eos debere necessario intelligi de Beata virgine, quia dicitur, quod virgo esse debebat illa, quæ conciperet atque pareret ex hac dictione alma, possent dicere Hebræi, quod non tenet argumentum, quia ista dictio, alma, non solum significat virgines, sed etiam significat iuenculas defloratas, & tunc ratio nostra contra responsonem Iudeorum, ex hac parte non tenet, scilicet, concessio, quod Alma aliquando significat virginem iuenculam, aliquando corruptam. Dicendum est ergo aliter, & conuenientius quod ista dictio alma solum accipitur hic pro virgine, & alias vbi ponitur, indentidem pro virgine sumitur.

Hoc autem conatur Nicolaus de Lyra probare, quoniam dicit istam dictionem alma sicut hic ponitur, scilicet, He alma cum adiectione articuli, in tribus locis solum reperiri, scilicet, hic & in duobus aliis separatim, & semper pro virgine incognita viro accipi: ergo hic quoque pro virgine accipiendum est, & non pro adolescentula corrupta.

Primus locus est Gen. 24. de Rebeccavbi dicitur, quod erat virgo pulchra facie & incognita viro, & habetur ibi He alma, de rebecca tamen manifestum est, quod virgo erat.

E Secundus locus est Exod. 2 ca. vbi dicitur de Maria sorore Moyse, quando stabat in ripa fluminis Nili attendens quid fieret de Moyse, qui erat expositus in carrecto fluminis in fiffella scirpea, & venit filia Pharaonis, fecitque educi puerum, tunc soror Moyse iuit, vt quæreret aliquam Hebræam, quæ nutrirer infantulum, & dicitur in litera perrexit puella, & vocauit matrem pueri. Et in Hebræo ponitur He alma. Manifestum tamen est, quod etiam in hoc loco significat virginem, quia soror Moyse adhuc parua erat, & virgo, sicut ergo in his duobus locis accipitur alma pro Virgine, ita & in hoc loco accipitur pro Virgine.

Sed ista assignatio non multum agit, nam siue ponatur in litera alma, siue He alma, non differt, quia vtrouique accipitur ista dictio, alma, eodem modo. Quod autem anteponatur He alma, ad significationem nihil agitur, nec mutatur, sed ad consignificationem, quia ista dictio He, in Hebræo est articulus, & non dictio principalis, articuli autem ad quandam consignificationem ponuntur, sc. qua dictionem cuiusdam quasi relationis vel denunciationis esse significant. Ideo si ista dictio alma sine articulo Virginem significat, cum articulo quoque Virginem designabit, & è conuerso si cum articulo, designat iuenculam corruptam, eodem modo designabit sine articulo: nihil igitur differt, an ponatur alma, vel He alma.

F Et etiam quia hæc dictio alma pro Virgine cum articulo, non solum in locis tribus veteris Test. reperitur, sicut ait Nicolaus, sed in multis locis. Sic enim habetur Cant. c. 1 vbi dicitur, in odorem vnguentorum tuorum cucurrimus, adolescentulæ dilexerunt. vbi ponitur in Hebræo alma, & Ra. Sa. atque alii Hebræi dicunt, quod intelligit de Virginibus. Item Cantic. 6. Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinae, & adolescentulatum non est numerus, & in Hebræo ponitur Almoth, quod est plurale huius nominis alma, & tamen ibi pro virginibus eodem modo accipitur secundum Hebræos.

Et non solum hoc ex testimonio eorum patet, sed etiam necessarium est sic dici, quoniam fœminæ, quas suscipiebat Salomon, distinguuntur in tres status, sc. vxores, concubinas, & adolescentulas, ex quo patet adolescentulas Virgines dici. Nam fœminæ, quas Salomon tenebat, aut erant legè matrimonii, aut sine aliquo fœdere. si autem erant copulatæ matrimonialiter, sunt illæ, quæ vocantur reginæ, sc. 60. si autem non fœdere copulatæ erant, aut erant virgines, quas nõdum Salomon carnaliter cognouerant, aut erant cognitæ: si autem erant cognitæ, & tenebantur ab ipso, vocantur concubinae, & istæ sunt, quas vocat Scriptura octoginta concubinas. Oportet igitur, quæcunque aliæ maneant, illæ sint virgines incognitæ, sed istæ vocantur in litera adolescentulæ, & in Hebræo ponitur alma, siue almoth pluraliter, ergo necessarium est, vt accipatur pro virginibus. Et sic est in multis aliis locis sacre Scripturæ.

Ad quartum argumentum quo dicebatur, quod in litera Isaia ponitur. Ecce virgo cõcepit & pariet filium, quia ponitur concepit in præterito, & pariet in futuro, ex quo innuitur quod tẽpore huius denunciationis prophetiæ Isaia, iam ex-

Ad 4. rã
trem.

A titerat facta conceptio, sed nondum partus, quod de Christo non potest intelligi.

Respondendum est, quod in hoc non est vlla vis arguendi, quoniam in sacra Scriptura mutantur tempora frequenter, potissime in prophetiis, quia Deus volebat, vt sic prophetæ loquerentur. Et hoc patet de eo, quod habetur Isaia 53. ca. vbi loquitur propheta de Messia, tam secundum dispositionem catholicorum, quam Iudæorum. Et loquitur de præterito, quasi per totum cap. cum dicitur: Vidimus eum, & non erat ei species, nec decor, desiderauimus eum despectum, & nouissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem, & quasi absconditus est vultus eius, & despectus, vnde nec reputauimus eum. Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit, &c. Iudæi tamen exponunt ista adhuc de Messia futuro. Ergo quamquam ponatur hic: Ecce, virgo concepit in præterito, poterat tamé intelligi de futuro.

Item potissime adhuc apparet hoc nihil confirmando testimonio Hebræorum, quoniam ipsi falso exponunt, sed adhuc ex litera ipsa Isaia. Nam manifestum est, quod quando Isaia ista verba de Messia prænucliauit, nondum venerat Messias, & tamen verba sunt de præterito, ergo necessarium est, vt reducatur intellectus eorum ad futurum.

B Item adhuc patet hoc magis, nam nisi intelligatur, quod tempora in prophetis mutantur, includeret in se contradictionem, quod apparet ex eo, quod habetur Isaia 53. cum dicitur, sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperuit os suum, de iudicio, & angustia sublatus est. Ecce enim ponuntur verba de præterito, & futuro, & tamen impossibile est, vt intellectus horum non reducatur ad idem tempus, potissime, cum necessario ex litera pateat illa pertinere ad idem tempus, cum dicatur. Et quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperuit os suum. Non aperite os suum, & obmutescere ad idem tempus pertinet, cum totaliter idem sint, & tamen vnum ponitur in futuro, & aliud in præterito, ergo necessario ambo debent referri, & exponi per idem tempus, scilicet per futurum, de quo tota illa propheta intelligitur. Sicut ergo ibi ponitur præteritum, & futurum, & ambo reducuntur ad futurum, ita ponuntur hic in Hebræo duo tempora eadem, cum dicitur: Ecce, virgo concepit, & pariet filium, ergo eodem modo reduci poterunt, & debent ambo ad vnum tempus, scilicet ad futurum, vt dicatur secundum literam nostram: Ecce virgo concipiet, & pariet filiam.

Ad gratiam
C Ad quintum argumentum, quando dicitur, quod non conuenit ista propheta Christo, quia de isto puero dicitur, quod vocaretur nomen eius Emmanuel, sed nomen Christi non fuit Emmanuel, sed Iesus, vt in Hebræo vocatur, aliter appellatur Iosua.

Nominum alia à natura, alia à voluntate.
C Respondendum est, quod mater Saluatoris nostri, nec Angelus, qui prænucliauit nomen eius, antequam in vtero conciperetur, non vocauit eum Emmanuel, sed Iesum, immo nec vocare sic conueniebat, quia hoc dicere, erat ac si nullum imponeretur ei nomen. Velut si cum aliquis nasceretur, parentes eius vocarent eum hominem. Nam hoc ei à natura inerat, nec oportebat, vt quisquam tale imponeret nomen. Sic autem se habet ad redemptorem nostrum, quod vocetur Emmanuel, sicut ad nos, quod vocemur homines.

Pro hoc considerandum est, quod nominum quadam sunt ab impositione, & voluntate nostra, ita quod nisi imposuerimus non erunt, alia autem sunt, quæ conueniunt per naturam, etiam si nullus illa imposuerit. Prima sunt, vt Sortes, Plato, Petrus, & similia. Nihil quidem ista nomina significant, quod secundum naturam conueniat ei, cuius sunt nomina, sed sola voluntas nostra causa impositionis horum nominum est.

Alia autem sunt nomina, quæ secundum naturam conueniunt rebus, etiam si nullus imposuerit illa, sicut nomina speciei, vel generis. Cum enim aliquis nascitur ab homine nomen illius est homo, vel animal, & hoc est secundum naturam, id est, secundum principia substantialia, quæ in eo sunt. Sunt ergo aliqua nomina secundum speciem, aliqua autem secundum voluntatem, & impositionem, secundum impositionem voluntariam est hoc nomen Iesus, quod Angelus prænucliauit. Nam quamquam in re sic ipse saluator esset, sicut nomen suum significat, tamen voluntarium fuit, quod

istud nomen poneretur, quoniam poterat aliquod alterum poni. Erant enim alia nomina, quæ ei secundum naturam conueniebant, scilicet, quod vocaretur homo, quia verus homo erat, sicut nos. Etiam erat nomen suum secundum naturam Deus, quia vere Deus erat, sicut nos veri homines sumus. Non igitur oportebat, vt aliquis ei ista nomina imponeret, sicut non oportet, vt cum nos nascimur, aliquis nos homines vocet. Sed hæc numerentur in Christo per hoc nomen Emmanuel, significat enim Emmanuel nobiscum Deus, scilicet quia Deus est in natura nostra, & hoc nihil aliud est, quam quod aliquis simul habeat duas naturas, scilicet diuinam, & humanam. Non igitur oportebat, quod istud nomen Emmanuel imponeretur Christo, quia sibi inerat. Et quando propheta dixit, & vocabitur nomen eius Emmanuel, non voluit designare, quod istud nomen Emmanuel imponeretur Christo, sed quod ipse esset Deus, & homo simul, secundum quod conueniret ei istud nomen Emmanuel, quamquam nullus illum sic vocaret.

Ad 6. Argumentum, cum dicitur, quod de isto puero nascituro dicitur, quod butyrum, & mel comedet, vt sciret reprobare malum, & eligere bonum, & quia ista sunt dispositiones ad intelligendum acutius de Christo tamen hoc negamus, quia dicimus ab instanti conceptionis suæ fuit sapientia plenus, & non didicisse per tempora.

E Dicendum, quod quantum ad hoc, quod est comedere butyrum & mel, qualiter se habeat ad intelligere, & qualiter ista in Christo fuerint, postea in secunda particula huius dicitur.

Ad aliud tamen, quod est Christum in tempore didicisse, vel non.

Respondendum est, quod consideratur dupliciter, aut quantum ad realitatem, aut quantum ad apparentiam. Quantum ad apparentiam quidem dicendum est, quod Christus proficiebat in sapientia, quia à primordio ætatis suæ, vsque ad maturam ætatem, in qua prædicare cœpit, semper visum est, quod proficeret in sapientia. Sic apparet Luca 3. cap. cum dicitur. Et Iesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines, id est, videbatur proficere in omnibus istis, quia quotidie ibat per continuos successus, scilicet quantum de ætate accipiebatur, tantum & de virtute.

Et considerandum est, quod est quædam scientia in intelligentia, secundum quod per intellectum aliquid cognoscimus, est alia in experientia.

Accipiendo primo modo dicendum est, quod Christus non proficiebat, quia ab instanti suæ conceptionis fuit perfectus in omnibus, quæ postea intellexit. Si autem accipiatur proficere in experientia, dicendum est, quod Christus vere addiscebatur. Nam quamquam ipse cognosceret, quantum futurus esset labor aut dolor in eis, quæ passurus erat, tamen quantum ad experientiam nesciebat, quantum dolor esset, quia nullum vnquam dolorem, aut laborem passus fuerat. Et quia quotidiani ei labores atque dolores eueniebant, necessarium erat, vt quotidie plura sciret. Sic habetur ad Hebræ. 5. c. cum dicitur. Etenim cum Dei filius esset, didicit ex eis, quæ passus est, obedientiam.

Ad septimum argumentum, quando dicitur, quod Isaia de hoc puero in sequenti capitulo ait, antequam sciat puer vocare patrem & matrem, auferetur fortitudo Damasci. Sed non potest intelligi de Christo, secundum quod nos dicimus quia tunc esset aliquod tempus, in quo Christus nesciuisset vocare patrem, & matrem.

Respondendum est istud propheticum dictum satis stare conuenienter. Nam quamquam Christus secundum quod Deus ab æterno esset, tamen non fuit homo ab æterno, quia in tempore assumpsit humanitatem, & quia antequam ipse assumpsisset carnem nostram, destructa fuit Damascus, scilicet non multis temporibus, postquam dicta sunt ista ad regem Achaz, verum est, quod antequam sciat vocare puer patrem aut matrem, auferetur fortitudo Damasci. Et non solum antequam sciret vocare, immo antequam esset ille puer, id est, in natura humana assumpta, & vocaret patrem & matrem. Respondetur, non esse inconueniens, quia cum fuerit aliquod tempus, in quo Christus in quantum homo nondum erat, & nec mater sua, nullatenus erat impossibile, quod nesciret vocare patrem aut matrem.

A Item adhuc dicendum est, quod postquam Christus homo natus de Virgine est, non semper sciuit vocare patrem, & matrem, prout scire quandam experientiam vocat. Nam quamquam anima Christi ab instanti conceptionis plena esset omni sapientia, & sciret formare quascunque voces, tamen Christus aliquo tempore fuit, quo voces non formauit, scilicet quod quamquam nesciret loqui, tamen non locutus fuit immediate, vt natus est, sed eo tempore, quo alii loqui solent, & hoc fuit propter duo, primo quia ad hoc, quod aliquis loquatur, oportet quod sit aliqua conceptio in intellectu, quam per vocem exprimere velit mediante potentia interpretatiua. Oportet etiam esse alterum, scilicet quod in organo locutionis sit conueniens dispositio ad formandam vocem. In Christo autem à principio quamquam vnum eorum esset, ambæ tamen perfectæ non erant, sicut patet intuitu. Secundum, propter quod Christus à principio suæ natiuitatis loqui non debuit dato quod potuisset: fuit, quia secundum naturæ conditionem nemo à principio loquitur articulata verba depromens, quamquam prolarum emittat, quæ vox articulata iter est omnium vocamentorum prouenientium ex ipsa conditione mortalitatis. Ad formandum autem articulatam vocem aliqua determinata conceptio requiritur, & non solum dispositio in organo vocalibus, sed etiam dispositio in organo phantasticis, vt sint ibi conceptiones specierum, per quas tanquam per quædam media incorporalia prompte, & pure specierum deriuetur conceptio intellectus nostri in vocem. Ad hoc autem tempus aliquantum requiritur. Vnde à principio nullus potest habere organa phantastica disposita, ita vt voces formare possit, ideo vires naturæ excedit aliquem hominem loqui posse quando natus sit, sed vsque ad aliquantum tempus. Quod quidem non est valde paruum, vt satis apparet. In quibusdam autem priusquam in aliis est secundum varietatem dispositionis organorum phantasticorum, & secundum communicationem aliquorum, qui infantulum ad formandas voces magis, aut minus erudiant. Christo ergo non conueniebat, vt à primordio natiuitatis suæ loqueretur. Nam cum hoc esset supra vires, aut præter communem modum aliorum naturaliter agentium, Iudæi videntes hoc extimassent Christum aliquid monstruosum esse, & deitassent eum semper concepta de eo mala opinione, quod non conueniebat, ergo non locutus fuit à principio. Patet etiam hoc, quia Luca 3. cap. dicitur, Iesus autem crescebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines, id est, quod videbatur quotidie gradualiter crescere, si tamen Christus à principio locutus fuisset cum natus est, non videretur crescere quotidianis argumentis in conspectu hominum, sed simul accepisse magnam sapientiam. Ideo dicendum est, quod Christus non locutus est immediate, vt natus est, & sic satis patet ad istud argumentum.

C Ad 8. argumentum, quando arguebatur, quod non posset intelligi de Christo, quia Isaia 8. cap. dicitur antequam puer sciat vocare patrem, vel matrem, auferetur fortitudo Damasci, ergo iste puer patrem, & matrem habebat, quod de Christo non conceditur. Respondebit fortassis quispiam, quod Christus patrem, & matrem habebat, quia pater suus erat Deus, mater autem beata Virgo, sed hoc non applicatur, quia quando cunque assignatur alicuius pater, & mater assignatur secundum eandem generationem, & natiuitatem, ita quod ista duo sint, tanquam duo principia eiusdem geniti concurrentia in vnitatem principii agentis, sed Deus, & virgo Maria non concurrunt in vnitatem principii agentis in eadem generatione, sed Deus est pater in generatione æterna, in qua nulla est mater, & beata Virgo est mater in generatione humana, in qua nullus est pater. Non ergo potest dici habere Christus patrem, & matrem secundum modum loquendi nostram, quia non habet eos secundum idem.

Item quoniam si daremus Christum isto modo habere patrem, & matrem, non poterat applicari dictum propheticum. Erit namque falsum, & tunc non stabit, quod antequam puer sciat vocare patrem & matrem, auferetur fortitudo Damasci. Nam iste Christus filius Dei ab æterno sciuit vocare patrem suum Deum, cum sit ens perfectissimum, ergo prius sciuit vocare patrem & matrem, antequam auferretur fortitudo Damasci, ergo non accipitur isto modo Christus accipere patrem, & matrem.

D Item, quia in litera Isaia 8. capit. dicitur: Antequam puer sciat vocare patrem, & matrem &c. ergo iste, qui aliquando nesciebat vocare patrem, & matrem, erat puer, sed Christus secundum quod puer non habet patrem, & matrem, quia Christus vt homo solam matrem habuit, ergo iste puer sic acceptus habere patrem & matrem non potest. Et si accipatur, vt habet patrem, & matrem, iam non vocabitur puer, quia non est secundum vtrumque puer: vltatenus igitur non potest stare ista solutio. Dicendum igitur est, quod iste puer, de quo hic dicitur, est Christus, & de hoc intelligitur, quod antequam sciret vocare patrem, & matrem auferetur fortitudo Damasci, sicut supra dictum est, & expositum: iste tamen, vt puer habuit patrem, & matrem, quia matrem veram habuit, scilicet virginem benedictam, patrem autem secundum carnem nullum habuit, tamen ab omnibus putabatur habere patrem. Aliqui namque de fornicatione cum natum existimabant putantes, quod Ioseph vir Mariæ non erat potens generare præ senectute, & sic, quasi per improprium eum ex fornicatione natum dicebant, vt cum semel Iudæi responderunt ei, dicentes. Nos ex fornicatione natum non sumus, quasi dicerent, tu es natus ex fornicatione, & nos nequaquam. Alii autem melius de Beata Virgine existimauerunt, dicentes, Christum esse filium Ioseph, & ista erat communis opinio. Sic habetur Luca 3. cum dicitur: Erat Iesus incipiens, quasi annorum triginta, vt putabatur, filius Ioseph, & alibi eum vocabant filium fabri, scilicet filium Ioseph, qui erat faber lignorum. Propheta autem quantum ad hoc non curauit multum attendere veritatem, sed magis opinionem, dicens: antequam sciret vocare patrem, & matrem. Et causa huius est, quia intentio principalis non fundatur in hoc, ideo non curauit radicem veritatis, sed opinionem, si tamen fuisset id, quod principaliter intenderet propheta, posuisset veritatem rei, non curans de opinione. Et sic patet solutio ad argumenta Iudæorum, tam quæ faciunt, quam quæ faciunt facere possunt.

E Tertia pars, & vltima huius primæ particule est de expositione Iudæorum circa istam Isaia auctoritatem, & ipsi non exponunt omnes concorditer. Nam aliqui exponunt de rege Ezechia, dicentes, quod iste fuit genitus de quadam puella, quæ vocatur alma, quia paruæ ætatis erat, & hoc fuit datum in signum regi Achaz, quod vxor sua conciperet, & pareret, & vocaretur nomen eius Emmanuel. Et ad hoc agere videtur id, quod habetur Isaia octauo capitulo, scilicet, & erit extensio alarum eius operiens latitudinem terræ tuæ ô Emmanuel: Ezechia enim hoc proprie conuenit, quia ipse fuit filius regis Achaz, & successit ei in regnum, atque dominatus est toti terræ Iudææ, cuius latitudinem impleuerunt alæ regis Assyriorum, de quo ibidem agitur. De isto etiam satis applicatur, quod postea sequitur: Butyrum, & mel comedet, vt sciat reprobare malum, & eligere bonum. Nam iste qui erit filius regis, nutriebatur delicate, & dabatur ei alimenta, quæ essent conuenientia ad disponendum phantasiam, & cætera organa interiora, quæ requirit intellectus ad subserviendum sibi, vt sic intelligere valeat conuenienter, & his habitabatur ad sciendum iudicare, quod bonum esset, & reprobandum, quod malum esset.

F Sed ista expositio non videtur stare conuenienter. Primo, quia in principio literæ Isaia dicitur: Dominus ipse dabit vobis signum, siue ergo accipiat signum pro aliqua re miraculosa, sicut est modus loquendi in sacra Scriptura, siue prout est significatiuum futurorum, non conuenit aliquo horum modorum, quia conceptio, & partus regis Ezechia non fuit penitus admirabilis, cum concedatur, & asseratur ab ipsis Iudæis modo naturali factus. Nec accidit aliquod alterum in illius conceptione, & partu, quam in aliorum conceptionibus euenire solet. Non igitur erat signum, id est, admirandum aliquid. Nec erat etiam signum, prout est signatiuum, & corroboratiuum eorum, quæ Deus daturus erat, & promittebat regi Achaz. Nam ea, quæ naturaliter fiunt non sunt signa eorum, quæ supernaturaliter accidunt, cum non habeant aliquam coherentiam cum illis, nisi in quantum Deus dat illis, quod sint signa. Nam si aliquid naturale esset signum eorum, quæ supernaturaliter accidunt, cum in omnibus naturalibus æqua applicatio ad Deum sit, cum omnia equaliter à Deo proueniât, fieret, vt omnia naturaliter facta

Hebraeorum interpretatio loci Isaia, ecce virgo concipiet.

A aliquorum supernaturalium signa forent, quod inconueniens est. Naturalia ergo supernaturalium operationum, aut eorū quæ Deus se facturum promittit, signa non sunt.

Rabbi Salomon volens assignare in hoc, quomodo signū proprie assumitur, dicit, quod hic erat aliquod miraculum, secundum quod ista conceptio pueri, quæ hic dicitur, esset signum eorum, quæ Deus promittebat regi Achaz. Et dicit, quod quanquam ista conceptio & partus pueri fuerit naturaliter contingens, tamen miraculum fuit, quod prædiceretur sexus pueri nascituri. Nam dictum est, quod nasceretur filius, & vocaretur nomen eius Emmanuel, sed cognosci, an esset masculus, vel femina antequam nasceretur, miraculum quoddam erat.

Ad hoc dicendum est, quod non potest stare. Nam quanquam apud vulgares hoc incognitum sit, qui de secretis naturæ nihil inuestigant, apud eos tamen, qui sapientes tam inter Philosophos, quam inter medicos sunt, de hoc aliqua cognitio est. Sunt enim aliqua signa, per quæ hoc cognoscitur, & ponit ea Arnaldus de villa noua in quodam libello, quem de embrione confecit.

Et si forte arguas, quod quanquam medici hoc cognoscant per coniecturas, per certitudinem tamen non cognoscunt.

B Dicendum tamen, quod hoc non multum differt, & tamen si adhuc ad hæc attendere vellemus, dicendum esset, quod quanquam homines plene non cognoscant, tamen demones hoc nouerunt certissime, quoniam omnia naturalia cognoscunt. Nihil tamen ipsi vltra cognitionem naturalem habent, cum in verbo nihil cognoscant, quia hæc cognitio est præmium beatorum.

Sed adhuc obiciet ista nihil esse, ac semper miraculum esse, quod sexus pueri nascituri prædiceretur. Nam quando aliquis est in vtero, cognosci potest à medicis, vel Philosophis an masculus vel femella sit, ante decisionem tamen seminis nemo nouit naturaliter. Repugnat enim naturæ, vt rem nõ existentem in natura ex principiis naturæ quis cognoscat, sic ergo esset de puero isto, quod esset miraculum prædicere sexum eius antequam esset in vtero.

Ad hoc respondendum est, quod miraculum quidem est si antequam quisquam concipiatur aliquis per certitudinem denunciaret de illo, quod erit. & quod erit masculus, vel femella. Et hoc modo, nec quisquam homo nec dæmon, nisi à Deo certificatus prænunciare potest. Hoc autem non applicatur ad propositum secundum intentionem Iudæorum, quia ipsi dicunt tempore huius locutionis ad Achaz conceptionem factam fore, cum dicat litera in Hebræo: Ecce, virgo concepit, & pariet filium. Existente autem fatu in vtero satis cognosci potest de ipso secundum modum suprapositum an sit masculus, vel femella, siue accipiatur secundum cognitionem hominum, siue secundum cognitionem dæmonum, ergo non erat miraculum ex fundamento suo, quod cognosceretur sexus pueri nascituri, & sic non esset signum.

C Item non videtur conuenienter assignatum, quod natiuitas pueri huius esset signum, & conceptio iuenculæ illius, si poneretur inuencula pro puella corrupta. Nam tunc cum omnes se nix sic concipiant, & pariant cum corruptæ fuerint, non videtur esse miraculum nec signum aliquod, nisi pro aliqua specialiter assumatur. Si autem ponatur pro virgine, sicut litera nostra ponit, quæcunque illa virgo sit, quæ in virginitate existens concipiat miraculum erit, & non oportet explicare, quæ virgo illa sit, sed hic nihil determinatur, quæ mulier ista fuerit, ergo oportet, quod assumatur pro virgine, & non pro corrupta.

Item non conuenit, quod exponatur pro rege Ezechia, quia istud signum prædictam est futurum, scilicet: Ecce, virgo concipiet, & pariet filium. Sed manifestum est, quod quando ista dicta sunt, Ezechias natus erat, & habebat annos tredecim, vel nouem ad minus. Quod patet, quia Achaz pater Ezechia regnavit annis sedecim, in Iuda, vt patet quarto Regum decimo sexto capitulo: & Ezechias erat viginti quinque annorum cum regnare cæpisset, vt patet quarto Regum decimo octavo: ergo in anno, quo cæpit regnare Achaz erat Ezechias annorum 9. ergo dato, quod in eodem anno dicta fuissent ista verba ad Achaz iam natus esset Ezechias, &

haberet annos nouem. Potissime quia multi doctores in hoc concordant, quod ista verba dicta fuerint in anno 4. regis Achaz, & tunc Ezechias esset tredecim annorum, & sic quomodo docunque ponatur, erit natus hoc tempore, quo ista verba dicebantur ad Achaz, quod est contra literam, cum dicatur in ea, & pariet filium.

Item non potest stare, quia repugnat ei litera, quæ habetur Isaia 8. capitulo, scilicet antequam sciat puer vocare patrem & matrem, auferetur fortitudo Damasci, sed manifestum, quod ante sciuit loqui Ezechias, quam auferretur fortitudo Damasci, & vocare patrem & matrem, quia dato quod fortitudo Damasci ablata fuisset immediate, vt dicta sunt ista verba ad Achaz, iam Ezechias sciret vocare patrem & matrem, cum in tempore, quo ista verba dicta sunt, esset Ezechias annorum nouem ad minus, vt supra probatum est, non igitur potest intelligi de Ezechia.

Alia est positio circa hoc Rabbi Salomonis, & quorundam aliorum Iudæorum, scilicet quod non fuit iste puer, de quo hic dicitur Ezechias: sed filius Isaia. & probant, quod nõ fuerit Ezechias, quia iam natus erat. Sed dicunt de filio Isaia, quod Isaias tunc accessit ad vxorem suam, & cognouit eam, atque conceperit. Et hoc manifestatur sequenti capitulo, cum dicitur: Et accessi ad prophetissam, & concepit, & peperit.

E Sed ista positio stare non potest, quoniam patitur eadem inconuenientia, quæ superior positio, quanquam nõ omnia illa. Et patet, quia non potest conuenienter poni tanquam signum ista natiuitas, & conceptio pueri huius aliquorum, quæ Deus facturum sese promittebat. Nam ista natiuitas, & conceptio nullo modo erat miraculosa, ita vt esset conueniens testimonium rerum, quas Deus facturus esset.

Et si dicatur, secundum quod dicit Rabbi Salomon quod erat signum illarum rerum, & miraculum, cum prædiceretur hic sexus pueri futuri.

Dicendum est, quod non potest stare, sicut supra probatum est, quod in cognitione hæc miraculum nullum erat.

Item Rabbi Sal. applicat auctoritatem Isaia, quæ habetur 8. cap. vbi dicitur: Antequam sciat puer vocare patrem & matrem, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samaria coram rege Ægyptiorum, & Assyriorum, scilicet, dicens, quod paulo postquam ista dicta sunt, quæ habentur in 7. cap. Isaia ad ipsum regem Achaz venit rex Assyriorum in Damascum, & abstulit fortitudinem eius occidens regem eius Rasin, & traxit populum eius in Cirenem. De Samaria autem quæ ad regem Israel, scilicet ad Phacee pertinebat, dicit, quod paulo post coniurauit Osee filius Hela contra Phacee, & occidit eum, atque regnavit, & sic potuerit ista facta esse, antequam puer ille filius Isaia sciret vocare patrem & matrem. Sed hæc non possunt stare, quoniam Rab. Salo. præsupponit & asserit fuisse natum hunc filium Isaia, qui vocatur Emmanuel anno quarto vel quinto regis Achaz, quo supposito non possunt stare, quæ ipse applicat. Nam dicit, quod eodem anno, quo mortuus fuit Rasin rex Damasci, à rege Assyriorum conitruauit Osee filius Bela contra Phacee, & occidit eum, sed Osee regnare cæpit anno duodecimo regni Achaz, ergo in isto anno fuit mortuus Phacee rex, & Rasin rex Damasci, ergo isti quædo mortui sunt, erat iste puer, qui vocatur Emmanuel, annorum octo vel septem ad minus, quia eum natum dicit in anno quarto, vel quinto regni Achaz. Sed ante annum octauum & septimum pueri sciunt vocare patres & matres, ergo non potest stare ista expositio, cum litera dicat auferendâ fortitudinem Damasci, antequam puer sciret vocare patrem & matrem.

F Item non potest stare ista expositio, quia in litera eiusdem 8. c. dicitur: antequam puer sciat vocare patrem suum, & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samaria coram rege Assyriorum, sed spolia Samaria non accepta sunt à rege Assyriorum ante annum nonum regni Osee, vt patet 4. Reg. 17. cum dicitur, quod rex Assyriorum ascendit Samariam, & obsedit eam tribus annis, anno nono Osee regis Israel cepit rex Assyriorum Samariam, & transtulit Israel in Assyrios, ergo vsque ad annum nonum regni Osee adhuc iste puer qui vocatur Emmanuel, nesciebat vocare patrem & matrem, sc. in isto tempore, puer qui erat filius Isaia, & vocatur Emmanuel, secundum Rab. Salomonem.

A Sed non stabit secundum eum, quia tunc esset ille puer decem, & septem annorum, in quo tempore nemini dubium est esse homines discretionis. Hoc probatur, quia ut ipse dicit iste puer natus est anno quarto, vel quinto regni Achaz, a quo tempore vsque in annum duodecesimum eius quando coepit regnare Osee in Israel transierunt anni octo, & postea transierunt nouem anni regni Osee vsquequo accepta sunt spolia Samariae a rege Assyriorum, qui simul sumpti sunt decem, & septem, ergo tot annorum esset Emmanuel illo tempore, quo accepta sunt spolia Samariae ad minus. Non potest ergo vllatenus sustineri ista positio Ra. Salo. circa istam auctoritatem: Ecce, virgo concipiet &c.

Alia est positio quorundam Iudaeorum, quam tenet Rabbi David, qui vocatur Kimhi, quod iste, qui genitus est, atque vocatus Emmanuel non fuit Ezechias, sicut supra probatum est, nec etiam fuit filius Isaiae, sicut tenet Rab. Salo. sed fuit filius regis Achaz, non tamen Ezechias, sed aliquis alius, & non fuit ex illa vxore, ex qua suscepit Ezechiam, sed ex alia, quae esset adolescentula. Et probat contra Rab. Salomonem, quoniam si intelligeretur de filio Isaiae diceretur hic: Ecce prophetissa concipiet, & pariet filium, sicut 8. capi. Isaiae, cum agatur de eadem, ut ipse intelligit, dicitur, & accessi ad prophetissam, & concepit, & peperit. Itemque in litera dicitur: Ecce, concepit, & pariet, ex quo videtur, quod ille, qui vocandus erat Emmanuel in utero conceptus erat, quando ista dicebantur ad Achaz, sed de vxore Isaiae dicitur postea: Et accessi ad prophetissam, & concepit, & peperit, ergo non potest de illa intelligi.

B De hoc ad nos nihil attinet, an bene impugnet Rab. Salo. constat namque vtrunque errare, secundum veritatem tamen argumenta ista nihil sunt. Poterat tamen solidius argui contra positionem Rab. Salomonis, scilicet quod non possit intelligi de filio Isaiae, quia ipse sit Emmanuel. Nam Isaiae octauo capitulo cum dicat de rege Assyriorum possessurum regnum Iudaeae, dicitur: Et erit extensio alarum eius implens latitudinem terrae tuae o Emmanuel! Ergo terra Iudaeae erat ipsius Emmanuel, sed filius Isaiae nihil horum possedit, sicut nec pater suus Isaias, ergo non est ipse, qui vocatur Emmanuel. Dicit autem Rabbi David Kimhi, de isto filio regis Achaz intelligi totam istam auctoritatem Isaiae, applicando eam, sicut applicabat Rabbi Salo. loquens de filio Isaiae.

Sed omnia eadem inconuenientia, quae ponebantur supra sequi ad positionem Rabbi Salomonis de filio Isaiae, sequuntur ad istam, & quaedam eorum, quae sequebantur ad positionem de rege Ezechia, quoniam in conceptione, & natiuitate istius nullum miraculum fuit, ita ut ibi esset signum eius, quod Deus praedicebat.

Item ea, quae inducebantur de 8. c. Isaiae, scilicet antequam sciat puer vocare patrem suum & matrem, auferetur fortitudo Damasci. Nam cum iste ponatur natus ex tempore, quo ponebat Rabbi Salo. natum filium Isaiae, sequuntur eadem inconuenientia de tempore.

C Item, quia eodem 8. c. dicitur. Et erit extensio alarum eius implens latitudinem terrae tuae Emmanuel, sed nullus filius Achaz praeter Ezechiam possedit regnum Iudaeae, ergo non poterat dici de aliquo filio Achaz, quod ipse esset Emmanuel, nec terra illa esset sua, alia quoque induci possent. Restat igitur istam tertiam positionem Iudaeorum inconuenientem esse, sicut ceteras, manente sola expositione de Christo, sicut exponit beatus Matthaeus, & eo modo, quo superius profecuti sumus. Et sic est huius primae particulae finis.

Secunda autem huius inquisitionis particula est, quomodo accipiendum sit, quod idem Propheta in praeposita auctoritate subintulit, dicens: Butyrum, & mel comedet, ut sciat reprobare malum, & eligere bonum. Haec autem breuissime determinanda est.

Iudaei hanc particulam ad superiores continuantes dicunt quod iste puer, qui nasciturus erat, & vocandus Emmanuel, futurus erat magni iudicii, ideo in tenera aetate dabantur ei Butyrum, & mel in cibum, ut disponeretur ad acumen ingenii. Nam alimentorum qualitates ad hoc multum conferunt.

Nobis autem aliter in hoc exponendum est. nam istam auctoritatem cum necesse sit sub eodem contextu totam esse, oportet totam ad idem, & de eodem exponi, sed de Christo

priora exposuimus. Necessarium est igitur, ut hanc quoque particulam ad eundem referamus, vnde nisi huius literae tenorem in parabolico sensu sequeremur, necessarium erat, Christum dici saepe comedisse butyrum, & mel, quod fortassis non oportet concedi, quamquam nihil de Christi perfectione dimittat, quod mel, & butyrum comederit, non tamen videretur aliquod magnum, ut Christus mel, & butyrum comederet, nec tale quid prophetia narratu dignum duxisset, sed ad aliquod aliud tendere videtur, potissime quoniam quamquam satis bene sit redemptorem nostrum Iesum Christum comedisse butyrum, & mel, tamen comedisset illa, ut sciret reprobare malum, & eligere bonum non est conueniens, quia tunc videretur, quod Christus indigebat aliquibus dispositionibus naturalibus ad hoc, quod haberet ingenium acutius ad intelligendum, quod falsum est. Nam Christus Deus erat, & nihil vnquam addiscere poterat, cum omnia sciret. Et quamquam dicatur Lucae tertio, quod Iesus proficiebat sapientia, & aetate apud Deum, & homines, non intelligitur secundum rem, sed secundum apparentiam. Ad hoc autem, quod Christus sic videretur proficere in sapientia non erat necessarium butyrum, & mel, sed si vere proficere debuisset. Non ergo concedendum est, quod comederit butyrum, & mel, ut sciret reprobare malum, & eligere bonum.

Ad hoc autem euidentius cognoscendum, attendendum est, quoniam praeter sensum allegoricum, tropologicum, & anagogicum, qui vocantur tropici, vel mystici, & differunt a literalibus, aut historicis, in sacra Scriptura, praecipue in prophetis, est quidam alius sensus, qui videtur esse allegoricus, tamen non est, sed est vere literalis, videtur tamen mysticus, quia non est, quod litera in cortice praefert, sed quidam longe distans, quia quem litera secundum corticem suum ibi facit, non est literalis, sed parabolicus, qui autem latet sub cortice est historicus, vel literalis. Sic patet in libro Iudicum capitul. 9. de parabola, quam posuit loatham de lignis sylvae, scilicet vngentibus super se regem. Idem patet 4. Regum capitul. 14. de cedro libani, & carduo, qui loquebantur ad inuicem. Simile patet Isaiae. 11. vbi dicitur, quod leo paleas comedet, & quod lupo, & agnus accubabunt simul, & de ablaetatis mittentibus manus suas in cauernas regulorum. Hoc autem apud omnes prophetas vulgatissimum est, ita ut fere plura in parabolis, quam sine parabolis loquantur. Ea tamen, quae secundum parabolam proferuntur, non sunt secundum corticem literae accipienda, nec qui ea protulit sic intellexit, sed ad alium valde distantem sensum. Sic igitur hic in dictis Isaiae quidam parabolicus modus assumendus est, ut non sit sensus, quod Christus butyrum, & mel comedere debuisset, ut sciret reprobare malum, & eligere bonum, sed aliquid alterum importent. Pro quo sciendum est, quod sensus Prophetae est, quod Christus, de quo litera ista intelligitur, esset nimis intelligens, & differenter ab omnibus aliis, quia alii erant puri homines, ipse autem Deus, & homo erat, quod designat Emmanuel, sicut in praecedentibus dictum est. Et quemadmodum Deus omnia nouit, ita etiam Emmanuel omnia cognosciturus erat, & ut hoc signaretur posita fuerunt de eo quaedam signa, secundum quae alii homines ad sciendum disponuntur scilicet comedere mel, & butyrum, ita ut intelligatur butyrum & mel comedet, ut sciat reprobare malum, & eligere bonum, id est valde erit sciens eligere bonum, & reprobare malum, ac si comedisset multum de melle, & butyro.

Ad hoc autem aduertendum est, quod magis, aut minus acutius, aut hebetius intelligere prouenit ex acumine intellectus, acumen autem intellectus consistit in duobus, primo in quodam lumine intellectus agentis, secundo in dispositione organorum phantasticorum subseruentium intellectui. Lumen intellectus agentis dicitur quaedam virtus, secundum quam intellectus noster se reducit de esse in potentia ad intelligendum ad actualiter esse intelligentem secundum Aristotelem 3. de Anima, scilicet, intellectus agens est quo omnia facere; intellectus possibilis est, quo omnia fieri. Ista virtus, secundum quam intellectus noster, qui est totus idem sibi numero reducit se ad actum intelligendi, est in quibusdam maior, in quibusdam minor. Et sic potest homo magis se reducere, & facilius, vel minus difficiliusque. Istud autem lumen intellectus agentis non efficitur in nobis maius per aliquam dispositionem corporalem, quia ipsum est pure spirituale.

Nec ad

Inquisitio huius operis, scilicet quomodo intellegi debeat, quod subintulit pro butyro, & mel comedet.

D

E

D

A Nec ad hoc proficit diuersitas alimentorum, aut aliquid alterius exterius sumptum, sed Deus est, qui potest dare nobis maius intellectus agentis lumen. Alterum, secundum quod homo habet ingenium acutius ad magis intelligendum, vel minus facilius, vel difficilius est ipsa dispositio quædam organorum, quæ præsupponit, & coexigit intellectus ad actum suum, non quod intellectus noster sit aliqua virtus corporea vel vnita specialiter alicui parti corporis, sicut potentia organica sensitua, nec consequens vniuersaliter, aut particulariter complexionem corporis, cum sit substantia pure spiritalis, sed requirit organa ad operationem, vt per ea suscipiat species. Nam anima nostra cum sit minor in perfectione inter omnes substantias intelligentes, non est plena formis, sicut cæteræ intelligentiæ, sed oportet, vt si intelligere debet, quod mendicet ab extra species, per quas intelligat ab ipsis rebus susceptis. Et hoc fieri non potuit sine organis, quæ sunt instrumenta quædam potentiarum animæ operantis sentiendo. Et cum ista organa instrumenta sint ad agendum, oportet, vt ad hoc quod aliquid conuenienter fiat, organa sint disposita, sicut in cæteris generibus artificiorum. Nam si artifex habuerit indisposita instrumenta artis suæ, non poterit conuenienter per illa operari. Intellectus igitur cum non habuerit organa disposita, quæ præsupponuntur ad hoc, quod ipse operetur, non poterit conuenienter intelligere.

B Habet autem intellectus duplicia organa, quorum operationem præsupponit. Quædam sunt ad assumendas species rerum, alia sunt ad agendum simul cum intellectu. Prima sunt organa sensitua quinque sensuum corporis, sc. visus, auditus, &c. In his enim intellectus requirit dispositionem & existentiam. Dico autem existentiam, quoniam si aliquod istorum sensitiuorum organorum deficiat, non habemus species rerum intelligibilem illius generis. Sicut si deficiat visus, non habebimus aliquam speciem visiuam, nec intelligere poterimus aliquem colorem, aut figuram rei quantæ, quæ simul apprehenditur cum colore, sicut cæci nati non iudicant de coloribus, sicut enim Aristot. ait in 1. Posterior. necesse est illa scientia carere, cuius sensu & organo caremus. Et sicut ad intelligentiam requiruntur organa, non quidem, quod per ipsa intelligat intellectus noster, sicut per oculum videt, & per aurem audit, sed vt per illa species habeatur, ita requiritur dispositio organorum conueniens, vt conuenienter intelligamus. Nam si fuerint organa indisposita, non suscipient species conuenienter, & intellectus noster non poterit bene intelligere per illas species, sicut patet de illis, qui patiuntur ophthalmiam in oculis, quoniam non bene iudicant de visibilibus. Nam omnia, quæ videntur, apparent eis alba, & sic iudicaret intellectus omnia ista alba, in quo est error. Idem etiam de his, qui patiuntur disturbationem in gustu propter aliquam infectionem humorum, quoniam non bene iudicabunt de speciebus saporum, sicut ait Arist. Ethicor. libr. 9. Requiritur ergo dispositio organorum istorum, per quæ suscipitur species ad hoc, quod intellectus noster bene se habeat in intelligendo.

C

Alia autem sunt organa, quæ adhuc magis necessaria sunt ad intelligere, & ista sunt organa, vel sensus interiores, scilicet sensus communis, imaginatiua, phantastica, existimatiua, & memoratiua; inter quæ præcipuum organum subserviens intellectui ipsa phantasia, & hæc differentius cæteris necessaria est intellectui. Nam alia organa exteriora, scilicet, organum visus, &c. quanquam necessaria sint ad hoc, quod aliquis intelligat, tamen non sunt necessaria, cum intellectus actualiter intelligit, scilicet, quod ad hoc, quod aliquis habeat actum intelligendi de homine, vel albedine, oportet, quod hominem viderit, vel albedinem, non tamen est necessarium, quod actualiter hominem, vel albedinem videat, sed sufficiens est, quod aliquo tempore viderit. In phantasia autem aliter est, quia ad intelligendum aliquid necessarium est, vt potentiam phantasticam habeamus, & aliquas species in ea habeamus. Et non sufficit, quod aliquando accepimus

speciem phantasticam, sed requiritur, vt tunc eam habeamus, vt intellectus super eam actualiter conuertatur. Sic enim ait Aristoteles 3. de Anima: Oportet intelligentem circa phantasmata speculari, id est, quod ille, qui debet actualiter intelligere, necessarium est, vt speculetur, id est, vt actualiter conuertatur ad phantasmata, id est, ad species existentes in phantasia. Apparet hoc, nam si aliquis aliquo tempore vidit albedinem & nunc claudit oculos, poterit intelligere albedinem non videndo eam, sic de illo, qui aliquo tempore fuit videns, & postea excæcatus, quoniam iudicabit postea de albedine, & nigredine, nisi multa tempora transierint, quibus illæ species deleantur. Non est autem sic de phantastica potentia. Nam si aliquis habet in potentia phantastica aliquas species, poterit per illas actualiter intelligere, si tamen efficiatur ebrius, vel dormiens, non poterit intelligere per illas species, quamuis intellexerit aliquando per illas, cuius causa est, quod per fumos ascendentes in somno, vel ebrietate ex vino ad cerebrum, tunc cellula phantastica disturbatur, & species ibi manentes confunduntur, ita vt per eas nulla, aut valde distorta intellectio fiat. Sunt igitur organa interiora, vt pote ipsa phantastica potentia magis necessaria, & magis conaturalia ad actum intelligendi, quam organa exteriora, scilicet, sensitua. Et cum in his omnibus dispositio requiratur, quædam magis necessaria in phantasia requiritur, quam in cæteris, quoniam cætera organa ad specierum susceptionem operantur, phantasia autem prodest ad actum intelligendi. Et, quando cerebrum alicuius est bene dispositum, ita vt phantasticum organum bene se habeat, dicitur iste totaliter bene dispositus ad intelligendum, & tales homines sunt valde naturaliter ingeniosi ad speculabilia secundum gradum maioris, vel minoris dispositionis organi phantastici. Vnde si Deus alicui vult dare donum naturalis ingenii, vt excellentius intelligat super alios homines, dat ei organum phantasticum valde bene dispositum, & hoc sufficit. Et quia istud organum phantasticum est corporeum, disponitur bene vel male per aliqua naturalia agentia, sc. secundum conditionem feminis paterni & materni, secundum quod sunt temperata, vel distemperata, quoniam ex his causatur. Disponitur etiam ex qualitate loci generationis. Ideo homines nati in quibusdam terris sunt acutiores ingenio aliis, sicut declarat Arist. 7. Politicor. Disponit etiam ad hoc qualitas temporis, & aspectus astrorum tempore generationis & natiuitatis. Multum namque differt in tali, vel tali tempore natum esse. Disponit etiam ad hoc ciborum qualitas, & hoc multum agit, quoniam immutat qualitas ciborum corporis nutriti qualitatem, ideo secundum quod cibi fuerint, ita necesse est alterari corporis qualitatem, & consequenter ipsum phantasticum organum, cum corporeum sit. Ob hoc cæteris paribus necesse est, eos, qui melioribus nutriuntur cibis, acutiores esse ingenii, & minus impeditos in operationibus phantasticis. Sic autem est de melle & butyro. Nam cum ista temperate, & conuenienti sumantur tempore, valde mûdificant, & phantasticum organum disponunt, ideo ad acumen ingenii satis conuenientia sunt. Et, quia ista ad hanc ingenii bonam cooperantur dispositionem, dicimus de eis, qui viuaces sunt, mel & butyrum comedisse, vt si agatur prius ex posteriori, aut causa aliquali in effectu. In Christo autem sic erat, quod ipse erat magis intelligens omnibus, cum verus Deus esset, ideo videbatur mel & butyrum comedisse.

Dicitur autem, vt sciat reprobare malum, & eligere bonum, quia hoc ad quoddam acumen intellectus pertinet. Nam sicut acumen circa intelligibilia pertinet ad intellectum, ita & circa agibilia. Scire autem eligere bonum, & reprobare malum, pertinet ad quandam vim intellectus practici, quæ vocatur demotica secundum Arist. Ethicor. lib. 6. & secundum hanc sumus prudentes, vel astuti, idem etiam intelligitur de intellectu speculatiuo. Nam cum organa phantastica sint conuenienter disposita, ita vt secundum hoc aliquis habeat acumen ingenii ad sciendum bonum, & reprobare malum, habebit etiam ad speculabilia, vt in eis conuenienter intelligat.

Finis Opusc. Alphonsi Test. Super Ecce Virgo concipiet, &c.

ALPHONSI TO- STATI EPISCOPI ABVLENSIS

Contra Clericos Concubinos.

O P V S C V L V M.

QUONIAM ubi maius periculum vertitur, ^a ubi cautius est agendum, ut in cap. ubi maius, de ele. libr. 6. Et quia peccatis exigentibus hodiernis temporibus multi quærunt scientiã, & pauci conscientiam, teste Beato Bernardo in lib. de Conscientia. inquiruntq; nonnulli excusationem suorum delictorum per aliorum comparationem secundum criminum attenuacionem, atque de facili conformant sibi conscientias aliquorum suis voluntatibus sententias applicando doctorum Qui quod bona, vel bene scripserint, non est aliquatenus ambigendum respectu fontalis principii, intentionis videlicet, quod opus qualificat, & denominat, secundum Patrum sententias 41. dist. quis. Sed quia in dubiis, quod tutius est tenere, & eligere debemus, ut in c. iuuenis, cum concor. de sponsa & in foro conscientie id creditur securius, quod creditur magis Deo placere, siue quod minus distat à veritate, vel magis à periculo: præsertim quia intentio bona non excusat malum opus. 1. q. 1. non est. Ideo in factis, in quibus periculum vertitur animarum, magis reor standum Patrum ac Doctorum sententiis, qui in partem tutiorem declinare videntur. Quapropter infra scriptas conclusiones secundum sententias Doctorum, & determinationes iurium sacrosanctæ Ecclesiæ in materia clericorum concubinosorum, commentare decreui, quas tam in principali quàm in incidentibus, & omnibus & singulis, determinationi sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, & cuiuslibet, ad quem, quomodolibet poterit pertinere iudicio, & examine corrigenda submitto.

^a Intra corpus militantis Ecclesiæ pleraque incommoda sequi præcipue spiritualia, quæ ideo sunt maiora 22. q. 1. duo, quia provenire certum est ex derestabili vita maculata sacerdotum, qui in crimen fornicationis & concubinosus notorie persistere non verentur, nemo sana mentis ignorat.

^b Videntur. Unde Henric. in cap. 1. de observatio. ieiun. dicit, quod in illis, in quibus vertitur periculum anime, non quod æquius, vel mitius, sed quod tutius est, ipsi anime interpretari debemus. De presb. non ordi. c. veniens, 50. dist. ponderet in fin. & cap. eos, & nota de spon. cap. iuuenis, secundum Hostien. & Ioan. Andr.

PRIMA CONCLUSIO.

CLERICI concubinosi notorii, scilicet quorum ^a crimen concubinosus est ita notorium per sententiam, vel confessionem in iure factam, vel per rei evidenciam talem, scilicet, quod nulla tergiversatione celari potest, ut quia omnibus in rure, vel in castro commorantibus est notorium, quod Capellanus habet concubinosam in lecto, vel in mensa, vel filios, vel filias, alias quomodocunque possit notorie certitudo haberi de sua manifesta fornicatione: talis est suspensus ^b ipso iure, quoad se, & quoad alios, ut in cap. quæsitum, de cohabit. cleric. & mulier. & ibi Doct. De hoc nemine discrepate. Idem Visianus, & Lo. & Bar. & Guliel. in cap. nullus. 32. di. c. præter hæc, quod vitari habent, ex quo crimen est notorium.

^a Crimen &c. Idem si sit clericus iuuenis, qui habet iuuenem foemina in domo quotidie, & notorie ad mensam. Nam talis licet dicatur fornicator præsumptus, tamen debet vitari, ut ipse no. in summa. de cohabit. cleric. & mulier. §. & qualiter, vers. scripsit autem, idem videtur Henricum tenere in cap. quod si quisquam sacerdotum, de cohabit. cleric. & mulier. dist. 2.

^b Ipso iure. Idem Petrus Braco. in repertorio in verbo concubinosus: addit. si tales post admonitionem concubinosas nõ deserunt, ipso iure sunt privati. Vincent. 81. dist. Archid. cum Glo. & Ioan. & Guliel. idem tenet Do. Ioan. de Ligno, in c. si autem, de vita & honestate cleric. ubi dicit, quod notorius fornicator est suspensus, quantum ad se, & quantum ad alios. idem Hen. in cap. si celebrat. de cler. ex. ministrante. Nota, quod clericus existens in peccato mortali non repellitur à promotione. est tex. in c. ex parte, de tempo. or. glo. in cap. sicut nostris, de iureiur. quod non habet locum in clerico publico concubinoso. Est extraneus de hoc, quæ incipit: Speciosus. de qua semper fit mentio, in qualibet collatione ecclesiastici beneficii.

^c De hoc nemine. Item Ioan. Andr. in nouella, in ca. si celebrat. de cler. ex. 4. in glo. idem videtur tenere de notorio ad medium glo. dicit sic: cum igitur simoniaci, & notorii fornicatores suspensi sint ab officio, quoad se, & quoad alios, & propter crimen, licet accusare. 32. distinct. §. verum, restat secundum Hostien. quod si celebrant, incurrunt irregularitatem, & etiam post penitentiam non debent celebrare, donec cum eis per sedem Apostolicam dispenseur. idem ibi Hen. & quoad suspensionem, & quoad irregularitatem.

* *

SECUNDA CONCLUSIO.

CLERICVS in mortali existens peccato, peccat mortaliter, quodcumque aliquem facit actum circa diuina, puta tangendo & tractando sacramenta, ^a etiam sine apparatu, ^b ingerendo se diuinis, nisi primo cōfiteatur. Hæc est sententia Theologorum signanter Sancti Thomæ 3. parte Summæ. quæstione 64. articulo 6. & aliorum ad idem. 4. Sen. ten. distinct. 24.

^a Etiam sine apparatu. Quod iste sacerdos in mortali existens peccato, peccat mortaliter, exequendo ordinem suum. Probat Deuteronomij 16. quod iustum est, exequeris, ex qua lege diuina concluditur, quod interdicta est sibi executio, nisi sancte & iuste, & impollute pertractet, quæ sancta sunt. Immo talis sacerdos est velut blasphemus & deceptor, secundum Beatum Dionysium in Epistola ad Demophilum, ex quo indigne suum officium exequitur, & sic mortaliter peccat, quoties huiusmodi actum faciunt. Hæc est conclusio Sancti Thomæ 4. Sen. dist. 24. vnde dicit Beatus Dionysius cap. 1. Ecclesiasticæ hierarchiæ. Immundis symbola, id est sacramentalia. Secus autem esset, si in aliqua necessitate aliquod sacramentum tangeret, vel exequeretur in casu, in quo laicis esset licitum, sicut baptizare in articulo necessitatis, vel si corpus Christi in terram proiectum colligit, & hæc etiam est conclusio Abbatis, & Raymundi, & Bern. in casibus inferius assignatis: scriptum namque est. Sacerdos in quacunque macula fuerit, non accedat offerre oblationem Deo, vt in cap. sacerdotes 1. q. 1. & Leuitici 21. Vnde, sicut bonus minister comparatur Paulo, ita indignus comparatur diabolo in omnibus, in quibus exequitur suum officium, licet gratia non valeat impedire, quantum est in se, vt in cap. si fuerit, 1. quæst. 1. & talis sacerdos indignissimus & vilissimus à Deo & hominibus reputatur, qui indigne & pollute tractat diuina sacramenta. Vnde rex. 1. q. 1. vilissimus computandus, nisi præcellat scientia & sanctitate, quæ est honore præstantior.

^b Nota, quod alii criminosi, scilicet adulteri, fures, periuri, & huiusmodi, licet propter peccatum non debeant celebrare, quamdiu sunt in peccato, tamen nexibus constitutionum non habent ligatam executionem sui ordinis, quoniã quantumcunque egerint pœnitentiam, sine alia reconciliatione liceat eis exequi suum ordinem, salua tamen distinctione, quam nota in cap. ex tenore de tempo. ordinat. Idem videtur dicendum de excommunicatis occultis, & de aliis huiusmodi, quod quamdiu tolerantur ab Ecclesia, executionem ordinum conferunt, articulo sexto, quæstione 5. cap. 2. & 1. quæst. 1. Christus. hæc omnia per Innocentium in cap. 1. de schismat.

TERTIA CONCLUSIO.

AUDIENTES a Missam notorii concubinarij ^b peccant ^c mortaliter, nec excusantur, nisi ignorant iura. Hæc est sententia Sancti Thomæ 3. quæst. de Quolibet. Quod clare elicitur ex cap. si qui sint presbyteri, 81. distinct. nam ibi prohibetur fidelibus indistincte, ne audiant istorum concubinariorum notiorum ^d officia, & qui contra facit, incurrit peccatum paganisimi, & idololatriæ, & ariolandi scelus, quod est grauissimum peccatum, & crimen Deo multum detestabile, vt patet 1. Regum 15. cap. vbi propter inobedientiam Saul amisisse regnum describitur, dicente Domino per Prophetam. Quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. Super quo passu Beatus Thomas secunda secunda 15. quæstione, articulo 2. dicit, quod comparatio Saulis non est æqualitas, sed similitudo, quia inobedientia redundat in contemptum Dei, sicut & idololatria magis. Omnis enim inobedientia est de

genere suo peccatum mortale, secundum Beatum Thomam 2. 2. q. 15. articulo 1. siue inobedientia sit contra præcepta Dei, siue contra præcepta superioris. Et parochiani possunt excommunicari, si non pareant canonicis institutis 19. distinct. cap. nulli. vnde dicit Pet. de Sali. in cap. allegato, si qui sunt presbyteri, quod benedictio sacerdotum vertitur in maledictionem audientibus eorum Missam, vel officia illorum, videlicet qui scienter, quia ex hoc incurrunt peccatum, & ideo sunt digni maledictione. Vnde dicit ibi Eugenius: Peccant qui ad eorum oratio-

^a Quod audientes. Statim cum reliquerit cōcubinam eius, Missam audire possumus. Sed idem dicit Archidiacon. in cap. propter hoc, 32. dist. 7. Innocen. in cap. sicut. de cohabit. cleric. & mulie. dicit pœna iuris cessasse, si sacerdos cesserit à peccato, quantum ad hoc, vt alij possint audire eorum officia, ipse tamen non debet celebrare sine dispensatione, & absolutione, ex quo notum fuit crimen eius. De qua materia vide late per Spec. de offic. dele. §. iuxta propositionis. Idem sentit Hostien. de simo. cap. tanta. & de sententia exc. cum medicinalis, scilicet, quod notorius fornicator quantumcunque pœnitentiam agat, nunquam celebrare debet ante obtentam à sede Apostolica absolutionem, alioquin contrahit irregularitatem. Hæc Archidiacon. in cap. ad hæc, 32. distinct. quod idem Ioan. de Lig. in c. autem.

^b Peccant. Probat etiam audientes peccare mortaliter, postquam fuerint de iuris prohibitione informati: qui enim prohibitionem canonicam ex contemptu transgreditur, effici iubetur anathema, vt in cap. si quis omnem, 1. q. 6. quoniã blasphemare sanctum Spiritum videtur, qui contra canones non necessitate compulsi, sed voluntarie aut proterue agi, aut loqui præsumit, aut facere volentibus consentit. Talis enim præsumptio manifeste vnum genus est, blasphematum Spiritum Sanctum, cuius dono dictati sunt sacri canones. Hæc sunt verba illius, cap. violatores, 25. q. 1.

^c Mortaliter. In hoc etiam concordat Dom. Fran. de Zaba. vtriusque Iuris monarcha Cardinalis. de cohabit. cleric. c. quæsitum, dicens in prima sui q. quam ponit in hac materia, quod est prohibitum sub pœna peccati mortalis, audire diuina officia, & percipere sacramenta à simoniacis, & notoriis fornicatoribus altero de tribus modis. Quod fallit secundum ipsum de baptismo, & pœnitentia, & Eucharistia, & mortis necessitate. Et secundum Innocentium & Hostien. de hære. in cap. fraternitatis: tenent, quod ab istis fornicariis non debent recipi sacramenta, & sunt inobedientes constitutionibus Ecclesiæ, qui ab eis recipiunt, sed in necessitate, licet eis sit licitum Eucharistiam aliis tradere, non possunt confiteri, nec possunt extremam vnctionem in articulo mortis alicui conferre, cum sit generalis prohibitio. & sic patet, quod sunt, & in necessitate suspensi à collatione sacramentorum præter illa concessa superius. Hæc Innocent. & Hosti. Et tenet ipse Fran. ibi, quod hoc sit prohibitum, tam concubinæ, quam filiis ipsius præbyteri, dum tamen in apparatu, aliis non.

^d Officia. Quod audiens Missam publici concubinarij certificatus de prohibitione Ecclesiæ, peccet mortaliter. Probat: ille, qui accipit medicinam ab aliquo infirmo, ex cuius oblatione sequitur mors corporalis, peccat mortaliter: patet quia facit contra præceptum, de qua loquitur: Non occides, sed quicumque auferit à tali sacerdote hanc pœnam, scil. non audire eius Missam, auferit sibi medicinam, scilicet vt peccandi licentia cæteris auferatur, & ad pœnitentiæ fructum trahatur, vt in cap. vestra, de cohabit. cleric. & mulier. Quod pœnæ sint medicinæ, patet secundum Philosophum lib. Ethic. ex qua oblatione sequitur mors corporalis secunda, quæ est deterior quam prima, cum sit sempiterna, vt dicit Beatus Augustinus, talis peccat mortaliter. Ista etiam conclusio patet, ex decretis positis, 32. dist. nullus. 81. dist. si qui sunt, vbi grauissime peccare censentur transgredientes. Item quod talis peccet mortaliter, probatur: ille, qui præceptum transgreditur, peccat mortaliter: sed ille, qui audit à tali Missam, præceptum transgreditur: ergo mortaliter peccat. Et hoc probatur distinct. cap. per hæc, vbi dicitur: Hæc autem præcipien-

A

do mandatus, vt nullus audiat Missam sacerdotis, quem scit indubitanter concubinam habere. Hæc etiam est constitutio Sancti Thomæ 4. Sententiar. distinct. 13. articulo 3. quæstione 3.

orationem^a accedunt. Et sic manifestissimè apparet, quod parochiani peccant mortaliter, postquam fuerint instructi de tam rigorosa prohibitione^b Ecclesiæ, si qui contra faciant. Istud ideo fit, vt sacerdotes corrigantur, & non faciant populum delinquere. De quo in cap. vestra. de cohabit. clericor. cum iuribus allegatis ibi. Qui enim alios, cum potest, ab errore non reuocat, seipsum errare demonstrat, vt in cap. 2. de hæret. Etiam Ecclesia statuit eos vitare propter eorum correptionem & periculum, quod imminet^c animabus, vt tollitur, & nota in dicto cap. vestra, & cap. quæsitum. Grauius ergo peccaret, si sacrosanctæ matris Ecclesiæ sanctio contemneretur, si hoc medicinale genus vitandum in proximum publice delinquentem, quæ est ab Ecclesia institutum quæstionis modo scienter, vel ex affectata ignorantia, quæ dolo comparatur, omittitur, cum sit medicina: omnis namque pœna secundum Philosophum in 4. Ethicorum, & nota in cap. cum medicinalis, de senten. ex libro 6. Est^d medicinalis, quæ à fidelibus sine periculo animarum non potest omitti, quia est medicinale. Quod est bene aduertendum. Istud enim non est scandalum si parochiani zelo fidei succensi, & ad salutem animæ suæ, presbyter auctoritate Ecclesiæ quantum in hoc casu iura eis concedunt, non propria præsumptione ipsum publice fornicantem vitent, quia vitando misereantur, non vitando deseruiunt in suū, & illius præiudicium, seu detrimentum, quod sit scandalum clarum, est fulcimentum, quia vilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur. Et in capit. qui scandalizauerit, de regul. iuris. Est enim conclusio Doctorum ibi, & Canonistarum, & Theologorum: vbi de scandalo agitur, quod veritas vitæ, etiam si sit scandalum, non est relinquenda, signanter in his, quæ sunt de necessitate^e salutis, vt est in hoc casu obedire præceptis Ecclesiæ, & prælatorum. Istud enim est de necessitate consequendæ salutis, vt est secundum sanctum Thomam secunda secundæ quæstione 4. articulo septimo: idem Dominus Nicolaus de Lyra super Ioan. cap. 13. & idem Henric. in cap. cum ex iniuncto, de noui operis nunc. Quoniam ista est veritas vitæ, quoad parochianos prædictos, quæ nisi ex reuelatione diuina non est dimittenda. Ex quo enim aliquid præcipitur ab Ecclesia, vel prælato, licet alias citra præceptū efficitur de necessitate salutis. Hæc est sententiâ Domini Nicolai de Lyra. super Ioan. cap. 13. super illo verbo: nisi lauero tibi pedes, quod est notandum ad intelligendum, quam implendum sit præceptum Ecclesiæ & prælatorum.

^a Accedunt. Super hoc articulo, siue argumento idem sentit, quantum ad vitationem faciendam Dom. Fran. Patriarcha de ordine Minorum in libro, qui intitulatur Christianus, parte secunda, videlicet, quando crimen est notorium omnino.

^b Ecclesiæ. Dicit Ioann. de Lig. post Innocen. in capit. si autem, de vita & honest. clericor. quod non solum ab officio sacerdotali, sed etiam inferiorum clericorum est abstinentum, & non solum à Missa, sed etiam ab inferioribus officiis: Immo nec beneficium habebit, nec cum aliis fedebit, & sic electionibus non intererit, & loquitur de notorio fornicatore.

^c Animabus. Richardus de media villa. 4. Sentent. distinct. 13. 23. tenet, quod non licet alicui recipere sacramentum Eucharistiæ à publico fornicatore, & Sanctus Thomas 4. Sentent. distinct. 13. & 9. tenet, quod Ecclesia prohibet ab istis sacramenta recipere, & quod peccant ab eis recipientes, nec consequuntur gratiam.

^d Medicinalis. Iustæ pœnitentiæ sunt, & iam secundum August. 5. 83. quæst. omnis pœnitentia est inducta, vt per eam omnes homines reducantur ad bonum virtutis. Idem Nicolaus de Lyra super. c. 1. ad Romanos.

^e Salutis. Contemptus igitur præcepti Ecclesiæ verus, vel putatiuus causat peccatum mortale. Henric. de celebr. Missæ, c. dolentes.

QVARTA CONCLUSIO.

EX quo sacerdos est publicus concubinarius vno de tribus modis, vt in cap. allegato quæsitū. propria auctoritate^a non expectata superioris licentia, vel sententia, licet subditis ab eo^b recedere, & eum vitare, tam in auditione diuinorum, quam susceptione sacramentorum, ex quo iura licentiant^c eos. Hæc est conclusio Dom. Fran. de Zab. vtriusque iuris Doctoris famosissimi Cardinalis, & Dom. Ioann. Cal. in cap. vestra, & aliorum sequacium, nec obstat cap. suscitantibus, 75. quæst. fi. & cap. nonne, 10. quæstio. vltim. quod licet videantur loqui in illo, qui in crimine deprehenditur, non tamen in notorio illo, scilicet genere notorietatis, de qua loquitur iura in proposito præsentis materiæ, quod specialius est introductum à iure in odium incontinentium clericorum secundum Hugon. & Guliel. in c. alleg. si qui sunt presbyteri. Istud etiam probatur, scil. deuitandi istos^d fornicatores notorios in diuinis, ex cap. vestra, vt manifeste nobis conclusio elicitur,

^a Non expectata. Illud autem quod aliqui fingunt, quod debeat in notorio præcedere monitio, salua eorum reuerentia, nihil est: quia hæc iure cauetur, nec ratione fulcitur: imo totum oppositum est iuridicum, & est vera conclusio. Et quod non requiratur monitio, nec sententia, gloss. in cap. sacerdotes, 2. quæst. 7. sic dicit: si prælati sunt hæretici, vel excommunicati, vel simoniaci, vel notorii fornicatores, tunc potest recedere ab eis ante sententiam. Cum igitur tex. in cap. vestra, de cohab. cler. dicat, indubitanter teneatur, non oportet de iure amplius dubitare, ex quo crimina habent operis euidentiæ.

^b Recedere. Vnde Hug. in cap. si qui sunt presbyteri, 81. dist. dicit, quod prædictum caput, si qui sunt, & illa 32. dist. nullus, & propter hoc sunt latæ sententiæ, quoad suspensionem, & ideo si presbyteri recipiantur, tales subditi sua auctoritate possunt se remouere ab eorum officio non expectata alia sententia, licet forte Episcopus toleret eos. Sunt enim iam suspensi à Domino Papa ipso iure. Ar. in alleg. capit. si qui sunt presbyteri. Idem & Thom. Item Hen. in cap. vestra. ad finem de cohab. cler. & mulier. tenet opin. Innocen. dicentis generaliter, quod suspensum à iure tantum, etiam sine sententia hominis, si crimina, pro quibus ius eos suspendit ab officio, vel à quocunque alio actu sint nota per euidentiæ facti cuiuscunque licet eos vitare in his, quæ eis interdicta sunt, licet adhuc secus si crimina sint oeculta, quantumcunque sint graua, vt simonia & homicidium, quod in talibus vitari nõ debent in his, quæ ab eis recipi debent de iure. idem Archidiaconus in cap. sacerdotes, 2. quæst. 7.

^c Eos. Idem per omnia Ioan. And. in Nouella, in cap. vestra, de cohab. cler. & mulier. in verbo, euidentiæ, gloss. quæ incipit hoc generale, idem Ioan. de Lig. ibi.

^d Fornicatores. Ioan. de Lig. in c. si autem, de vita & honest. cler. dicit sic, licet quis possit sua auctoritate recedere ab officio publici fornicatoris, potest etiam procedi contra eum via ordinaria, per quæ etiam aliæ pœnæ imponuntur. Et sic ex eadem sententiâ clare patet, quod notorius fornicator, potest

de iure

A de iure dupliciter puniri. Primò, quia non expectata sententia, & absque alia hominis monitione debet vitari. Secundo, quod etiam via ordinaria potest contra eum procedi ad alias pœnas, quod est bene notandum. Ioan. Andr. in cap. quæsitum, de præpo. ord. in nouella tenet, quod pro quolibet peccato mortali notorio, licet subditis à propriis sacerdotibus abstinere in officiis. idem Do. Andr. in cap. allegato vestra. in repetitione ipsius cap.

citur, scil. quod quamdiu ab Ecclesia tolerantur, & non habent rei euidentiã, &c. Ab Ecclesia tolerantur duobus modis. ^a Primo modo, si crimen est omnino occultum. Secundo modo, si penè est occultum, vt quia aliqui sciunt, sed non est diuulgatũ, aliàs non tolerantur ab Ecclesia. Item ad veritatem copulatiuè secundum dialecticos requiritur, quod vtraque pars sit vera, aliter tota copulatiua esset falsa: cum ergo tex. ponat copulatiuè hæc verba, scil. quamdiu tolerantur, & non habent operis euidentiã, constat liquido, quod licet tolerantur, si habent operis ^b euidentiã, nec diuina sunt ^c audienda, nec sacramenta sumenda, vt dicit Gloss. in cap. vestra, quod in notorio factò, vel cum sunt in iure confessi, vel cum sunt condemnati, sunt eorum officia respuenda. Effet tamen populus informandus, quod hoc ideo fit, vt presbyteri ad fructum pœnitentiæ facilius inducantur, & quod hæc intentio sit Ecclesiæ iura condentis, & vt sacrificia non respuantur tanquam inania, vel indigna, sed respuantur indirecte tanquam ^d ab indignis & sceleratis ministris temerariè oblata. Item istud verbum quod dicitur: Sed quamdiu ab Ecclesia ^e tolerantur, intelligi debet, scilicet, à communione fidelium, quæ est in Ecclesia, & non ab Episcopo, vel officialibus, quia illi non sunt Ecclesia, sed membra Ecclesiæ. De quo satis per Gloss. & Docto. in cap. finali. ne prælati vi. su. Clarè etiam hoc elicitur ex sententia sancti Thom. in tertia parte Summæ, quæstio. 64. artic. 6. loquendo in ista materia, vbi determinatè tenet, quod iste, qui recipit sacramenta à sacerdote peccatore, non peccat, nec communicat eius peccato, quamdiu ab Ecclesia ipse sacerdos toleratur. Et sequitur: Qui accipit sacramentum Ecclesiæ, non accipit ab eo, in quantum talis persona, sed in quantum est minister Ecclesiæ, & sic communicat Ecclesiæ, quæ eum ministrum exhibet. Si vero ab Ecclesia non toleratur, puta, quia degradatur, excommunicatur, suspenditur, peccat, qui ab eo suscipit, & sic est perspicuum

D iam sententia Dom. Innocent. in capit. tanta. de simonia. sic, quod simoniacus in ordine ad hoc, quod vitetur, non requiratur alia sententia. Idem in publico concubinario. Et huius sententiæ est Rainaldus in simili libro ti. 7. qui dicit, quod sunt vitandi, etiam si tolerantur à suis prælatis. Et sic concludit generaliter in hac materia, quod denegatur eis Missa, & eadem ratione omnes alii ordines, & per consequens omnia alia sacramenta. Et non solum presbyteris, sed etiam clericis cuiuscunque ordinis secundum Innocentium, & alij possunt eis denegare suam audientiam non solum de licentia iuris, sed virtute interdicti Ecclesiæ, & eadem ratione alia iura Ecclesiastica, vt notat Innocent. & Ioan. And. de dec. c. tua. & de resti. spo. in literis. Hoc Ioan. de Lig. in capit. vestra. de cohab. cler. Et licet aliqui pauci Doct. teneant, quod requiratur prius monitio, tamen plures & solenniores, & magis approbati, etiam moderniores Theologi & Canonistæ tenent indistincte, quod nulla requiratur monitio. Vehementer igitur admiror, cum qua scientia potest quis secure dematizare contrarium, & conscientiam habere securam, cum iura sint clara, & Doctores plurimi, & vniformes. Credo indubitanter, quod est periculosa, & non iuridica contraria oppositio. Non obstat cap. consulendi, 28. dist. vbi dicitur de presbyteris. Vos, qui laici estis, nec iudicandum est, nec de eorũ vita, quidquid illud est, sic seruandum. Nam dico, quod isti, siue laici sint, siue alij, qui tales concubinarios vitare faciunt, non ex proprio iudicio, quod esset temerarium, vt in cap. intelligitur, sed faciunt iuris licentia, vt in cap. quæsitum, de cohabit. cleric. & mulier. Immo verius iuris necessitate cum iuri. obedire tenentur, quod eis necessitatem euitandi imponit, vt in capit. si qui sunt presbyteri, 81. distinct. & sic est in hac materia perspicuum. Vnde vt Cyprianus ait, Ecclesia nõ est aliud, nisi fidelium multitudo fide & charitate vnita, ita quod vna est mater Ecclesia, cuius plures sumus filii, sicut plures sunt radii, sed vnum lumen. De qua auctoritate 10. q. 1. c. loquitur, & ibi de hoc.

^e Audienda. Item licet de iure nullus debeat contempro suo parochiali presbytero audire diebus Dominicis Missam in alia Ecclesia saltem votiua, tamen secundum sententiam Ioann. de Lign. notorius fornicator, & præcisus ab Ecclesia possunt contemni. & hoc dicit de mente Dom. Ioan. de Lig. & Host. in cap. 2. de parochi.

^d Ab indignis. Bonauentura 4. Senten. distinct. 13. q. 4. dicit, quod quorundam Missæ audiri prohibentur, & hoc in pœnam peccati eorum, quia non sunt digni conficere, & si conficiant, non sunt digni audiri. Alta ratio est, vt confusi de culpa redeant ad gratiam. Tertia ratio est, vt alii retrahantur ab eorum imitatione. Vnde Hosti. est opus iustitiæ, misericordiæ, & prouidentia. Dicit etiam ibi, quod quatuor genera hominum propter peccatum prohibentur audiri, sc. hæretici, scismatici, simoniatici, & notorii fornicatores. Et dicuntur notorii per sententiam, vel per confessionem, vel per rei euidentiã. Voco per rei euidentiã, quando factum est notorium, ita quod non indiget testibus, cum nulla possit tergiversatione celari. Hæc dicit Bonauentura.

^e Tolerentur. Item Innocent. in cap. vestra, de cohab. clerico. & scribit, quod non solum in istis, sed generaliter in omnibus suspensis à iure locum habet, quod crimina, pro quibus eos suspendit, necessaria sunt per facti euidentiã, quod cuiuscunque licet eos vitare in his, quæ sunt eis interdicta, licet ipsi suspensi tolerantur à suis prælatis, dicit ibi Host. Io. Andr. & Henr. vltimo. ad idem ipse iuncto eo capi. sicut dicit, quod quilibet sua auctoritate potest recedere ab officio publici fornicatoris, ad idem Innocent. Ioan. Andr. Host. in cap. tanta, de simon. & simoniacorum officia, non debent audiri, etiam si nulla sententia feratur contra eos. Esse enim dicunt ipsi Doctores speciale in eis, sicut in notoriis fornicatoribus. Est enim conclusio Domini Anto. de Butr. in repetitione. c. consuluit, de iure patronat. quod non dicitur quis tolerari ex quo factum suum est notorium, & Henr. tenet, quod pœna cap. tanta, de simonia. extenditur ad omnes criminosos notorios, à quibus licet indistincte recedere, dicit Innocent. quod si crimina, pro quibus clerici suspenduntur, à iure sunt occulta, quantumcunque sint graua, vt simonia, homicidium, & huiusmodi, tamen non debet recipi ab eis. Ita ipse notat in c. sacerdotes, 20. q. 7.

^a Nota hic, quod duobus modis tolerat Ecclesia aliquod peccatum, de quibus hic habes.

^b Euidentiã. In ista materia ius non facit differentiam, immo in totum pacificat esse confessum in iudicio, vel condemnatum per sententiam, vel habere operis euidentiã, quæ non possit aliquatenus tergiversari. Sicut ergo non requiritur alia monitio, si clericus condemnatus esset de crimine, ita neque de iure requiritur alia sententia, vel monitio, vel nunciatio, vbi adest operis euidentiã. De quo in capit. quæsitum. de cohabi. cleric. & mulie. quod in nullo aliorum trium casuum ibi determinantur facit distinctionem. vnde sanctus Thomas in quadam quæstione de Quolibet. tenet, quod etiam si tales sustineantur à prælatis, non propterea excusantur, quia hoc, vel propter negligentiam, vel propter miseriam, vel propter defectum prælatorum, qui non sunt ausi corrigere alios, cum in se multa corrigenda committant, aliquando propter timorem: vnde propter hoc non excusantur. Hoc S. Thomas.

Item de mente Ioan. And. in cap. vestra. de cohab. cler. est quod non requiratur monitio in notorio fornicatore. Est et-

A in hac materia, nomine Ecclesiæ non singulos prælatos, sed totam congregationem fidelium intellige, quæ non tolerat istos concubinarios notorios in diuinis, sed eos manifeste damnat, punit, & reprobat, vt patet in iuribus, in conclusionibus allegatis. Et quod nomine Ecclesiæ intelligatur fidelium vniuersum, facit capitulum firmiter, in §. vno, de Summa Trinitate, clarius facit capitulum frequens, de excessibus prælati in clem. in §. verum, vbi dicit text. sic regularium, & sæcularium prælatorum, & superdictorum exemptorum, & non exemptorum: vna est vniuersalis Ecclesia. Sequitur ibi. Vt omnes qui eiusdem sunt corporis, vnius etiam sint voluntatis, & sint vinculo charitatis affecti. Et sic reuera iuris fictione omnes fideles tam prælati quam subditi intra corpus Ecclesiæ. Sed damnare & reprobare constituti censentur. Nec debet vitare, sed damnare, & reprobare concubinarios notorios, ex quo corpus Ecclesiæ eos non tolerat, in qua Ecclesia nulla est turpitudine, vel macula, quantum ad fidei vnitatem. Alias enim qui aliter sentiret, quam corpus Ecclesiæ notaretur de turpitudine, quia turpis est pars, quæ suo non congruit vniuerso. Item, quod etiam vitet, & vitari mandet publice excommunicatos, nemo sanæ mentis dubitat, qui iura nouit, & tantum de facto toleramus eos: veruntamen propter hoc etiam non intelligitur tolerare eos. Etiam sicut nomine Ecclesiæ intelligi debet tota vniuersalis fidelium, sub vnico militandi capite, scilicet Romani Pontificis, in quo est tota auctoritas determinandi secundum Thomam 2.2. quæst. 11. articul. 2. & 3. Et istam etiam quam Spiritus Sanctus regit & ordinat, est impossibile errare secundum Sanctum Thomam in quadam quæstione de Quolibet. Et sic ista vniuersalis Ecclesia non tolerat notorios concubinarios, ex quo eos damnat, & beneficiis priuat, & à populis fidelibus sub grauib. pœnis vitandos imperat, & aliter sentire non esset recti dogmatis introductorium. Item licet omnes nunc viuentes toleremus de facto aliquos hæreticos vel schismaticos, tamen etiam non singulares prælati, sed omnium fidelium vniuersum semper eos reprobant & damnant.

C Item, quod in hac materia non intelligantur singulares prælati episcopi, vel alii nomine Ecclesiæ, sed vniuersalis Ecclesia. Etiam vltra supradicta cogit ratio, quæ repugnat absurditatibus, quoniam quod Ecclesia Valentina non toleret concubinarios, vt quia de facto procedit contra eos has pœnas iuris irrogandas, & Ecclesia Toletana toleret eos, vt quia contra eos non procedit, sequeretur absurditas, videlicet quod Ecclesia tolerat, & non tolerat concubinarios. Sed cum vtroque sit par ratio vitandi eos, verius censetur nomine Ecclesiæ intelligi vniuersalem Ecclesiam, & non particularem, & tolerantiam, & non tolerantiam referri debent ad ius, & non ad factum.

a Notorios. Ad hoc clarius iste articulus cum sua virtute liqueat, vt de quo notat Bern. in sua gloss. ordinaria, in capit. cum non liceat, de præf. dicit, quod in crimine notorio fornicatoris, & simoniaci in ordine, potest recedi propria auctoritate. In aliis vero criminibus, etiam si sint notoria, expectanda est sententia. idem Innocen. cap. per tuas, 2. de simonia, in ver. quod bene credimus. Necessarium dicit, quod simoniacis, & fornicatoribus notoriis est speciale, quia etiam sine sententia licet ab eorum officiis recedere. Idem tenet ipse Innocentius in capit. 1. de schismat. quasi ad medium, in ver. illo, & sic isti Doctores clare concludunt, quod non debet

D expectari sententia, sed cuiuslibet est licitum propria auctoritate eos vitare. Nam dicit ibi Bernard. de præscrip. iure meo, & mea voluntate possum vitare eos simoniacos, & fornicatores, scilicet publicos, quia canon sic dicit, secus in aliis. Idem dicit Vincentius: cum his concordat dominus Franc. de Zabbar. in cap. quæsitum de cohabitatione clericorum. idem latius & clarius Dominus Antonius de Buttr. in cap. vestra, de cohabit. cleric. in sua repetitione solennissima. in vna appositione, vbi proprie dicit, idem etiam si à suis superioribus, vel prælati tales fornicarii tolerentur, cum ius eos non toleret. Nam vt ipse dicit in pendentibus ex conscientia, non attendimus errorem Ecclesiæ, quando de conscientia & veritate informati sumus, in cap. inquisitioni. de sententia excomm. cuius cuncta laus, atque doctrina à tota irrefragabiliter amplectitur Italia.

b Nota. Quicumque enim scit aliquem depositum, excommunicatum, vel suspensum, dicunt quidam, quod quantumcunque sit occultum, nunquam ab eo sacramenta recipienda sunt: Arg. in capit. per tuas, 2. de simon. nisi baptismum & corpus Christi, vt nota. infra de hæret. cap. 2. Sed licet non debeamus recipere ab eis, dum sunt occulti, ipsis tamen pœnitentibus in publico dare tenemur, 1. quæst. prima. Christus, de consecr. distinct. 2. non prohibeatur, nec eos vitare in publico debemus, 6. quæst. 2. cap. 2. & 3. de offic. ordin. si sacerdos. Hoc totum & multa alia in capit. per tuas, 2. de simon. per Innoc.

c Nomine Ecclesiæ. Vnde Nicolaus de Lyra super Mattheum, 16. capit. tenet, quod etiam non consistit in hominibus ratione potestatis, vel dignitatis Ecclesiasticæ, vel sæcularis, quia multi principes, & summi Pontifices, & alii inferiores inuenti sunt apostatasse à fide, propter quod etiam consistit in illis personis, in quibus est notitia, & vera confessio fidei & veritatis. Et sic etiam ex vi vocabuli proprie assumitur pro congregatione iustorum.

d Toleret eos. Hæc sententia videtur verior, & securior, & est communis opinio fere Theologorum, & Canonistarum, etiam modernorum. Nec est necessaria monitio, nec requiritur sententia expectati nec reuelati, si prælati in suis diocesis tolerent concubinarios, ex quo iura condemnant, non oportet querere excusationes in peccatis, quia etiam inter Doctores de sub mensa quorum non digni sumus micæ colligere, quod fuerunt habentes conscientiam nimis strictam, & isti nimium restrinxerunt. Alii vero habuerunt conscientiam suo modo informatam, & hi laxarunt. Quis enim non putat maximum illum Doctorem eximium Origenem eminentissimæ fuisse scientiæ? & tamen tantum misericordiam Dei relaxauit, vt dogmatizare auderet, etiam dæmones, aut reprobos homines post multa tempora in alio sæculo misericordiam habituros, & fuit tamen ipse condemnatus. De quo in capit. sancta Romana, 15. distinct. de quo oppositum recitat latius Nicolaus de Lyra ad Hebræos 6. cap. hæc præsupponit, vt nemo sibi querat Angelos, quia veritas simplex est ac recta, & nescit orbitare, summe adiuuat, quia Curia Romana in foro pœnitentia censet tales concubinarios fore esse irregulares, & reseruat sibi dispensationem. Et quia Archidiaconus oppo. ponit in allegat. cap. nullus, aliqui adderunt: conantur ponere eam in rescriptis, dicit enim sic, quod tunc demum est abstinendum ab officio sacerdotis, si tamen prius commoneatur, & cessare velit, aliter non secundum Lau. Sed vide, quod ibi recitat tres opiniones, quarum prima est Hugonis, quæ dicit, quod debet præcedere admonitio, sed sufficit, à quoocunque fiat. Et si eius admonitionem non audierit, tunc cessabit ab eius officio. Secunda, quod tantum debet ab Episcopo admoneri. Tertia, quod eo ipso, quod est notorius, cessandum est ab eius Missa, etiam non præmissa monitione, quia suspensus est, & quoad se, & quoad alios, de cohab. cleric. & mulier. c. fin. Et dicit, quod hæc vltima sententia est dura, sed si bene inspicias supradictam, nullam determinat, immo tenet, quod simpliciter sit abstinendum in cap. per hæc, 32. di. in glo. quæ incipit, vt extra in cap. ad hæc, 32. dist. clare innuit quod sit aliquorum opinio, sed non sua, quod requiratur admonitio in gloss. quæ incipit: nam literam indistincte.

e Ad factum. Ista conclusio est Ant. de Buttr. & in alleg. cap. vestra. in solenni repetitione ipsius cap. vestra. de cohab. cleric. & mulierum.

A QVINTA CONCLUSIO.

EX quo sacerdotes concubinarij notorii sunt suspensi quoad se, & quoad alios, vt premissum est, istud non est aliud dici, nisi quoad se, id est, ipsi sunt omnino inhabiles & impotentes de iure, & sine peccato non possunt exercere diuina, & quoad alios, id est, alius licite, & sine peccato ea manifestare & ministrare non possunt. Et sic est conclusio, quod iurisdictione suspensi sunt, nec ea vti possunt efficaciter, quia eius ^a exercitio carent. Hæc est sententia Domini Alexandri de Ales. in 8. compendio sub his verbis. Quamuis omnes sacerdotes habent clauis, non possunt omnes absoluere nec ligare, sicut excommunicati hæretici damnati ^b suspensi. Hoc autem non propter defectum clauium, sed quia non habent materiam, scilicet subditos, qui sibi subtrahuntur. Hæc Alexander. In hac eadem sententia assentit clarius Hasten. lib. 6. tit. 26. artic. 2. in hæc verba prorumpens: deficiente iurisdictione, etiam si adsit clauis, non potest aliquis ^c aperire, & si amittatur iurisdictione, cessat clauis ^d executio. Hæc autem amittitur in schismaticis, hæreticis præsertim, & fornicatorijs notorijs, & in excommunicatis. Hæc Do. Hasten. Et sic luculenter secundum tantorum Doctorum sententias: notorios concubenarios constat nullam prorsus habere iurisdictionem quoad exercitium & effectum actuale, & hoc est manifestum, quia secundum eos iurisdictione sacerdotalis, quæ necessaria est absoluendi, vel ligandi, de pæn. dist. 6. & secundum S. Thomam in summa. contra Gentiles, accidentaliter adhæret ordini sacerdotali. Quod satis est manifestum, quia religiosi in traditione sacerdotalis officij eandem potestatem recipiunt, quam alij sacerdotes etiam Curati, sed ea carent ex institutione Ecclesiæ, vt in cap. ecce sufficienter, 16. p. 7. de iure enim communi nullus sacerdos indistinctè habet iurisdictionem, nisi ab episcopo, vel à iure sibi concedatur, 16. q. 1. cap. cunctis, & secundum istos Doct. Alex. & Hasten. quoad non habendam iurisdictionem participantur hæretici, & schismatici, excommunicati, suspensi, & notorii fornicarij. Idem S. Thomas tertia parte Summæ, quæst. 82. articulo 9. Et idem communiter Docto. Theolo. 4. Senten. dist. 18. Nam hæreticus, sacerdos excommunicatus est suspensus quoad se, & quoad alios, & religiosi secundum istos Doctores, clauis habent: nec tamen possunt ligare vel soluere, & in quantum tales non habent subditos, ^e & carent iurisdictione. Vnde Beatus Thomas 4. Sent. dist. 19. dicit, quod schismatici hæretici, & suspensi, & excommunicati, & degradati habent potestatem clauium quantum ad essentiam, sed vsus impeditur ex defectu, maxime quando Ecclesia talibus subtrahit subditos, vel simpliciter, vel ad tempus. Vnde quantum ad hoc priuati sunt ^f vsu clauium.

^a Exercitio carent. Item in eod. tit. tenet, quod irregularitas homicidii vel infamiae, vel contemptus censurae, ecclesiæ executionem ordinariam impedit, & remouet, quem à statu præsentium quoad executionem, & sic clare concludit, quod clericus præcisus vel suspensus quoad se, & quoad alios nullum habeat iurisdictionis exercitium, & per consequens absolutio à tali impensa in foro animæ nullius roboris, & momenti. idem dicit Alexand. 4. Senten. distinct. 17. q. 4. ad si. dicens, quod potestas absoluendi non solum exigit characterem, scilicet oportet, quod concurrat iurisdictione.

^b Suspensi. Et nota, quæ sequuntur. Nam notorius fornicator sacerdos non potest absoluere in foro confessionis aliquem, nec valet eius absolutio, cum nulla sit, nullus absolui potest à peccato per hoc, quod peccat. Hæc est vera ratio S. Thom. Sed recipiens penitentiam à tali fornicatore, peccat sic contra præceptum Ecclesiæ, faciens igitur à peccato absolui non potest per eum. Præterea, cum isti sint suspensi ab officio, nullum habent exercitium iurisdictionis, nec vsus clauium. Est enim regula in Theologia, & in iure, quod vsus clauium impenditur in suspensis. Vnde Do. Pet. de Tarant. in 4. Sent. dist. 19. q. 3. tenet, quod vsus clauium tollitur in depositis, & degradatis, sed suspenditur vel impeditur in excommunicatis & suspensis. Et altissi. in 4. Sent. in materia de clauibus dicit, quod excommunicati, vel suspensi, vel hæretici non possunt ligare & absoluere. Et constat, quod notorii fornicatores suspensi sunt, quoad se, & quoad alios, & sic tales non possunt absoluere sibi contententes. Item in expresso ponit hanc conclusionem Bonauen. 4. Sen. dist. 19. problema 2. q. dicens: quod si amittatur iurisdictione, cessat clauis executio. Vel per ablationem subditorum quantum ad rem. Sic est in schismaticis, præcisus, & notorijs fornicarijs, excommunicatis, & huiusmodi. Vel quantum ad rem, & spem, sicut in degradatis: in hac senten. est Hasten. in sum. lib. 5. tit. 36. cum his etiam concordat Durandus in summa iuris, parte 1. dist. 1. ad fin. dicens: sic suspensus ab officio priuatur à potestate absoluendi, siue sit suspensus ab homine: puta, quia iudex eum suspendit. Sicut sit suspensus à iure, vt notorius fornicator, qui nec potest ligare, nec potest absoluere. Vel simoniacus in ordine, etiam si sit occultus. Et isti non possunt conferre sacramenta, vel ab eis recipi excepta necessitate in mortis articulo. Ad idem frater Io. de Saxo. vtriusque Iuris Doctor in libro quem intitulauit Tabulam, tenet, quod in quatuor casibus tenetur quis iterare confessionem, & duo sunt propter confessorem, & duo propter contententem. Primus est, si confessori deficit clauis potestatis, quia tunc non potest à peccato absolui, & sic est suspensus sacerdos ab officio, siue ab homine, siue à iure. Si à iure, vt notorius fornicator, vel simoniacus in ordine, etiam si sit occultus, dummodo sciant eum esse simoniacum. Ecce Doctorum irrefragatorum concors sententia, quod notorius fornicator nullo penitus modo potest aliquem absoluere in foro confess. quia caret vsu clauium iure prohibente.

^c Aperire. Do. Guilel. de monte Laug. in sacramentali titulo de clauibus dicit, quod cum vsus clauium requirat prælationem, & prælatio non possit sine subiectione, quia correlatiua sunt: ideo si ille, qui parat materiam, id est, tradidit subditos, sicut Papa, vel Episcopus tollat ipsos, iam talis amittit quantum ad vsus esse prælatus. Vnde licet quoad potestatem clauium tantum habeat sacerdos non præcisus, sicut præcisus, vel excommunicatus, vel è contra. Impeditur tamen vsus clauium propter materiam sibi subtractam.

^d Executio. Item eod. lib. tit. de sacramentis tenet, quod à sacerdote præciso potest quis in mortis articulo penitentiam, & corpus Christi accipere, sed extra tempus necessitatis nullo modo licet. Et si quis contra facit, peccat. 32. di. c. nullus, & in 5.

^e Et carent iurisdictione. Vnde Do. Pet. de Tarant. 4. Sen. & Bar. in Summa, in verbo confess. 2. di. ait: iste est vnus de quatuor casibus, quando quis iam confessus tenetur iterum confiteri, scilicet quando sacerdos non potuit absoluere, sicut in istis concubinarijs.

^f Vsu clauium. Host. de paroch. tenet, quod si aliquis clericus habet beneficium, sed non de iure, cum talis non possit absoluere, vel ligare, decipiuntur animæ subditorum, licet ipsi subditi habeant iustam causam ignorantie. Et addit Innocen. quod si quis ignorans à tali penitentia accipiat, & postea sciat, debet ire ad sacerdotem verum, & ei confiteri, & ab eo absolui, & sanguis istorum subditorum requiretur ab istis sacerdotibus, ac si amisissent. Idem Bar. in summa Pissana, in verbo Confessio. Idem est in concubinario notorio, cum nullam habeat iurisdictionem, nec potestatem absoluendi, ac si beneficium tituli non haberent, & grauissimum sibi mortis periculum imminet ex tali deceptione in sacramento penitentiae.

SEXTA CONCLUSIO.

Elicitur ex præmissis necessario, videlicet ex quo clerici concubinarij & notorii mortaliter peccant diuina exercendo, & suspensi sunt quoad se, & quoad alios, & incurrunt peccatum paganismi, & idololatriæ tam ipsi quàm qui ab eis audiunt diuina, vel sacramenta suscipiunt secundum determinationem Ecclesiæ in allegat. cap. si qui sunt presbyteri, sequitur necessario, quod isti non possunt^a absoluere aliquem à peccatis, & per consequens parochiani tenentur illa eadem peccata iterum cõfiteri, ex quo non fuerunt absoluti per istos sacerdotes. Conclusio ista ex eo patet, quia istis iam subtracta est iurisdictio, & sic remanet vt priuata persona, quæ nulli præest iurisdictioni, licet alias essent Curati Rectores vel Prælati, vel quomodolibet animarum regimini præsidentes. Et licet Parochiani sciunt, & spontaneè velint se submittere talibus sacerdotibus, nulla per hoc eis iurisdictio attribuitur secundum notata in simili. 16. q. 1. in summa, quia priuatorum iuri publico derogari non potest, vt in ca. si diligenti, de foro comp. Hæc est in expresso sententia Domini Ioan. in summa Tabulæ iuris. idem videtur sentire Beatus Thomas de Aquino in summa contra Gentiles ad fin. vbi tenet, quod requiratur iurisdictio in sacerdote ad hoc, quod possit absoluere. Ratio quare parochianus, qui scienter confitetur tali sacerdoti non consequitur absolutionem est secundum beatum Thomam, quia nemo consequitur gratiam in eo, quod^b peccat. Ad hoc enim, quod peccata saltem mortalia deleantur, requiritur secundum Theologos nouæ gratiæ infusio. Cum igitur iste, qui confitetur tali concubinario notorio, peccet mortaliter, quia inobediens præceptis, & iussionibus sanctæ matris Ecclesiæ: constat, quod gratiam non consequitur, & per consequens, nec^c peccatorum remissionem, quæ sine gratia fieri nõ potest, ar. ff. contra verbum de pœnitent. distinct. 1. Grauius enim peccat parochianus, qui erranti sacerdoti consentit, vnde dicit text. quid enim prodest illi suo errore non pollui, qui consensum præstat erranti? 23. distinct. 1. cap. quid enim, quod est menti figendum, quia nulla est absolutio, ex quo sacerdos talis nulli^d præest iurisdictioni, & iam desinit esse suus curatus & iudex. Et sic absolutio non valet, quia facta à non suo iudice, vel non iudice, nulla est, vt in cap. ad nostram, de consue. & de iudic. c. at si clerici. & C. si à non compet. iudi. l. 2. Et licet parochiani eredentes bona fide à talibus sacerdotibus se absolutos esse quoad Deum, sint securi, quã diu eos retinet inuincibilis ignorantia, tamen postquam sciuerint defectum in iurisdictione affuisse, tenentur eadem peccata necessario^e confiteri tali, qui possit absoluere, vel ligare ad hoc, quod sint in statu^f saluationis. Alias contemnere viderentur legitimas sanctiones, quæ necessitatem imponunt cuicumque annos discretionis habenti, vt omnia peccata sua confiteatur saltem semel in anno, vt in c. omnis vtriusque, de pœn. remi. & de hoc late patet per Doctores in capit. dudum, 2. de ele. & per Ioan. And. in cap. super cathedram, de sepul. in cle. in simili quæst.

^a Absoluere. Vnde Petrus de Tarantasia. 4. Sentent. distinct. 18. articul. 2. dicit, quod ad absoluendum requiritur pote-

tas iurisdictionis libera. & excommunicatus & suspensus nõ habent liberam, sed ligatam, & si habeant potestatem, non tamen executionem, & ideo non possunt ligare, vel absoluere.

^b Peccat. Durandus in poren. 4. Sentent. tenet, quod qui cõtra ordinationem se subiicit alicui sacerdoti per absolutionem, peccat actualiter peccato inobedientiæ, & peccat mortaliter. Et sic à nullis peccatis potest absolui ab illo. Secus si simpliciter se submittat alicui sacerdoti, vt ab eo absoluaatur, qui eum non potest absoluere, talis non mortaliter peccat, tamen tenetur iterum cõfiteri, postquam cognouerit, quod primus non potuit absoluere. Hæc Durandus. Et sic confessi notorijs concubinarijs mortaliter peccant, & iterum confiteri tenentur illa eadem peccata. Sic Magister 4. Sententiarũ dicit, quod requiritur auctoritas absoluendi in ipso sacerdote, qui est iudex. Nam in vsu clauium iudicium exercetur, nulli autem iudicium committitur, nisi in sibi subiectos.

^c Peccatorum remissionem. Item Sanctus Thom. in 4. Sent. dicit, quod in sacramento pœnitentiæ non imprimitur character, sed statim confertur gratia ad remissionem peccati quam remissionem nullus consequitur peccando. Peccat autem qui ordinationem Ecclesiæ prætermittit.

^d Præest iurisdictioni. Ad hoc enim, quod sacerdos possit absoluere, oportet quod habeat iurisdictionem, alias non potest. Thom. in 4. dist. 7. de confessione, art. 4. & distinct. 19. q. 1. art. 2. tenet, quod schismatici, & excommunicati, hæretici, & suspensi, & degradati non habent vsu clauium, quia per Ecclesiæ ordinationem subtrahitur eis materia propria, scilicet subditi.

^e Confiteri. Et quod is, qui confitetur notorio fornicatori, tenetur confiteri illa eadem peccata numero alij potestatem habenti. Expresse tenet dom. Ioan. de Saxo. in tabula iuris. vbi tractat de absolutione sacramentali. Idem tenet Durandus expresse in sacramentali, dist. 4. q. 26. cuius ratio est, quia notorio fornicatori deficit vsus clauium, ita quod non possit absoluere. Hæc opinio est Theologorum & Canonistarum, & quod vnus de casibus, in quibus quis tenetur de necessitate iterare confessionem, est cum sacerdos non habet potestatem, vt tenet Ricardus de Media villa, & Petrus de Tarantasia. 4. Sentent. 18. dist. & Bonauentura 4. Sententiarum, dist. 18. & distinct. 27. q. 1. item Henric. in ca. omnis vtriusque sex. de pœn. re.

^f Saluationis. Qui enim peccatorum remissionem per claus Ecclesiæ desiderat consequi, quærat diligenter ne sacerdos, cui iudicium animæ suæ exponit sit ligatus, puta excommunicatus, hæreticus, schismaticus, interdictus, irregularis.

SEPTIMA CONCLUSIO.

Isti concubinarij notorii si officium diuinum faciunt in apparatu, sunt^a irregulares, quia propter delictum suum sunt à iure suspensi quoad se, & quoad alios. Determinatio est Dom. Henr. in capit. si celebrat. de clerico. excommunicat. cum quo fere omnes Canonistæ^b concordant. Hanc regulam ponit Dom. Archidiac. in cap. cum æterni tribunal. de re. iu. li. 6. dicens: Suspensus à iure propter crimẽ celebrans

^a Irregulares. Idem Innocent. in cap. cum medicinalis, de sentent. excomm. vbi dicit Hostien. & in cap. tanta, de simo. quod aliquis est suspensus ab officio propter crimen quantum ad se, & quantum ad alios. siue à canone, siue à iure semper sit irregularis celebrando: idem in cap. cum æterni tribu. de sentent. & re iud. libro 6. De quo latius per eum in cap. si celebrat. de clericor. excomm. mi. vbi dicit determinando, quod notorii fornicatores quantumcumque pœnitentiam egerint, nunquam celebrare debent ante obtentam à Sede Apostolica absolutionem, aliter contrahunt irregularitatem.

^b Concordant. Communis opinio habet, quæ fuit Henr. in cap. 1. de sentent. exco. lib. 6. & Ioan. Mo. ibid. & in c. si celebrat. q. clericus concubiniarius, vel fornicarius est suspensus, quoad se, & quoad alios, & incurrit irregularitatem celebrando.

Idem

A Idem Inno. in c. i. de sententia excom. lib. 6. idem Spec. de of. fi. deleg. §. iuxta enim. Hæc opinio, quæ tenet, quod notorii fornicarii sunt suspensi suspensione inducente irregularitatem est vera de iure. Notorii enim fornicarii debent vitari. & est speciale in fornicatore propter frequentiam criminis. Hoc Ioann. de Lig. originaliter in c. vestra, de cohabit. cleric. & mulierum, de verbo ad verbum.

celebrans irregularis est. Hæc est communis Doctorum sententia. Quod autem isti concubinarii sunt suspensi, ita dicit tex. 81. distin. c. si qui sunt presbyteri, vbi interdicitur eis ingressus Ecclesiæ: ex cōsequenti ergo ille, cui interdicitur Ecclesiæ introitus, si postea in ea celebret est irregularis, vt in cap. his qui. de senten. ex communic. libr. 6.

OCTAVA CONCLUSIO.

B **C**LERICI concubinarii notorij, effecti vt præmittitur irregulares, per solum Romanum Pontificem, vel habentem^a eius vicem possunt super irregularitate dispensationem hanc^b obtinere. Ista est conclusio Doct. in cap. cum æterni. de sent. re. iud. libro sexto. etiam Henr. Et sic seruat hodie curia Romana. Nec episcopus potest cum eis de iure^d dispensare. Ideo dato quod sacerdos notorius concubinarius effectus irregularis pæniteat, & ad meliorem vitam redeat, peccabit tamen mortaliter ministrans diuina, quia immiscet se rei à cuius commercio est^c separatus, vt in regula, non est sine culpa, de regulis iuris, libro 6. cum ibi nota. per Doctores.

^a Eius vicem, Legati etiam secundum stylum ipsorum habent, quod dispensant cum celebrantibus, nisi in contemptu; & Papa scit, & tolerat. Stylo tamen & consuetudine cessante solus Papa potest, pænitentarius tamen generalis in curia, vel specialis virtute officii simplicis non possunt dispensare, nisi aliter habeant potestatem. Hæc Do. Io. de Lign. in c. clerici de cleric. exc. 4. Inno. variavit in fornicatore notorio, sed in cap. i. de senten. excom. lib. 6. dicit quod est irregularis. Et hoc verius est secundum Io. de Lign.

^b Obtinere. Item quod notorius fornicator celebrans in apparatu sit irregularis, & solum secum per Papam valeat dispensare est conclusio domini Fran. de Zaba. Doctoris vtriusque iuris Cardinalis in c. fin. de cohabit. clericor. & mulierum. Idem de simoniacico, quandiu est suspensus à iure vel ab homine. Et hoc dicunt communiter Doctores, in cap. si celebrat. de cleri. ex. mi. & Host. & Ioan. Cal. & Anto. de Butr. in alleg. c. si celebrat. Et ista est veritas, & communiter communior, & verior opinio, ac generalis sententia.

C ^c Curia Romana, Tenet & sic seruetur hodie, quod cum tali irregulari episcopus non potest dispensare, & est communis opinio, pro qua. in c. cum etiam. de re iud. in libr. 6. & capit. i. de sen. excom. eodem libro.

^d Dispensare. Vnde Henricus capitul. si celebrat. de cler. excom. 4. dicit, quod cum tali non episcopus dispensare potest, sed solus Papa. Sed Ver. & Host. in c. latores, eod. tit. in summa, eo. cap. si. idem Spec. & Archidia. o. dist. mitor. nec obstat. 2. q. 5. quanto. & ibi episcopus dispensauit auctoritate Papæ secundum Io. And. hic, & Archidia. Et quod in hoc casu potest dispensare solus Papa est expressum in c. cum æterni. §. statuimus. de re iud. lib. 6. idem Io. And. de censib. in c. exigit, & hoc tenet Cardin. & Guliel. de monte Laug. & Gen. & Hasten. Vnde non credo secundum Vincen. hoc, quod ille, qui institutus est in curia ad imponendas pænitentias, posset cum eo dispensare Hen. vbi supra.

^e Separatus. Sed an isti concubinarii notorii possunt absolui à crimine concubinatus pendente irregularitate, est dubium. Guliel. de monte Laug. in clem. dudum, de sepul. dicit quod non. Toletanus tenet, quod sic in ca. si quis, de cleric. excōm. Ioan. de Lign. ibi distinguit sic, quod cum irregularitas insurgit à crimine non ad effectum: tunc si talis pænitere velit de crimine, contemnit tamen absolui à peccato ma-

nente irregularitate, tunc ex solo contemptu peccat mortaliter. Nam non est pænitentia fructuosa. & in hoc casu opinio Guliel. vera est, quod non potest absolui à peccato manente irregularitate. Sed si vult absolui, nec per eum stat, quin absoluat: tunc opinio Toletani est vera. Hæc Io. de Lign. c. si quis. de cleric. exc. min.

NONA CONCLUSIO.

D **C**VM isti concubinarii sint notorie in peccato mortali, non faciunt fructus suos, quos Percipiunt ab ecclesia reprobato eorum statu durante, & tenentur ad restitutionem perceptorum tempore talis suspensionis Ecclesiæ faciendam, quia de iure non possunt^a seruire Ecclesiæ, cui seruire tenentur, in statu Deo non accepto, iuxta illud Deuteron. 10. c. iustè quod iustum est exequeris. iste autem in tali statu existens cum teneatur ad celebrandum siue ex ordine, siue ex beneficio, vel ad alia diuina officia^b non potest digne pro se vel aliis, quibus tenetur sacrificia offerre impediendo peccato mortali, secundum sententiam sancti Tho. 4. Sententiarum, dist. 14. cum quo concordat Albertus & Raynaldus. Vide in summ. Pissa in verbo ordinatus. Itē quia de iure beneficium datur propter officium, in c. cum secundum Apostolum, de præben. cum cōcor. Illicite ergo tenet beneficium, qui sua culpa ad officium se reddit indignum. Hæc igitur conclusio clare elicitur ex. ca. eos, 81. dist. & ibi Glo. facit in al. c. pastoralis, ad finem, de appe. de quo tex. in ca. præter 22. distinct. idem Vincen. & Henric. de cohabita clerico.

^a Seruire. Idem Inn. & Host. in c. sicut de cohab. cler. & hanc q. in expresso tenet D. Martinus Petri in suo Directo. confessionum, vbi tractat de suspensione dicens, quod tales concubinarii ab officio, & beneficio sunt suspensi.

^b Non potest digne. Et cui interdicitur officium interdicitur beneficium 81. dist. si quis sacerdotum, & c. eos, ita not. Bern. de consuetudine, cum dilectus. Idem videtur sentire ca. cum pastoralis, de appel. de quo tex. est expressus in ca. proposuit, de fil. presb. ordi. cum secundum Vin. in c. præter hoc 32. dist. dicit suspensio sunt bona Ecclesiæ deneganda, quando est in mora petendi absolutionem, nam indignum est, vt Ecclesiæ alimoniis sustententur, qui illam diffamare non desistunt notorie maculate viuendo.

DECIMA CONCLUSIO.

F **I**N locis vbi clerici solent decimas, vel primitias, quæ ex lege debentur per seipsos leuare, si sint notorii fornicatores non sunt^a eis dandæ: ^b sed potius episcopo. Hæc est determinatio Fran. de Zaba. vtrius-

^a Eis dandæ. Idem Archidia in capitu. præter hæc. 32. distinct. qui sic dicit. A talibus clericis, scilicet notoriis fornicariis possunt laici subtrahere decimationes voluntarias, ex quo ab eorum officiis abstinere debent. item Ioan. de Lign. in capitu. vestra. de coha. cleric. dicit, quod parrochiani possunt ab istis concubinariis notoriis denegare suam audientiam, non solum permissione, siue licentia iuris, sed virtute interdicti Ecclesiæ. Et eadem ratione alia iura ecclesiastica. vt not. per Io. An. & Host. de decimis, tua.

^b Sed potius episcopo. Io. in alleg. capit. de decimis, & in nouella. variavit in isto passu. Nam modo adhæret opinioni Hostin. s. quod non debent solui decimæ publicis concubinariis, ne nutriantur in delictis. Modo videtur dicere, quod parrochianus nunquam potest opponere contra presbyterum parrochianum de decimis non soluendis, quantumcunque sit criminofus, nisi oppositum probet, & quod si

A notorie intrusus in beneficio. Sed veritas est, quod in vtroque casu non potest opponere quantum ad hoc, vt nullo modo teneatur soluere, vel possit eas conuertere in vsus suos, quia hoc esset etiam contra ius diuinum, sed debet eas ponere in deposito, vel conuertere in vtilitatem Ecclesie de consensu episcopi. Et pro ista conclusione, & determinatione verissima etiam vltra hic allegata, faciunt nota per Anton. de Buti in c. cum inter priorem. de excep. vbi dicit, quod legitima exceptio est, quam opponit Archi. contra suum presbyterum curatum de non solutione decimarum, scilicet quod non facit diuinum officium, vel administrantur ei sacramenta ecclesiastica. Idem etiam tenet Lopus de Castilione in suis allegationibus. Et ibidem refert Dom. And. modo certum est, quod publicus concubiniarius non facit diuina officia, nec administrat sacramenta in statu, in quo debet, propter quod fuerunt propria decimæ assignata in dicto capit. tua, eodem tit. & sic perinde est ac si non faceret, quia nihil & inutile æquiparantur, in c. tua, de cleric. non resid. imo non solum facit inutiliter, sed damnabiliter, vt patet in ista conclusione decima, & præcedentibus suis glos. Et quoniam docto. prædicti dicunt de decimis personalibus, & prædialibus, sicut realibus, vt est sententia, & noua determinatio Dom. Franc. de Zaba. vt dicit, quod glo. vel posita in alleg. cap. tua debet limitari, scilicet nisi delictum esset notorium, quia tunc non debent laici soluere aliquas decimas personales, vel reales notoriis fornicatoribus, vel simoniaticis, art. cap. pastoralis. de appel. Et dicit etiam, quod parochianus debet sua auctoritate, si episcopus etiam sit notorius fornicator, vel simoniacus conuertere in vtilitatem ecclesie, vel pauperum. Et huius est ratio, quia sicut decimæ personales debentur pro labore, ita etiam prædiales, vt in c. vanum genus de deci. & c. quæsitum 16. q. 1. & sic idem ius in vtrisque.

vtriusque iuris doctoris in cap. tua nobis. 2. extra de decimis. Cuius ratio pendet à notatis superiori conclusione, quod non faciunt fructus suos, ergo non debent aliquam sustentationem ab ecclesia recipere durate eorum statu reprobo, vt in c. alleg. eos. & c. præterea cum ibi notatis.

B Recipere. Dom. Host. in cap. tua nobis, de deci. dicit, quod personales decimæ non sunt reddendæ clerico notorio concubiniario, quia decimæ dantur ratione diuini obsequii 12. q. 2. concessio. & non debent percipere beneficium, qui non faciunt obsequium, & eis non sunt dandæ, ne in peccato suo nutriti videantur. Ipsas tamen parochianus retinere non debet, sed de consensu episcopi in ecclesia vtilitatem conuertentur. Iste autem, cui præstanda est decima, reddit se indignum perceptione decimarum, cum non faciat id propter quod decima est ecclesie assignata. vnde est, vt puniatur in eo in quo deliquit secundum Hostien. in fine. idem Henric. ibi, & Toletarius. Posset aliquis opponere, de capitul. cupientes. de priuileg. in cle. post princ. vbi cauetur, quod est excommunicatus religiosus qui in prædicatione, vel alibi talia dicat per quæ populus retrahatur à solutione decimarum. Dic. quod non obit. illud quoniam, & si illa constitutio habeat locum in religioso: non tamen in aliis, & illud c. intelligitur quando interelle proprio, & voluntate aliquis religiosus hoc faciat, vt decimæ non soluantur. secus si alias, vt in casu nostro: voluntas. n. & propositum distinguunt maleficia, vt in c. cum voluntate, de sententia excommunicationis. Hæc ergo prædicta clementina habet locum tribus concurrentibus. primo si sit religiosus. Secundo si intentione retrahendi à solutione decimarum aliquos hoc faciat. Tertio si faciat, vt decimæ ecclesiis debitæ non reddantur, sed in conclusione solum concluditur decimas, & oblationes non esse reddendas istis fornicatoribus, sed omnino ecclesie, vel episcopi vtilitatibus applicandis: interueniente episcopi dispensatione, & sic cessat oppositio quæ non habet locum in conclusione præcedenti.

VNDECIMA CONCLUSIO.

C **L**ERICVS notorie concubiniarius, viuens non debet permitti ingredi in Ecclesiam, & moriens non debet cum aliis fidelibus sepeliri. Hæc conclusio manifeste elicitur ex tex. omnis vtriusque de pœnit. & remis. si bene examine-tur ipsum cap. vbi est casus, quod quicumque fidelis habens annos discretionis, si non confitetur saltem semel in anno, & suscipiat Eucharistiam in pascha secundum docto. peccat mortaliter, & viuens habet interdictum ingressum Ecclesie, & post mortem sibi interdicitur ecclesiastica sepultura. Cum igitur concubiniarius, de quo supra sit notorie peccator, & perseueret in peccato mortali, & non confitetur, nec recipit sacramentum Eucharistie prout debet recipere, concluditur, quod hanc pœnam incurrit. Item quod non debeat sepeliri satis iura exprimunt, quia interdicto Ecclesie durante Ecclesiastica sibi interdicitur sepultura, vt in cap. his qui de senten. ex libr. 6. & quod talis sit interdictus tali statu durante est casus in alleg. c. si qui sunt.

DVODECIMA CONCLUSIO.

D **S**acerdotes habere fæminas saltem publicè est nefarium dicere^a & horribile audire, & contra sacrorum canonum instituta, & per eos nomen Dei blasphematur, vt in ca. omnis 81. distinct. sunt enim scandalum omni populo Dei, cum deteriore vitam ducant, quam populus, & in publico. Tanto enim peccata sunt grauiora, & existunt detestabilia, quanto in eis diutius perseuerant, vt in c. fin. de consue.

E ^a Et horribile audire. Sanctus Tho. doctor. secunda secunda quæst. 5. artic. 8. tenet, quod ceteris paribus plus peccat sacerdos faciendo aliquid contrarium sanctitati quam aliquis alius religiosus qui sit infra sacros ordines, & sic constat, quod grauissimum est istud crimen in sacerdote cum est preferim notorium. quis enim non blasphemaret? nam si vnus religiosus tenet publice concubinam quædam sanctimonialem, qui religiosus aliter existeret infra sacros ordines, indubitanter totus populus veller lapidare eos, & tamen maius peccatum est fornicatio in sacerdote quam in illis religiosis, & sic multominus deberet hoc nefarium vitium tolerari in viris Deo dedicatis, & sacerdotibus. Sed quomodo isti sacerdotes inferunt plura damna toti ecclesie viuentibus, scilicet & morientibus in purgatorio existentibus per hoc cognosces. nam sacrificia, & oblationes sacerdotum profunt dupliciter supradictis, scilicet ex virtute sacramentorum quæ non possunt violari, nec fœdari, nec maculari propter qualemcunque ministrorum vitam, vt in cap. vestra. de cohabi. cleric. & ex vita ipsorum ministrorum, vita namque sacerdotum est necessaria Eucharistie non quantum ad consecrationem, sed quantum ad effectum 1. quæst. vulnerato pastore qui curandis ouibus adhibet medicinam, quomodo populum tuebitur orationis clypeo qui iaculis hostium se ferendum exponit, aut qualem fructum de se producturus est, cuius graui peste radix infecta est. Magis ergo metuenda est illis locis calamitas, vbi tales intercessores ad locum regiminis adducuntur, qui magis in se ad iracundiam prouocant quos per se ipsos placare debuerant. Et sic vulnerato pastore medicina non adhibetur curandis ouibus, & de infecta radice fructus non producit. & maior calamitas in futuro metuetur. Hæc est sententia originalis beati Gregorii in quadam epistola destinata Regibus Francorum, vt habetur prima quæstione i. c. vulnerato: Ecce luculenter constat, quod nullus fructus prouenit viuus, & mortuis ex vita istorum, cum tamen vita eorum

A sit necessaria ad hoc, quod sacrificia essent magis expiatiua. Et sic non est dubitandum, quod Deus plura bona spiritalia, & temporalia suæ Ecclesiæ concederet, & animæ defunctorum expiarentur à pœnis, & flammis si istorum vita non esset maculata, & vltra hæc multa debemus formidare pericula. Non hæc est mea sententia, sed præfati Gregorii.

XIII. CONCLUSIO.

B **C**um sit de necessitate salutis præceptum Ecclesiæ, vt superius est probatum obseruare, ideo parochiani omnino a abstinere debent ab audiendo Missam, & alia diuina, & ab assumendo quæcunque sacramenta sub pœna peccati mortalis ab istis concubinariis. Et non debent contrafacere, etiamsi sit scandalum, cum propter scandalum non sint demittenda quæ sunt de necessitate salutis. Et hæc est communis sententia Theologorum, & Canonistarum signanter sancti Tho. Secunda Secundæ q. 12. Ar. 7. & idem Hen. in cap. cum ex iuncto. de noui. operis nunci. Idem beatus Hieronymus, & beatus Gregorius super Eze. In necessitate tamen possunt ista duo sacramenta ministrare concubinarii, scilicet baptismum, & viaticum, vt in cap. alleg. vestra. etiam possunt pœnitentiam iniungere in extremis, vbi alius reperiri non possit. Parochiani vero si contrafaciant, sunt veri idolatra, vt dicit tex. expresse in alleg. cap. præter. § porro.

C ^a Abstinere. Sacerdotes enim si peccauerit quis, orabit pro eo 9. dist. alieum. Et sic grauitur peccant quoniam secundum sententiam domini Host. cæteris paribus plus peccat sacerdos qui fornicationem commisit, vel committit quam religiosus infra sacros, vel quælibet monialis, aut quicumque alius adulterium committendo. Et quanto plures sunt, tanto plus contemptibiles efficiuntur 92. distinct. cap. remis. in fin. possunt tamen parochiani in Ecclesiis suis facere orationes, dum tamen non illo tempore, quo aliquis publicus concubinarius facit aliquod officium in Ecclesia. Immo in diuinis magis tenentur vitare talem concubinarium publicum quàm excommunicatum notorium. extra diuina tamen non vitabunt fideles Christi talem impium sacerdotem, cum non sit maiori excommunicatus. Et nota, quod secundum Deum, & iura magis peccatum est, & maior inde pœna, quæ infligitur si quis communicet in diuinis notorio fornicatori sacerdoti quam notorie excommunicato, vt patet ex superius allegatis. Participare vero cum notorio excommunicato non est peccatum mortale, nisi in diuinis, & adesset contemptus. hæc sententia est sancti Tho. in quadam quæst. de Quolibet suis. Vide latius per Hen. istum passum in cap. facis, de sepul. & quod me. causa, vbi ponit 5. casus in quibus, quia peccat mortaliter participando cum excommunicato.

XIV. CONCLUSIO.

Virtuosum est, & laudabile, & valde ^a meritorium populis tribubus, & linguis promiscui sexus vniuersis prædicta ignorantibus euangelizare, & illa detestari, vt domini præcepta ac Ecclesiastica imperia executioni efficaciter mancipentur. Et vt populus Christianus sacris eruditionibus instruat, leprosi, ac contaminati sacerdotes contagione pestifera salubriter arceantur. Si enim excommunicatus, ideo publicatur, vt ab aliis euitetur, & ab aliis euitatur, vt rubore suffusus emendet in melius, quod illicite perpetravit, vt in capitu. pastoralis, de appellation. in fin. iuncto capitu. si inimicus. 93. distinctio. & capit. audi. 2. quæst. 3. à simili est in istis concubinariis, vt per hanc euitationem, quam fieri

D imperat Ecclesia salubrius ad lamenta pœnitentiæ satisfactione præuia inducantur. Sola enim vitia eorum sunt in odio non natura humana, quæ sub præcepto charitatis est diligenda, vt in cap. odio 86. distinct. ad solum istum finem pœnalia iura contra eos sunt introducta. Nec obstat, quod aliqui populares scandalum se dicunt pati, quia reuera illud scandalum est pusillorum, & verius non est scandalum, quia illud, quod perfecte rectum est, vel actum non habet permissionem ruinæ, & per consequens non est scandalum secundum S. Thom. secunda secundæ quæst. 20. Et cum isti concubinarii arguantur, vt emendentur, & populus informetur, vt salutis præceptis obtemperet, & seruetur in hoc intentio Ecclesiæ, nec exceditur modus principaliter nec consequenter. Non est ratio, nec consentaneum cur sit desistendum. Cum tacere in talia causa illis, ad quos pertinet sit peccatum. Vnde propheta. Væ mihi, quia tacui Isa. sexto. Pharisei enim scandalizabantur de doctrina Christi, & populum concitabant, cum eis vera, & cœlestia prædicaret, & eum volebant reprehendere viuentes, & facientes contra legem Dei, quod scandalum Christus contemni iubet Matth. 15. quo scandalo non est ambigendum illos ligari, & inuolui, qui scientes, seu scire nolentes, sanctio-

^a Meritorium. Omne opus humanum, & actus est meritorium si subiiciatur charitati, & sit regulatus in Deum. Sententia est Sancti Tho. Secunda Secundæ q. 2. arti. 9. cum igitur is, qui caliginem ab oculis clericorum, & populorum fideliter separat, & viam veritatis ostendit intentionem ferat Deum, non est dubitandum, quod opus per eum exercitatum, puta prædicatio, & criminum ac erroris pro palatio sit satis meritorium. Vnde secundum eundem Sanctum Tho. in quadam quæst. de quolibet. tanto opus est magis laudabile, quanto à nobiliori virtute procedit. Cum ergo prædicatio verbi Dei maxime circa prædicta procedat ex latra quæ est nobilis, & summa virtus, constat profecto, quod talis prædicatio est nimium utilis ac laudabilis. Ceterum si dicas, quod ad religiosos non spectat talibus se implicare negociis, & prædicationibus: præsertim cum de iure communi prædicare verbum Dei pertineat ad clericos parochiales, vt in clem. dudum de sepul. Respondit Sanctus Thomas in quadam q. de quolibet, quod ad religiosos, qui vitam contemplariam eligunt, spectat magis quam ad clericos sæculares prædicare, & confessiones audire, & sacras scripturas docere. Et tamen de licentia suorum prælatorum. Et eadem pœna puniuntur in constitutione, quæ incipit, speciosus forma per Petrum de luna olim Papam Benedictum, cum erat legatus Domini Clementis 7. in partibus Hispaniæ. Item etiam puniuntur ibidem, quod sunt intestabiles, & aliis pœnis ibi contentis. Sed clerici allegant contra eandem, quod non fuit moribus vtentium approbata. Sed aduerte, quod illud quod dicitur, intestabiles, debet limitari, vt aliquam pœnam addat quantum ad fructus Ecclesiasticos, sc. quod de illis, quando viuunt non possunt testari, quod est verum si habent administrationem, vel curam animarum secundum Ioan. An. opinionem in cap. presenti de officio ordi. lib. 6. in glo. ordinaria. secus dicit de non habentibus administrationem, quia isti possunt, vt ibi videas. Sed Archidia. tenet contrarium, vt ibi, & in c. statu. de rescriptis lib. 6. idem Pe. de Ancharono. in suo apparatu nouissimo in cap. presenti, vbi dicit, quod iura alleg. per Ioan. An. tenent clerici pro Euangelio, quod eis fauent in parte. Sed opinio contra videtur verior de iure. Et illud, quod dicitur, quod non possunt testari, intelligas libere secundum prædic. docto. Nam alias bene possunt in vita, & in morte donare seruitoribus, & cæteris moderate, vt in cap. regulatum, eodem titulo.

A sanctiones canonicas impediunt, & procurant, vt viri spirituales, & Deum timentes vitæ irreprehensibiles annuncient populo verbum Dei, & vitia reprehendant, atque pericula detegant animarum, cum sit eis odiosum quando in sermonibus de hac materia aliquid tractatur. Cum tamen vas electionis, & doctor gentium, in quo Christus loquebatur, Paulus egregius, Apostolus imperauit Timothæo dicens: argue, increpa &c. secundæ ad Timothæum quarto. Et licet propter illud scandalum pusillorum, quod ex ignorantia, vel infirmitate procedit ad tempus quandoque sit super sedendum, tamen postquam ignorantes fuerint informati de veritate, si scandalizentur, non est propterea à prædicatione a desistendum, quia tunc tale scandalum videtur procedere ex malitia, cui prorsus est^b obuiandum, tales enim secundum prophetam nolunt intelligere, vt bene agant. Et sententia hæc est beati Thom. Secundæ quæst. 43. arti. 7. vbi expresse tenet, quod opera spiritualia, c vt doctrina, & similia ad tempus sunt occultanda, tamen non sunt omnino prætermittenda. In qua sententia est beatus Hieronymus, qui dicit, quod propter scandalum sunt aliqua prætermittenda salua triplici veritate, scilicet doctrinæ, vitæ, & iustitiæ. Et sic de tali scandalo non est curandum. Quod enim sacerdotes à tanto facinore remoueantur, & quod populus non incurrat peccatum paganisimi, & idolatriæ pertinet sine dubio ad veritatem vitæ, vt in superioribus est probatum, cum ista sit finalis intentio Ecclesiæ, vt in præalleg. cap. vestra. Sed ecce hostis humani generis à principio sui casus vehementer ingemit, vt humanum genus nebulosæ cæcitatibus ignorantia modis omnibus inuoluatur, & summo studio vigilar, vt peccata non cognoscantur, nec redarguantur vt securius populares decipiat, prout dicit B. Bernardus, vbi non est reprehensor, securius accedit tentator. Et hanc malitiam suæ obstinatæ peruersitatis iam dudum tempore Iuliani apostatæ inferre voluit, qui imperator ex instinctu diabolico omnes libros quotquot reperire potuit Christianorū igni cremari mandauit, vt latius patet in historia tripartita. Hanc etiam incitauit tempore beati Thom. de Aquino, & Ioannis Bonauenturæ per mysterium Armachani, vt ipse Thom. scribit latius in tractatu, quem ipse edidit contra Armachanum, qui volebat destruere ordines mendicantium, vt nullus perfectus esset in scientia. Ignorantia enim est mater cunctorum vitiorum 38. dist. cap. ignorantia. Ignorare enim est ignorare Christum, secundum quod ait beatus Hieronymus super Isaiam, & est text. in cap. si iuxta, eadem dist. §. 1. ignorantia est mater errorū, maxime in sacerdotibus, qui tenentur scire decreta, & scripturas sacras, & populum instruere, vt patet per totam illam dist. quia sacerdos cæcus cæcū populum ad foueam deducit, vt in cap. cum sit de ætat. & qualita. & Isai. 5. Propterea populus ductus est in captiuitatem, quia ignorauit legem. Sacerdotes enim debent ex commisso sibi beneficio populum illuminare, & docere secundum sententiam beati Dionysij in primo de Ecclesiastica hierarchia. Propterea clerus est hodie contemptibilis. Malachiæ 2. Hæc est sententia beati Augustini in quodam sermone. Vnde si obiiciatur populum ignorantia excusari circa prædicta. Est dicendum, quod

ignorantia prædicta potest excusare à tanto, sed non à toto: prima quæst. §. fin. Et sic videtur etiam, quod ignorantes peccent in hoc casu. Maxime aliqui, qui nescire procurant, quia talis est affectata ignorantia, quæ omnibus est nociua, & in nullo est excusabilis, quando quis non vult intelligere, vt bene agat trigesima septima, distinct. cap. fin. Et si ista prædicantes sentiant æmulos, non tamen debent à veritatis prædicatione desistere quadragesima septima distinct. scimus. Vnde Dominus per prophetam prædicantibus loquitur. Clama ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera sua: Isaiæ quinquagesimo octauo capit. Item licet iura omnia claudamus, & viri prudenter obmutescant, qui per salutaria monita nobis pandunt regna cælorum ac versutias diabolicæ fraudis detegunt, sufficiebat nobis indignis, qui volumus corrigi de peccatis, illius Angeli peripicua ac prælucida sententia sanctissimi confessoris domini Vicentij, qui voce sonora, vtpote organo diuinæ legationis pie fulgens ista mundo palam sæpissime Euangelizauit, ac discreti iudicii sententia superni interminauit, quorum testes superstites plures sumus, cuius doctrina in his, quæ non obuiant sacris scripturis, est tenenda, quia prædicti sancti doctoris totus vitæ decursus palam stetit Euangelicus, cuius vitam sanctissimam, nec non, & admiranda prodigia, neque miracula assidua Christi nouit Ecclesia. Quis obsecro sanæ mentis, & præsertim tantus ac tam miræ scientiæ, & bonitatis eximie vir intrepide, & palam mundo nunciasset concubinarios notorios fore vitandos sub tanto rigore, nisi & cognouisset esse Domini voluntatem per scientiam infusam, vel acquisitam, & populis ac fidelibus vniuersis esse necessarium ad salutem? quis enim narrare sufficiat, quot indiuisim sacerdotes hæc labe contaminati sunt ad viam rectitudinis reuocati per eius sanctam prædicationem, & catholica monita? hoc solum sufficiebat vniuersis, & singulis, quibus de hoc notitia iuridica non existit: maxime cum eius sententia pluribus iuribus fulciatur, & plurimorum veridicorum Doctorum Theologorum, & Canonistarum præfulgidis testimoniis comprobetur. Faciendo igitur conclusionem in præsentis Opusculo, id cum sana conscientia sentio, prædictis conclusionibus oppositum asserere fidelium animabus sit damnosum ac seminarium vitiorum, cum tot, & tanta iura, nec non tantorum patrum, & doctorum sententias, & determinationes non debeamus contemnere. Plures namque alij famosi doctores id sentiunt, quorum sententiæ ob breuitatis causam hic omittuntur. Hodie namque clerus efficitur contemptibilis propter flagitiosas sacerdotum vitas indigne viuentium, cum nemo sit, qui eis medicinalem correctionem

^a Desistendum. Idem Nicolaus de Lyra super Matthæum 4. cap.

^b Obuiandum. De quo est text. in cap. ex parte de priuilegiis in fundo. ff. de rei ven. Nam publicæ utilitati Ecclesiæ interest criminata non remanere impunita, vt impunitatis audacia non fiant nequiores, qui nequam fuerunt in l. vulneratus l. §. ff. ad leg. Aquil. in fine, l. cap. vt fame, de sententia excomm. cum ibi notatis.

^c Ista memoriæ commenda, quia hodie sunt in practica.

De Sancto Vincentio Hispano qui fuit iudicis.

E

F

A nē apponat. Sed sub quadā libertate peccādi, & consuetudine detestāda tendunt ad baratrū, quos male viuentes, aut publicis fornicationibus inuolutos, firmiter teneo esse inimicos Christi, & sancti Spiritus contemptores, quia si quis diligit me, sermonem meum seruabit, Ioann. 9. & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Ecce quomodo Spiritus sanctus, cuius est fugere fictum in istis pollutis domiciliis habitare non vult, immo longe est ab eis salus, quia Christi iustificationem non exquiesierunt. Et sic remanent viuentes mortui. Sunt enim privati gratia, & virtute. Et sic cum isti Deum negligant, operibus reprobis Christum blasphemant. Ad quorum etiam confirmationem infero præclaram sententiam beati Hieronymi in Epistola ad Damasum, in hæc verba. Vere Domine si fornicantium sacerdotum velles sacrificium, & libamen, mendax fieres, & peccatorum socius, cum huiusmodi sacrificium sit ad sacerdotis damnationem, nec prodest eis pro quibus fit. immo vt verissime dicam, qui vitam sacerdotis agnoscit, & eum pro se celebrare facit sit eiusdem peccati conscius: nec non & pœnæ particeps. Hæc beatus Hieronymus: & secundum ista ^a consulerem cuiunque, quod non faciat celebrare missas nec sacrificia, nec alia diuina officia, siue pro viuis, siue pro mortuis per tales notorios fornicatores, quia ipsi benedicunt, & Deus maledicit, Malachiæ secundo Maledicam benedictionibus vestris. Et non dico, quod sacramenta Ecclesiæ sunt inania, & polluta, quia quæ sancta sunt coinquinari non possunt, vt in capitulo vestra. superius alle. sed quia isti infelices sacerdotes se illicite ingerendo diuinis semetipsum polluant, eisque fauentes. Nam cum is, qui dupliciter ad intercedendum mittitur, irati animus ad iracundiam prouocatur tertia quæstione septima in grauibus. Qui enim Deum prouocat peccatis propriis non bene potest intercedere pro alienis secunda quæstione prima §. vulnerato quia sacrificia impiorum sacerdotum non placent Deo. Et sic concluditur ex præmissis, quod peccat mortaliter secundum sententiam sancti Hieronymi ille, qui inuitat sacerdotem ad celebrandum, si alias non erat celebraturus dum sacerdos sit de illis, de quibus hæctenus est præmissum. Id tenet Sanctus Tho. 4. Senten. dist. 14. qui dicit quod non est securum, quod aliquis præter necessitatis articalum induceret talem sacerdotem ad exequendum aliquid sui ordinis, durante conscientia, quod sacerdos sit ^b in peccato mortali. Sed hæc securitas non est propter aliud, nisi propter peccatum mortale, quod potest incurrere ex participatione. Et notanter est aduertendum, quod isti fornicatores

^a Consulerem. Pro istorum opinione, & contra Gloss. arguitur sic. Certum est, quod superiorum lex per inferiores tolli non potest, vt in cap. inferior. 21. dist. & c. cum inferior. de ma. & obe. sed quod creatura adoret suum creatorem, & ei reuerentiam impendat, est ex lege diuina. Vnde Dominum Deum tuum adorabis, &c. ergo hoc non potest tolli per legem inferioris, puta per constitutionem Papæ vel Ecclesiæ. Ad hoc respondetur, quod constitutio humana, siue ius canonicum non potest in totum tollere legem diuinam, sed bene in parte modificare, distinguere vel circa eadem dispensare, vt nota. per Doctores in cap. à nobis, de deci. & cap. quæ in Ecclesiæ. de constit. signanter per Innocentium & Io-

anna. And. post eum in nouella. Sed contra istam solutionem opponitur, de capit. ne Romani de alleg. in clem. in principio, vbi dicitur, quod cum lex superioris per inferiorem tolli non possit, collegium Cardinalium sede vacante non potest aliquid addere, diminuire, mutare, modificare, vel etiam dispensare quocunque modo circa constitutionem Bonificii editam in concilio Lugdunen. cap. vbi maius periculum lib. 6. Ad hoc posset dici, quod sit ibi hoc statutum, specialiter statutum in fauore vniuersalis Ecclesiæ, & in odium illorum, qui suæ scientiæ innitentes per cauillosas rationes impediunt electionem Summi Pontificis, in graue præiudicium, seu periculum totius Ecclesiæ militantis. Sed huic solutioni manifeste resistunt mens, & verba prædictæ cle. vbi apparet, quod Papa non statuit ibi aliquid specialiter nouum condendo, sed respondet ad id, quod erat de iure, vbi cum dicit, opinionem, &c. tanquam veritati non consonam de fratrum nostrorum consilio reprobamus. Quapropter posset aliter dici, quod constitutio Ecclesiastica, quæ loquitur de vitandis concubinariis, non diffinit, seu derogat, vel dispensat, seu aliter disponit in præiudicium legis diuinæ considerata ipsius mente, sed si bene aduertatur, iuuat eandem legem diuinam per pœnæ appositionem, quod bene potest facere: immo debet, vt notat Glo. in clemen. & notant Doctores, & signanter in dicto cap. cum inferior. Quis enim sanæ mentis neget sacrificia talium concubinariorum publicorum redundare in Dei irreuerentiam, & blasphemiam, vt patet per totum tractatum? Et considerata eius mente nõ prohibet aliquem Deum adorare, vel debitam reuerentiam exhibere, quod esset attentare contra ius diuinum, sed prohibet sacrificiis talium concubinariorum interesse sub pœna peccati mortalis. Et hoc, vt concubinariis rubore confusi exeat de tam grauiissimo crimine, ac ex hoc Deo acceptabile sacrificium ac debitum honorem impendant, ideo & istud est iuuare legem diuinam, vt supra dixi. His visis circa principalem passum, qui tangitur, & in glo. posset dici probabiliter, quod si aliquis ex proposito accedit ad videndum Eucharistiam, quando eleuatur à publicis concubinariis hoc sciente peccat mortaliter, quia est in fraudem legis. Secus si non ex proposito, sed casu sic contingente faciat transitum per Ecclesiam, & ipso ignorante eleuatur corpus Christi per publicum concubinarium. Nam tunc crederem, quod posset eisdem facere reuerentiam, & recedere statim. Non obstant rationes Gloss. quia tunc cessat mens, & causa prohibitionis ipsius constitutionis Ecclesiæ. Hoc tamen dico salua correctione illius, ad quem pertinet, & iudicio melioris. Sed aduerte, quod aliqui volūt pie tenere, & sic dogmatizant, quod licet verum sit, quod concubinariis notorii debent in officiis, & sacramentis vitari, tamen quicunque fidelis potest absque peccato, dum eleuatur Eucharistia accedere ad videndum, & postea statim recedere debet. Sed salua eorum reuerentia, quia veritas est in contrarium. Nam erubescimus, dicit lex, cum sine lege loquimur. Cum igitur nulla ratione, vel iure hoc valeat sustineri, non est tenendum. Nam iura indistincte prohibent audire nedum Missam, sed nec Euangelium, vel Epistolam, vel quodcunque aliud officium, quod in Ecclesia publice fiat, vt in cap. præter, q. 32. dist. & cum prohibitio sit generalis, & nulla fiat exceptio, nec distinctio, vbi ius nõ distinguit, nec nos distinguere debemus, & quod non est sanctorum Patrum decreto sancitum, vestris non est adinventionibus præsumendum, vt in cap. inter corporalia. §. sed nec illud de transl. Constitutio enim negatiue emanauit, & sic absoluta est prohibitio, nisi inueniatur expresse concessum, semper in omni casu intelligitur esse prohibitum iuxta notata in cap. alleg. inter corporalia. Item, cum quid prohibetur, omnia quæ sequuntur, ex illo prohibentur, vt in regul. cum quid, de regul. iur. in 6. Sed audire Missam à talibus notoriis fornicatoribus est prohibitum, & per consequens omnia, quæ intra Missam sunt, præsertim, quia Missa solum dicitur Eucharistia, & non alia, quæ potius sunt suffragia, & orationes vel instructiones. Et sic firmiter tenendum est, quod nullo modo licet videre Eucharistiam in Missa talium ad euadendum pœnas iuris, & peccatum mortale.

^b Peccato mortali. Hanc etiam conclusionem tenet idem Sanctus Thom. in q. de Quolibet. vbi dicit sic: si constaret

A mihi sacerdotem esse in peccato mortali, & inducerem eum ad celebrandum, peccarem mortaliter, peccat enim faciens exequi quem unquam actum ecclesiasticum sibi interdictum. Et clarum est, quia talis efficiens agit contra legem diuinam, vbi dicitur, iuste quod iustum est exequeris Deut. 16.

catores omnes sunt in statu damnationis secundum presentem iustitiam cum mortalibus inuoluantur peccatis, & sunt in potestate diaboli, & ministri Sathanae, & non Christi, qui mihi ministrat, me sequatur. Et cum summo studio, & zelo religionis Christianae ac profectu animarum esset prouidendum, vel quod emendarentur, vel omnino amouerentur a tanto sacerdotio, quo indigne vtuntur, ne templum Domini polluerent quantum in eis est. Sancti namque prophetae testimonio immemores suae salutis iugiter proclamant, scilicet, maledicti qui declinant a mandatis tuis. Multum namque per amplius vtilius foret, quod esset vnus sacerdos in tota vna ciuitate, qui non esset in peccato mortali, quam tanta ministrorum multitudo inutilium arg. cap. cum sit de aeta. & quali. isti enim cum sint inutiles nihil reputantur, quia nihil, & inutile aequipollent. in regula nihil de reg. iuris in 6. isti enim cum sint inutiles populo Dei deuorantes decimas, & oblationes fidelium vsurpantes, quae non debentur ex lege diuina, nisi illis, qui suum officium debite exequuntur, & facientes ea, ad quae ex ordine tenentur, sunt detentores, & inique agentes. Item non sunt excusati apud Deum a peccato illi, ad quos spectat eos corrigere, vel loco eorum alios substituere. arg. capituli facientes 45. dist. vbi clare ostenditur, quod nullo modo excusatur a peccato, immo particeps peccati efficitur ille, ad quem spectat corrigere delinquentem, si non corrigit: iuris enim fictione consentire praesumitur. Et audiant, quod de eis dicitur, sanguis subditorum requiritur de manibus praelatorum, vt in capitulo irrefragabili. de officio ordi. Et licet praelatus sit sanctus, & innocens, & vitae merito commendabilis quantum in se est, tamen si istorum notiorum fornicatorum correptionem non exerceat, formidare debet diuinam sententiam, quae nihil dimittit impunitum. Exemplum Heli, qui licet in se bonus existeret, quia tamen filiorum excessus efficaciter non corripuit, in se pariter, & in ipsis animaduersionis diuinae vindictam excepit. De quo 1. Re. c. 2. & in cap. licet Heli. de simo. vbi dicitur tex. ad corrigendos subditorum excessus tanto diligentius debet praelatus assurgere, quanto damnabilius eorum offensus deserit incorreptos.

C Ad confirmandum igitur supradicta omnia quam visionem districti iudicii ex sacris reuelationibus beati Nicolai ad instructionem praesidentium, & fornicantium clericorum decreui inserere originaliter in haec verba quae sequuntur. Presbyterorum, & clericorum inconuenientium salus maxime periclitatur modernis temporibus propter pontifices,

D qui tam enorme scelus in iniuriam caelestium sacramentorum, in quibus omnium fidelium salus, & vita consistit, quae isti temerarie cum sint polluti, & foedi, tangere non verentur, corrigere dissimulant. Quorum dissolutio, & languor sibi, & suis auctoribus damnationem acquirit aeternam. Et sequitur. Sacerdotum plures, quos incontinentiae suae reatus poenitendo, & confitendo obligauerat in numeris, & immensis suppliciis, & ardoribus in purgatorio confectos miseros per omnia fere vidi. Verum cogitanti intra me eorum numerum, responsum est mihi, quod idcirco paucissimi de numero sitate talium ibi torquentur, quia vix, & raro quisquam ex eis vere poenitens super iniquitate, & fornicationibus suis in ultimo vitae inueniatur, ideoque multitudinem maximam eorum, quos in carne morientes videmus, mors proculdubio aeterna confestim excipit: Hucusque visio. Item praelati sustinentes concubinos in suis criminibus maxime obtentu pecuniae vel alterius cuiuscunque commodi temporalis grauissime peccant, & sunt puniendi secundum canonicas sanctiones, vt in capit. clericorum mores, de vita, & honestate clericorum. Quae omnia, & singula determinationi sacrosanctae Romanae ecclesiae, & iudicio cuiuscunque alterius melius scientis submitto, & submissa profiteor: credens, & firmiter tenens, omnia & singula, quae a catholicis catholice tenentur. Iuris tamen peritus exiguus, & inter sacrae paginae professores minimus has conclusiones summam commentatus sum sub compendio eorum, quae diuersimode, & prolixè Theologi, & Canonistae in diuersis locis tractant. Quis enim eruditus ac Christi legis zelator audeat tenere contrarium, cum iura sint manifesta, & tantorum doctorum concursus sententia quae securior est apud Deum? Et licet aliqui doctores videantur sentire oppositum, timeo tamen ne in finali iudicio, vbi de istis nulla erit dubitatio eis, qui blandas tenent ac blasas opiniones dicatur, surgant, & opitulentur vobis, & in necessitate vos protegant. quando nullum prorsus sibi, & nobis poterunt praestare remedium.

F a Puniendi. Propter hoc in pluribus religionibus inuenitur, quod plurimi sancti viri apparentes post mortem amicis suis quaerentibus de statu defunctorum ab illis est responsum si fuisset de numero praelatorum vtique fuisset de numero damnatorum. Specialiter hoc reperies de beato Gaudidio Priore Clarae vallis, & tempore beati Bernardi tunc ibidem abbatis. Qui beatus Gaudidius dum esset electus ad quandam Episcopatum, & Beatus Eugenius, & beatus Bernardus ei mandasset, quod consentiret, respondit, quod citius fugitiuus existeret quam electioni consentiret. Et sic credo vere, quod hodiernis temporibus nihil periculosius apud Deum quam praelaturam assumere. iuxta nota. in ca. multi 40. di. alias clericorum, idem beatus Hieronymus in Epistola ad Eustochium, & reliquas sanctas virgines.

* *

DEO GRATIAS.

INDEX CONCLUSIONVM HVIVS OPVSCVLI.

PRIMA CONCLUSIO. Clerici concubinarij quorum crimen concubinarus est notorium vno de tribus modis, vt est præmissum, sunt suspensi ipso iure quoad se, & quoad alios.

SECUNDA CONCLUSIO. Clericus in peccato mortali existens peccat mortaliter, quandoque facit aliquod officium ratione ordinis sibi commissi ministrando.

TERCIA CONCLUSIO. Audientes Missam notorii concubinarij, vel alia officia Ecclesiastica, peccant mortaliter.

QUARTA CONCLUSIO. Licet parochianis propria auctoritate non spectata sententia recedere à concubinarijs publicis.

QUINTA CONCLUSIO. Notorii concubinarij nullum habent iurisdictionis exercitium in foro conscientiae, nec valet eorum absolutio à peccatis.

SEXTA CONCLUSIO. Parochiani tenentur iterum confiteri illa eadem peccata numero alicui potestatem habenti, quæ confessi fuerant notorijs concubinarijs, ad hoc vt sint in statu gratiae, siue saluationis, habita informatione de impotentia ipsorum concubinariorum.

SEPTIMA CONCLUSIO. Notorii concubinarij facientes quodcunque officium ratione ordinis in apparatu sunt irregulares.

OCTAVA CONCLUSIO. In hac irregularitate potest solum per Romanum Pontificem cum istis dispensari.

NONA CONCLUSIO. Notorii fornicatores beneficiati statu illo durante non faciunt fructus suos, & tenentur ad restitutionem eorum.

DECIMA CONCLUSIO. Primitiae, & decimae, & alij prouentus ecclesiastici non sunt reddendi notorijs concubinarijs à populo Christiano.

VNDECIMA CONCLUSIO. Clericus concubinarius notorius moriens non debet sepeliri in ecclesiastica sepultura, & viuens non debet permitti intrare Ecclesiam.

DVODECIMA CONCLUSIO. Per istos concubinarios nomen Dei blasphematur.

TERTIADECIMA CONCLUSIO. Parochiani audientes diuina, & percipientes ecclesiastica sacramenta ab istis notorijs concubinarijs, postquam fuerunt de prohibitione ecclesiastica informati, contrafecerint, idololatræ reputantur.

QUARTADECIMA CONCLUSIO. Istud prædicari populis palam est valde meritorium, & iuri diuino pariter, & huic mano valde consentaneum.

Opusculi Contra Clericos concubinarios Alphonsi Tozzati Finis.

M O G V N T I Æ,

E Typographeo Balthasaris Lippij.

MDC. XIII.

